

VIATA ROMINEASCĂ

1959
IANUARIE
ANUL XII

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

CUPRINSUL

CENTENARUL UNIRII ȚĂRILOR ROMINE

VICTOR TULBURE : Cuza Vodă	3
DUMITRU HINCU și ALEXANDRU LEON : Vremea lăptei (fragment)	4
*** Vasile Alecsandri către Iancu Alecsandri, fratele său	18
VALERIU RIPEANU : Unirea Țărilor Romine și mișcarea culturală	22
I. D. BĂLAN : Imaginea lui Alexandru Ioan Cuza în tradiția poporului	31

★

PETRU DUMITRIU : Invățătură de minte (fragment)	33
---	----

CONGRESULUI AL XXI-lea AL P.C.U.S

NIKOLAI GRIBACIOV : Om să fie omul (<i>în rominește de Vladimir Colin</i>)	58
ION BRAD : Afunții	59
ADRIAN BELDEANU : Asaltul	60

★

DEMOSTENE BOTEZ : Noi am trăit	61
AL. ANDRÎTOIU : M-am ridicat spre astre	63

★

EUGEN BARBU : Șoseaua Nordului (fragment de roman)	65
--	----

★

KISS JENŐ : Barajul ; Lacul ; Tunetul (<i>în rominește de Veronica Porumbacu</i>)	98
ALFRED MARGUL SPERBER : Gânduri de Anul Nou 1959 (<i>în rominește de Ion Horea</i>)	101

REPORTAJ DIN OLTENIA

NICOLAE JIANU : Flăcări tinere	103
VASILE NICOROVICI : Oltenia petroliferă	108
NICOLAE TIC : Brigada lui Constantin Muscalu : Omul de care aveam nevoie	119

TINERI POEȚI

M. NEGULESCU : Cimpia de sub ape ; Meșterul sobar	128
CORNELIU ȘERBAN : Drumuri	129
SEBASTIAN COSTIN : În fața stemei	130
GEORGE MIHĂJESCU : Avans	131
JON CRÎNGULEANU : Trec tractoriștii	131
AUREL STORIN : Orașul Victoria ; Umanismul socialist ; În comunism	132
ADELA POPESCU : Ca un roi argintiu	134

VREMEA FAPTEI*)

DUMITRU HÎNCU și ALEXANDRU LEON

În Moldova se aflau astfel față în față două tabere vrăjmașe: de o parte caimacumul și ministerul, sprijinindu-se pe Turcia, Austria și puterea de stat, de cealaltă Comitetul Unirii susținut de o însulețită mișcare populară și folosind dispoziția binevoitoare a puterilor favorabile Unirii. Pe măsură ce dușmanii acesteia se făceau mai corupți și mai nerușinați, Comitetul Unirii se încredința că e nevoie de pași tot mai hotărâți.

Mai ales Mihalachi Kogălniceanu se arătase în repetite rânduri nemulțumit cu chipul în care Comitetul își ducea activitatea. Cât timp rămăsese pe scaunul Moldovei Grigore Ghica, care era binevoitor față de ideea unirii, susținând-o chiar lățiș, Comitetul nu întâmpinase de bună seamă, nici un fel de greutate în lucrările sale. O dată cu căimăcămia lui Toderiță Balș și cu prigoana pe care coana Catinca și cei ce o minau din urmă, o deslănțuiseră asupra unioniștilor, se produsese însă schimbări în situația Societății. Comitetul trebuise să se tragă în umbră, să-și strîmteze activitatea.

Iar de cînd venise caimacam Vogoride, lucrurile apucaseră, se știe, pe un făgaș și mai neprielnic. Mihalachi Kogălniceanu era de părere că spre a putea birui piedicile înmulțite ce-i stau acum în cale, partida Unirii trebuia să pășească la o schimbare din temelii a însăși metodei sale. Țara vedea în fiecare zi prin mii de semne că dorea o schimbare a rînduieilor în ființă, că nu mai înțelegea să rabde nepăsătoare bațjocura lefegiilor străinătății. De pretutindeni veneau vești care arătau că satele începeau să se miște și că Unirea le apărea ca o cale ce putea duce la împlinirea nădejdiilor lor, de atîtea ori înăbușite, de atîtea ori amăgite, spre scuturarea jugului mișelesc al serbiei. Dumnealui colonelul privește cu îngăduință, dar neîncrezător la războiul poetic, de-o pildă, pe care citiva din mădularii Comitetului îl poartă în contra cîrmuirii. Cu puțină vreme în urmă Vasile Alecsandri publicase un pamflet în stihuri, cu titlul „Moldova în 1857“, tipărit în Valahia și adus în ascuns peste Milcov. Cu inima sa simțitoare, poetul lăcrăma :

* Extrase din „Vremea acției a sosit“, capitol dintr-o lucrare închinată lui Mihail Kogălniceanu.

*„Scumpă Moldovă! țară de jale!
Ah în ce zile tu ai ajuns!
Lasă-m'a plînge ranele tale
Căci pînă la suflet mă simt pătruns.*

*Tu ce ești bună, dulce, iubită;
Tu ce ești fiica lui Dumnezeu,
Cum te lovesce soarta cumplită!
Cum te înecă amarul greu!...*

Hahahaha de Neculai Istrati, îi răspunsese însă pe dată cu un alt pamflet tot în stihuri, cu același titlu și în o aceeași manieră, ca să sune ca o parodie a celui dintîi.

Mihalachi Kogălniceanu nu crede că acest chip de a purta bătălia poate împinge înainte treburile Comitetului și mai ales că îi îndestulător spre a aduna împrejurii țara. Cu atît mai mult cu cît aceasta se arăta gata de a trece la fapte și aștepta din partea mădularilor Comitetului pași tot mai hotărîți și nu flori de stil, oricît de însuflețite și de mișcătoare ar fi fost acestea.

S-a purtat o bună bucată de vreme singur cu gîndurile lui, pînă ce izbutise să le închege într-o sistemă limpede și cuprinzătoare. Cînd a simțit că rodul cugetărilor sale s-a copt îndeajuns și s-a destăinuit lui Mălinescu și amîndoi au pus la cale convocarea unei seanțe anume a Comitetului.

După înțelegerea cu ceilalți mădulari se ajunsese astfel la seanța din 29 mart. Mihalachi Kogălniceanu s-a pregătit îndelung pentru cele ce avea de gînd să spună. Împotriva obiceiului său și-a așternut pe hîrtie ideile, spre a le înlănțui mai strîns una de alta și a le lăsa să curgă apoi într-un șuvoi neîntreșit, tîrînd la vale împreună cu ele întreg auditorul.

Seanța se convocase la Cabinetul de istorie naturală, unde șade Rallet, în sala mare în care se află scheletul elefantului. Mădularii au venit pînă la unul, cunoscînd că nimeni nu poate să lipsească într-o astfel de clipă. Se hotărîse a se începe mai de vreme ca altădată, la două ceasuri după masă și numai cît au intrat mădularii că vornicul Hurmuzachi și anunță că dumnealui Kogălniceanu are a face o comunicare adunării.

Își ocupară dar fără zăbavă locurile și în sală se lăsă o tăcere înfrigurată. Mihalachi Kogălniceanu pași către masa așezată la un cap al odăii, cu un mînunchi de hîrtii în mînă, își potrive ochelarii, privi cîteva clipe spre ascultători și intră de-a dreptul în miezul chestiunii.

„Iuțeala cu care evenimentele se urmează — încep eu — calea de reacție pe care guvernul provizor al Moldovei s-a aruncat, lipsa de ori ce publicitate și de libertate în care partida Unirei se află, pedicile nenumărate ce le întîmpină din partea administrației spre a se putea pune în contact cu nația și a o lumina despre driturile și interesele sale, și mai ales împrejurarea că sîntem în ajunul alegerilor și partida noastră nu este încă măcar desăvîrșit organizată, că relațiile noastre cu țînuturile nu sînt încă

intemeiate, că încă nimic n-au făcut populația orașelor și chiar a capitalei, pentru marea dorință, marea trebuință a Romînilor — toate aceste îndeamnă pe subscrisul, membru al Comitetului, de a declara că, după opinia sa, întrunirea Comitetului n-a avut un țel numai de a se aduna membrii săi între sine și cu cei de afară și de a-și mărgini activitatea în simple subscrieri de doleanțe, memoare și corespondențe, nesprijinite de vreo acție. Chemarea Comitetului este mai înaltă, este de a se pune în strînsă și neînteruptă comunicație cu nația și în particular cu alegătorii de toate clasele, de a lucra prin toate mijloacele nu numai de a cîștiga pre alegători dar și opinia publică în favoarea Unirii și de a ne arăta în ochii nației, ca corp compact și activ, ca apărătorii energici ai driturilor sale, lucrînd cu toată legalitatea, cu toată moderația dar și cu tot curajul și abnegația de sine... Timpul acției a sunat dar, aceasta ne-o spune conștiința noastră, aceasta ne-o spun adversarii noștri care lucrează zi și noapte, ne-o spune opinia publică care zilnic ne așteaptă să ne vadă începutul lucrării noastre și care nu va fi cu noi decît atunci cînd se va convinge că lucrăm, ne-o spune, în sfîrșit, energica purtare a partidei Unirii din spre Valahia...

Această expunere de motive, vorbitorul o întărește mai departe cu propunerile sale, pe puncte: 1) Comitetul să meargă la caimacam și să-i ceară: închizeșueii pipăite că va fi nepărtinitor și îndepărtarea miniștrilor ce vor să impună țării dorințele lor; învoirea jurnalelor suspendate și regimul de care se bucură presa în Valahia; înlăturarea piedicilor și a măsurilor arbitrare luate în contra răspîndirii programului partidei Unirii; mărginirea autorităților subalterne din ținuturi de la amenințările ce adresează partidei; oprirea poliției de a interveni în adunările electorale. 2) Dacă caimacamul nu va voi să dea închizeșuirile cerute, Comitetul să se așeze îndată în lucru, slujindu-se de presă și de adunări pentru răspîndirea opiniei Unirii și stabilirea listei candidaților ce urmează a fi sprijiniți de partizanii Unirii. 3) Comitetul să meargă în corpore la consuli puterilor străine, cerînd ca principiul nepărtinirii guvernului și al libertăților date rostirii dorințelor țării să ajungă un adevăr. 4) Totodată, să se convoace o adunare de unioniști în care să se dea un compte-rendu de lucrările Comitetului și să se subscrie doleanța ca o deputăție aleasă de adunare să se trimeată Comisiei europene din București spre a arăta cum stau lucrurile în Moldova. 5) Dacă nici de la numita Comisie nu se va putea dobîndi vreun rezultat, deputăția să se transporte de îndată la Paris, Londra, Berlin și San-Petersburg, spre a înfățișa acolo protestație țării. 6) Să se facă Europei și o protestație solenelă despre siluirea făcută driturilor Moldovei și această protestație să se publice în jurnalele cele mai însemnate ale lumii civilizate.

Cuvîntul lui Mihalachi Kogălniceanu dură aproape trei ceasuri. Oratorul vorbea cu patimă și cu dorința vederată de a cîștiga de partea sa, și de îndată, pe cei ce-l ascultau. În sală nu se făcea simțită nici o urmă de oboseală; privirile erau ațintite toate către vorbitor, nu se auzea nici o mișcare.

Și chiar cînd acesta rosti: „Cu asta, domnilor mei, eu am sfîrșit ce am avut de spus“, semn că ajunsese la capătul expunerii sale, în odaia cea mare încă se mai păstră un timp tăcerea. Mihalachi Kogălniceanu, rămas în picioare, își scosese de pe nas ochelarii aburiți, cu ramă subțire de fer, și-i ștergea, fără a lua aminte la mișcările miinii, cu o basma albă, despăturită.

Vornicul Hurmuzachi își recâștigă cel întâi stăpînirea de sine, se ridică înclinîndu-se ușor către orator, poftindu-l adică a lua loc, și cu glas oficial rugă pe dumnealor mădularii a-și supune adunării părerea despre cele ascultate.

După cîteva clipe de stînghereală se înscriseră la cuvînt mai toți cei ce se aflau de față. Chestiunile ridicate erau prea însemnate pentru ca cineva să poată rămîne mut și surd față de ele. Curînd însă se vădi și altăceva : și anume că deși expunerea Kogălniceanului avusese o mare înriurire asupra tuturor, ea nu putuse înfăptui o deplină comunitate de vederi. O seamă de puncturi iscară desbateri îndelungi și înfruntări necruțătoare. Liniștea încordată de mai înainte făcuse loc dintr-o dată unei larme fierbinți, încărcată cu curenți de electricitate.

Era lîmpede că unii din mădulari socoteau că, puse în lucrare, propunerile făcute de vorbitor ar putea răscoli țara mai mult decît cere o dreaptă măsură a lucrurilor și o judecată cuminte. Nespuindu-și gîndul întreg, ei își mascau această teamă sub mantia grijei pentru însăși cauza unirii ce s-ar primejdui, vezi bine, dacă marile puteri ar veni la convingerea că unioniștii hrănesc idei primejdioase. Susținut, însă, mai ales de Vasile Mălinescu, Rallet, Negri, Rolla și Panu, punctul de vedere al Kogălniceanului triumfă peste ori ce împotriviri. Socotelile mărunte fură acoperite de glasul cel mare al interesului patriei.

Se făcuse șapte ceasuri cînd Comitetul se puse, în sfîrșit, în pozițiunea de a numi o delegație de cinci : Ștefan Catargiu, Costache Rolla, Petrachi Mavrogheni, Mihalachi Kogălniceanu și Dimitrie Rallet care să meargă la caimacam și să-i facă întrebare dacă tratatul de la Paris are aplicație în Moldova sau nu, să-i ceară libertatea presei, precum și publicarea și respectarea întocmai a literii firmanului imperial.

Punctele 2 și 3 din propunerea lui Mihalachi Kogălniceanu fură încuviințate fără greutate, punctul 4 se adoptă cu osebirea ca adunarea de unioniști să fie cu poftă ¹⁾, nu întîmplător, ci după o listă anume făcută de Comitet, punctele 5 și 6 rămîind spre desbatere dacă trebuința o va arăta.

Comitetul Unirii căpătase un plan amănunțit de acțiune pentru viitorul apropiat și o normă de urmat pentru întreaga sa lucrare.

Neculai Vogoride avea o frumusețe levantină ; un păr negru, negru cu sclipiri albăstriei, niște ochi mari, negri și ei, cu o căutătură lipicioasă, o culoare a feții bătînd ușor în măsliniu și o gură roșie — cu buze groase, totdeauna umede — umbrită de o mustață deasă, ce întărea impresia lăsată de felul de a privi. Era bine făcut la trup și fălos în uniformă.

Chiar de la primele vorbe pe care le roștea vădea însă o neștiință spăimîntătoare și nu se rușina a da pe față că socotea cîntea ca pe un fel de himeră, iar moralitatea o sperietoare pentru copii. Neculai Suțu, care-l cunoștea bine, spunea despre dînsul că nici nu-și închipuie măcar că onoarea unui bărbat ori virtutea unei femei ar putea să nu se clatine în fața puterii aurului. Era un prost ce voia să treacă drept viclean, un laș ce se purta ca un fanfaron.

¹⁾ Cu invitații (n. r.)

Încă înainte de a fi numit caimacam se pronunțase fățiș pentru menținerea regimului în ființă al Țărilor Romine. Neavînd încă cutezanța de a crede că el însuși ar putea fi caimacam, sprijinise mai întii candidătura vărului nevestei sale, Toderiță Balș, pe care-l cunoștea vrăjmaș înversunat al Unirii. Cu ajutorul lui intrase Toderiță Balș în legături cu Sadik Pașa, generalul care comandase, în 1854, avangarda trupelor turcești ce intra-seră în Moldova.

Îndată ce Balș a fost făcut caimacaș, Neculai Vogoride i-a înfățișat o listă de slujbași publici unioniști ce trebuiau alungați numaidecît din funcțiile lor. Și nu-l cruță, se înțelege, nici pe Costache Negri, care-i era rudă prin alianță.

În aceeași vreme făcu o călătorie în apusul Europei spre a pune la cale și acolo campania anti-unionistă. Lui se datoresc articolele apărute în ziarul „Presse Belge“ împotriva Unirii, și tot el, împreună cu Musurus ambasadorul turc la Londra și cumnat cu dînsul, a insuflat campania anti-unionistă din presa engleză. La întoarcere, ca răsplată pentru aceste isprăvi, Toderiță Balș l-a însăunat ministru de finanțe. Înghăitîndu-se cu Neculai Cantacuzino, pe atunci prezident de consiliu, cu Istrati, frații Drăghici, Costin Catargi, Ghiță Căliman și alți cîțiva se constituiră într-o bandă care, condusă de Gödel consulul austriac, își puse în gînd să împiedice în toate chipurile Unirea.

Treburile nu mergeau însă chiar așa cum ar fi dorit. Erau greutăți de tot felul.

Către mijlocul lui april începuseră a sosi la Iași membrii Comisiunii internaționale. Lui Basily, comisarul rus, și baronului de Talleyrand, comisarul francez, li se făcuse o primire triumfală în capitală, ca de altfel în tot lungul drumului. Se știa că Basily nu se ferea a susține pe față mișcarea unionistă. Domnul Liehman, comisarul austriac, avusese parte de o întîmpinare rece, ostilă. Îi eșiseră înainte numai autoritățile și o samă din supușii austriaci aflători la Iași, minați din urmă de caporalii consulatului. Cînd se arată însă, la porțile capitalei Savfet-Effendi, comisarul turc, se peirecu o întîmplare de tot neplăcută.

Comitetul Unirii hotărîse a primi cu toată cinstea pe trimisul Porții, spre a vedea acesteia că unioniștii nu erau împinși de dușmănie împotriva Turciei cînd cereau a fi respectate drepturile țării. Aflînd de acest gînd prin iscoadele sale, Catargi trimise un arab din slujba cîrmuirii în calea oaspetelui și cînd acesta se apropie de rohatca orașului, arabul sări pe unul din caii înaintași de la caleașca sa și porunci vizitiului să nu oprească nicidecum la primul grup ce va întîlni, că-l taie. Și cu adevărat, cînd caleașca ajunse în dreptul acestui grup, care striga pe întrecutele „Trăiască Sultanul!“, vizitiul dădu bici cailor, iar arabul împărți și niște lovituri de sabie care răniră cîteva persoane. Aceeași scenă se repetă apoi și la intrarea în țîrg unde așteptau chiar delegații oficiali ai cîrmuirii. Înțelegînd de bună seamă greșit ordinele ce primise, zeulosul arab care credea că peste tot dă numai de unioniști, rotînd niște ochi holbați, împărți și aici sumedenie de lovituri în dreapta și în stînga, așa că moldovenii fură tăiați în ziua aceea în strigăte de „Trăiască Sultanul!“ iar caleașca trecu ca fulgerul prin fața privitorilor mirați și opri numai la intrarea reședinței comisarului. Cînd Savfet-Effendi află de cele întîmplare, fu cuprins de o mare mîhnire și ciudă și făcu amare imputări caimacamului, care-i feștelise prestigiul și-i înstră-

inase simpatia locuitorilor. Ceea ce se vădi lămurit în sara aceea cînd, caimacamul ordonînd iluminăția tîrgului în cinstea înaltului oaspe, casele Moldovenilor se drapară într-un întuneric cernit. Și se vădi și mai bine a doua zi cînd populația se îndreptă cu mic și mare în întîmpinarea cavalerului Benzi, comisarul regatului Sardiniei, purtînd în mîini buchete de flori și panglici în culorile Unirii: roș, galben și albastru. Caleașca cavalerului încetîni mersul și populația o conduse în urale pe ulițele tîrgului, unde se petrecu un fapt nemaipomenit: nu se știe cum din mulțime apărură niște drapele tricolore și sute de glasuri începură a striga: „Trăiască Unirea!”

A doua zi, caimacamul și Departamentul Trebilor din Lăuntru, condamnînd printr-un ordin pe cei care, imperechindu-se și purtînd stindarde de culoare se îndeletniciseră a face în public manifestații neiertate de legi, invitară în același timp pe pacinicii locuitori a se feri de ori ce demarșe împotrivoare la păzirea bunei rînduiei, interzicînd cu strășnicie în viitor asemenea scandaloase urmări. Dar dovada în fața comisarilor străini era făcută; Comitetul Unirii avea de ce să fie bucuros.

Și ca și cum aceste necazuri n-ar fi fost de ajuns, caimacamul avu de înfruntat și altele, nu mai puțin grele.

Din toată țara începură să sosească pe adresa comisarilor adrese ale locuitorilor care denunțau abuzurile făptuite de cîrmuire și cereau asigurarea libertății alegerilor. Soseau adrese ale doamnelor din Bacău, ale unioniștilor din Roman, ale neguțătorilor, corpului avocaților, corpului medicilor din Iași... De pretutindeni se cerea sprijinul comisarilor în a se pune capăt silniciei și a se face dreptate.

Pînă cînd într-o zi, însăși nevasta caimacamului se alătură corului de glasuri care cereau îndepărtarea lui Costin Catargi. Soții nu mai trăiau de o bucată de vreme sub același acoperămînt. Cocuța Conachi se trăsese la țară, scîrbită de levantin și nu mai voia să știe de dinsul. Acesta se împăcase destul de ușor cu gîndul despărțirii; pe avere pusese oricum mîna. Acum, însă, o dată cu sosirea comisarilor avea neapărată nevoie de nevastă ca să facă onorurile casei la desele recepții și mese ce era obligat a da.

Împinsă de rubedenii, între care multe aveau opinii unioniste, Cocuța Conachi trimise însă răspuns că se va întoarce la Iași numai dacă Vogoride se leapădă de Costin Catargi.

Inciudat de multele necazuri pe care i le pricinuia Costin Catargi și primind incuviințarea de a-l schimba atît din partea lui Savfet-Effendi cît și a Austriacilor, care-i și găsiseră un urmaș mai puțin compromis, caimacamul se învoi pînă la urmă a-i cere demisia. Cu ăst prilej el desvelî acea trăsătură a firii sale care imbina atît de potrivit lașitatea cu nerușinarea.

Dar nici cu atîta nu se sfîrșiseră încă necazurile caimacamului.

Spre a contrabalansa răsunetul reclamațiilor și al demonstrației unioniste, îndemnat de Istrati, guvernul hotărî a face să circule printre slujbași o petiție separatistă, al cărei preambul fusese aprobat de caimacam și chiar de Savfet-Effendi, căruia îi era adresuită. Petiția începu cu adevărat să circule și într-o dimineață fu prezentată spre semnare și serdarului Constantin Constantiniu, de la secția I-a a Tribunalului din Iași, de către președintele acestei secții. Chemat pentru treburi în altă parte pînă a o iscăli, serdarul rîndui petiția între alte hîrtii ce așteptau a fi rezolvate și eși pentru cîteva minute din cancelarie. Cînd se înapoie, petiția ia-o de unde nu-i:

dispăruse. O căută serdarul ce o căută apoi, alarmat, se duse să-l anunțe pe prezident care dădu îndată ordin să fie închise ușile astfel ca nimeni să nu mai poată eși. Slujbașul vinovat fu arestat și depus fără zăbavă la închisoarea poliției. Aici sosiră pe dată aga Manuil Codrescu, aga Constantin Iorga și spătarul Mihail Străjescu și-l ocăriră și suduiră așa de rău pe bietul serdar, cerându-i să scoată numaidecît petiția de unde o ști, din pământ din iarbă verde, că acesta era gata să-și piardă capul. Întru acestea intră în odaie un grup de martori ce fuseseră la Tribunal când se furase petiția. În fruntea martorilor se afla Mihalachi Kogălniceanu care, văzînd la ce cazne era supus serdarul declară că nu va părăsi odaia pînă cînd arestatul nu va fi luat în primire de însuși dumnealui prefectul de poliție.

Între timp, la Tribunal se întîmplase altă nenorocire. Un june care rămăsese acolo după închiderea ușilor, scosese deodată o hîrtie din buzunar, o sfîșiasă în bucățele și o aruncase pe fereastră strigînd: „Na, mai căutați petiția!” Se stîrnise o zarvă cumplită, jandarmii de la ușă alergaseră afară să caute hîrtia, dar pînă să se întoarcă nu mai era nimeni în cancelaria cu pricina. Iar adunîndu-se bucățică cu bucățică se văzu că hîrtia ruptă nu avea nici o însemnătate. Făptașul rămase astfel mai departe necunoscut.

Poate că dumnealui Vornicul Mihalachi Kogălniceanu ar fi știut spune cîte ceva despre pomenita întîmplare, care făcu mult sînge rău caimacamului și lui Savfet-Efendi ce arătase că nu poate pleca înapoi la București fără o petiție separatistă. Dar cine ar fi cutezat să-l necăjească cu o asemenea întrebare!

Căldurile din vară făcură parcă să turbeze și mai tare ministerul și uneltele sale; țara era supusă unei neconținute batjocuri, era o provocare necurmată, pusă la cale cu bună știință și cu țeluri bine alese. La Fălticeni, Piatra, Huși profesorii erau dați afară din școli fără nici o formalitate, fără ca consiliul profesoral, care după lege era singurul judecător, să fi fost măcar întreat. Pe fiecare zi se auzea de alt staroste de breaslă destituit și înlocuit, cînd prea bine era cunoscut că breslele singure aveau dreptul de a-și alege conducătorii. Municipalitățile se transformaseră în birouri anti-unioniste. Membrii aleși erau alungați și în locul lor așezați alții, numiți direct de minister. Ori municipalitățile erau tocmai autoritățile care, potrivit firmanului, aveau datoria de a întocmi listele electorale și a judeca contestațiile alegătorilor.

Ministerul nu socotea, însă, se vede, că trebuie să le împovăreze cu această treabă. Începînd din februarie, datele necesare alcătuirii listelor fuseseră adunate la Neculai Istrati acasă cu toate că acesta, nemai fiind ministru, nu avea nici o îndrituire de a le vedea măcar. Pe temeiul acestor date fură întocmite, pe fișii lungi de hîrtie, niște liste pe care Istrati, întovărășit de ministrul din lăuntru, le duse la Gödel de Lannoy. La consulul austriac au fost cercetate cu grijă, după care au fost depuse la Costin Cărtărgi unde, timp de șase zile la rînd, s-au adunat agentul austriac, secretarul de stat Panaioti Balș, N. Istrati, N. Cantacuzino și din cînd în cînd, caimacamul. Intemeindu-se pe informațiile primite de la ținuturi despre opiniile fiecărui alegător, complotiștii au supus aici listele la o nouă operație de curățire. Apoi ele au fost din nou duse acasă la Istrati și timp de o lună încheiată Gödel a făcut schimbările pe care le-a mai socotit de cu-

viință spre a asigura și mai bine rezultatul dorit. O vreme se păru că treaba era slîrșită, că totul era gata.

Odată cu apropierea zilei alegerilor, capii grupei separatiste hotărîră însă că trebuia procedat la încă o cercetare a listelor, și mai radicală. Pe la începutul lui iunie agentul austriac, caimacamul, Costin Catargi, fostul ministru de interne și iscoadele lor mai mărunte Schelitti, Străjescu, Istrati și Iorga purceseră a se aduna în grădina lui Asachi și acolo, împreună, desbătînd toate chestiunile mai însemnate, revizuiră în același timp și listele, pe unde mai era nevoie. În sfîrșit, către mijlocul lunii, acestea fură încredințate lui Asachi spre a le tipări, în cea mai mare taină, la institutul „Gazetei de Moldavia“.

La București, guvernul stabilise în acel an ca Simbăta Moșilor să se sărbătorească cu mare pompă. „Vestitorul“, oficiosul valah, publică un articol, al unui maior Papazoglu, despre originea politico-istorică a sărbătorii, în care autorul demonstrează că aceasta nu era decît aniversarea victoriei dobîndite de Valahi asupra Moldovenilor în 1633 și propunea, ca la momentul potrivit, Romîni valahi să ceară ridicarea unui monument spre a nemuri amintirea învingătorului, Domnul Matei Basarab.

Cînd „Vestitorul“ ajunsese la Iași, dumnealui Asachi văzu îndată că i se da un bun prilej de a aminti că din vechie a existat o aprinsă dușmănie între Valahi și Moldoveni; publică dar articolul în foaia sa, îl însoțe și de o traducție în limba franceză, iar la urmă adăugă și o notă în care zicea că spre a cruța Moldovenilor umilirea ce le-ar insufla un monument ridicat de Valahi, să se înalțe și la Iași un monument, închinat însă lui Ștefan cel Mare, învingătorul Valahilor, dar care nici el, cît de mare a fost, n-a putut reuni cele două țări într-un singur stat.

Comitetul Unirii nu se lăsa însă descumpănit de asemenea intrigi ci din contra era mai vrednic ca oricînd. El se întrunea acum regulat în fiecare zi, la un ceas după amiază, în casele lui Gheorghe Sturdza.

La 14 iunie, Comitetul plănuia a porni o mare acțiune, îndreptată în două direcții osebite. Printr-o circulară trimesea comitetelor din țară acestea fură vestite ca îndrituiții să înceapă a protesta de îndată în contra trecerii în liste a persoanelor neîndrituite, cu arătarea cuvintelor legale pentru care acestea nu pot fi înscrise pe liste. Protestul acesta să fie colectiv și să se dea tot la comitetul ținutal pentru reclamații în contra listelor. În al doilea rînd se hotărî a se face o protestație generală în contra alegerilor. Comitetul diriguitor știa că în registrele Mitropoliei figurează 3.600 de preoți, dar că în liste nu fuseseră trecuți ca alegători decît 205. Din cei 2000 de mari proprietari, guvernul nu sulerise în liste decît 350, iar din mai bine de 20.000 de mici proprietari, cam a zecea parte. Agenții ocîrmuirii chemați a face recensămîntul numărului de fălci deținute de proprietari, împrăștiaseră svonul că numărătoarea era făcută spre a impune fiecare falcă unei dări de 6 piastri. Încrezîndu-se în acest svon mincinos mulți dintre micii proprietari se feriseră ei înșiși a fi înscrși în vreo listă.

Unsprezece persoane în totul urmau a alege pe reprezentanții profesiunilor liberale din Moldova. Iar dintre cei 11.000 de mădulari ai breslelor, guvernul îngăduise în liste 1.190; țărani n-aveau dreptul de a alege direct, ci prin delegați. Protestația trebuia să fie iscălită, deopotrivă, de alegătorii omiși din liste, ca și de cei trecuți, dar care se convinseseră de părtinirea ce a prezidat la întocmirea lor și declarau că se vor abține de la alegeri. Se nădăjduia în strîngerea a multe semnături.

În câteva zile, formularele pentru protestație trimise se acoperiră cu mii de nume. Potrivit procedurii stabilite de Comitetul Unirii, din fiecare ținut se aleseră cîțiva unioniști care plecară la București spre a înmîna plingerile locuitorilor moldoveni de-a dreptul Comisarilor marilor puteri. În capitala Valahiei, delegații moldoveni se bucurară de o primire frățescă din partea unioniștilor bucureșteni.

Li se dădu și un mare ospăț, în grădina Tivoli, la care banda militară romînească cîntă tot timpul cît dură prînzul imnuri naționale.

Protestația fusese pusă la cale împreună cu consului din Iași ai puterilor prietene, spre a sluji acestora ca pretext pentru o puternică și decisivă presiune la Constantinopol. Planul se dovedi înțelept. Masiva protestație a Moldovei făcu senzație în sinul Comisiunii internaționale și în rîndul ambasadorilor acreditați pe lîngă Poartă. La 13 iulie, Comitetul Unirii avea bun cuvînt de a înștiința prietenii din țară că fără întîrziere se vor vedea prefaceri, pe cît de însemnătoare pe atît de dorite.

Comitetul Unirii se oprise la încheierea că grupa separatistă trebuie compromisă și făcută de ocară cu atîta zgomot, încît nici chiar susținătorii ei să nu cuteze a-i lua apărarea. Așa se născuse ideia de a fura hîrțiile tainice ale caimacamului, despre care se bănuia că pot aduce multe lumini asupra intrigilor acestuia și ale complicilor săi. Și după o îndelungă căutare a mijloacelor cele mai potrivite, se convenise ca maica Eugenia, sora lui Costache Negri și vară primară cu nevasta caimacamului să ia asupra-și această călcare în picioare a celor zece porunci.

Prea cuvioasa maică începu dar a bate pe fiește-care zi drumul la casa scumpei verișoare, pînă cînd după o zăbavnică stăruință izbuti a o îndupleca pe Cocuța Conachi de a dibui locul unde caimacamul își ținea hîrțiile sale cele mai de taină. Mai mult decît atîta, însă, fata boerului Conachi n-a vrut a se amesteca în trădarea bărbatului ei, pe care îl disprețuia și de care îi era silă. Atunci, maica Eugenia s-a priceput a-l încuraja cu vorbe dulci ca mierea pe însuși camardinerul beului și într-o zi, pentru o bună mulțămîită bănească, sluga i-a adus hîrțiile ce le aflase în sîpetelul de fildeș, însemnat de prea cuvioșia sa.

Adăpostind cu fereală la sinu-i feciorelnic acest fruct neînsuflețit al piosului ei păcat, maica Eugenia a dat fuga la Vasile Mălinescu, cum se hotărîse, și în aceeași sară dumnealui colonelul Kogălniceanu le-a dus consului francez, nădăjduind ca ele să fie un bun adaos la strădaniile partidei Unirii.

Erau lucruri extrem de compromițătoare pentru vizir, răvașe de la Gödel de Lannoy, de la Fotiadi, de la Musurus, ambasadorul turc la Londra, de la Alecu Vogoride, fratele beului, consilier al lui Musurus — și toate erau adresate caimacamului, sfătuiindu-l, îndemnîndu-l, încurajîndu-l a lucra din toate puterile spre a împiedica libera exprimare a dorințelor Moldovei. La 4 mai, cînd au început a sosi la Iași comisarii străini, consulul austriac îi scrisese lui Vogoride: „Rog pe Excelența Voastră de a face să se expedieze prefectilor chiar astăzi instrucțiunile pentru alegeri. Slujiți-vă, vă rog, de toată autoritatea în consiliul de miniștri,

căci e neapărat ca instrucțiunile să plece chiar astăzi. Am să vă explic pricina prin viu grai“. Musurus, care era și ginerele lui Ștefanachi Vogoride, deci cumnat caimacamului îl asigurase pe acesta: „...Scriu Porții și trudesce la izbînda domniei-tale în strălucita carieră pentru care te arăți atîta de potrivit. Ea va ocroti această frumoașă țară de primejdia în care vor s-o tîrască trădătorii nedemni de numele de Moldavi, care pentru interese și răsplăți bănești efemere, împing perversitatea lor pînă acolo încît să contribuie a face din Moldova, patria lor, o simplă provincie a Valahiei... Guvernul englez îi împotriva unirii. Nu aveți nici o îndoială asupra acestui lucru. Vă scriu sub pecetea secretului că instrucțiuni în consecință au fost date comisarului englez de la București...“ Alecachi Vogoride, secretarul ambasadei turce de la Londra, se exprimase în răvașele către frăține-său și mai lăra perdea: „Te-am slăuit să urmezi orbește, în totul, pe reprezentantul austriac... Austria împărtășește ideile Înaltei Porți și ale Marelui Britanii și de aceea dacă Austria va fi mulțumită, așisderei vor fi și Turcia și Anglia. Îți repet dar de a te conforma sfaturilor și dorințelor consulului Austriei și de a folosi, fără nici o obiecțiune, toate persoanele ce ți le va propune și fără a te informa dacă persoanele recomandate se bucură de o faimă bună sau nu. Ajunge dacă acești oameni sînt din tot sufletul în contra Unirii... Ai făcut bine că n-ai acordat libertatea presei, pe care niște Moldoveni exaltați, prieteni ai Rusiei, ar voi s-o folosească pentru ca poporul să se pronunțe în favoarea Unirii. Ține-te bine, dragul meu, și pune stavilă la inovațiile de acest soi. Cred că dacă *Steaua Dunării* și alte asemenea mișelnice foi s-ar publica în Franța, guvernul n-ar lipsi de a-i trimite îndată pe autori la Cayenne“.

Pînă să se vadă, însă, vreun rezultat al demersurilor făcute la Constantinopol în favoarea Unirii, în Moldova se împlini sorocul fixat pentru ținerea alegerilor. Sperînd a o lua înaintea adversarilor săi, Poarta trimise la Iași ordin ca alegerile să aibă loc cu orice chip, fără a mai suferi vreo amînire. Și ca și cum toate ar fi fost în cea mai bună rînduială, acestea începură, după program, duminică în 19 iulie.

De dimineață, în tîrgul Iașilor eșiră pe ulițe roate de soldați din osebite arme, iar ceilalți slujitori ai cîrmuirii erau în stare de alarmă. Norod nu se vedea mai deloc. În fața batjocurii ce se făptuise lăra rușine, în ochii lumii, partida Unirii hotărîse a se abține de la alegerile măsluite.

Ziua de duminică era statornicită numai pentru alegeri în tagma clerului. Trebuiau scoși din urne patru deputați care să apere interesurile mînistirilor proprietare de bunuri și un deputat din partea preoților din cuprînsul mitropoliei Iașilor.

Colegiul electoral pentru cea întii categorie era format din patru stareți. Acești patru alegători aleseră, după înaltă poruncă, doi deputați. La preoți, colegiul se alcătui tot din patru slujitori ai Domnului, toți de la aceeași biserică, unde Bălșeștii erau epitropi. Cu gînd smerit la milosîrdia mîntuitorilor lor, aleseră și ei ca deputat pe economul Ion Silvan.

Pînă sara se allă că nici la Roman nu se înlățișaseră la vot mai mult de patru preoți, ceea ce mărturisea că cuvîntul de ordine al Comitetului Unirii era păzit cu strășnicie, iar în scurtă vreme se știu că din 195 de fețe bisericești îngăduite în liste, în toată Moldova, se găsiseră numai 16 votanți.

A doua zi, luni, s-au urmat alegerile la colegiul marilor proprietari. Partida Unirii și-a vădit și aici puterea. Din 477 alegători înscriși de mi-

nister, nu s-au înfățișat la localurile de votare decît 214 ; aproape 270 de mari proprietari s-au ținut deoparte.

La fel se întîmplă și la colegiul micilor proprietari și la alegerile pentru deputații tirgurilor. Țăranii erau îndatorați a vota în trei trepte, nu direct ca celelalte stări ; o dată la comună, după aceea la district și la urmă în capitalele de ținuturi. Adică, mai bine spus, locuitorii satelor erau chemați a numi cîte doi delegați, ce se prezentau la scrutinul de la district ; aici se alegeau cinci reprezentanți ce mergeau de votau în capitala ținutului. În fapt alegerile pe primele trepte nu aveau nici o însemnătate. Votul plugarilor nu putea avea nici o greutate.

Cu o săptămînă înainte de alegeri „Gazeta de Moldavia“ publicase o dare de seamă despre o broșură a unui Virgile Doze, care, după zisa ziarului, se bucura de o bună faimă la Londra, Berlin și Viena. În această broșură ce se chema : „Un mois en Moldavie“, numitul Doze cînta osanele cai-macamului pentru că înscrisese în liste pe toți alegătorii țărani. „Aceste cifre oficiale, se spunea în broșură, înfățișează un total de 171.840 de alegători la o populație de 250.000 de familii. Noi cei din Belgia, țara cea mai liberă din lume, sîntem departe de a avea o asemenea cifră de alegători. În Franța, sub Ludovic Filip, la treizeci și cinci milioane de locuitori, adică la vreo șapte milioane de familii de cîte cinci membrii fiecare, nu erau decît o sută optzeci de mii de alegători. Atunci cum a mutilat prințul Conachi-Vogoride listele moldovenesti ? Sau poate că trebuie să fie mai mulți alegători decît locuitori“.

Nu se poate ști dacă acest Doze a dăinuit și altminteri decît în fantezia dumnealui Asachi, dar arguția ascundea o minciună nerușinată. Guvernul se arătase atît de puțin îngrijit de soarta lui, încît nici nu se ostenise măcar a falsifica listele electorale pentru plugari tocmai pentru că știa că aceștia s-ar fi pronunțat într-un număr covârșitor în favoarea Unirii. Se închipuise o sistemă ce nu putea da greș. Guvernul tipărise din vreme niște buletine pe care sub-prefecții le completau cu ajutorul slujbașilor lor, scriind numele celor ce voiau a numi delegați. În ziua alegerilor, aceste buletine au fost trimise la sate, iscălite de primar, popă și de un țăran sau doi ce nu știau ce scrie în hîrtia ce li se înfățișa, după care se aducea pecetea comunei de la primărie și... alegerea era sfîrșită.

Astfel țara își arătase împotrivirea în mii de chipuri, dar guvernul își striga izbînda. Aceasta era, totuși, mult prea frumoasă ca să poată trece drept adevărată chiar în fața celor ce închideau cu tot dinadinsul ochii spre a putea zice că în plină zi îi întuneric. Iar deplinătatea ei grăbi perderea grupului separatist poate mai mult decît orice nelegiuire. Căci văzînd că planurile Austriei și Turciei sînt la un pas de împlinire, ambasadorii Rusiei, Franței, Prusiei și Sardiniei se grăbiră a întreprinde un act hotărîtor : anunțară Porții că țările lor se socot insultate de neorînduiele îngăduite în Moldova în numele Tratatului de la Paris, coborîră pavilioanele și dădură semn că se gătesc a pleca.

Sublima Poartă perdu definitiv bătoșenia și merse, în supunerea ei, mai departe chiar sacrificîndu-l pe Reșid-Pașa, cel ce închipse politica ce mîniase așa de rău cele patru puteri. Vestea se află la Iași la începutul lui august și fu pentru separatiști ca o plesnătură de codiriște peste obraz. Cei mai trezi dintre dînșii simțiră îndată că începe a li se surpa pămîntul de sub picioare.

În aceeași vreme consulii rus, francez și prusian de la Iași și consulul sard de la Galați înmănară Secretarului Statului, după ce mai întâi o cetiseră caimacamului, copie după protestația pe care majoritatea delegaților Congresului de la Paris, întruniți în comisiune europenească la București, o ticluise în contra alegerilor din Moldova. Cîteva zile după aceea, la 24 august, o depeșă telegrafică din Constantinopol închidea un capitol de istorie și o grămadă de cariere politice. Excelența sa Aali-Pașa, noul Vizir, se adresa în acești termeni beifului Neculai Vogoride: „Anulați alegerile. Rezizuiți listele electorale. Procedați la noi alegeri după 15 zile de la primirea acestui ordin“.

În dulce tirgul Iașilor secretele de stat erau numite astfel numai pentru că toată lumea și le șușotea la ureche. Altminteri, neștiutori de asemenea înalte taine rămîneau doar surzii ori cei ce își astupau cu tot dinadinsul urechile.

Mult la un ceas după ce caimacamul a avut sub ochi depeșa Vizirului celui nou, cuprinsul ei era dar tălmăcit de toate vrednicele fețe din Tătărași și Sărărie, din Copou și din Socola. Mai întâi și întâi ieșenii fură covârșiți de o asemenea uimire, încît li se părea că nu aud bine. Apoi cei ce crezuseră că împărăția abuzurilor și a bunului plac se înstăpînise de-a pururea, se temură de a fi victime ale unei păcăleli; ceilalți, mirați și dinșii de un astfel de sfîrșit neașteptat, nu înțelegeau dintru început prea bine toată întinderea și însemnătatea izbînzii lor. Dar cînd, a doua zi, însuși ministerul risipi orice îndoială asupra adevărului celor petrecute, publicînd o comunicare oficială, cugetele patriotice — olecuță descumpănite de întîmplările din luna cea de pe urmă, dădură friu liber unei bucurii ce nu mai voia să știe de nici o stavilă. Dintr-odată viitorul se desluși parcă în colorile cele mai roze, frunțile se descrețiră, pe ulițe bărbați în toată firea se strîngeau în brațe fără a fi nevoie să-și mai dea vreo explicație.

Dar și acum, multe lucruri mai atîrnau însă de cele ce avea să facă caimacamul. De aceea, la rugămîntea Comitetului Unirii, consulul Victor Place se înfățișă fără întîrziere la Excelența Sa spre a-i cunoaște planurile. Caimacamul se arătă afară din cale de curtenitor și aduse chiar el, cel întâi, vorba de nepărtinire. La azul unor astfel de cuvînte, consulul își îngădui a observa că și în trecut se folosise adeseori această expresie, dar că faptele veniseră întotdeauna a o contrazice. Beiful Vogoride răspunse că situația se schimbase cu desăvîrșire și că Poarta, în deplină înțelegere cu puterile, îi recomandase foarte stăruitor a fi nepărtinitor. Și cu adevărat, în zilele ce urmară, purtarea lui adevări din ce în ce mai mult făgăduielile ce le făcuse. La 31 august se publicară noile liste electorale, iar o zi mai tîrziu un ofis special retrase prefectilor prezidenția colegiilor electorale, spre a o încredința chiar unor membri ai acestora. Măsura era cum nu se poate mai însemnată, căci tocmai prezența prefectilor la colegiile plugarilor, micilor proprietari și breslelor dusese la făptuirea celor mai mari abuzuri.

Slugă credincioasă Porții, caimacamul înțelegea că de data aceasta datoria lui de căpătîi era de a cruța orice noi încurcături guvernului de la Constantinopol. Știînd că cea mai mărunță samavolnicie din parte-i ar putea duce la complicațiuni poate și mai grave decît cele din care Poarta tocmai ieșise, cu obrazul cam leștelit, veghea cu strășnicie la împlinirea ultimelor ordine primite. Din care pricină ajunsese, printr-o firească înlănțuire a legilor lumii acesteia, într-o aprigă vrăjmășie cu foștii săi prieteni.

Refuzînd a se împăca cu aspra înfrîngere suferită, Austria se gîndi a juca și cea de pe urmă carte ; a forța mîna puterilor printr-un act desperat. Adunați sub paza întinericului în două nopți de-a rîndul la Gödel De Lannoy, consulul austriac, miniștri hotărîră, — la instigare a acestuia — a-l declara pe caimacam trădător al cauzei naționale, a-i smulge puterea din mîna și a numi șef al guvernului pe Vasilică Ghica. Pe neașteptate, însă, cînd să se ia decizia finală, șeful miliției se dezise de complot. Neputîndu-se dar bizui pe opinia publică și nici se sprijini pe puterea armatei, conspiratorii se văzură nevoiți a lărgi cercul celor puși la curent cu cele plănuite și astfel vestea se lăți și nimeri și la urechile caimacamului. Fără a sta mult pe gînduri și știind că polcovnicul Mavrocordat, șeful miliției, îi sta într-ajutor, caimacam îl destituî fără veste pe Vasile Ghica, publicînd hotărîrea într-un „Buletin extraordinar“ al foii oficiale. Dar nici nu apucase a se usca cerneala în teascușile dumnealui Asachi, că Gödel se și înființă la caimacam, roșu de minie, spre a protesta în contra acestei măsuri. Se încinse o sfadă, ca la ușa cortului, ce dură mai bine de două ceasuri, pînă cînd Excelența Sa, văzînd că încep a-i lipsi argumentele cu care să-și combată adversarul, se sculă în picioare cît era de lung și declară că la toată urma n-are a da socoteală nimănui, cunoscut fiind că caimacamul îi autonom. Rănit pînă în străfundurile sufletului său de neobrăzarea iscoadei care atîta timp se arătase supusă și ascultătoare, Gödel trebui să se retragă pentru prima oară fără a îi dobîndit ceea ce vroia.

Lovitura se dovedî bine țintită. Complicii fostului ministru din lăuntru intrară în panică, pierzîndu-și cu desăvîrșire cumpătul.

În ziua aceea în tîrg se șușoti că se pusese la cale uciderea caimacamului. Nu se poate ști cît adevăr era în acest svon dar se află că la un ceas după miezul nopții beiful plecă în grabă în tabăra miliției la Copou și nu se înapoie decît a doua zi în zori, înconjurat de întreg stat-majorul și de o grămadă de alți ofițeri. După ce-l lăsară pe caimacam acasă, ofițerii făcură o preumblare demonstrativă pe ulițe, cu muzica în frunte și oprindu-se pe la colțuri, unde destupau în văzul lumii butelci de șampanie.

În acest aer amestecat cu izul altor patimi, greu de aprinse nădejdi și de cumplite dezamăgiri, de bucurii numai cu greu conținute și de temeri ce nu se mai puteau de fel ascunde, se săvîrșiră noile alegeri. Cum era de așteptat, partida Unirii cîștigă o biruință deplină. Din 87 deputați aleși, numai patru erau anti-unioniști. Iar din toți deputații numiți mai înainte, la prilejul răsufletei comedii electorale, numai trei s-au reales.

Mihalachi Kogălniceanu își pusese candidatura în tîrgul Dorohoiului, la clasa marilor proprietari și fusese ales în unanimitate, singura izbîndă atîta de cuprinzătoare chiar și în acele alegeri pline de însuflețire. În seara acestui triumf fu purtat pe brațe în ulițele tîrgului luminat de sărbătoare și slăvit ca unul din cei ce înfruntase cu cel mai bărbătesc curaj cerbicia vremurilor grele și pregătise cu cea mai necurmată stăruință izbînda ideilor patriotice. De altfel, pretutindeni în Moldova numele său era acum pomenit numai cu simțăminte de recunoștință și de adînc respect ; autori ce rămîneau neștiuți închipuiau istorii ce sporeau fără margini rolul său în întîmplările din urmă ; țara întregă îl privea ca închezășuînd cele mai bune nădejdi pentru viitor. Peste patrie sufla un vînt bun de înnoire, iar el era omul de la care cei mai mulți așteptau înfăptuirea schimbărilor ce trebuiau numaidecît să vie. Era, pe scurt, omul acelei clipe.

...La o lună după alegeri veni astfel și ziua cea mare a întrunirii Divanului ad-hoc.

Abia apucaseră a se răzleți negurile nopții că întreg Iașul se afla în picioare. De prin sate se scurgeau fără contenire valuri-valuri de plugari, alergînd să vadă serbarea inaugurării acestei adunări cum de veacuri nu mai fusese alta asemenea pe pămîntul Moldovei. Tropotul surd al miilor de opinci aducea cu o bulucire de nahlapi; era însă o năvală pacinică, fără înghionteli și fără cuvinte de prisos; fiește-care se grăbea să apuce un loc cît mai la vedere. Pe ulițele potopite de norod se auzeau numai vorbe bune, se întîmpinau numai porniri de frate. Către șapte ceasuri, cînd un bubuiț puternic de tuniri salută solemn ziua atîta vreme așteptată, nici cu sabia nu și-ar mai fi putut croi cineva drum către biserica Sfîntul Neculai de lingă Curtea Veche.

O zi luminoasă ca de iulie, vestind o toamnă lungă și îmbelsugată, sporea parcă cu un dar al firii sărbătoarea țării. Trupele miliției, cu arma la picior, străjuiau de o parte și de alta Ulița Mare. Aurul și oțelul turnau sclipiri galben-sure peste colorile deschise ale flamurilor naționale. La trecerea fiește-cărui deputat ce se îndrepta către biserică, trupa dădea onorul, fanfarele sunau și mulțimea făcea să se cutremure aerul de uratele sale; iar cînd se înfățișa vreo persoană mai cunoscută, vreun fruntaș al partidei naționale, aclamațiile nu se mai slirșeau.

Biserica Sfîntul Neculai, vestită pentru cele trei altare ale sale, era gătită ca la ungerea Domnilor. Chiar mitropolitul făcea în ziua aceea slujba. Dumnealor comisarii englez și rus precum și consulii celorlalte puteri garante, veniseră de asemeni să asiste la serviciul divin. Și în mijlocul veseliei obștești, însuși chipul lui Sir Bulwer Lytton părea mai puțin acru.

După Te-Deum, deputații se îndreptară — mărginiți de două șiruri de ostași în spatele cărora se îngrămădea o mulțime fără număr — spre peronul cel mare al palatului domnesc. Clopotele de la toate bisericile, salvele artileriei și mai tari decît acestea, uralele privitorilor îi întovărășeau într-un uriaș alai de sunete cîntînd aceeași biruință.

Aplauzurile cele mai puternice mergeau, fără doar și poate, către deputații pontasi. Inșiși oștenii, cînd cunoșteau printre aceștia vreo rubedenie ori un prieten, uitau de disciplina tagmei lor și mînați de bucuria acelei zile, ridicau în sus puștile și strîgau cît îi țineau puterile: „Trăiască deputații noștri!”

La braț cu Vasile Mălinescu și pășind înaintea grupului de deputați pontasi, ce umblau strînși grămadă unul într-altul, Mihalachi Kogălniceanu sui liniștit și grav, scările peronului fără a privi în lături. Cînd ajunse sus se opri, însă, se înturnă cu tot trupul, cîntînd lung către mulțimea ce se tălăzuia în față, pe ulițe, și atrase luarea aminte a lui Mălinescu asupra unuia din steagurile pe care era înscris cuvîntul de ordine al partidei naționale. Mai mult ca o părere și întrebîndu-se parcă mai degrabă pe sine și, șopti la urechea prietenului: Are să fie, Mălinescule, cu adevărat Unirea, fericirea Romînilor?

Căci Mihalachi Kogălniceanu, omul care știa să lupte ca puțini alții pentru convingerile sale, începea să fie încercat din ce în ce mai des de ghimpele neîncrederii în semenii săi. Gîndea adesea cu inima, dar învățase de la o vreme a-și feri cugetul de patimă. Avea un crez, dar i se dăruia cu sine rece.

VASILE ALECSANDRI către IANCU ALECSANDRI, fratele său

arii noștri scriitori au participat cu însuflețire la luptele pe care poporul român le-a purtat în secolul trecut pentru cucerirea libertăților sociale și naționale.

În lupta pentru Unire, pe Vasile Alecsandri îl găsim fruntaș al partidei unioniste. Marele nostru scriitor s-a alăturat frontului unionist slujindu-l prin creația poetică, prin mandatul de deputat de Bacău în Divanul ad-hoc, ca ministru al afacerilor externe sub ultimii trei caimacami, prin însuflețirea cu care a înlesnit fuzionarea fracțiunilor partidului național, deschizând astfel calea către un candidat unic, ca ministru la același departament în primul guvern moldovean al lui Cuza, în fine ca trimis pe lângă curțile europene, în spinoase misiuni diplomatice.

Publicăm mai jos o epistolă inedită a lui Vasile Alecsandri către fratele său Iancu Alecsandri, care ni-l prezintă pe o poziție înaintată pentru cauza Unirii.

1 janvier 1859 Jassy

Mon cher Jean,

Ta lettre est venue me trouver aujourd'hui au saut du lit ; elle m'a apporté des vœux partis du coeur, de ceux qui ont le don de me faire venir les larmes aux yeux. Je ne puis y répondre que par des embrassements. Oh, cher ami, que ne donnerais-je en ce moment pour être entouré de ta petite famille et pour oublier au milieu de cette atmosphère de bonheur intime tout ce murmure discordant et assourdissant que font autour de moi les passions aveugles, les intrigues, les ambitions éveillées !

Tu as beau dire, malgré mon titre d'Excèllence, malgré mon poste de secrétaire d'état, je suis toujours le même, le poète d'autrefois, aimant le beau à outrance et le chantant parfois avec plus ou moins de succès. Ce qui me plaît dans mon état de poète c'est cette admirable disposition de coeur et d'esprit qui nous rend impressionnables au bien et nous sauvegarde du mal. C'est pour cela peut-être que les hommes matériels qui considèrent le mal comme un fond exploitable, nous traitent d'enfants, de fous que sais-je ?

Quoiqu'il en soit, je m'honore d'être le poète aimé de mon pays, et je suis heureux dans les circonstances actuelles, d'en être le Ministre des affaires étrangères. Le Gouvernement dont je fais partie est digne, il est national et énergique ; il a compris sa [or]

et l'a exercée avec modération, il a compris les droits du pays, et il a su les défendre avec fermeté. Au milieu des nombreuses complications qui l'ont assailli de tous côtés, il a marché le front haut et il a accompli son mandat. Aujourd'hui la Chambre de Députés est convoquée. Elle a déjà eu deux séances, et a eu à juger par le début, il y a tout bien d'espérer qu'elle fera honneur à la nation. Le parti libéral est en majorité et les partis de Michel Stourza et de son fils ont été battus à plate couture, dans toutes les questions qui ont été à l'ordre du jour. Il reste maintenant à élire un Prince, et c'est là le grand danger !

Tu connais les deux prétendants, Michel et Grégoire Stourza, mais ce que tu ignores c'est que depuis la fin des élections, l'ambition a mordu au coeur une foule de gens... Chacun de ces nouveaux prétendants a sa petite coterie qui le soutient, qui la prône et qui intrigue ; en sorte que notre pauvre parti national s'est trouvé dès l'abord fractionné comme une glace brisée. Moi-même, hélas ! le croirais-tu, sans y avoir jamais songé, je me suis trouvé tout-à-coup porté à la candidature princière par un certain parti dont je ne partage nullement les principes exclusifs : celui de la seconde classe ! J'ai eu beau me défendre d'un pareil honneur dont je ne veux aucun façon, on m'a répondu que bien se jetterait plutôt dans les bras du prince Grégoire, plutôt que de contribuer à la nomination de l'un de mes compétiteurs. Les libéraux de la 1-ère classe, sauf quelques exceptions honorables, ont déclaré de leur côté qu'ils ne permettraient jamais à un Alecsandri de parvenir au trône... et pendant ces magnifiques professions de foi, les princes Michel et Grégoire Stourza se frottaient les mains. Ainsi, moi, l'homme le moins ambitieux du monde, moi le poète indépendant par excellence, je me suis vu devenir subitement la pomme de discorde du parti national, le pivot sur lequel se tenait en équilibre la destinée de mon pays. C'était intolérable, et j'ai dû supporter jusqu'aux calomnies que l'on n'a pas manqué de répandre à pleines mains sur ma conduite et sur mon caractère ; j'ai supporté tout avec patience, afin de retenir dans la bonne voie les hommes qui m'avaient choisi pour leur drapeau, car tu les connais, les Pizozi, Radou, Casimir, Hasnache, etc. ne sont pas hommes à se donner des indigestions de principes. Leur règne de caste a été leur sauvegarde jusqu'à ce jour. Qu'en sera-t-il dans quelques jours je n'en sais rien. Ce soir, je compte me rendre à la réunion préparatoire du parti national, pour leur déclarer qu'il est honteux le spectacle que nous donnons au pays de nos misérables discours ; que tous les partis doivent se perdre en un seul pour sauver la situation et pour combattre victorieusement Michel et Grégoire Stourza, et que pour un pareil résultat, moi tout le premier me désiste de tous mes droits en faveur de Négri, lequel est destiné par la Providence à concilier tous les partis.

J'aurai pour adhérents à ma proposition les partis Basile Stourza, L. Rosetti, Cogalniceano, Mavrojeni peut-être, et la moitié des personnes qui ont pensé mal à propos faire de moi un Prince. Si la partie Lascar Catargi se refuse d'accéder à cette proposition, elle restera du moins en petite minorité et au lieu d'avoir six fractions dans le parti national, nous n'en aurons plus que deux. Voilà, cher Jean, les étrennes que je compte me donner pour le jour de ma fête. Fasse le ciel qu'elles travaillent au bien du pays. Dans cet espoir je vous embrasse tout de coeur.

ALECSANDRI

Scumpul meu Ioan,

Scrisoarea ta m-a găsit astăzi când mă sculam din pat ; ea mi-a adus urări pornite din inimă, de la acei care au darul să mă facă să-mi vie lacrimi în ochi. Eu nu pot să-ți răspund decât prin îmbrățișări. Oh, scumpe prieten, ce n-aș da eu în acest moment ca să fiu înconjurat de mica ta familie și pentru a uita, în mijlocul acestei atmosfere de

fericire intimă, întreg acest murmur discordant și asurzitor pe care-l fac în jurul meu pasiunile oarbe, intrigile, ambițiile trezite!

Tu ai dreptate să spui că dincolo de titlul meu de Excelență, dincolo de postul meu de Secretar de Stat, eu sînt totdeauna același, poetul de altădată, iubind cu tot dinadinsul frumosul și cîntîndu-l cîteodată cu mai mult sau mai puțin succes. Ce mi-e plăcut în starea mea de poet e această minunată dispoziție a inimii și a spiritului care ne face impresionabili la bine și ne salvează de rău. Poate pentru aceea oamenii cu preocupări materiale, care consideră răul ca un fond de exploatat, ne socotesc copii, nebuni sau mai știu eu ce?

Oicum ar fi eu mă simt onorat că sînt poetul iubit al țării mele, și sînt fericit în împrejurările actuale, de-a fi Ministrul afacerilor străine. Guvernul din care fac parte este demn, el este național și energic, el a înțeles forța sa și a exercitat-o cu moderație, el a înțeles drepturile țării și el a știut să le apere cu hotărîre. În mijlocul numeroaselor complicații care l-au încolțit din toate părțile, el a pășit cu fruntea sus și și-a îndeplinit mandatul său. Astăzi Camera Deputaților a fost convocată. Ea a ținut deja două ședințe și a avut să ia hotărîri de la început; sînt nădejdi că ea va face cinste națiunii. Partidul liberal are majoritate și partidele lui Mihail Sturdza și ale fiului său au fost bătute pe de-a-ntregul în toate chestiunile care au fost la ordinea zilei. Rămîne acum să se aleagă un Principe și aici e primejdia cea mare!

Tu cunoști pe cei doi pretendenți Mihail și Grigore Sturdza, dar ceea ce tu nu cunoști e că spre sfîrșitul alegerilor ambiția a mușcat de inimă o mulțime de oameni... Fiecare din acești noi pretendenți are mica sa gașcă ce-l susține, care îl propagă și care uneltește; în acest chip bietul nostru partid național s-a găsit de la început slărimat ca o ghiață spartă. Eu însumi, vai!, o vei crede tu, fără să mă fi gîndit vreodată la aceasta, m-am pomenit dintr-odată propus la candidatura princiară de o anume grupare căreia eu nu-i împărtășesc de loc principiile exclusiviste, aceea a clasei de mijloc. Am încercat să mă dezic de o atare onoare pe care n-o doresc în niciun chip; mi s-a răspuns că s-ar arunca mai degrabă în brațele principelui Grigore decît să contribuie la numirea unuia dintre contra-candidații mei. Liberalii de clasa I-a, în afara cîtorva excepții onorabile, au declarat dinspre partea lor că ei nu vor îngădui niciodată unui Alecsandri să ajungă la tron... și în timpul acestor mărețe profesuni de credință, principii Mihail și Grigore Sturdza își frecau minile. Astfel, eu, omul cel mai puțin ambițios din lume, eu poetul independent prin excelență m-am văzut devenind dintr-odată mărul discordiei partidului național, pivotul pe care se ținea în echilibru soarta țării mele. Era de neîngăduit și a trebuit să suport pînă și calomniile care n-au lipsit să se răspîndească din belșug asupra purtării mele și asupra caracterului meu; am suportat totul cu răbdare ca să-i mențin pe drumul cel bun pe oamenii care m-aleseră ca stegarul lor, căci tu îi cunoști, Pisoski, Radu, Casimir și ceilalți nu sînt oameni ca să le dai indicații de principii. Hățul lor de castă le-a fost pînă acum salvarea. Ce se va întîmpla în cîteva zile nu știu nimic. Astăseară socot să mă duc la întrunirea pregătitoare a partidului național, ca să le declar că e rușinos spectacolul pe care noi îl dăm țării cu nenorocitele noastre de discursuri; că toate partidele trebuie să se grupeze într-unul singur pentru a salva situația și pentru a combate victorios pe Mihail și Grigore Sturdza, și că pentru un atare rezultat, eu cel dintîi renunț la toate drepturile mele în favoarea lui Negri, care este sortit de Providență să împace toate partidele.

Eu voi avea ca aderenți la propunerea mea partidele lui Vasile Sturdza, L. Rosetti, Cogălniceanu, poate Mavrogheni și jumătate din persoanele care s-au gândit rău să mă propună pe mine ca Principe. Dacă partida lui Lascăr Catargi refuză să primească această propunere, ea va rămâne cel puțin în mică minoritate și în loc ca să avem șase fracțiuni în partidul național noi nu vom avea cel mult decît două. Iată, scumpe Ioane, darurile pe care socot să mi le ofer de ziua onomastică. Facă cerul ca ele să lucreze spre binele țării.

În această nădejde te îmbrățișez din toată inima.

ALECSANDRI

Biblioteca Academiei R.P.R., *R.i.c.* 27486.

Autograful aparține bogatei colecții de documente și corespondență a Bibliotecii Academiei R.P.R., după cum se și face trimiterea sub materialul transcris.

AUGUSTIN Z. N. POP

UNIREA ȚĂRILOR ROMÎNE ȘI MIȘCAREA CULTURALĂ

— Momente din cronica timpului —

VALERIU RÎDEANCU

deziunea scriitorilor și artiștilor romîni la cauza unirii a fost impresionantă. Forțele revoluționare de la 1848 nu conținesc lupta după trădarea și înfrîngerea revoluției. Ele reiau o idee care era pe deplin conținută iar uneori chiar formulată în programele lor. Proclamația de la Izlaz se adresa „îraților romîni” și nu muntenilor sau moldovenilor. Manifestul către poporul romîn adresat de exilații din Paris la 20 septembrie 1850, vorbește de „viitorul Romîniei, una mare și nedespărțită”, iar la banchetul organizat de aceiași emigranți, în memoria lui Ștefan cel Mare, Costache Negri expune deschis programul unionist al pașoptiștilor. Apariția publicațiilor cu titluri vădit unioniste ca „Dacia Liberă”, „Romînia literară”, „Republica Romînă”, tipărirea de studii istorice ce îmbrățișau nu numai trecutul unuia sau altuia din principate, evocarea cu insistență a figurilor ce au întruchipat această idee (vezi Mihai Viteazul al lui N. Bălcescu, ca și bogata producție plastică¹⁾ inspirată de personalitatea celui ce a realizat vremelnice acest ideal), aluziile de cele mai multe ori directe din respectivele tra-

tate istorice și mai ales articolul lui C. A. Rosetti din „Pruncul Romîn”, faptul că niciodată teoreticienii pașoptiști nu făceau deosebire între cele două țări, iată numai câteva din argumentele ce ne îndreptățesc să afirmăm că revoluționarii de la 1848 aveau temeinic înrădăcinată în conștiința ideea unirii.

Aceiași oameni reincep lupta pentru îndeplinirea unuia din idealurile generației lor. Bălcescu murise, Rosenthal, Negulici și Iscovescu se stinseseră și ei din viață. Erau însă din nou prezenți pe baricade Kogălniceanu, Alecsandri, Costache Negri, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac, Grigore Alexandrescu, C.A. Rosetti, Costache Aricescu, C. Sion și alții. Lor li se alătură reprezentanți ai generației mai tinere: Gh. Tăutu, Dimitrie Dăscălescu, George Crețianu, Theodor Aman, Gh. Tattarescu, Petre Alecsandrescu și mulți artiști ocazionali sau de mică importanță, totuși cu circulație în epocă, despre care va fi vorba mai jos.

Unirea nu era considerată de acești cărturari luminați ca și de masele populare, ca un simplu act administrativ, ci ca începutul unui lung șir de reforme și de transformări adânci în structura economică și politică a țării. Unirea era privită de toate forțele progresiste și înaintate ca un act de cotitură în viața Romîniei, menit să deschidă largi perspective de dezvoltare socială și economică a țării, să desființeze privilegiile și să instaureze libertățile cetățenești.

¹⁾ De fapt în alegoriile anului 1848 nu se vorbește despre „Muntenia” sau „Moldova” ci de „Romînia”. C. D. Rosenthal compune „Romînia rupîndu-și cătușele pe Cîmpia Libertății” și „Romînia revoluționară”.

egalitatea în drepturi, împrăștierea țărănilor, așezarea noului stat pe principii democratice burgheze, etc. Că faptele nu s-au întimplat astfel, că cei mai mulți dintre participanții la această acțiune — ne referim la intelectuali — au urmat burghezia pe drumul compromisurilor ei politico-sociale, au pierdut pe drum elanul și, la numai câțiva ani, au trădat aceste idealuri și au înșelat năzuințele maselor și speranțele lor, iar numeroasele promisiuni au fost date uitării realizându-se prin efortul unui Kogălniceanu sau Cuza numai foarte puține dintre ele (unele cum ar fi reforma agrară rămânând de fapt numai un simulacru) — este iarăși adevărat. Unirea n-a adus rezolvarea problemelor așteptate. Și aceasta pentru că, după cum ne arată documentele vremii, chiar și conducătorii micării unioniste nu vedeau în mod clar scopul luptei lor. Cei cu legături de clasă puternice, posesori de mari averi și întinse suprafețe de pământ, au consimțit să facă anume concesii, dar imediat după înfăptuirea unirii s-au situat pe o poziție net defavorabilă împrăștiării țărănilor. Mai mult, în divanurile ad-hoc (1857—58) cei mai mulți au dus dacă nu o politică ostilă față de revendicările țărănești, cel puțin una de duplicitate, astfel încât nici una din rezoluțiile privind îmbunătățirea soartei țărănimii nu s-a putut vota. Este drept însă că luptele pentru unire au avut un caracter profund politic, antireacționar, anti-conservator și anti-boieresc cu toate contradicțiile existente în partida națională.

Lupta se ducea împotriva „partidei marii proprietăți”, a moșierimii retrograde, a celor ce voiau păstrarea privilegiilor și a vechilor rînduiri.

Discursurile din divanurile ad-hoc, articolele din presa vremii, ca și petițiile unioniștilor ne arată cu prisosință acest fapt ce nu poate fi tăgăduit¹⁾.

¹⁾ Vezi în acest sens programul ziarului „Steaua Dunării” pe anul 1856, în care au apărut cele mai multe pagini literare despre unire: „Mai trebuie să facem un nou program? Politica noastră poate să fie alta decât politica seculară a rominilor? Autonomia și unirea principatelor. Să le dobî-

Literatura oglindea întocmai această stare de spirit, fiind organic integrată în toate acțiunile duse de luptătorii pentru unire. O trăsătură esențială a producțiilor artistice și literare din vremea respectivă este aceea că ele nu au reflectat pur și simplu evenimentele, nu au avut numai un rol de înregistrare pasivă, ci unul de propagator activ, de îndrumător și mobilizator al conștiințelor. Literatura și arta vremii au avut un caracter de manifest revoluționar. Au însuflețit masele dar s-au și însuflețit din entuziasmul și speranțele lor. Și aici vrem să precizăm un fapt esențial: influența maselor populare, patriotismul, voința lor dirză, credința lor sinceră în desăvîșirea acestui act, de care își legau altele nădejdi, au determinat largă participare a forțelor intelectuale românești la înfăptuirea lui. Masele, entuziasmul lor, energia și patosul cetățenesc pe care l-au dovedit, au făcut ca scriitorii, publiciștii și artiștii vremii să nu-și piardă speranța în momentele critice ale luptelor pentru unire. Și ca să dăm numai câteva exemple, vom cita mai întâi mărturia lui Nicolae Grigorescu, care se afla pe atunci la mînăstirea Agapia:

„Intr-o dimineață ne vine vestea că s-a ales Cuza domnitor în amîndouă capitalele — povestea pictorul. — Am lăsat tot, am pus șua pe cal și fuga la țîrg. Atunci am văzut eu ce va să zică bucuria unui popor. Cîntece, jocuri, chiote, în toate părțile. Îți ieșeau oamenii în drum cu oala plină de vin. Care cum se întîlneau luau vorba de Cuza, de unire, se îmbrățișau, se încingeau hore în mijlocul drumului. Și era un ger de crăpau pietrele. Dar unde mai sta cineva acasă? Am văzut bătrîni care plîngeau de bucurie. Vreo săptămînă n-am mai putut lucra. Trimiteam la țîrg de două ori pe zi după vești... Nici nu mai era chip să ne gîndim la altceva. Stam pînă seara, pînă tîrziu

din acestea ce le avem în principiu și în faptă și atuncea toate celelalte reforme, condiții neapărate ale pogresului, ne vor veni de la sine, căci atuncea dreptul înecăruia va fi întemeiat pe dreptatea tuturor”. Articolul era semnat de Mihail Kogălniceanu..

și făceau deseneuri alegorice despre unirea principatelor.“¹⁾

Toate documentele vremii mărturisesc acest fapt. Curentul de opinie în favoarea unirii și lupta împotriva celor ce se opuneau înfăptuirii ei era atât de puternic încât constituia începând din 1855 elementul esențial al vieții politice, sociale și intelectuale românești. Problema principală aflată atunci la ordinea zilei era modul în care „partida națională“ va putea învinge uneltirile și samavolnicia antiunioniștilor, aflați la conducerea țărilor romine. Cei care au trăit acele zile și-au reamintit totdeauna cu înfrigurare și cu nostalgie epoca. Foarte timpuriu pe atunci, istoricul și scriitorul Radu Rosetti, spunea :

„Și unirea era fără îndoială dorința fierbinte a națiunii întregi. Imi aduc aminte, încă în casa noastră de vâlătuci de la Pralea, nu numai de cuvintele pline de patriotică însuflețire ale tatei și ale mamei, ale moșilor mei, ale rudelor și prietenilor casei, dar și de acele ale slugilor și ale țăranilor. A suflat, în cursul acelor trei ani : 1856—1857 și 1858, un vînt deosebit de generos asupra Moldovei noastre“²⁾

Influența maselor populare asupra acestui curent de opinii și contribuția lor hotărâtoare la înfăptuirea unirii n-a putut scăpa nici fiului de boier Radu Rosetti. Protestul maselor populare și agitația ce domnea din ce în ce mai puțin reținut în rîndurile lor, devenise un motiv de spaimă pentru marea boierime și avem toate motivele să credem că adeviziunea unor mari proprietari la cauza unirii venea din teama de ceea ce ar fi putut întreprinde țăranii :

„...se vedea cît de colo că povara jugului ce-l purtase pînă atunci cu atîta supunere începuse să le pară nesuferită. Se lăsau greu la îndeplinirea obligațiilor lor și înfățișarea li era pe unele locuri atât de dîră încît vechilii, vatafii și feciorii boierești începuse să stea la îndoială înaintea de a culeza să-i lovească ca altădată. În multe părți ale țării, stăpînii de moșii începuse să ieie măsuri de apărare, să aducă pentru

¹⁾ A Vlahuță : Nicolae Grigorescu

²⁾ Radu Rosetti : Amintiri din copilărie, Buc. 1925, pag. 82

paza curții oameni de încredere... Alții făcuse tunuri de lemn de cireș, de nuc sau de stejar legate cu cercuri de fier și le încărcau cu praf de pușcă, cu glonț sau cu pietre, cu care aveau de gînd să-și apere în caz eventual curțile.“³⁾

Și asemenea mărturii edificatoare sînt numeroase. Factorul hotărîtor al reușitei a fost starea revoluționară ce stăpînea toate categoriile poporului nostru.⁴⁾ Care a fost în aceste împrejurări, contribuția adusă de forțele intelectuale ale vremii ? Chiar și istoriografia burgheză a trebuit să recunoască contribuția însemnată pe care literatura noastră a dat-o cauzei unirii Țărilor Romine. Nicolae Iorga spunea în acest sens : „Luptele pentru unire ajunseseră, încă din 1856 rostul de căpetenie al vieții noastre întregi. Poeții nu crezură că au dreptul de a se închide în cetatea lor măestrită de frumusețe fiindu-se la o parte de simșirile, avîntul și munca tovarășilor de idei“.⁵⁾

Constatare întemeiată pe realități. Profesioniile de credință ale scriitorilor epocii arată cu prisosință că poeții din momentul în care chestiunea unirii devenise o problemă vitală pentru poporul nostru, înțeleseseră să-i închine producțiile lor. George Crețeanu scrie un „Cîntec nou“ compus după cum singur ne spune : „în 6 ianuarie, cînd jurnalele ne-au adus știința de bucurie că românii vor fi consultați asupra viitoarei organizații a principatelor“ expunîndu-și deschis crezul patriotic.

„A trecut ziua senină, cînd rivali cu filomila
„Trubadurii la casteluri cîntau doine de
amor,

„Cînd ieșea ca să-i asculte în balconul său
copila.

„Cînd ghirlande înflorite ei purtau pe frun-
tea lor

„Astăzi însă o stea nouă între neguri se-
ntrevede

³⁾ Idem, pag. 110

⁴⁾ vezi în acest sens și mărturiile lui Saint-Marc Girardin : „Purtarea ilegală și silnică a caimăcâmiei de la București este o cauză de revoluție“.

⁵⁾ N. Iorga : Istoria lit. rom. în veacul al XIX-lea, Văleni 1909

„Ea promite țării noastre ușurare-n viitor ;
„Ș-a mea inimă îmi zice că romînul nu se
pierde
„Și că acvîla străbună o să-și ia mărețu-i
zbor.“¹⁾

În același timp, demn de subliniat este faptul că la început, pentru a înșela rigorile cenzurii, poeții preferau formele figurate și simbolice. Asistăm la o efflorescență de versuri dedicate „stelei“ noi ce va răsări pentru poporul nostru și speranțelor ce și le pun la 1857 toți partizanii unirii. Dimitrie Dăscălescu închină anului încheiat 1856 o odă intitulată „Cale bună călător“ manifestîndu-și încrederea în viitor și speranța în zdrobirea aspirării :

**Mergi acuma mergi în pace
Mergi cu domnul în trecut,
Viitorul dor ne-a face traiul nostru mai
plăcut.**

**Ca să-nvingem împilarea
Să scăpăm de-apăsători
Noi avem numai sperarea
Cale bună călător.**

Din scriitorii cu renume ai vremii — opinie separată fac numai Gh. Asachi și C. Negruzzi — ceilalți aproape toți pornesc să celebreze în versuri pline de avînt și înflăcărare lupta pentru unire, care a adus o dezvoltare încă ne mai cunoscută a poeziei cetățenești, a publicisticii și a liricii-manifest. Poeții — de la Vasile Alecsandri la Gh. Tăutu — nu s-au sfiit să scrie asemenea versuri, iar gloria și renumele lor a crescut considerabil tocmai datorită acestei adevărate lupte pentru unire. Cum spuneam, anii 1855—1856 au fost ani de revendicări și speranțe. Poeții fac profesiuni de credință și își arată încrederea în viitorul țării. Luptele propriu-zise abia începeau. Dar acum trăim momentul înflăcărării și al nădejzii :

**Sus pe ceriuri strălucește
O stea nouă ce vestește
Că se curmă de acum —
Al nevoilor greu drum.**

1) În anii 1856—1857 se constituie comitetele unioniste, au loc alegeri și se convocă divanele ad-hoc.

**Asta-i steaua Romîniei
A unirii ș-a frăției,
Stea de viață, stea de spor,
Stea de bine-n viitor.**

**Anul nou ne-aduce nouă,
Timp mai bun, viață nouă,
N-om să fim tot moldoveni
N-or să fie nici munteni
Și-ntr-o țară romînească
Liberă și voinicească
Noi și ei om să trăim
Și romîni să ne numim.
Cu o patrie ș-un nume
Noi ne vom mîndri în lume.**

(G. Sion „Plugușorul“)

Dar în același timp încă de la începutul anului 1856 pornesc acțiunile concrete pentru înfăptuirea unirii. Se redactează „petițiuni în favoarea unirii principatelor“, se organizează comitetele unioniste, se începe propaganda prin orașele și satele țării. Demn de relevat este faptul că scriitorii sînt în primele rînduri ale acestor acțiuni. „Petițiunea“ din 16 (28) februarie 1856 adresată principelui Dimitrie Ghica este semnată de V. Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, G. Sion, A. Russo, și alții²⁾.

Mai mult, cînd la 25 mai (6 iunie) 1856 se înființează la Iași comitetul unirii pe întreaga Moldovă, al cărui conducători erau Costache Negri și Mihail Kogălniceanu, se arată rolul deosebit pe care-l au presa și organele de publicistică în lupta începută : „Spre răspîndirea principiilor adoptate la punctul I, se hotărăște a se sluji : 1. de presă alit prin file periodice cît și prin broșuri sau foi isolate“³⁾. Și într-adevăr, cu toate abuzurile cenzurii, mai ales în Muntenia, unioniștii reușesc să publice articole, studii, tratate politice, poezii, pamflete etc.

Mihail Kogălniceanu editează „Steaua Dunării“, Dimitrie Bolintineanu „Dimbovița“, C. A. Rosetti „Romînul“, C. Bolliac „Buciumul“, etc. Majoritatea scriitorilor duc acum pe lîngă activitatea politică pro-

²⁾ De fapt în toate manifestările pentru unire scriitorii au un rol de prim plan.

³⁾ „Acte și documente privitoare la Renașterea Romînilor“, III, p. 520—522

prju-zisă, destul de dificilă în Moldova sub căimăcămia lui Toderiță Balș și apoi a lui Nicolae Vogoride — și o intensă muncă publicistică tinzând la introducerea unor formule ziaristice moderne. Toți acei scriitori prezenți atunci în vîltoarea luptei fac gazetărie. Pot fi citați ca exemplu, Costache Aricescu, Gh. Tăutu, I. M. Bujoreanu, G. Crețianu, N. T. Orășanu, G. Sion și alții. În acest timp, Vasile Alecsandri publică „Hora Unirii“¹⁾ ce va deveni imediat — și datorită faptului că a fost pusă pe muzică — poezia epocii cu cea mai largă răspîndire:

**Hai să dăm mină cu mină
Cei cu inima romînă
Să-nvirtim hora frăției
Pe pămîntul Romîniei.**

Versurile trec granițele Moldovei și sînt cîntate peste tot aprinzînd în inimi speranțe.

Din Paris unde se afla încă exilat, Cezar Bolliac scria la începutul lui 1857 „Răsuneț la Hora Unirii“ de d. V. Alecsandri²⁾ exprimînd adeziunea muntenilor la avîntatele strofe ale bardului moldovean:

**Vin să strîngem mină-n mină,
Toți c-o inimă romînă,
Și să-ntindem danț premare
La unirii-ne serbare!**

**Măi bădiță moldovene,
Prinde-te cu mine nene,
Ca să fim într-o unire
Și la viață și-n pieire!**

V. Alecsandri începe o propagandă intensă. După „Hora Unirii“ publică tot în „Steaua Dunării“³⁾ „dialogul politic“: „Păcală și Tîndală“, viciat din păcate de accente xenofobe, dar în părțile sale eu adevărat izbutite, pledoarie vibrantă pentru unirea celor două țări. Vodevilul lui Vasile Alecsandri care se încheia tot cu „Hora Unirii“ avea o valoare agitatorică

¹⁾ „Hora Unirii“ în „Steaua Dunării“ anul II, iunie 1856, nr. 31, p. 124

²⁾ „Buciumul“ 1857, 17 martie, nr. 2,

³⁾ anul II nr. 34, p. 135—136 și nr. 35, p. 139—140

incontestabilă și în ciuda naivităților sale, conținea multe accente satirice la adresa boierinii retrograde, anti-unioniste.

Caracterul acesta dominant îl au și alte poezii ale vremii. Semnalăm astfel lungă poemă „Romînia după tractat“ a lui Dimitrie Ralet, caracterizată prin idei patriotice și egalitare, conținînd atacuri împotriva reacțiunii conservatoare⁴⁾. Partizan înlocat al unirii, Ralet scrie un articol destul de prolix de altfel, intitulat „Unirea și clevelitorii ei“ care se termina cu o poezie alegorică de toată frumusețea, pe care o bănuim ca fiind culeasă din folclor:

**Voinicel cu cușma lungă
Din a Siretului luncă.
Peste Olt cîntînd vei merge
Și o mireasă-ți vei alege.**

**Pandure chitaci din fire,
Ia-ți arcul cel de iubire
Peste Milcov să sbori iute
Ca s-ajungi la Vrancea-n munte**

**Și-i vina o căprioară
Cu gurița rumeioară
Cu statul de porumbiță
Și mărege prin cosiță.**

Anul 1857 umple de speranță inimile partizanilor unirii. Operele literare și artistice se înmulțesc; apar mai ales acum — cînd teroarea se intensifică — apeluri și îndemnuri patetice la vigilență și solidaritate națională.

George Crețianu scrie o satiră „La junimea Romînă“ prevestind cea de a treia Scrisoare a lui Eminescu sau mai precis „Junii corupți“. Poezia se încheie cu un îndemn patetic:

**Te deșteaptă, o, junime! și cu flacăra-nze-
cită
Ce natura, buna maică, a depus în al tău
sîn,
Elementele aprinde și comandă la ursită,
Fă să vază-ntreaga lume ce-a fost, ce e un
romîn!**

G. Baronzi, scriitorul „productiv ca o uzină“ se întristează de soarta grea a Romî-

⁴⁾ vezi, „Romînia după tractat“ în „Acte și documente...“, vol. III pagina 273—282

niei și într-o diserlație lirică de câteva zeci de strofe salirizează moravurile tineretului egoist și trîndav arătîndu-se îngrijorat de pasivitatea lui. Apare aici — ca și în alte poezii ale epocii — antiteza între trecutul de glorie și prezentul bicisnic :

Romînie și Moldovă, ați fost mari și voi
odată,
Ați avut și voi putere, oaste mindră și băr-
bată,
Care apără cu peptul al străbunilor pămînt

Unde e oștirea voastră bravă și spăimîntă-
toare ?

Unde e țaria voastră, simțul vostru d-apă-
rare ?

Ce-ați făcut bătrîna spadă a lui Ștefan și
Mihai

O, rușine ! Romînie, Romînie, — atît de
bravă,

Să cerșești a ta viață ca o umilită sclavă,
Tu ce-n culme de mărire altădată străluceai
(„La Romînia“ de G. Baronzî)

Cei ce se aflau departe de patrie în emi-grație (vezi cazul lui Bolliac) sau la studii, participă cu însuflețire la această campanie de mobilizare a conștiințelor. De la Paris, Theodor Aman trimite tabloul dedicat Uni-rîi Țărilor Romîne, iar în iulie 1857 ziarul „Patria“ își încunoștințează cititorii de a-pariția unei lucrări grafice cu aceeași temă :

„Ideea unirii a inspirat adesea poporul romînesc în diverse manifestări de litera-tură și muzică. După poezie trebuie să vie pictura ca să consacre opera sa sublimei idei. Aceasta era rezervată pictorului G. Tattarăscu. Acest desen poartă titlul „Uni-rea“ dedicată nației romîne. Se va trage în mii de exemplare, așteptînd ca aprobarea nației să răsplătească pe meritosul artist, căruia îi adresăm mulțumirile noastre cele mai sincere și urîndu-i ca totdeauna penelul său să se inspire de subiecte naționale“¹. Se apropie zilele alegerilor pentru divanu-rile ad-hoc. Deputații „aleși din toate stă-rile societății“ aveau să hotărască soarta celor două țări. Poeții printre care și Gri-gore Alexandrescu se adresează viitorilor

reprezentanți, dîndu-le pildă trecutul eroic al țării noastre :

Cînd cetim în vechea carte a istoriei stră-
bune

Virtuți mari, ilustre fapte ale nației romîne,
Care inimă stă rece ? care suflet nemișcat ?

Cine n-are dor să vază țara sa în fericire,
Cu legi bune, cu legi drepte, în țarie și-n

unire,
Cultivînd artele păcii pe al său pămînt
bogat ?

După care urmează indemnul hotărit și mai ales desvăluirea consecințelor dezas-truoase pentru poporul nostru, în cazul cînd viitorii deputați nu ar da glas aspi-rațiunilor lui :

Fiii voștri vor ascunde a lor frunte în țarină
Dacă voi acum veți pierde marea cauză ro-
mină

Prin meschine interese ce-n mici inimă lo-
cuite ;

(Grigore Alexandrescu : „Unirea Principa-telor“ — Dedicată viitorilor deputați ai Romîniei“)

Propaganda pentru unire se face în cele două țări prin toate mijloacele. Sînt de-mascate public abuzurile lui Vogoride, poe-ziile îndeamnă deschis la acțiune, încep să circule numeroase litografii și stampe cu subiecte alegorice înfățișînd unirea Țărilor Romîne. Una din cele mai cunoscute este aceea a lui Ioan G. Venrich cu titlul : „Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur“. Ea înfățișează, în ma-niera vremii, două femei tinere îngîndurate rezemate pe un mal. Deasupra acestui grup se află o stea și doi îngeri păzitori.

Alegoria e naivă, ca de altfel și celelalte din epoca respectivă — vezi și cea din 1856 cu titlul „Unirea țărilor romîne“, semnată de Petru Alexandrescu, înfățișînd tot două fete tinere în costume naționale dîndu-și mîna sub privegherea unui înger — însă prin ca-cterul ei patriotic interesează. Alegerile pentru divanul ad-hoc, din Moldova, care au loc în condițiile unei falsificări totale a vo-înței electorilor — umplu de mîhnire inima patrioților. Pentru moment partizanii unirii

1) „Patria“, 3 iulie, 1857, nr. 40, p. 163

sînt cuprinși de descurajare și tristețe. Se părea că ideea lor nu va mai putea prinde niciodată viață. Intristat de venirea lui Vogoride, Vasile Alecsandri scrie elegia „Moldova în 1857“.

Dar anul 1857 se sfîrșește cu victoria, cel puțin temporară, a partidei unioniste din Moldova. Aceasta reușește să obțină, după anularea primelor alegeri, majoritatea absolută în divan. Se votează într-un entuziasm extraordinar unirea celor două țări. Vestea se întinde în toată țara. În orașe și sate se joacă Hora Unirii. Momentul este emoționant și inspiră lui Theodor Aman compoziția „Hora Unirii la Craiova“. Anul 1857 adusese deci partidei unioniste dacă nu victoria deplină cel puțin speranța temeinică și arătase că intrigile și violențele nu pot falsifica voința poporului. De aceea atunci cînd anul se sfîrșea, în articolul bilanț al ziarului „Romînul“ C. A. Rosetti putea conchide optimist: „Merge sfînta propășire, merge mereu înainte nemuritoarea zeiță, chiar la noi unde nu sînt drumuri, făcîndu-și singură loc cum poate, cînd mai în dreapta, cînd mai în stînga, cînd prin crîng, cînd prin tuiș, curățînd calea de ideile cele ruginite, biciuind cu ironia ei mincinoasa filantropie“.¹⁾

Urmează apoi un an de luple, iarăși alegeri abuzive sub căimăcămia de trei, iarăși forțele populare încep să se agite, iarăși scriitorii desfășoară o intensă activitate jurnalistică. Dacă publică acum mai puțin, trebuie să punem aceasta în primul rînd pe seama cenzurii înăsprite, care împiedecă apariția scrierilor „incendiare“. În momentul cînd Alexandru Ioan Cuza considerat de ziarele unioniste ca „primul domn al poporului“, este ales domnitor al Moldovei, poeții îi dedică ode și cîntă ziua alegerii ca pe una din cele mai însemnate date ale istoriei naționale:

Vin deci muza mea romînă,
Să cîntăm vesel ușor,
Sub un cer ce se-nsenină,
Un mai dulce viitor
Azi Romînul dovedește

¹⁾ „Anul 1857“ în „Romînul“ nr. 41, 31 decembrie 1857

Că- nsfirșit s-a deșteptat
Și că-n faptă-nvrednicește
Libertatea ce-a visat.²⁾

Dar abia acum începe adevărata acțiune pentru realizarea deplină a unirii. Se pune problema alegerii lui Cuza și în capitala Munteniei.

Unirea s-a realizat sub presiunea maselor populare, care au acționat în București prompt și energic pentru a impune un domn partizan al reformelor și al celor oropșiți. Au intervenit aici tabacii de la marginile capitalei care așa cum spunea poetul G. Tăutu:

Noi tabacii
Virîm dracii
Cei turbați
În ciocoi
În strigoi
Blestemați!

În ciocoi ce unirea
Tainic vreau a o sfărma,
Căci ea naște propășirea
Ce nu-i poate împăca.

Au intervenit țărani din Cîmpia Dunării care au început să se agite. „Pe cînd încă se făceau la plăși (ocoale) alegerile proprietarilor primari, în mai multe locuri au venit deputațiuni de săteni întrebînd, în naivitatea lor, cînd au să numească și ei deputați pentru alegerea Domnului“. Că dubla alegere a lui Cuza nu a fost o întîmplare ci urmarea unei acțiuni a forțelor progresiste din Muntenia și Moldova, ne-o spune și Dimitrie Bolintineanu: „D. C. Negri, Nicolae Catargiu și alții plecară pentru Constantinopoli ca deputați din partea noului Domn al Moldovei. Ei avură misia de a trece prin București și a scruta ideea, dacă este putîntă a veni la unirea țărilor, cel puțin, prin alegerea Domnului Moldovei, Domn al Țării Romînești.“³⁾ Această idee mugura deja în toate inimile

²⁾ „O zi frumoasă“ de Dimitrie Dăscăleanu „Steaua Dunării“ nr. 4,

³⁾ Deputații sosesc în București în jurul zilei de 17 (29) ianuarie 1859 și sînt primiți cu entuziasm. În cinstia lor se organizează un banchet (n.n)

românilor cîți nu purtau livreaa unui cap de fracțiune și cîți ei înșiși nu visaseră a se urca pe tronul țării¹⁾).

Scriitorii și publiciștii din București, încep să facă o vie propagandă în jurul lui Alexandru Ioan Cuza, accentuînd tocmai trăsăturile sale morale care îl apropie de aspirațiile poporului. G. Sion scrie cu cîteva zile înaintea alegerilor de la București în articolul său intitulat „Alexandru Ion Cuza“ :

„Dar domnul de astăzi al Moldovei, nici odată nu s-a mîndrit și n-a voit a se mîndri cu strălucirea originii familiei sale. Născut atît de nobil — a crescut în ideile secolului, și, totdeauna rizător de prejudecățile vanitoase — s-a produs în lume ca june inteligent, ca om onest, ca funcționar onorat, ca patriot zelos“²⁾).

Ziua premergătoare deschiderii divanului pentru alegerea domnului muntean s-a caracterizat printr-o intensificare rar înțilnită a acțiunii maselor populare. Autoritățile acuză pe unioniști că vor să producă dezordine. Țăranii și orașenii nu se dedau la provocări însă devin din ce în ce mai amenințatori.

Infricoșați de mulțimea țăranilor adunați în București, de tabacii care își ascuțeau sub ferestrele adunării cuțitele, deputații la propunerea lui Vasile Boerescu aleg în unanimitate domn pe Alexandru Ioan Cuza. Scriitorii vremii au jucat în acele zile un rol agitatoric însemnat. După cum ne spune Bolintineanu, în timp ce pe Dealul Mitropoliei se desfășurau alegerile și încă nu se cunoștea ce poziție va lua adunarea națională, „camenii împărțeau în poporul adunat, mai multe mij de exemplare de la **Dimbovița**, ca o protestație împotriva censurii guvernului interimar...“³⁾ În zilele dinaintea alegerii grupuri tot mai numeroase de țărani vin spre București.

„Pe la opt ore seara, ca vr-o două mij de țărani intră pe bariera Colentinei aducînd cu ei 28 dorobanți. Aceștia fuseseră puși acolo ca să vegheze să nu vie țăranii. Peste

noapte tot orașul e în mișcare. Poporul în cete mari se poartă pe uliți... Ferestrele caimacamilor sint vizitate cu urlete. Caimacamii se retrag în palatul domnesc, unde santinelele se îndoiesc și primesc ordine a încărca armele cu gloanțe și a da foc asupra poporului“.

Iată relatările romancierului Ion M. Bujoreanu martor ocular al evenimentelor :

„Frații noștri țărani care intraseră pe toate barierele capitalei, de la deschiderea Adunării Obștești, și cari asistaseră pe timpul lungilor ei seanțe în curtea și împrejurul Sf. Mitropolii, lipsindu-se de hrană zile întregi, în așteptarea realizării dorințelor nației, strigau acum din toată puterea energetică a sufletului lor : Să trăiască Cuza ! Să trăiască Domnul nostru... Poeziile în onoarea Domnului Cuza, circulau din mîna în mîna. Grupe de romîni cu torțe aprinse și însoțite de muzică străbăteau toate ulițele executînd ariile naționale cele mai ve-sele“⁴⁾.

Și într-adevăr toate poeziile apărute acum mărturisesc faptul că Alexandru Ioan Cuza era văzut ca un ales al poporului și că spre el se îndreptau ochii celor ce doreau doborîrea privilegiilor și inegalității.

**Ce se face-n Adunare,
Spune frate deputat ?
Poporul în curte afară
Zile trei a așteptat
Vrem a țării mîntuire
Și lucrăm pentru unire
Ce strigări de bucurie !
Fraților — am izbutit
Să trăiască Romînia !
Soarta ei s-a împlinit !“⁵⁾**

Actorul Matei Millo scrie și el un „îmn“ ale cărui urări vin încăodată să întărească părerea că în Alexandru Ioan Cuza poporul nostru vedea un domn chemat să inaugureze o eră de transformări sociale :

⁴⁾ Romînul, III, XI. nr. 11, marți, 27 ianuarie, p. 43

¹⁾ Bolintineanu, Proză, vol. I, Iași, p. 14

²⁾ Vezi „Romînul“ 15 (27) ianuarie 1859

³⁾ D. Bolintineanu, idem, p. 15

⁵⁾ „Națiunei Romîne“ de Iernescu, în „Romînul“, 27 ianuarie

Să domnească cu tăria
Unui prinț pe legi bazat

Să ne dea în fine dreptatea
După care-am suspinat,
Să ne-acorde libertatea
Pentru care am luptat¹⁾.

Scriitorii și artiștii timpului dedică înfăptuirii unirii țărilor române și domnului Cuza scenele²⁾, articole, poezii, tablouri.³⁾ Sînt cei dintîi care îi salută cu înflăcărare alegerea și după cite am văzut, cei dintîi ce își exprimă credința în roadele ce le va aduce urcarea lui pe tron în ambele țări. Desigur nu trebuie să credem că Alexandru Ioan Cuza s-a situat deplin pe pozițiile maselor populare, că a depășit limitele de clasă ale puterii sale. Dar în momentul acela țăranii și orașenii vedeau în el domnul ales prin lupta lor, domnul chemat să le facă dreptate.

Cezar Bolliac evidențiază într-unul din articolele sale acest fapt: domnia lui Cuza era bazată pe adeziunea largă și deliberată a maselor, pe sprijinul tuturor categoriilor de muncitori manuali și intelectuali ce voiau ridicarea țării.

„Niciun stăpînitor al Romîniei pînă astăzi nu au fost tare ca suveranul ce ne-am ales. El este iubit și sprijinit de tot ce are

inimă, inteligentă, capacitate, activitate, onoare și patriotism în nație. Intinerească dară pe tot anul în amorul nației sale. Meargă totdeauna înaintea dorințelor naționale fără să se ostenească! Libertățile publice fie gvardia sa și libertățile individuale agenții săi. Luminarea poporului fie puterea sa din lăuntru“⁴⁾.

Urările lui Bolliac se asemănau cu acelea bine cunoscute ale lui Kogălniceanu făcute atunci cînd Cuza este ales domn al Moldovei: „...iar Tu Măria ta, ca Domn, fii bun și blind, fii bun, mai ales pentru aceia, pentru cari mai loți domnii trecuți au fost nepăsători și răi“.

Iar cînd Alexandru Ioan Cuza intră în București, Grigore Alexandrescu îi închină și el o poezie în care dorește celui ce întruhipa aspirațiile oamenilor simpli:

**Fă dar numele-ți să treacă
Între numele divine
Ce au fost ai lumii
Nobili făcători de bine!**

Cercetarea noastră nu a urmărit să prezinte exhaustiv mișcarea literară a vremii în raport cu lupta pentru unire. Am vrut numai să evidențiem unele momente ale participării literaturii la o acțiune ce se ducea sub semnul progresului și al libertății.

¹⁾ „Imn“, „Romînul“, III — 3 februarie 1859

²⁾ vezi lucrările dramatice scrise de Mihai Pascaly, C. D. Aricescu și alții

³⁾ Vezi planșele litografiate de Papazoglu în 1859: Unirea principatelor, însoțite de versuri închinat lui Al. Ioan Cuza; Portretul lui Cuza, etc., lucrările lui Năstăsescu, Petru Alexandrescu, etc.

⁴⁾ Cezar Bolliac în „Romînul“ III, 13—31 ianuarie 1859

IMAGINEA LUI ALEXANDRU IOAN CUZA ÎN TRADIȚIA POPORULUI NOSTRU

I. D. BĂLAN

Ehipurile domnitorilor din vechime, buni sau răi, oricum ar fi fost, s-au destrămat cu vremea în neguri și depărtări. Memoria poporului a păstrat despre unii dintre ei o amintire vagă, brodată-n fir de basm și țesătură de poveste. Balada și legenda n-au reținut nici ele decît trăsăturile cele mai generale ale unei domnii, simplificînd și reunind totul într-o concisă formulă etică: a fost un domn bun sau rău, viteaz sau laș, a ținut la cei umiliți sau i-a asuprit. Și-atîta tot.

De aceea, reconstituirea imaginii unui domnitor numai după datele folclorice și mărturiile ce se păstrează în amintirea poporului, e o operație pe cît de interesantă pe atît de dificilă.

Poate după Ștefan cel Mare, excepția cea mai fericită, în acest sens, o oferă domnitorul Alexandru Ioan Cuza, al cărui nume se leagă pe vecie de actul Unirii țărilor romîne, de o serie de acțiuni politice și sociale care au avut un ecou puternic în conștiința maselor populare.

Există, după cum se știe, o impresionantă producție literară, consacrată acestei cuceritoare personalități, care s-a bucurat de simpatia și sprijinul celor mai talentați scriitori ai vremii: Alecsandri, Bolintineanu, Kogălniceanu ș.a.m.d.

Imaginea lui Cuza Vodă s-a păstrat însă vie, în tradiția populară, țesută-n proverbe

și zicători, în snoave și anecdotă cu pronunțate note umoristice, în povestiri și mai ales sub formă de amintiri caracterizatorii, culese de la bătrînii contemporani cu domnitorul. Printre alte izvoare de acest fel, „Textele din toate părțile locuite de Romîni“ publicate de I. A. Candrea, Ov. Densușeanu și Th. D. Speranția, în „Graiul nostru“ (Buc. 1906—1907), cu scopuri filologice, oferă un material dintre cele mai interesante teme urmărite de noi.

Cuza Vodă, așa cum s-a păstrat în tradiție, a fost un om născut, parcă, pe măsura idealurilor etice ale poporului nostru. Un om de bine, de omenie, cu dragoste de dreptate și egalitate, comunicativ, popular, inteligent și activ. „Dacă l-aș fi apucat pã Cuzea — zicea Stan Dumitru, om de 68 de ani din com. Atîrnași — l-aș fi iubit, că iera om bun; dacă trăia, n-ai mai fi văzut ciocoi“. Un alt țăran, pe nume Sănache Spătaru, din Cerașu-Prahova, îl caracterizează pe Cuza cu priceperea și forța artistică a unui Neculce: „Cuzea iera om bun, galanton, dulce la cuvînt, la treabă, la oameni le-a dat pămînturi, i-a înlesnit. Să-i ușureze dumnezeu țărîna“. Apariția domnitorului Cuza în cîmpul istoriei noastre naționale a însemnat pentru oamenii simpli un moment de reală ușurare:

„Ghini mai irea cîn a avut țara asta pã Cuzea — își amintea, prin 1907, bătrînul Păun Nica din comuna Iorgu-Buzău. Irea

bun Rumîn ghietu Cuzea și mult ajuta iel pã sãrãcimi. Sã vez dumneata ci pãța ghietii Rumîni 'nainte d-a hi iel domnitor. Cõcoii irea mai mari, lucrãm pînã nu mai puteam și șãdea pã urma noastrã și nu ni lãsa sã ni hodînim o vremeuță, par'cãm hi fost roghiț dã tot la ii. Da ci sã mai zici dã ghietii Ţigani cari munca pîntr'o țandrã dã mãligã. Da dac'o hi fos numa atita nu irea nimic, da ghietii oameni faça toatã noaptea dã cãraule la casa cõcoiului, și vai de schinarea ãlora cari nu vinia sã facã caraulã, c-a doua zi dã cu noapte chema pã conșilieri la curte și-î suduia. Cum spus, iream flãcãu dã nopsrece ani cînd spunea taica cã Cuzea-i domnitor. Dumnezeu sã-i ierti pãcatili, cã mult ghinã-a mai fãcut la ghiata sãrãcimi."

Cu aceeași putere de evocare și cu aceeași admirație vorbește de Cuza Pãun Nica.

„Numa ci ni pomînim într-o zi c'a dipișat Cuzea'n toatã mpãrãtiia sã sã dezrogheascã oamenii dã la cõcoi. Ehe, ci chef pã capu nostru! 'Nainte dã dipișã asta a vinît alta și spunea cã hiicari Rumîn s'aibã pușcã'n casã, și ci mai horghea oamîniî și spunea cã-o sã-i sune ghiata schinarã-a boerului d'ocuncolo."

Spiritul de dreptate, conducerea directã și activã a țãrii, cunoașterea personalã a realitãților ei și un anume umor, care-l caracteriza pe domnitor, le-a reținut Ghiorghî Rusu, la vremea înregistrãrii om de 71 de ani (com. Roznov-Neamțu) :

„Cuza s-o dus sîngur sã vadã îi ghine sã fãși'n țarã. O plecat îmbrãcat ca un soldat, cu șiapcã, saghie, dã nu-l cunoștã. Iacã un popã merza la țîrg în cãruță.

Cuza iașa calare și-i dzisi : „Pãrinti, ia-mã o lecuță în cãruță ; amu mã dor-chi-șoarele, cã stau tot în scãri.

Iacã plãtesc" — și vru sã scoatã din bozunar.

S-o dat gîos și s'o suit în cãruță ; calul l-o legat la spate.

Pi drum l-o întreat :

— Hai pãrinti, cum vã mai lãudați cu Domnu aista Cuza ?

— I, cã tari-î șarlatan — dzisi popa.

— Cum sãracu, di ši ?!

Da popa avã nacaz hiicã Cuza nu-i lãsa sã facã tãti întorsurile lor. Amu ajunzi cu popa la țîrg. Cuza merze la un bãrghier.

— Hai, pãrinti, sã luãm un zîn.

Da popa dzisi :

— Aisi îi bãrghierie, nu-i crîsmã.

— Ș'apoi ? Trimãt îo s'aducã o ocã di zîn.

Numa o vorbit cu bãrghieru : „s-ascuți ghine brižu cã am sã rad pi popa". S'o întors în dughianã, s-o dat gîos hainele di soldat : „iaca Cuza, io sînt Alexandru Ioan Cuza ; altu nu mai ie". Și l-o ras pi popa frumușel și i-o luat daru".

În zugrãvirea chipului lui Cuza Vodã, poporul nostru și-a pus la contribuție facultãțile sale spirituale, toatã dragostea sa sufleteascã. Amintirea acestui domnitor, legat de interesele celor mulți trebuie sã li creat, incontestabil, o producție folcloricã însemnatã, depistatã încã prea puțin pînã azi. Cercetãri mai atente și mai stãruitoare pe aceastã temã, din partea folcloriștilor noștri vor aduce, fãrã îndoialã, rezultate surprinzãtoare. E cu neputință ca miile de amintiri, ca cele de mai sus, sã nu fi cãpãtat în mintea generațiilor mai noi expresie literarã. Cuza Vodã în imaginația poporului nu e aproape de loc un domnitor în sensul modern al cuvîntului. E un fel de haiduc oficial, un fel de voevod din vremea descãlecatelor. Nu e un domnitor de cancelarie ; umbla prin mulțime, fãcea dreptate și dãdea sfaturi practice oamenilor, ca un veritabil gospodar. „Și-i povãțuia Cuzea" — își amintea cu înfrigurare un bãtrîn, Constantin Tudorache de 85 de ani din comuna Goldeanu-Sãrat, Buzãu — sã puie cînepã și in, sã are porumb, grîu, fasole, și sã hie oameni muncitori. Ei, sãracu Cuzea, tare ghine ne vinea cu iel!"

Apresiasi aceasta pozitivã stãruie în toate amintirile și tradițiile populare care pãstreazã vie imaginea unui conducãtor cu principii sãnãtoase.

ÎNVĂȚĂTURĂ DE MINTE

(FRAGMENT)

PETRU DUMITRIU

1

Răducan era un flăcău spătos, subțire în șolduri, mlădios, avea sprințuri groase, îmbinate, și ochii de un albastru foarte deschis, aproape alb. Adesea ochii albaștri sînt străvezii și poți citi în ei ce e în inimă, ca într-o carte. Dar în ochi ca ai lui Răducan, nu poți citi nici-odată nimic. Sînt mereu ageri, privesc țință, pătrunzători, la ceva din afară.

De obicei, Răducan umbla desculț, în nădragi de dimie strînși pe glesne și încins cu un brîu lat, vara numai în cămașe, primăvara și toamna cu pieptar de miel și mereu cu o căciulă mare turtită pe frunte. Se uita la tine pe sub căciulă și pe sub sprîncene, cu ochii aceia străpungători. Iarna toți oamenii din sat trăgeau pe mîneci cojoace; Răducan n-avea cojoc; avea o giubea lungă, neagră. Dar fiind tînăr de tot, nu-i era frig; opincile din piele de mistreț cu părul în afară, și le punea tirziu de tot, cînd de mult începuse a se lăsa dimineața brumă pe cîmp.

Pînă la nouăsprezece ani, cînd se întîmplă răsturnarea și tulburarea cea mare în viața sa, era tăcut, și unii îl credeau cam greu de cap. Vesel era, zdravăn era, dar nu se gîndea la nimic, asculta de ce zicea mă-sa și alți oameni mai bătrîni, și făcea și el ce făceau alții. Îi era frică de cuvîntul maică-si, de al oamenilor vechi, de al gospodarilor și de-al popii. Iar ca el, erau mulți în sat. Oricum l-ai fi întors, orice l-ai fi întrebant, în ce făcea și în ce spunea, era un flăcău ca oricare altul.

Cînd era mic și umbla într-un cămășoi, alt strai neavînd, iar frații lui erau, unii de trei și doi ani, altul abia născut, în zilele acelea, veni zapciul și luă din sat oameni cu vitele cele mai tari, să ducă zaherea la cetatea cea mare a turcilor, dincolo de Dunăre-Nicopoaia: griu, butoaie de unt și de miere, și sare, și lemne, sute și sute de care la vale, printre dealuri, și-apoi peste cîmpie, spre Dunăre, departe, departe. Tirziu de tot, cei mai mulți se întoarseră fără vite; vitele muriseră de osteneală. Oamenii povesteau că pe unii din ei îi opriseră turcii și-i puneau să tragă cu spina pe Dunăre la deal șăicile grele spre Fetislam și Rușava și mai sus, unde curge Dunărea prin rîpele munților. Printre aceia rămăsese și tatăl lui Răducan. Îl așteptară ai lui pînă toamna, apoi toată iarna, apoi un an, doi, trei. Dar el nu se mai întoarce. Nevastă-sa rămase cu copiii, Răducan fiind cel mai mare. Și fiindcă omul pierise cînd copiii erau încă mici de tot, satul se obișnuise să-i spună lui Răducan, al Stanei. Iar la tatăl lui

Răducan nu se mai gîndi decît văduva. El era mort ; era în pacea și tihna pămîntului. Cei vii se gîndeau la ale lor. Ajunseseră la greu ; viața li se întunecase ; numai Răducan și alții ca el, tineri și fără minte, cîntau din frunză și rîdeau. Dar și lui Răducan i se făcu frică, într-o zi cînd îi trimise boierul vorbă, să vie la curte.

— Nu te du ! Nu te du, că te pierd și pe tine, țipa maică-sa Stana. — Fugi în codru, fugi, că și tat-tu dac-ar fi fugit de zăpciu, cum îi spuneam eu, ar fi trăit și-acum.

Răducan însă ședea în bordei, cu coatele pe genunchi, și tăcea, tulburat. Odată izbucni :

— Ce-o să-mi facă ? Cu nimic nu i-am greșit.

— Dar Stan și Zamfir, și Preda, și Mutul, și Roman bătrînul, cu ce î-au greșit ? țipa maică-sa. Se făcuse pămîntie la față și se izbea cu palmele peste obrajii uscați. Răducan nu se mișca. Peste două zile însă veniră Arnăuți călări, îl chemară afară, dar nu-l găsiră.

La ceasul acela, Răducan era pe lingă pădure. Stătea întins pe pămînt, cu fața în sus, și cu brațele cruce. Se uita la cer. Se uita în adîncimea lui nesfîrșită și se întreba în chip nedeslușit : oare o fi o boltă tare cu smalt strălucitor, sau o apă, sau mai degrabă un gol în care poți pătrunde fără oprire și fără margine, înaintînd în acea nețîrmurire, înaintînd mereu, în vecii vecilor ? Cînd se gîndea așa, îi venea amețea ; de parcă în loc să zacă pe spate cu ochii la cer, ar fi plutit cu brațele întinse, ca o pasăre, deasupra unei genuni albastre, uriașe, ținut deasupra ei de nimic, de vînt, de aer. Într-un asemenea cer de vară îi se pare uneori că poți cădea. Dar lui îi plăcea să se simtă plutind astfel. Îi plăcea și amețea ușoară care-l cuprîndea cînd prin straturile nevăzute ale văzduhului se țeseau pînze subțiri de nori. Norii alunecau cu repeziciune, albi, străvezii, goniți și răslirați de vînt. Se mișcau ei, sau se mișca și se rotea pămîntul întreg ca o corabie ? Mari minunății sînt în cer și pe pămînt. Acolo sus zic oamenii că șed sfinții și îngerii ; dar nu se vede nimic decît un gol albastru, străfunduri fără țîrm, prin care șueră vînturi nevăzute și neauzite. Aicea jos e pămîntul cu sate și tîrguri și cetăți, și uite-l că se rotește și alunecă pe sub nori ca o corabie. Iar dacă stai așa, pui la îndoială unde-i înălțimea și unde-i adîncul : cerul acoperă pămîntul, sau pămîntul plutește asupra cerului ?

Stătea întins pe pămînt, cu ochii întredeschîși, și cu un zîmbet ușor pe buze. Se gîndea așa numai din joacă. Parcă-i păsa lui de cer și de pămînt, de sfinți și de cetăți ? Deloc nu-i păsa. Primea prin spinare, prin umeri, prin brațe, căldura pămîntului, uscat după arșița verii. Îl înșepau în spinare fire de fîn și tulpine de buruieni pe care le strivise culcîndu-se pe ele. Foșneau mărunț prin ierburi, gîngăni nevăzute. Odată fișii o vietate — de bună seamă un șarpe. Apoi șarpele se duse și rămase tăcerea plină de zgomote mici, de trosnetul abia auzit al frunzelor uscate și al bălăriilor veștejite.

Blîndețea văzduhului și mîngîierea soarelui îi erau ca un piețar cald și ca un obrăzar de lumină. Îi destindeau fața și-l făceau să zîmbească fără voie. Îi pătrundeau pînă-n oase, pînă-n tainița sufletului, și-acolo se întîlneau cu altă blîndețe, cu altă mîngîiere și altă lumină, numai de ei știută și pe care el o credea numai lui dăruiță.

Aștepta. Cînd i se păru că a venit vremea hotărîită, se adună de pe

jos, se sculă în picioare și se uită împrejur. Departe, pe-o coastă, erau niște oameni într-o vie. Aici însă, pe cîmpul presărat cu pietroaie cenușii încălzite de soare, nu se vedea nimeni. Căii pășteau mai încolo, sub geana pădurii. Într-acolo se duse și el, fără să se grăbească. Dacă-l vedea cumva cineva, să nu creadă că s-a dus anume, ci doar așa, ca să stea pe lîngă cai.

Umbla alene, uitîndu-se pe furis împrejur. Nu poți ști de unde răsare vreunul și te simte.

Se uita împrejur pe sub sprîncene codate și negre. Era de nouăsprezece ani, și avea fălci late și ochi de uliu. Fața lui ar fi fost de om îndrăzneț și apucător, dacă n-ar fi arătat, ca toată făptura lui, un fel de amorțeață greoaie. El pe sine nu se știa; ceilalți îl socoteau prost și lenes; și nu-l auzea nimeni vorbind mult, așa că părerea oamenilor de-abia se întărea. Dar el nu știa ce zic ei despre dînsul, și de-ar fi știut, nu i-ar fi păsat. Îi plăcea să stea la soare; și îi bătea inima, și-l furnica prin vine, acum cînd intra în pădure. Căii, care pășteau iarba pe unde era mai puțin pîrlită de soare, pe sub frunzișul stejarilor, înălțară capetele și-l priviră o clipă; apoi pășcură mai departe. Flăcăul intră sub desiușul fremătător, printre care cădeau săbii de lumină. Aici, sub stejari, văzduhul era verde-palid; miroase a pămînt, a coajă de copac udă, a frunze putrede. Straturi de frunze tremurau și sunau aspru sus, pe crengile stejarilor. Jos era lăstăriș întepător și zăceau trunchi căzuți; de ce se adîncea pădurea, de aceea nu se mai putea vedea nimic mai departe de cinci-șase pași. Dar el dădea la o parte nuiielele cu mîna și mergea fără șovăială, ca unul care știe unde se duce.

Se opri într-un luminis rămas între lăstari, doi pași de iarbă fragedă cu tulpina lungă și cu spice sălbatice. Acolo îl aștepta în picioare o fată, cu mîinile spînzurînd. Îl privea dintr-o parte, cu îndoială și teamă, dar și cu un fel de tulburare, care-i înroșea umerii obrazilor și-i umezea ochii. Un zîmbet nehotărît îi tremura pe față. Flăcăul o apucă de umeri. Dînsa plecă fruntea, astfel că el nu-i mai văzu chipul, ci o auzi doar că spune:

— Vezi? Ziceai că nu vin, și am venit.

El vroi s-o strîngă în brațe, dar fata îi propti mîinile-n piept, împotrindu-se. Ridică ochii și se uită rugător la el:

— Eu mă țin de ce-am jurat; dar tu parc-ai să te ții?

Făptura greoaie și înceată a flăcăului se învioră deodată și se făcu așa cum îi era privirea de uliu. O apucă pe față în brațe în așa fel, încît ea nu se mai împotrivi, ci se lăsă strivită la pieptul lui, moale și topită.

— Dacă m-oiu despărți vreodată de tine, zise flăcăul, să trăiesc o sută de ani orb și mut și cu mîinile tăiate.

Ea svîcni și începu iar să se împotrivescă și să se lupte să scape din brațele lui:

— Așa zici acuma, și mîine ai uitat, spuse ea cu glasul înăbușit, căci vorbea cu fața lipită de pieptul lui.

Flăcăul îi dădu drumul dintr-odată. Ea se uită la el cu mirare. Nu înțelegea. Își îndreptă coatele pe cap; mîinecile cămășii îi căzură cînd ridică brațele care se vădiră albe, rotunde și zdravene.

Era roșie la față, și-i ardeau ochii.

— Ce-i cu tine? întrebă ea îngrijorată, văzîndu-l cum s-a întunecat și s-a întristat. El se așeză pe iarbă, sub crengile puilor de stejari și spuse:

— Dacă nu mă crezi în ceasul ăsta, n-ai să mă crezi niciodată. Lasă-mă în plața Domnului și du-te.

Fata se uită la el. Pleoapele cu gene lungi i se sbătură repede. Vroia să plece mîniată, dar mînia i se risipi într-o clipită. Se așeză jos lîngă el. Se lipi de el și șopti :

— Răducane...

El tăcea.

— Răducane, dacă mă minți, am să te blestem mai rău decît te blestemi tu ; și după aia o să mor...

Flăcăul îi simțea mireasma sălbatică a părului, și aburul dulce al răsufllării, și căldura trupului. Din mîhnirea și desamăgirea neagră în care căzuse, se înalță iarăși, înviat, dar cu gîndurile rătăcite. O luă în brațe și o strînse, și se lăsară împreună pe iarba sub nuielile lăstarilor de stejar. Deasupra lor, frunzele se frecau în vînt foșnind aspru, și cununile puternice ale stejarilor se legănau, iar săbiile de lumină aurie se mișcau odată cu zgomotul și freamătul și trozniturile și cu toată mișcarea pădurii.

Cînd lumina se făcu neramzie, apoi roșiatică, Răducan și fata se sculară de pe pămînt și se despărțiră. Erau palizi, iar fata era plînsă, dar cu ochii limpezi ca o apă.

— Să nu mă lași niciodată, șopti ea. Să nu mă lași, că-i vai de tine. M-au învățat bătrînele blesteme de te-ajung și-n fundul pămîntului.

— Las-că știu eu, murmură flăcăul ; știu eu că blestemi de-nghetă apele, și faci și farmece de dragoste, măcar că n-ai avea nevoie...

— Ūn-i adevărat ! zise ea. Minți ! N-am făcut și nu fac, că nu-mi trebuie !

— Mi-ai făcut mie, zise Răducan. Ea își lipi obrazul de umărul lui și dete încet din cap :

— Nu ți-am făcut, dar dac-o fi trebuință, te descînt de vii la mine și ferecat de zid cu lanțuri ; rupi lanțul și tot vii ! Chiar de-o trebui să umbli pe apă, la mine tot vii, Răducane, șopti ea zîmbind.

Răducanu zise :

— Viu fără descîntec. Umblînd pe apă nu, dar înot, și pe jos și de-a călare, tot la tine viu, oriunde-ași fi.

Fata se întoarse și se uită o clipă la locul unde stătuseră. Iarba era tăvălită, călcată, strivită. Răducan zise :

— Las-că nu ne spune pădurea... Tot aici venim și mîne...

Fata se întoarse ca să nu-i vadă fața, și se depărtă. El o urmă o vreme, apoi se despărțiră în tăcere și se întoarseră pe drumuri deosebite. Pe cînd ieșea Răducan din pădure, începu să simtă o mare înseninare. Nu mai era bucuria de mai înainte, tremurînd de așteptare, ci o pace a sufletului și a singelui. Îi era trupul ușor, ca făcut din aer. Ieșea din pădure ; se răreau copacii ; se zăreau printre ei petice de cer albastru tot mai largi, pînă nu mai rămase decît un stejar, apoi Răducan trecu și de acela, dînd cu mîinile la o parte crengile mlădioase ale lăstărișului. Căii erau tot acolo. Răducan ieși în cîmp, și simți iarăși pe față ca un obrăzar de aur cald mîngîierea soarelui coborît spre zare, în văzduhul curat. Așa de ușoară-i era inima, de-ar fi vrut să întindă brațele și să-și ia zborul spre acele înălțimi răcoroase unde bătea vîntul slobod. Se duse să adune căii. Le vorbi ca să-i cumîntească, îl luă de căpăstru pe unul și-l încălecă pe pâr. Călărea cu mîna în șold, parc-ar fi fost un viteaz, și-i mîna pe ceilalți

cai răcnind după ei poruncă, și priveghindu-i cu ochii lui ageri și pătrunzători. Se depărta peste câmp la trap, chiuiind după cai. Se uita împrejur la câmpuri și la dealuri și la soarele cald, gata să asfințească. Cum gonia el, vântul răcoritor îl izbea în obraz. Răducan chiuia de unul singur. Uiuuu! Umblă omul într-o noapte peste câmp sau prin pădure, și vede o luminiță, și vine a doua zi cu sapa, și desgropă în locul acela o oală cu galbeni. Cam așa pășise și el. Trăiești, ieri, ialaltăieri, o zi ca alta; și azi, dintr-odată s-a schimbat cerul și pământul. Uiuuuuu! Cerul și pământul s-au schimbat.

Nu-i trecuse fericirea nici când ajunsese în sat și acasă și intră pe poartă — o poartă mare, cioplită cu brîie și frîngii și flori și roți și cruci, și acoperite cu șindrila, dar roasă de ploii și strîmbă — nici când intră pe poartă și-l găsi în ogradă pe Panaioti, cu încă doi arnăuți de la curtea boierească, ce-și țineau de căpestre caii.

Răducan plutea în bucuria și înseninarea lui; sări jos de pe cal și te dete seară bună. Maică-sa, galbenă și cu ochii duși în fundul capului, își smulse broboada neagră cu care se strînsese și peste gură, și-i sări de gît, șoptindu-i cu înfrigurare la ureche:

— Nu te du, Răducane, Radule! Nu te du, că te pierd și pe tine! Fugi în codru, fugi, că și tat-tu de fugea ar trăi și-acum; Radule, copilule...

Și începu să plîngă cu hohote, cu capul pe umărul lui. Panaioti își răsucea cu dreapta mustața sură, iar stînga și-o proptise în brîul lat plin de pistoale și cuțite. Răducan se uita la el fără să înțeleagă.

— Te poftesc boierul la curte, Răducane taică, zise Panaioti.

— Vin acușica, jupîne Panaioti.

— Te așteptăm, să te petrecem cu alai, rîse Panaioti. Mama flăcăului țipă:

— Nu te du, nu te du!

Se făcuse pămîntie la față și se izbea cu palmele peste obraji.

— Nu te du, că așa s-au dus Zamfir și Mutu și Preda! Radule, nu te du!

Răducan se făcu palid și zise:

— O să mă duc; să vedem, ce vrea. Cu ce i-am greșit?

— Asta tu știi, răspunde Panaioti. Haide, haideți, palicarilor.

— N-am călcat nici lege, nici rău n-am făcut nimănui, zise Răducan. N-am nici o vină în fața nimănui.

Cum se întreba așa, vorbind singur în mijlocul curții, părea prostănac și înfricoșat. Panaioti încălecaser. Le făcu celorlalți doi semn cu ochiul. Ei îl luară pe Răducan între piepturile cailor.

— Haide, bre! zise aspru Panaioti.

Îl mînară așa prin tot satul, petrecuți de răcnetul de jale al maică-si. Ieșeau oamenii să-l vază de prin curți.

În mijlocul lor, desculț și cu căciula înfundată pe frunte, cu capul între umerii ridicați, deși din fire era ager și sprinten, umbla stîngaci, încurcat și se uita pe furis, cu sfială, la călăreți.

De parte, pe un deal, se zărea cula înaltă, albă-trandafirie în lumina soarelui acelei zile de sfîrșit de vară din o mie șapte sute și nu știu cît. Merșeră cu ochii la ea, pînă ajunseră sub ziduri de grajduri și hambare. Răducan și cu arnăuții intrară pe sub poarta boltită, și se opriră, cu ochii la un

călăreț, care se învîrtea în ogradă pe un armăsar murg. Armăsarul sforăia și spumega rozîndu-și zăbala, și-și rostogolea ochii tivîți cu vinișoare însingurate. Își încorda gîtul încovoiat scuturînd din cap; iar coada lungă și stufoasă îi filfiia. Umbla ca pe arcuri; juca pe picioarele-i subțiri ca o dăntuitoare. La fiecare izbitură a copitelor mici și tari, izbucneau norișori de praf din lutul bătătorit al curții. Călărețul înfrîna calul, îl astîmpăra, și din cînd în cînd îl atîngea ușor cu pîntenii; ațîțat, mînios, înfoțat, armăsarul se rotea prin curte, gata să sară peste zidul de pietre spoite cu var.

În mijlocul cercurilor pe care le făcea calul, stătea un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, cu fața osoasă și arsă de soare, cu sprîncene stufoase și ochii pătrunzători, care în clipa aceasta străluceau de plăcere. Rîdea; dinții albi îi sclipeau în barba tăiată scurt. Plesni din palme și strigă:

— Aferim! Aferim, Panaioti! Să-mi trăiești! Mi se bucură inima cînd îl văd; și o sută de taleri nu e mult. Al dracului să fii, numai tu ești în stare să-mi găsești asemenea giuvaer.

— Armăsar de Misir, Măria Ta, zise Panaioti rîzînd. Arnăutul de pe cal dădu pîneni și trase frîul la piept. Calul se ridică în două picioare arătîndu-și burta cu păr lins și lucios.

— Misirliu, Măria Ta, zise iară Panaioti: ce, puțin lucru e? Mă-sa umbla prin pustiu, prin țara Arapilor, și-a rămas grea dintr-o furtună a pustiei: pe asta nu l-a făcut iapă cu armăsar, ci o iapă cu un vînt turbat! Marfă de preț, bei-mu:

*a neguțătorilor
din coadele mărilor...*

— Stai, zise boierul. Stai, că nu mai pociu răbda; să-l încalec oleacă, să-l văz cum mă poartă.

Arnăutul descălecă. Armăsarul se smuci, dînd capul pe spate.

— Săriți, bre! strigă Panaioti. Trei arnăuți din cei vreo zece care stăteau sub scară cu mîinile-n sîn, se repeziră și-l ajutară să ție calul. Cel care călărise pînă atunci suflă și-și șterse fața de sudoare:

— E mai ușor să te ducă peste cîmpuri decît să-l stăpînești într-o curte.

Panaioti își netezea mustățile cărunte și ridea șiret. Boierul își trase din brîu un gîrbaciu cu mînerul scurt, de fildes, și cureaua lată de o jumătate de palmă, lungă ca un șarpe. Își suflecă mînecele anteriorului vișiniu căptușit și tivit cu blană de vidră, și se apropie de cal. Un arnăut îi ținu piciorul, altul îl apucă de subțiori și-l ridică în sus, apoi amîndoi săriră în lături. Calul se învîrtea în loc, scurmînd pămîntul cu copitele și ridicînd un nor de praf. Boierul ridea și striga:

— Păzea! Păzea!

Și începu să joace calul în buestru, trăgînd de frîu cu mișcări scurte, nemiloase. Își arăta mereu dinții și spunea:

— Ha! Ha! Așa! Așa!

În toată curtea era o tăcere deplină. Nu se auzea decît sforăitul calului și ciocănitul uscat al copitelor. Sus, în pridvorul culei pătrate și înalte, sub streășina de șindrilă, se arătară țigănci cu tulpanuri galbene și roșii ca niște lalele. Din casele scunde ale slugilor, se iviră copii în

cămăși murdare, prea scurte, vădind burți umflate. Grămădiți pe scara de sub ușa culei, arnăuții priveau cu jind și-și răsuceau mustățile cu mâini tremurătoare : era un cal cum se vede odată într-o viață de om. Iar călărețul era mîndru. Mîna cu biciul și-o pusese în șoldul încins cu un brîu sclipitor din șal de India. Gîtul îi era gol. Purta pe cap un turban din același șal ca și brîul, asemenea coadei de păun. Șalvarii ca piersica îi erau băgați în cisme moi de saftan roșu-întunecat, cu pîteni de argint. Și călărețul și calul se roteau pe întinderea de lut a curții, presărată cu paie și bălegar. Deodată armăsarul începu iar să sforăie. Căii nechezară în grajdurile lungi din fund de lîngă șirul nesfîrșit de hambare. Niște găini sburătăciră speriate, amestecate cu porumbei ce se înălțară dintre ele, sus în văzduhul albastru. Iar călărețul își mîna calul în buestru, tot mai repede, strigînd de plăcere :

— Ha ! Ha ! Așa ! Așa !

Răducan, zdrențaros, în picioare lîngă arnăuți, îl privea cu jind, cu o sclipire în ochi. Ținea căciula în mâini și stătea cam aplecat din umeri. Nu s-ar fi convenit să ridice ochii la boier, dar nu se putea împiedica. Panaioti se întoarse la el, văzu focul din privirile flăcăului, și-l întrebă batjocoritor în șoaptă :

— Te-ai vrea-n locul lui pe bidiviu, ai ?

Răducan nu răspunse, dar clătină din cap în semn că da, ar vrea, și șueră ușor și prelung printre dinți. Panaioti dădu din umeri cu dispreț și se uită mai departe la cal. Buzele flăcăului se întredeschiseră într-un zîmbet încordat, căci armăsarul abia mai putea fi înfrînat. Dar deodată zîmbetul lui Răducan pieri, și peste față îi trecu o umbră de suferință. Călărețul părea îmbătat ; striga tot mai repede, tot mai tare :

— A ! A ! A !

Înfipsese pîtenii în pîntecele armăsarului ; trăgea cu cruzime de frîu, sfișind cu zăbala gura spumegîndă. Fără veste ridică gîrbaciul, îl făcu să șuere și arse cu sete șalele calului. Turbat de mînie și spaimă, dobitocul se zbătea în două picioare ; apoi deodată începu să sară chinuit, să azvîrle, să se cutremure. Călărețul se ținu o clipă în șea, apoi se rostogoli de-a berbeleacul, cu capul în jos, se izbi de pămînt și rămase nemișcat.

Calul izbucnise de sub el ; goni vijelios prin curte cu scările goale bălăbănindu-i lîngă el, apoi se potoli și se opri suflînd greu, leoarcă de sudoare. La început împietriți, arnăuții se repeziră la stăpînul lor, dar acesta se ridicase iute, încovoiat de șale. Turbanul îi căzuse, astfel că i se vedea țeasta bărbierită și ceafa cu o sbîrcitură de-a curmezișul. Se scutură gemînd apoi păru că se trezește. Era galben ca ceara. Ochii îi scinteiau. Se năpusti la Panaioti și-i smulse din brîu un pistol lung. Trase cocoșul : se îndreptă spre cal. Panaioti îl apucă de braț cu amîndouă mîinile :

— Cucoane ! Măria Ta ! O sută de taleri !

Boierul îi aruncă o asemenea privire încît Panaioti se dădu un pas îndărăt. Stăpînul se apropie de murgul care gîlîia și-l privea speriat cu ochii lui mari, umezi. Întinse brațul și apăsă pe trăgaciul. Cocoșul țăcăni, dar pistolul nu luă foc. Urmă o clipă de tăcere adîncă, în care se auzi numai un glas de femeie certăreată, undeva departe, îndărătul hambarelor. Boierul răsuflă adînc, privi pistolul, îl asvîrli pe jos și se întoarse spre culă. Părea că nu vede împrejur nimic și pe nimeni. Dinspre grajduri,

răsăriră argați care luară calul și-l duseră. Unul culese turbanul de șal și gîrbaciul și veni alergînd. Boierul se oprise în pragul scării. Se întoarse și-i privi pe cei de față: Panaioti, arnăuții, Răducan. Întinse mîna în neștire și apucă gîrbaciul din mîinile slugii. Privirea i se opri asupra flăcăului. În cămașă de cînepă și itari de dimie rupti în genunchi, încins cu un brîu lat, Răducan plecă creștetul. Boierul îl întrebă cu glas tare:

— Tu ești Răducan al Stanei?

Flăcăul răspunse sfios:

— Eu, cucoane Andronic.

Boierul tresări, înălță iute gîrbaciul și-l plesni pe flăcău peste obraz. Răducan se cutremură și viri capul între umeri. Se făcu palid ca un mort. Se uita la pieptul stăpînului. Pe obraz i se ivise o dungă roșie.

— „Măria ta“ să-mi spui, mișelule, zise liniștit stăpînul. „Măria ta“, nu „cucoane“...

Flăcăul își linse buzele uscate și nu zise nimic.

— Așa dar ai catadicsit să vii la curte, Răducane. Dar pînă acum de ce n-ai venit? Ori nu ți-i drag de ochii mei?

Arnăuții rîdeau. Răducan se șterse cu mîna peste locul lovit și zise răgușit:

— Apoi nu m-ai chemat pîn-acuma... Măria ta.

— Dar cînd te chem, de ce nu vii decît adus cu sila între neferi?

— Veneam singur, dar m-a grăbit jupîn Panaioti...

Panaioti rise batjocoritor, desmițîndu-l parcă.

— Ți-am trimis vorbă, Răducane, zise boierul. — Ce, parcă nu știi de ce te-am chemat?

— Nu ți-am greșit cu nimic, măria ta, îngînă Răducan.

— Mi-l vinzi sau nu? întrebă boierul. Răducan vorbi anevoie, biruindu-se:

— E pămîntul nostru din bătrîni...

Boierul schimbă o privire cu Panaioti, apoi Panaioti întrebă:

— Da' pietroiul de hotar, din capul cîmpului Muierii, cin'l-a mutat azi noapte?

Răducan ridică ochii mirat, și dădu din umeri:

— Nu știu, jupîne Panaioti... Cin'să-l mute?

— Păi e între moșia măriei sale și locul tău. Cin'să-l mute? Tu, sau măria-sa. Tu cine zici c-a fost?

Arnăuții rîdeau slugarnic. Boierul Andronic se uita țintă la Răducan, cu un zîmbet subțire. Răducan dădu din cap cu umilință:

— Măria ta... îți faci păcat... N-am nici o vină, măria ta...

— Cum n-ai vină, dacă ai mutat semnul de hotar? răcni boierul. Ton-tule! Cap sec! Zdrencărosule!

— După dreptate, măria ta, șopti Răducan, dar nu putu vorbi mai departe, căci Panaioti îi arse o palmă peste gură:

— Nu-i tăia vorba boierului, mă!

— Ia zi, măi: n-ai mutat tu semnul?

Răducan se făcu și mai palid. Tremura. Șovăi o clipă, uitîndu-se împrejur. Cum să le arate, cum să le dovedească? Cum să-i facă să-l creadă? Deodată își făcu o cruce mare și vorbi cu înfrigurare:

— N-am făcut eu. Crede-mă, boierule. Eu nu jur strîmb! Crede-mă după dreptate, măria-ta!

— Cine vă crede pe voi ? zise Panaioti. Voi sînteți păgîni, mișeilor. Ce, parcă voi aveți cuvînt sau jurămînt ?

— Nu sînt păgîn, chir Panaioti, răspunse cu glas ascutit flăcăul, din ce în ce mai tulburat și mai înfrigurat. Tremura. — Crucea mi-e sfîntă. și pe ea mă jur. Credeți-mă, mă rog în genunchi, credeți-mă, și nu faceți nedreptăți, credeți-mă și nu mă chinuiți...

— Hai sictir, bre ! zise Panaioti. — Auzi al dracului cum se văicărește ! Trăgea cu ochiul la boier. Acesta nu-l luă în seamă. Zimbea cu o blîndete ciudată, tulbure, ca și cum s-ar fi uitat dintr-o turlă înaltă la o victorie măruntă de pe jos. Iar Răducan, palid, cu obrazul vărgat de lovitură de adineaori, mormăia într-una :

— ...după dreptate, măria ta... n-am păcat... sînt curat...

Era zdravăn și spătos ; acuma însă se strînsese în sine ; părea mai scund, se umilise, cu ceafa încovoiată și cu capul între umeri. Dar parcă era gata să sară încotrova, să se repeadă, să fugă. Arnăuții îl pîneau din ochi. Boierul răsuflea greu. Rămăsese la fel de galben de la căzătura de pe cal. Zimbea cu un fel de bunăvoință ; ochii îi luceau. Înălță gîrbaciul și iar îl lovi pe Răducan peste cap : odată, încă odată, încă odată. Jart ! Jart ! plesnea cureaua lată care la fiecă lovitură se înfășura ca un șarpe în jurul celui bătut. Acesta ridică mîinile și coatele ca să se ferească. Încercă să se dea îndărăt. Arnăuții îl îmbrînciră înainte. Sări într-o parte. Se izbi de ei și acolo. Îl înconjurară, și-l împingeau sub biciul stăpînului. Acesta izbea neobosit, ca la tăiat lemne. Zimbetul îi împietrise pe față, strîmb și semănînd cu o schimă de durere ; broboanele de sudoare îi curgeau de pe țeasta rasă, pe frunte, pe tîmple. Și lovea mereu : jart, jart, jart !

Cel lovit se scutura sub pocnetul gîrbaciului greu. Deodată ridică fruntea și primi cureaua peste ochi. Orbit de durere, răcni :

— Nu mai da, boierule !

Altă lovitură îi zdrobi gura. Scui pă sînge. Panaioti îl izbi cu pumnul peste ureche. Îl trîntiră jos. Boierul Andronic începu să-l izbească în coaste și în cap cu cizmele cu pîteni de argint. El încerca mereu să se ridice. Se zbătea ; îl trînteau în brînci. Boierul se dăduse îndărăt un pas. Țipă mai ascutit decît îi era glasul :

— Mecește-l !

Unul din arnăuți trase hangerul din teacă, apoi altul, iar un al treilea se aplecă și-l apucă de păr pe omul de la pămînt, ca să-l sîngereze la gît.

— Toacă-l mărunt ! țipă stăpînul. Ii cursese scui pat în barbă. Panaioti, schimbat și el la față, răcni :

— Ho, bre, ho !

Apoi bolborosi :

— Măria ta, mai bine să-l svîrlim în drum, să le spuie și celorlalți, să știe de ce l-ai pedepsit...

În vremea asta îi apuca de umeri pe arnăuți și-i smucea îndărăt ; ei se împotriveau năîng, cu ochii turburați de patima uciderii. Boierul stătu o clipă în cumpănă, apoi întoarse spatele și intră pe poarta culei, în umbra rece dinăuntru. Panaioti îl urmă. Unul din arnăuți mai izbi cu piciorul în cel întins la pămînt. Se depărtară și ei cu toții. Locul acela al curții rămase pustiu. Veniră dinspre casele de chirpici ale slugilor copii cu cămăși prea scurte. Smiorcăiau din nas. Unul mai mic puse mîna pe trupul nemîșcat. Apoi începu să plîngă, și deodată fugiră toți înspăimîntați. Găini umblară

primprejur ciugulind în paiele de pe jos. Apoi, într-un târziu, doi țigani zdrențăroși se apropiară dinspre grajduri, îl luară de umeri și de picioare și plecară cu el. Ieșiră pe poarta boltită a curții și coboriră spre sat. De parte de culă, îl aruncară pe drumul larg de lut bătut, brăzdat de gropi și urme de copite. Își șterseră mâinile de nădragi și se-ntoarseră îndărăt, spre curtea cu acoperișuri lungi de paie, deasupra cărora se înălța cula, turn fără ferestre dar cu crăpături înguste pentru țevile armelor și în vîrf cu căciulă țuguiată de șindrilă. Cel svîrlit în drum se mișcă într-un târziu și ridică puțin capul. Ochii stinși căpătară viață și prinseră în luminile lor turnul acela alb și singuratic, apoi se făcură iarăși lucioși, pleoapele se închiseră, și capul o clipă ridicat căzu cu obrazul la pămînt, scurgîndu-și încet sîngele în lutul uscat care-l sorbea numaidecît.

Cînd se făcu seară trecură jos pe drumul din vale, scîrțîind încet, patru care încărcate cu copăcei proaspăt tăiați. Erau ca niște arici uriași, cafenii, cu toate țepile lăsate pe spate. Cînd ajunseră în dreptul culei, ieșiră pe sub poartă în cap cu Panaioti cîțiva neferi călări ce coboriră în trap mare, trecură pe lîngă trupul întins al celui bătut, și se opriră abia lîngă care. Panaioti întrebă :

— Ce-i cu lemnele astea, măi ?

Țăranii se apropiară și-și scoaseră căciulile. Unul răspunse :

— Ia, ne-am tăiat și noi nuiiele pentru garduri, jupîne...

Panaioti dădu pînteni calului și se repezi la om, gata să-l răstoare. Țăranul, speriat, se lipi de căruța, lîngă roată. Panaioti îl înghesui acolo cu pieptul calului. Zise :

— Mie arhon Panaioti să-mi spui, netrebnicule, nu jupîne...

Se-ntoarse către ceilalți :

— Vasăzică lemnul de-acilea n-are stăpîn ? E-al lui Dumnezeu, ai ? Sau o îi cumva al vostru ?

Cel ce vorbise înlîi amuțise, înspăimîntat. Ceilalți îl priviră. Unul din ei zise cu glas jalnic :

— Măria ta, lasă-ne-n pace, că l-am tăiat din răchiti... Uită-te și dumneata : e vreun lemn din pădurea boierului ? Dac-o fi, să ne faci ce vrei...

Caii jucau și sforăiau. Arnăuții, cu mâinile-n șold, se uitau de sus din șea, nepăsători. În miezul văzduhului, se roteau doi ulii care zăriseră pe costișe un trup ce părea neînsuflețit. Plutind pe rîuri de aer îl cercetau din înălțime cu ochii lor de chihlimbar. Panaioti avea și el niște ochi cu ape gălbui, rotunzi și pătrunzători. Se uita la clăile cu nuiiele și crengi din care. Se uita și la boii ce suflau aburi. Boi destul de buni. Numai că li se vedeau coastele. Păscuți bine, aveau să se îngrășe iar, și îi va putea vinde pe bani buni.

— Uite ce e, măi creștinilor, grăi Panaioti cu bunăvoință. — Eu sînt doar vechilul sau ispravnicul măriei sale boierului. Fiind măria sa la curte, nu pociu eu judeca... Mie, adăugă el cu o umbră de veselie, pare-mi-se că lemnele acestea sînt trunchi de stejari din pădurea măriei sale...

Arnăuții rîdeau. Țăranii se uitară unul la altul. Le erau fețele smochinițe, obrații scobiți, ochii duși în fundul capului. Unul din ei îngăimă :

— Lasă-ne... Ți-om da ce-avem, și lasă-ne...

Panaioti șovăi o clipă, apoi zise tare :

— Ei, ce ? Vi-s boii obosiți ? Or să se odihnească la curte... Îi băgăm în grajd, și le dăm nutreț...

Țăranul care vorbise se schimbă la față. Căzu în genunchi și strigă gîtuit :

— Fie-ți milă ! Lasă-ni-i ! Mai bine ne omori !

— Ce ? zise Panaioti. Ce, sînt oboșiți ? Nu-i pînă la curte așa mare diastimă de loc : cinci-șase sute de pași, un fleac !

Ceilalți țărani nu căzuseră în genunchi. Unul oftă greu și se întoarse la boi. Ceilalți îl urmară. Cel ce-ngenunchiase se ridică și porni și el, încovoiat, să-și mîie boii. Carele se porniră anevoie pe drumul de deal, împresurat de călăreții cu turbane vărgate și giubele de aba albă. Scîrțîind, trecură pe lîngă Răducan al Stanei, întins în marginea drumului și nemișcat. Arnăuții nu-i aruncară nici o privire. Panaioti își răsucea mustața și-i urmărea pe țărani cu coada ochiului. Iar țăranii se uitară la trupul culcat cu fața la pămînt, dar tăcură. În curînd îi înghiți poarta boltită.

Se răspîndea pe cer o înserare viorie. Se făcea mai răcoare. Ulii se roteau mereu în văzduhul pustiu.

Unul săgetă la vale, pînă aproape de pămînt, deasupra lui Răducan, dar numai decît se arcui spre înălțimi și plecă, filfiind din aripile largi. Peste cîteva clipe, al doilea uliu, care rămăsese răstignit sus de tot, visli odată din aripi și pieri încet în depărtare.

Răducan se mișcase deodată. Apoi rămase o vreme ca mort. În sfîrșit, întinse o mînă și pipăi împrejur țărîna. Sleit de această osteneală, stătu iar îndelung amorțit. Deschise ochii împăienjeniți, și, tremurînd de slăbiciune, se propti cu mîinile în pămînt. Încet, încet, anevoie, cu mare trudă, se ridică pe brînci. Stătu așa, cu capul spînzurînd. Sufla greu. Apoi ridică un genunchi. Sprijinindu-se pe el cu amîndouă mîinile, se încordă din răspuțeri, și se înălță în picioare. Încovoiat, cu capul în pămînt, făcu un pas. Apoi încă un pas. Se opri, și se întoarse din tot trupul, cu gîtul țepăn, ca un lup, spre cula ce se ștergea în umbra serii. Ochii îi sticleau și ardeau printre șuvițele de păr ce-i atirneau peste sprîncene, lipite și încleiate în chiaguri de sînge.

Peste cîteva clipe porni la drum, de vale către sat. Mergea încet, parcă-ar fi stat pe gînduri ; se clătina uneori și șovăia, ca un om beat. Își șterse de sînge gura, cu dosul mîinii, și scuipă. Răsufală adînc, și-l străpuseră junghiuri. Gemu. Își dete la o parte părul din ochi și-și frecă fața cu palma, deși-l dureau și-l ardeau urmele biciului. Și merse înainte, încet.

Se lăsa noaptea. Cu ochii tulburi, Răducan zărea în depărtare, între umeri de dealuri și perii negre de pădure, cocioabe acoperite cu stof. Voia să ajungă acolo, voia să ajungă acasă. Dar picioarele îi erau ca de cocă. Se împiedică de un bolovan de lut uscat, și căzu în brînci. Rămase așa o vreme, neinstare să se mai ridice. Apoi se înălță iarăși, cu nesfîrșită osteneală, sprijinindu-se pe un genunchi. Scrișnea din dinți, încordîndu-și cele din urmă puteri. Izbuti în sfîrșit și se ținu pe picioare. Porni mai departe.

Pe la începutul nopții, o umbră șovăitoare, lătrată de ciini cu urlete de spaimă, se opri în fața casei Stanei, apoi intră. Răzbătu stins dinăuntru un țipăt, apoi glasuri înăbușite. Deodată o mogildeață mică ieși din casă și o luă la goană în întuneric pe uliță. Începuse să șuere vîntul. Mogildeața ajunsese la un gard și strigă subțire în urletele turbate ale ciinilor :

— Nene Mitule ! Nene Mitule !

De sub streășina casei veni răspuns speriat :

— Care ești, mă ? Ce e ?

— Nene Mitule!

Omul veni la gard, și se uită peste împletitura de nuiele :

— Tu ești, Folteo ?

— Nene Mitule ! gîfii copilul, vino iute.

— Ce e, mă ?

— L-au fărîmat pe nenea !

Omul tresări :

— Ce mă ? Pe cine, mă ?

— L-au bătut și l-au omorît pe nenea...

Celălalt nu mai răspunse. Deschise porțița, ieși în drum și porni spre bordei. Foltea abia se ținea după el, smiorcându-și lacrimile care-i alunecau pe nas.

Intrară în bordei. Ardea opaț cu o flacăra cît unghia. Pe laviță ședeau frații lui Răducan, băieți și fete, în întunericul din afara cercului de lumină al opațului, și se uitau cu ochii mari la Răducan, întins pe trei scinduri. Zăcea cu gura deschisă suflînd hîriit din plămîni. Noul venit se aplecă asupra lui, își scoase pălăria și se uită speriat la Răducan. Întrebă în șoaptă :

— Răducane...

Ochii celui bătut, ațintiți în tavanul de stuf, alunecară încet spre el.

— Răducane... ce-a avut cu tine ?

Răducan clipi din ochi și nu răspunse. Foltea, cu mîinile-ntr-un genunchi, roșu la față și cu ochii-n lacrimi, mic și bondoc, amuțise îngrozit.

— Răducane... ce-a vrut ?

Răducan mișcă anevoie buzele umflalte :

— Tot aia.

Nenea Mitu se așeză, își puse o mîna în palma celeilalte și se întunecă la față. Mormăi :

— Păi... nu se poate... nu-i dăm pămîntul...

Și adăugă după o vreme, uitîndu-se în pălărie :

— Mai bine murim...

Foltea sări deodată și o sbughi afară în noapte. Umbla din casă în casă, trezind oamenii. Ieșeau unii în cămășoale și ismene, alții se mai îmbrăcau, și veneau să se-nghesuie în casă. Stăteau și se uitau la Răducan. Unul îi aduse niște piei de oaie să le pună sub el, să zacă mai ușor.

— Tot aia a vrut și de la el ? întrebau ei ; iar nenea Mitu răspundea :

— Tot aia.

Oamenii tăceau și se uitau la Răducan cu o îngrijorare cumplită nu ca la un străin, ci de parcă ar fi căutat să-și cunoască trăsăturile obrazului lor al fiecăruia, sub cojile negre de sînge care acopereau fața celui bătut. Iar Răducan răsufila greu și se uita împietrit în gol, ca un om care nu înțelege.

2

Dis de dimineață, nevestele celor care fuseseră închiși veniră la curte. Erau îmbrobodite în năframe negre, strînse în jurul fețelor uscate, brăzdate, arse de soare pînă ajunseseră ca lutul. Aveau ochii roșii de plîns și gurile strîmbate de durere. Numai una era tînără de tot ; ochii îi

ardeau, fără lacrimi, și chipul fraged îi era împietrit. Aceasta era fata unuia din cei închiși și venise cu maică-sa. Femeile încercară să intre pe poartă, dar argații le opriră.

— Ce vreți ? întrebă unul din ei.

— Vrem să vorbim cu boierul, răspunse fata. Oamenii o priviră mirați și batjocoritori. Unul spuse :

— Nu s-a sculat.

Ele se așezară pe pământ în tăcere la piciorul zidului și așteptară. Soarele se ridică în văzduhul curat și străluci asupra văilor umezite de brumă, asupra dealurilor cu păduri atinse de toamnă. În ograda largă țigăncile hrăneau păsările, apoi văcarii scoaseră vitele din grajduri și le făcură să se perinde în șirag pe poartă, mugind și izbindu-și soldurile cu coadele ca să gonească tăunii. Mugetele lor se depărtară și iar se auzi cîrîit de găini, glasuri amestecate, trapul unui cal. Un arnăut veni la poartă și le făcu semn femeilor să vie după el. Intrară cu sfială și zăriră pe boier sus în cerdac. Deodată vreo două trei izbucniră în plîns, și toate începură să se roage :

— Boierule, fie-ți milă de noi ! Dă-le drumul ! Îndură-te de noi și de copiii noștri ! Fie-ți milă, măria ta, sloboade-i că rămînem pe lume fără reazăm și fără putere ! Aibi milă !

El le privea de sus de sub arcurile de zidărie. Era galben și umflat de somn, dar ochii îi erau reci și iscoditori. Vorbi scurt :

— Voi n-aveți înțelegere. Eu de ce să am ? V-am cerut să-mi vindeți pămînturile. V-am poftit cinstit, cu parale. Sînteți căpăținoși, bărbații voștri și cu voi și cu neamurile voastre. Apăi lasă, că și eu sînt căpăținos.

Femeile amuțiră o clipă. Apoi începură iarăși, ca și cum sau el n-ar fi spus nimic, sau ele n-ar fi auzit :

— Aibi milă, măria ta ! Nu ne lăsa copiii fără părinți ! Nimic n-a greșit față de tine omul meu, măria ta ! Îndură-te de noi.

Aveau glasuri jalnice, frînte, și fețe ostenite și schimonosite de mîhnire. Numai fata care venise cu ele, se jeluia cu un sunet limpede și chipul palid, era curat și neted. Boierul o privi cu luare-aminte și i se aprinseră ochii :

— Tu a cui ești ?

Fata amuți. Maică-sa țipă :

— E fie-mea, tată-său e Gheorghe, Lupul. Sloboade-l, măria ta, aibi milă de niște oameni sărmani !

Fata țipă și ea :

— Aibi milă de noi, boierule !

El îi cercetă privirea străină, chipul închis, trupul înalt și vîrfurile sînilor care se vedeau prin cămașe. Ea îi simțea privirea pipăitoare, dar striga mai departe, nestrămutată :

— Dă-i taichii drumul, măria ta !

Boierul însă rîse la ea cu nerușinare, — vroi să spună ceva ; dar zări cu coada ochiului, alături de el, brațul gros al nevastă-sii, ca fildesul, mîna cu degete ca fusele, încărcate cu inele grele, pusă pe parmaclie. Deodată se schimbă la față și se răstîi răgușit :

— Dacă tu ești a Lupului, frații tăi sînt Misail și Preda. De ce n-au venit ei, și trimit muieri în loc ?

Mama fetei țipă :

— Li-i frică de tine, măria ta, să nu-i fărîmi ca pe Răducanul Stanei, boierule!

La vorbele acestea, fata amuți și-l privi țintă cu ochii ei arzători. Boierului Andronic îi fulgeră prin minte: „Parc-ar fi nebună“. Lingă el, nevastă-sa murmură:

— Frumoasă fată, Vlada asta...

Boierul Andronic știa că nevastă-sa pîndește răspunsul, cercetătoare și bănuitoare, cu tot zimbetul ei liniștit care-i făcea gropițe în obraji ca fildeșul. De aceea răspunse gros:

— Putori.

Se întoarse, bătu din palme și-i strigă unei țigănci:

— Spune-i lui Panaioti să le dea afară.

O luă de braț pe nevastă-sa care părea că a uitat de bănuială:

— Hai, Șerbano.

Și intră în odaie cu ea, mergînd încet, căci cucoana Șerbana era însărcinată și se făcuse greoaie.

Cînd îi pieri capul pe sub bolta înaltă, țărâncile izbucniră în țipete sfișietoare. Dar se iviră arnăuții care le goniră în brînci. Ele se așezară iarăși afară, la piciorul zidului, așteptînd. Cînd boierul ieși călare cu ciinii și cu arnăuții după el, femeile alergară după el și i se agățară de scări țipînd și rugîndu-se. El dete pîteni și se depărtă cu neferii după el. După amiază se întoarse. Cei ce-l urmau aveau iepuri și prepelițe în desagi murdari de sînge. Femeile așteptau. Cînd îl zăriră pe boier izbucniră iarăși:

— Fie-ți miia de noi! Dă-le drumul!

Veniră și a doua zi, dar boierul nu mai ieși. A treia zi, arnăuții le goniră de la poartă. Ele se așezară mai departe, în drum. Spre după amiază una mai bătrînă țipă:

— Păginule! Dă-le drumul..

Mai tîrziu, alta începu să-l blesteme, apoi încă una, apoi toate. Țipau și blestemau. Iar fata Lupului, Vlada, soră cu Misail și Preda, luă în pumn țărîna, se ridică în picioare, și presără țărîna printre degete în vînt:

— Așa să ți se risipească neamul în nouăzeci și nouă de zări, inimă de scorpie! Spurcatule! Colțatule! Necuratule!

Atrași de gălăgie, arnăuții, țigăncile, ieșiseră să asculte. Unii rîdeau. Dar femeile urmară să blesteme, mai cu seamă Vlada, pînă cînd boierul se arătă sus sub bolțile culei. Apoi se ivi lingă el și cucoana Șerbana. Ajungea pînă la ei glasul depărtat și limpede al fetei:

— ...Cap de viclean! Cap de lup! Cap de șarpe! Inghiți-te-ar cățelele! Ajungere-ai în coadele șerpilor, în crăcile racilor, în țepile aricilor, în fundul mărilor!

Cucoana Șerbana își frîngea miinile, șoptînd:

— Auzi-o ce zice! Auzi-o, auzi, nebuna!

Boierul ridea galben:

— Au învățat-o bine babele, drăcoica!

Acolo, departe, fata se înroșise în obraji. Blestema mereu, pe nerăsuflăte:

— Tiranule! Varvarule! Crește-ți-ar bube pe inimă! Face-ți-ar muie-rea copil fără cap, și cu piele de sălămizdră!

Sus în culă, cucoana Șerbana se cutremură și gemu îngălbenindu-se.

— Dă-le drumul țărănilor, Andronaki!

Mut și incrunțat, el coboři scările și ieși afară pe poartă cu biciul în mină și cu Panaioti după el. Răcni către fată :

— Ți pun eu mîna-n păr odată, și te dau pe seama neferilor, să văd, tu ce copii ai să feți ?

Femeile își adunară poalele și fugiră. Fata însă se mai opri odată, și păru a murmura un blestem tainic ; apoi se depărtă încet, cu mers legănat. Boierul spuse pe grecește lui Panaioti :

— Ia vreo patru palicari mai țepeni, și hai jos în beci.

Panaioti știa ce avea să urmeze. Dar era obișnuit. Îi cercetă pe arnăuți, cîntărindu-i din ochi, apoi le făcu semn.

— Bre, Vangheli ! Și tu, ăla ! Și tu, Lefteri. Haideti bre.

După plecarea lor, în curte se lăsă tăcere. Argații își căutară de treabă prin grajduri, cît mai departe de culă. Țigăncile se infundară în bucătării, și adunară păsările ca să le bage în cotețe ; altele se duseră să mulgă vacile. Nimeni nu voia să fie în preajma zidurilor prin care răzbăteau de dedesubt sunete înăbușite, de auzul cărora fugeau cu toții. Mai tirziu, boierul se urcă sus, vinăt la față de minie, urmat de Panaioti și neferii săi, nădușiți, și cu priviri rătăcite. Panaioti mormăi :

— Eu socot că dacă pîn-acum nu li s-a muțiat ceafa, îi omorîm, măriia ta, și tot nu izbîndim...

Boierul Andronic nu răspuse. Dar cînd se lăsă noapte o slujnică veni și-i bătu lui Panaioti în ușe, să-și lase ciubucul și să vie sus. Panaioti urcă scara ce trecea prin odăi luminate slab de sfeșnice de alamă ; scoarțele atîrnate pe pereți, țesute cu frunze, ramuri și păsări ciudate pe întinderi de un albastru adînc, întunecau încăperile albe, văruițe ; scaunele, mesele, scrinurile, erau din lemn vechi, negru de vreme, ca tuciul ; din icoanele mari bătute în argint, îl priveau cu ochi îngălbeniți, sfinți cărora vîrsta vopselii le făcuse chipuri de întuneric.

Panaioti intră și se îndoii, cu mîinile pe piept. Cucoana Șerbană îl privi nemișcată și se înveli în broboada ei de mătase de Veneția, albă cu ape trandalirii. Avea ochii roșii, și părea bolnavă. Ședea în jilt și-l umplea cu șoldurile ce-i crescuseră decînd era grea. Boierul era în halat și-n pa-pucî, cu o tichie vișinie în cap. Nu vorbea cu nevastă-sa, și n-o privea.

— Panaioti, zise el ; mîine te duci în sat.

Și începu să-i deslușească anume ce avea să le spuie țăranilor.

— Asta deocamdată, spunea el. Iar Panaioti dădea din cap, mironosit, cu o lucire vicleană și veselă în ochi.

— Deocamdată, măriia ta.

Boierul începu să ridă :

— Lipsește din fața mea, vulpoiule !

A doua zi, dimineată, pe o vreme frumoasă cu nori puțin risipiți pe cer, cînd adiau mirosuri de frunziș și de pămînt dinspre pădurile veștede, ieșiră de sub poarta culei cițiva arnăuți călări. În cap călărea Panaioti. Se uita împrejur, cu mîna stîngă pe coapsă. Tropotînd agale, caii intrară pe viroage, încetinindu-și mersul în locurile mai anevoioase. Călăreții se legă-nau în șea după pasul lor, și schimbau din cînd în cînd cite o vorbă în graiul lor din Epir, din părțile dinspre Ischiuder. Cînd ajunseră în vale, zărîră satul : bordeie risipite, cite-o casă la cinci sute de pași de cealaltă, cu acoperișul de stuf și cu vite mărunte și slabe prîponite lîngă vreun puț. Copii în cămăși păzeau giștele lîngă niște băltoace. Cînd se iviră călă-

reții, copiii fugiră înspăimîntați, pitindu-se după tufișuri, și pieriră după garduri de răchită. Panaioti rise și se-ntoarse în șea :

— Li-i frică și-n somn de voi, deliilor !

Arnăuții tăceau, mindri și întunecați.

În mijlocul satului, între cîteva case, se înălța o turlă de scînduri deasupra bisericii, și în fața ei forfotea mulțime deasă de oameni. Pe toate ulițele se îndreptau într-acolo bărbați și femei. Panaioti rise aspru :

— Vangheli ! Ia uită-te la mușuroiul de furnici, cum mișună și se frămîntă...

Apoi dădu pîteni și porniră cu toți în trap mare la vale. În fața lor, se goleau ulițele ; oamenii se lipeau de garduri, dar nu-și scoteau pălăriile din cap. Femeile intrau în casă fără să se uite peste umăr. După trecerea arnăuților, ieșeau iarăși și porneau cu toții după ei. Gloata adunată în fața bisericii aștepta în tăcere. Panaioti se întunecă la față și începu să-și răsucească minios mustața căruntă. Se opri o clipă în gura uliței pe care venise ; arnăuții se îngrămădiră îndărătul lui și pe lingă ei. Panaioti se uită la țărani. Îl priveau fără un cuvînt : bărbați cu chipuri osoase, înegrite de soarele cumplitei veri de secetă abia trecută ; femei cu broboadele trase peste față, bătrîni zdrențăroși rezemați în toiage. Panaioti îi recunoștea pe rînd ; îl știa pe Dobrin și pe Badea și pe Misail al Lupului. Pe toți. Unul lingă altul, îl priveau fără să clipească din ochii negri sau cenușii, sau căprui, duși în fundul capului în umbra de sub sprîncene, ochi în care el nu putea citi nimic. Panaioti dădu pîteni, și-și atinse calul cu sfîrcul gîrbaciului. Calul înaintă cu pieptul în mulțime și o sparse. Oamenii se feriră iute, dar se îngrămădiră iar la un pas mai încolo.

— Bună ziua, oameni buni, zise tare Panaioti. Gloata murmură și fremătă nedesușit, întunecată. Înaltă și sprîncenată, sora lui Misail care blestemase atît de cumplit, strigă de departe, din rîndurile cele din urmă :

— Bună să-ți fie ziua, cum ți-e inima !

Panaioti se făcu că n-a auzit. Se gîndea : „Ce e cu ei de se boldesc așa cu ochii la mine și tac ?” O clipă îi trecu prin minte că poate are ceva pe obraz, apoi își luă seama. Ce mulți erau ! Se adunase tot satul ; se înghesuiau împrejurul lui și al neferilor, se lipeau de cai. „Ce vor ?” se întrebă Panaioti. Poate că nu voiau nimic. Dar începu să-i mijească în creeri un gînd nou, nedesușit. Nici el nu-și dădea bine cu socoteala ce anume : mai mult simțea o îngrijorare tulbure care-i strîngea inima. Și nu vorbeau. Tăceau toți. Sus, deasupra lor trecu un cîrd de rațe sălbatice sfîrîind grăbit din aripi și scoțînd țipete ascuțite, care se pierdură spre Miază-zi. Panaioti se scutură din vraja aceea a tăcerii, și se uită ascuțit împrejur. Sub piciorul lui era un bătrîn cu căciula cîrpită și ochi lăcrimoși ; lingă pieptul calului, Misail, fiul celui închis, și Preda, al doilea fiu ; amîndoi cu capete mici și uscățive pe gîturi groase și umeri zdraveni. Se uitau țintă la Panaioti, apoi schimbară o privire fugară între ei. „Ce vor ?” — se întrebă Panaioti, cu simțămîntul chinuitor că știe ce vor, dar nu-și poate limpezi gîndul. Dincoace, în dreapta, erau niște muieri plînsă și bărbați cu obraji țepoși, înnegriți de barbă. Se uitau la el și parcă așteptau ceva. Îl priveau ca pe o ființă străină, ciudată. Un slăbănog cu ochi albaștri, umezi, clipea arare, ațintindu-l nestrămutat. Panaioti era amețit. Dimineața asta era ca oricare alta. Satul prăpădit, umilit, biserica de cărămizi cu turlă de scînduri, cumpenele puțurilor — toate erau la fel ca mai înainte. Ce se schimbase ? Se uită împrejur.

El și cu arnăuții săi erau înconjurați din toate părțile de trupurile înghe-
sute ale calicilor. Panaioti trase cu ochiul la oamenii săi. Păreau neliniștiți.
Nici cailor nu le plăcea strînsoarea și apăsarea gloatei. Înălțau capetele
și roteau ochi sperioși, sforăind. Deodată în capul lui Panaioti se făcu lu-
mină. Simți deodată cum îl trece un rind de sudori reci. „Dacă-și pierde
firea vreun pirlit, să vire cuțitul în burta unui cal, sau să mă apuce de
picior și să mă tragă din șea, se pornesc pe noi cu toții...” Un fir de su-
doare îi curse pe șira spinării. „Sfântă Fecioară din Arvanitohori, ajută-mă!
Aghia Panaghia, scapă-l pe robul tău!” O străfulgerare de semete, cea
din urmă, îi trecu prin minte: „Dacă erau oameni de-ai noștri din Arvani-
tohori, de mult eram tocat în bucăți... Țștia sînt blajini, proști“. Dar nu
mai era vreme de pierdut: dacă mai pierdea o clipă...

Ridică mina cu gîrbaciul și o flutură, apoi rosti tare, stăpînindu-se
să nu-i tremure glasul:

— Oameni buni! M-a trimis măriia-sa boierul, să vă spun că acelora
ce-au fost prinși la tăiat lemne din pădurea boierească...

— N-au tăiat! Au fost la răchiti! Țipară cîteva femei, iar Misail și
Preda răcniră:

— Dați-le drumul!

Izbucni zarvă, Țipete învălmășite:

— Dați-le drumul! Fie-vă milă! Dați-le drumul!

Fata înaltă și sprincenată care-l înfruntase la început, Vlada, slobozi
glas ascuțit:

— Dă-i drumul taichii, Iudă! Păgine!

Slăbănogul cu ochi albaștri răcni:

— Măriia ta, arhon Panaioti, aibi milă, dă-le drumul!

— Li s-o da drumul, plătind ei cinci taleri gloabă de fieștecare! În-
cheie Panaioti și întoarse calul. Pe cînd ieșea din înghesuală, bărbați și
femei se țineau de scările șei Țipînd sfîșietor:

— N-avem de unde! N-avem nimic! Iartă-i de gloabă!

— Ce vă pasă vouă de ei? zberă Panaioti.

— Ni-s rude! Sînt frații noștri! E omul meu! N-avem! strigau oa-
menii. Panaioti, ajuns mai la lărgime, îi arse cu gîrbaciul, dete pinteni și
izbucni în ulița goală. Arnăuții folosiră și ei biciul și ieșiră, izbind în
dreapta și-n stînga.

— Fug! strigară Misail și Preda. Oamenii cuminți ai satului îi în-
conjurară, potolindu-i și muștrîndu-i:

— Ce vreți să faceți? Vă puneți cu stăpînul?

— Nu ni-i stăpîn! răcniră ei. — Nu ne trebuie stăpîn!

Cu asemenea glas vorbeau, frînt și cutremurător, încît se făcu impre-
juru-le tăcere, și chiar cei mai depărtați auziră și amuțiră. Toată svîrcolirea
gloatei se rupse și împietri. Lîngă ei, nenea Mitu, fratele Stanei, vorbi cu
sfială:

— Tăceți, copii, că ne băgați în primejdie.

După acestea, nevasta lui Gheorghe veni la vecină-sa, Stana văduva.
Umbla cu broboada neagră trasă peste gură; ochii-i erau roșii și duși în
fundul capului, iar fața pămîntie. Gardul de nuiele avea o poartă legată
cu alte nuiele, de răchită mlădioasă; femeia împinse poarta. Cîinii săriră
la ea; Foltea, băiețașul, care tocmai despica un lemn, zvirli securea după
ei și fugiră. Stana ședea pe un butuc în fața gurii bordeiului. Se-ntoarse

și o văzu pe femeie. Iși deteră ziua bună ; cealaltă se așeză pe jos lângă butucul Stanei, apoi îi spuse pentru ce-a venit. Stana se ridică gemînd, căci o dureau încheieturile ; intră în casă cu cealaltă, zicînd :

— O să se facă frig devreme, mai curînd ca anțarț... dar și-o să fie o iarnă grea...

În casă, căută un cuțitaș, ridică scîndura laviței dintr-un colț, dădu la o parte coceni de porumb și paie, și începu să scobească în perețele de lut. Scoase o ulcică și o deșertă pe țol. Stana numără banii și i-i întinse pe țoți nevastei Lupului.

— Ți-i dau, Stano, zise aceasta plîngînd și sărutînd-o ; cum mi-oiu vedea omul întors, ne facem luntre și punte, și ți-i dăm...

Stana strîngea din buzele încrețite ca niște băeri de pungă și se lăsa sărutată. Apoi deodată întrebă :

— Se-mplinesc ăi cinci galbeni ?

Femeia începu să plîngă. Stana o apucă de umeri :

— Nu se ajunge, ai ?

— Nu, răspunse cealaltă cu glasul gituit de plîns.

Acum o apucă în brațe Stana. O sărută :

— Hai, ogoaie-te, că miine-l vezi întors. Hai cu mine la frate-miu Mitu, să-i cerem. Hai.

Răducan se uită la ulcica goală, o puse la loc, împinse cu piciorul paiele și coceni, se ridică de pe laviță și ieși și el. Se opri o clipă în pragul bordeiului. Din pricină că se aplecase, îi venise ameteala și i se întinsese o pîclă neagră în fața ochilor. Răsuflă adînc și se așeză pe buturuga pe care stătuse maică-sa. Șezu acolo multă vreme, fără să ia aminte la ce se întîmpla împrejurii. Frații lui se jucau cu ciinii. Foltea veni și se propti în fața lui, cu mîinile în șolduri. Răducan, așezat pe butuc, era mai înalt decît el în picioare. Foltea îl cercetă îndelung. Răducan nu-l vedea. Foltea zise :

— Neică.

Răducan înălță fața.

— Neică. Îți zice Vlada să vii că are să-ți spuie ceva.

Răducan se făcu roșu la față. Întrebă scurt, răgușit :

— Unde-i ?

— La pădure, cu vacile.

Răducan se ridică și plecă. Foltea se întoarse spre ceilalți și începu să țipe la doi băieți mai mari ca el și care trăgeau de un ciine :

— Lasă-l pe Vasile, măi ! Lasă-l, că-i al meu !

Și se repezi să-l slobozească din strînsoarea lor pe Vasile, un dulău negru cu ochi ca chihlimbarul.

Răducan umbla peste cîmp și se apropia de pădure. Vitele rătăceau printre tufărișuri, cu coarnele în pămînt, și mai departe, în marginea pădurii, stătea în picioare o fată subțire și înaltă : Vlada, fata Lupului, sora lui Misail și a lui Preda. Răducan n-o văzuse de cînd fusese chemat la curte. Acum se grăbea, îi bătea inima și răsuflarea îi era anevoioasă. Ar fi vrut să meargă mai repede, dar nu izbutea.

Încă n-avea puteri. Era miniat de slăbiciunea sa ; strîngea din măsele și-i juca mușchii falcilor pe sub piele. Ajunse la ea. O apucă de mîină și o privi cu ochii lui străpungători albaștri alburii. Ea îi înfruntă privirea și murmură :

— Cîm de-ai răbdat, săvai Răducane, cum ?

Răducan se așează pe pământ, pe niște frunze uscate, lângă o tulpină înaltă de știrigoaie. Dădu din umeri, rise scurt și vorbi :

— Are boierul un bidiviu pe care și noaptea-l visez... Vorba aceea :

*Zboară pe pământ
Ca fulgerul în vânt*

— Iar stăpînu-său nu-i în stare nici să se ție în șea netrîntit...

Vlada se așezase lângă el. Smulse un fir de iarbă veștedă și-l frămîntă între degete ; apoi vorbi cu amărăciune :

— Dar pe ceafa noastră știe să se ție călare...

Se uită de aproape la fața lui Răducan, sgîriată și vărgată de lovitură, apoi dintr-odată gura începu să-i tremure, ochii i se înegriră, și izbucni în plîns. Se trînti cu capul pe genunchii lui Răducan, cu fața în jos ; plîngea amarnic, frecîndu-și obrații fragezi de inima aspră a imineilor lui Răducan și gema :

— Cum te-a batjocorit, vai, vai, Răducane, ce ți-a făcut, ticălosul și grozavul ! Cum de-ai răbdat, Răducane, Răducane, dragul meu...

Răducan tăcea, cu fălcile încleștate. Într-un tirziu vorbi anevoie :

— Frumos cal. Nu i-am văzut pereche. I-ași pune friul în cap și m-ași așterne cîmpului...

Ea însă urma să plîngă amar. Răducan o mîngiia pe cap în neștire. Într-un tirziu ea se alină, se ridică și își culese cu vârful degetului lacrimile din colțul ochilor. Oftă și-și rezemă tîmpla de umărul lui. Întrebă :

— Și-acum, ce-o să facem ?

Răducan nu răspunse. Vlada întrebă iar :

— Tu ce-o să faci ?

— La asta mă gîndesc de cînd... La asta mă gîndesc.

Zăbovi o clipă, apoi încheie.

— Dar nu știu.

O mîngiia pe cap în neștire și se uită la o șopîrlă roșcată care țîșnea printre frunze, se oprea, se uita cu vioiciune împrejur, apoi săgeta ceva mai departe.

— Încă nu știu ce-o să fac, Vlădițo. Încă nu știu.

Șopîrla pierise. Răducan mormăi ca în vis :

— Mi-i dor de un loc unde să nu mai am stăpîn.

Vlada ridică ochii și-l privi cu luare-aminte.

— Unde să nu mai ai stăpîn ?

Se înegură iar ; iar o cuprinse mihnirea :

— Tiutînderea ai stăpîn... N-ai unde fugi.

Iarăși foșni iarba. Cu svîcnituri repezite, șopîrla trecu prin fața lor. Se opri și-l țînti pe Răducan dintr-o parte, cu un ochiu ca o boabă de piatră neagră, lustruită.

— O să căutăm, Vlădițo. O să căutăm pîn-om găsi, zise Răducan și îi cuprinse umerii cu brațul. Acolo o să ne trăim traiul împreună.

— Taci, zise Vlada. Nu mai vorbi așa, în vînt, că iar o să plîng...

— Bine, murmură el. Tac.

Stătură multă vreme îmbrățișați, în tăcere, ascultînd cum foșnește pă-

durea, cum troznesc ușor, înăbușit, crengile și cum sîrîie pe sub frunze mersul gingăniilor. O jivină nevăzută trecu repede prin frunzișuri moarte. O pasăre galbenă și neagră alunecă pe deasupra lor și pieri, între foile galbene ce mai rămăseseră pe arțari. Vlada ridică ochii și întrebă :

— Ce fuse ?

— Sturz, mormăi Răducan.

— N-au plecat ? întrebă ea.

— Numai cînd începe gerul, răspunse Răducan, se duc spre Dunăre.

— Ei se pot duce, murmură fata. Noi nu.

Răducan nu spuse nimic.

— Unde ne-am duce ? Ce să facem prin străini ? Prin străini moare omul de urit, urmă fata. Răducan se-ntoarse și-o privi țintă.

— N-ai fugi ?

Ea se sperie și zise cu ochii mari :

— Unde să fug. Doamne ? De ce să fug ?

El oftă greu, de două ori la rînd.

— De ce, ar fi. Dar unde să fugă omul ?

— Singur, prin străini, fără ai tăi, zise ea. El, cu obrazul vărgat de pete vinețe și zgîrieturi, se uita în pămînt și nu spunea nimic.

— Ce, să cerșești ? întrebă ea, apoi adăugă în șoaptă : — Și pe mine, cui mă lași ?

El înghiți greu și suflă adînc. Iși simțea pieptul apăsător.

— Nu-ș ce am azi, zise dînsul, de tot răsufu așa, greu de tot.

O cuprinse cu brațul pe Vlada. Dar nici s-o strîngă sau s-o mîngîie nu-i venea. „Ce-o fi cu mine ?“ se gîndi Răducan. „Mi-a venit cineva de rău“. Prea nu-i ardea de nimic. „Ce să mă fac ? N-am ce să mă fac. Ce am ? Nici eu nu știu ce am“.

— Parcă n-ar fi dreptatea lui Dumnezeu pe lume, zise el. Ce i-am făcut eu ? Ce-are cu noi ? Cum îl rabdă pămîntul ?

— N-ai ce să-i faci ; ei sint mari, noi sintem mici, zise Vlada cu mîhnire.

Răducan scrișni din dinți și gemu și se svîrcoli pe iarbă. Fata îi puse mîna pe umăr și-i vorbi alinător.

— Las-că uiți și tu. Trece.

Se uită în gol. O durea inima, dar se silea a-l liniști cu vorba.

— O să-i treacă și lui.

Mîntea. Știa că minte.

— E și el creștin ca noi. Lasă, Răducane, lasă, iartă-l. Să nu fie omul răzbunător, că e păcat. Să-l judece Dumnezeu.

Răducan răsufală adînc.

— Bine. Să-l judece Dumnezeu.

— Vezi ? Ți-a trecut ?

— Mi-a trecut, zise Răducan. Întrebă : Și cu mîna cui o să-l bată ?

Ea clipi din ochi :

— Păi ziceai că ți-a trecut. De ce minți ?

— Parcă ție ți-a trecut, îngînă Răducan cu un rînjete strîmb.

Vlada mai încercă odată :

— Dumnezeu nu bate cu bățul.

Răducan însă nu-i răspunse. Luase o frunză și zicea un cîntec, care dacă l-ai fi cîntat cu vorbe, ar fi fost

*Pădure, dragă pădure.
Frumos cîntă cucu-n tine.*

Și zîmbea viclean și neobrăzat în gol. Vlada se uită la el și zîmbi și ea și spuse, fără să știe de ce și fără să știe nici măcar ce gîndește el, doar așa, fiindcă-i veniră cuvintele în gură :

— Afurisit mai ești și tu, drace.

Și-i sărută creștetul creț. El se-ntoarse și-o apucă în brațe și-o răsturnă în iarbă : Vladei îi trozniră coastele și i se înroșiră obrații.

— Aoleu, nu mă strînge așa, că nu mai pot răsufla. Dă-mi drumul, nebunule ! icni ea și se svîrcoli ca o șerpoaică, să scape ; rîdea, roșie la față și-i sticleau ochii de ciudă. Apoi deodată se făcu palidă, se inmuie și se lăsă. Șopti :

— Răducane, lasă-mă, rogu-te, că facem păcat.

— Nu, suflă el : nu, că nu te las cite zile-oi avea, și nici tu pe mine.

— Nici eu pe tine, șopti ea.

3

Într-o zi, cînd nu ploause de mult și drumurile se prăfuiseră, se zări un nor de pulberi spre Miază-noapte. Norul rămase în zare, apoi crescîu, se apropie. Cînd ajunse în preajma salului se auzi behăit nesfîrșit de turme, nechezat de cai, răcnete, mugete prelungi, tălângi. Din praful ce plutea în văzduh se deslușiră călăreții care umblau în pasul cailor peste cîmp, pe lîngă drum. Oamenii se traseră îndărăt în ogrăzi și în case, ca să nu dea ochi cu străinii. Turmele umplură ulița cu pașii lor nenumărați în colb și cu behăitul lor nesfîrșit. Călăreții trecură pe lîngă garduri, uitîndu-se iscoditor la case și la oamenii pe care-i puteau zări. Aveau cealmale de șal vîrgat pe scăfirliile rase cu briciul ; erau bîrboși, și ochii le licăreau în cap, în obraze măslinii, prăfuite. Răcneau la vite într-o limbă străină. Trecură, dar turmele și cirezile parcă nu se mai terminau. La urmă se depărtară totuși și nu rămase decît norul de pulbere, care se așeză apoi încet-încet pe frunzele îngălbenite ale duzilor de prin ogrăzile oamenilor.

Străinii poposiră pe cîmp, între sat și curtea boierească, adăpară vitele, desfăcură corturi de țol vîrgat roșu și negru. Trei porniră în goana cailor spre curtea boierească și intrară pe sub poartă. Descălecară sub scară ; doi rămaseră să ție caii și să stea de vorbă cu arnăuții ; al treilea înaintă, cu mîinile în șolduri, și dete ziua bună numai din gură. Era un bărbat tînăr, spătos, cu obrații rotunzi, ochi umezi și buzele groase și roșii. Rîdea în barbă, arătînd dinți albi și frumoși :

— Bine v-am găsit, deliilor ! Ce mai e nou pe aici, voinicilor ? E acasă boierul ? Bine—sănătos ?

— Bine-ai venit, Ciupageà-Efendisi ! strigară arnăuții cu veselie

— Barba Panaioti ! Ia vino jos c-au sosit oaspeți.

Panaioti se ivi și se închină, cu mîna pe inimă :

— Pofțiți în casă, Ciupageà-Efendisi : pofțiți.

Ciupagea râdea mulțumit : gîtul gol, gros și rotund, îi svîcnea de tare ce rîdea :

— V-ați îngărășat, bre ! Cînd ați venit de la voi din Arvanitohori, erați ca țirii ! Ați dat de bine, matrapazilor...

— Las-că au destulă bătaie de cap, Ciupagea-Efendisi, cu zdreună-roșii ăștia din sat, zise cu mîhnire Panaioti urmîndu-l pe scară în sus.

— Ce, tot nu vor să vindă ? întrebă Ciupagea rizînd.

— Nu vor, arde-i-ar focul...

— Care foc, bre Panaioti... Nu știi tu ceva șiretlicuri, ceva clițibușuri, să-i înmoi ?

Panaioti n-avu vreme să răspundă, că noul venit ajunsese sus, și acuma se imbrățișa cu boierul Andronic. Cucoana Șerbana sări în sus de pe scaun, își înveli gura cu broboada albă-trandafirie din mătase de Venetia, și se închină adînc. Ciupagea se închină și el, cu ochii la pămînt : nu se cuvîne să te uiți în obrazul cadînei omului, mai ales la el în casă.

— Bine v-am găsit sănătoși : pace să fie asupra casei acesteia, spor belșug, fericire, și o droaie de copii, zise Ciupagea, lepădîndu-și ipîngeaua de postav negru și rămînd în anteriu, șalvari și cizme cu pînteni. Cucoana Șerbana pieri și se întoarse cu un lighean de argint ; o țigancă venea după ea și ținea un prosop. Ciupagea se spală pe miini, luă apă în gură, o sullă în palme și-și dete pe față ; cu ce-i mai rămăsese în gură, o stropi în ochi pe cucoana Șerbana, făcînd mare haz.

— Ghiduș ești, Ciupăgel, zise boierul cam în silă și-i făcu semn din ochi cucoanei Șerbana să piară de acolo.

— Te ții de giumbușuri : se vede c-ai cumpărat ieftin pe unde-aj fost...

— Ce negustor cumpără scump, frate Andronaki ? Așa-i meseria : cumperi ieftin și vinzi scump, zise Ciupagea așezîndu-se pe-o laviță și gemînd de plăcere că se poate odihni :

— Mi-am rupt șalele tot călare... De la munte viu, și-am tot venit, și-am tot venit, cumpărînd și cumpărînd... Ascultă : aud că tot prost te ai cu robii ăștia ai tăi ?

— Cu țaranii ? Nu mi-s robi încă, oftă Andronic ; — care robi ? Parcă ar fi stăpîni, așa-s de încăpățînați... Poștește cafea, poștește rahat-locum ; ia niște zaharicale, să te răcorești... Stai mult aici ?

— Stau cît să-ți fac un bine, beiu!e, zise negustorul : atita, și iar plec ! Haha ! Haha !

Rîdea, mulțumit și vesel. Imbuca o bucățică de rahat-locum, sufla în filigean cu mare zgomot, și rîdea :

— De ce ai prietini pe lume ? Ca să aibă parte de faceri de bine de la tine...

Boierul Andronic nu înțelegea ; de aceea rîdea mai mult din cuviință :

— Fă-mi bine, sullețelule ; fă-mi bine, Ciupagea-Efendisi : eu nu mă-npotrivesc. Dar cum ? Ce fel de bine ?

Îl întreba și cu un fel de neliniște. Îl cunoștea pe Ciupagea, și-i era cam frică de el. Turcul rîdea mereu, cu gura înclieată de zaharicale :

— Un bine, prietene. Mare bine. Vreau să cumpăr niște vite din sat. Au vite frumoase robii tăi ?

— Ahaa... acum înțeleg... Cumpără, Ciupăgel. Cumpără la prețul legii, că-i ieftin. E pe jumătate cît le vind ei la tirg. Aferim, aferim ! Mi-ai plăcut ; îți dau și neferi de-ai mei ca să nu sară vreunul cu furca...

— Aşa-i că sint ghiduş ? întrebă negustorul. — Aşa-i că sint pozuş ?
— Eşti, eşti, cum să nu fii ! ridea boierul Andronic. Acum răsuflă.
Dacă numai asta era, era bine. Era chiar bine de tot.

— Ia zi, boierule, întrebă deodată Ciupagea dulce de tot : — Dar obrăjori ca luna plină, şi ochişori ca luceafărul, nu se află pe-aici ?

— Ce, ți-ai lăsat de mult haremul ? Ți arde de deslătări trupești ? rise boierul Andronic.

— Ar fi şi asta, dar e şi negustoria, frate Andronaki. Marfă scumpă, şi se caută...

— Ce ! băieți sau fete ?

— Orice, Andronaki, orice, suflete : obrăjii ca piersica, ochii ca vio-reaua : asta-mi trebuie mie. Parte bărbătească, sau parte femeiască, n-are a face : e un moft, un fleac, pentru un om subțire.

— Ar fi, zise boierul Andronic gândindu-se bine. Ar fi vreo două fete, trei... Copilași de-ăilaltți, singur să-ți cauți, că eu nu vreau să-mi lac păcat...

Ciupagea oftă :

— Ghiaurul tot ghiaur : ești om din singe ales, boier de neam, dar dacă ești creștin, tot țaran prost rămii ; nu pricepi un chef mai subțire. Ei, o să-mi găsec și singur... Spune-mi măcar unde le dibui pe fecioarele-acelea.

Boierul Andronic îi spuse ; apoi mai porunci cafea și dulceturi.

— Da-prin lume ce mai e nou, Ciupagea-Efendisi?... Că eu stau și mucezesc aici să mă lupt cu desbrăcații ăștia ai mei...

— Ce să fie ? Totul bine... Numai se aude că divanul Franției l-a judecat și l-a tăiat pe craiul franțuzesc, împreună cu tot neamul lui, și cu crăiasa, care-i erea soră lui Leopoldus, împăratul nemțesc...

— Ce vorbești, frate ? zise boierul Andronic, și-și plesni palmele una de alta. — Boierii divaniți să-l taie pe crai ? Se poate una ca asta ?

— Se poate ; și s-ar putea de asemenea să vie aici niște apă de trandafiri, prietene al sufletului meu...

— Aşa-i, aşa-i : iartă-mă ; nu te supăra. Viorico ! Ia vino încoace !

Și-i șopti țigăncii la ureche :

— Spune-i cucoanei să trimeată niște vin de la beciu, da-să fie rece...

Apoi se-ntoarse spre negustor :

— Ia zi, Ciupăgel, psihi-mu : așa au făcut ?

— Da ; și-apoi a fost mai rău, că s-au sculat noroadele, și i-au tăiat pe boieri...

— Care adică, noroadele ? Prostimea ?

— Prostimea, ruminii, iobagii... E bocluc mare acolo, frate.

— Da-i lucru hotărît, sau numai așa, povești ? întrebă boierul Andronic. Se întunecase și se tulburase. Ciupagea dădu din umeri :

— De : vin pe Dunăre știri, de pe la negustorii din schelele de jos, Ibraila, Ismail... Poți să știi ce-i adevărat ? Oricum, tu pune șeaua bine pe robii ăștia ai tăi, că de aud și ei de asemenea daraveri, iau foc și fac zorbă, cum au făcut la noi Cirjaliii, de n-a știut Sultanul cum să-i mai astimpere... Atita îți spun : pune șeaua pe ei, și incalecă-i !

Viorica, țiganca, veni cu un ibric de argint și o ceașcă.

— Ahaa, iaca și apa de trandafiri... zise Ciupagea și-și turnă o cană, o bău, apoi altă cană, și încă una. Sufllă :

— Hahaa... rece ! Aferim ! Aveți și voi un lucru bun la legea voastră : că proorocul vostru n-a osîndit zeama asta, nu ca al nostru, băutor de apă... Ce-ai tăcut așa, Andronaki, beiful meu ? Lasă melanholia...

— O să pun șeaua pe ei, ai dreptate, mormăi boierul Andronic. Da, da, o să pun șeaua pe ei...

Pe la prinz, călăreții care veniseră cu cirezile și turmele lui Ciupagea, și arnăuții de la curte, se risipiră prin sat. Intrau cite doi-trei prin ogrăzi, opreau vitele în uliță, la minau de pe cîmp. Erau veseli, căci se odihniseră; caii li se îmborsăseră și scurmasu pămîntul cu copitele. Iar în briiele late ale negusturilor se încrucișau pistoale și hangere. „Nu vind!” strigau țărani; dar străinii rideau:

— Ce, nu-ți trebuieș parale? Ia, uite-aici, parale turalii, de care vrei, stamboli și taleri și ruble de aur! Na!

Aruncau banul în prag la picioarele omului, și minau vita din urmă, pocnind din gîrbaciu. Cițiva țărani vroiră să se împotrivescă, dar se treziră împinși cu pieptul cailor, arși de cîte un șlichiu de biciu, sau fără bani.

— Ce? Vrei să vinzi mai scump decit zice legea? striga Panaioti. — Te dau pe mina zapciului, mișelule!

Ciupagea se plimba peste tot, în trapul calului său scund, murg, cu picioare subțiri și ochi sălbatici. Sălta în șea, filiiindu-și ipingeaua în vînt și uitindu-se cercetător peste tot. Cînd zărea femeii sau fete ridea la ele vesel, nerușinat și mîngietor, iar ele își trăgeau broboada peste gură și intrau în casă, sau se ascundeau după clăi de fîn sau pătule. Lui nu-i păsa; dădea pinteni și murgul arăbesc îl purta mai departe, tropotind legănat și speriiind gășinile care sburătăceau peste garduri, în mugetele vitelor, răcnetele călăreților și strigătele de împotrivire neputincioasă ale oamenilor. Unii însă nici nu mai strigau. Rămîneau muți și se uitau cum li se duce vita cea mai bună. Apoi se aplecau și luau din praful galbenul, cu slove turcești, sau chipul împărătesei Ecaterina, sau al împărătesei Maria-Tereza, sau al dogelui Veneției Alvisse Morosini. Unii nici nu se mai aplecau. Lăsau banul în drum, se întorceau și intrau în casă. Venea nevasta, sau vreun copil, de lua banul și-l ștergea de praful mîneca; și chiar atunci trecea în goana mare, duduind, un turc călare, uitindu-se împrejur de parc-ar fi căutat ceva; iar muierea își aduna poalele și fugea în casă, sau copilul scăpa banul și pierea după gard. La marginea satului se auzeau mugete, răcnete, un glas de femeie care țipa din rărunchi, o pocnitură de pistol.

Apoi se potoli totul; corturile se strînseră, turmele și cirezile se puseră iar în mișcare, cu behăit, dangăt de talăngi, pocnet de bice. Arnăuții se întoarseră la cuță, virind bacșiușul în chimir.

Răducan plecase cu caii în pădure, deindată ce-i văzuse pe geambașii turci. Se întoarse seara și cum ajunse în ograda, rămase locului auzind hohote de plîns mari și desnădăjduite din ograda vecinului. Plîngea vecina, mama Vladei; Lupul răcnea la ea cu minie amară:

— N-avuși cap s-o ascunzi. Acuma te-ai învățat minte în vecii vecilor!

— Copila mea, copila mea, huhuhuu, plîngea mama Vladei. Răducan se făcu alb la față. Maică-sa Stana plîngea și ea:

— Au luat-o turcii pe Vlada, au furat-o păgînii pe Vlădița.

— Cum? Cînd? întrebă Răducan cu glasul înecat. Îi spuseră. Misail și Preda, frații fetei, plecaseră după răpitor. Se urcă și el pe unul din cai și porni. Merse toată seara și toată noaptea. Cînd îi ajunse, tocmai strîngeau saivanele vârgate și încălecau. Le dădu ocol. Unul, tînăr și cu mustăcioară subțire, rise la el:

— Nu vinzi calul, bre?

Răducan, galben și mut, se uita la turme, la catirii cu samare, la călăreți. Nici urmă de Vlada sau de celelalte trei fete din sat pe care le furaseră. Dar nici Ciupagea, capul neguțătorilor, nu se vedea. Răducan porni înainte, repede, să nu-l ajungă din urmă turcul cărui-a plăcuse calul. La prinz trecu prin serhatul pustiu, cu movile pe care creștea iarba și sub care era ce mai rămăseseră din sate și turguri din vechime. Acum totul era deșert, numai urme de copite și balegi pe cimp, vetre de foc, negre.

Umbla călare și-i vorbea Vladei, în vînt ; o chema.

— Intoarce-te ! Ce-mi făcuși ? gema dînsul. — Fugi ! Scapă ! Nu mă lăsa ! Ai zis că nu mă lași !

Trecu printre sălcii, ajunse pe țârm, văzu Dunărea cum alunecă la vale, lespezi întinse de apă ca niște table de aramă, căci asfințea soarele către Fetislam, și mergeau toate la vale, iar o șaică mare cu pinza în trei colțuri călătorea în jos pe luciul Dunării, și se vedea neagră în asfințitul roșu, neagră șaica și neagră vintrea ca o aripă de corb ; și venea peste Dunăre un cîntec subțire și trist și parșiv, din zurnă și două dairele : cîntau caiegiii de urît.

— Măcar sări în apă și te-nneacă, zise Răducan al Stanei, dar nu-i răspunse nimeni. Sufla un vînt subțire de seară.

Mai stătu pînă întilni pescari ; dar ei vedeau în fiecare zi atîția geambași și neguțători trecînd dincolo în ceamuri și caice, încît n-aveau să-i spuie nimic anume.

Apoi se-ntoarse, ferindu-se de întilniri, ca să nu rămîie fără cal. Umbla călare, cu capul în piept, și plîngea citeodată. Alteori ridea de ură, și vorbea fără șir. Dar cînd ajunse acasă, era foarte tăcut și nu prea răspundea la întrebări. Misail și Preda căutaseră pe alt drum și se-ntoarseră de asemenea pe altul. Nu știau decît că Ciupagea o luase înainte cu fetele furate și le trecuse Dunărea pe la Nicopole, să le-nchidă în niscaiva hare-muri.

(Continuare în numărul viitor)

OM SĂ FIE OMUL

NIKOLAI GRIBACIOV

in noaptea-aceea nepereche
am părăsit poteca veche
și-o nouă cale am deschis
pe-o nouă-orbită fără seamăn,
dar fiecărui frate geamăn
de năzuință și de vis.

În noaptea-aceea de furtună
am cîntărit iar împreună
întregul vieții noastre preț —
cu tot ce sintem, cu avîntul,
cu mintea, fapta și cuvîntul
și cu-ale lumii frumuseți.

Căci gînd aprins și baionete,
oțel, sudoare și sonete
am cheltuit pîn'să vedem
ivindu-ni-se-aevea-n față
nemărginita dimineață
a noii socialiste vremi.

Acum a fluviilor apă
începe-n albiu noi să-ncapă
și-n lună-om face-ntîiul pas,
acum, cînd biruim atomul,
sortit e om să fie omul
și nu făptură de pripas.

Dar inima astîmpăr n-are
și chiar ce-i nou tot strîmt îți pare,
doar cu planeta-n ceas tîrziu.
Nu-n van pornim pe căi mărețe
și nu în van purtăm pe fețe
al lui Octombrie foc viu!

În romînește de Vladimir Colin

ATUNCI..

„Atunci, sau chiar mai de vreme, Uniunea
Sovietică va fi prima în lume”.
N. S. Hrusciiov

ION BRAD

*Atunci, sau chiar mai de vreme,
Sub plopul de aur al vremii, atunci,
Își vor da întâlnire cei care astăzi sînt prunci,
Legănații copii pe arcuri de brațe-ncordate
Între visuri și luciditate.*

Atunci, sub plopul de aur al vremii...

*Atunci, sau chiar mai de vreme,
Poporul de-acum al școlarilor, ca de furnici,
Nu se va-mpiedica nici de astre și nici
De Capital-împărat, hîrbuitul!
Va iubi, va zidi, mereu cucerind infinitul.*

Atunci, sub orizontul de aur al vremii...

*Atunci, sau chiar mai de vreme,
Cei din „brigăzile muncii comuniste“ de azi
Vor atinge cu degetele lor de oțel și atlas,
Fața poamelor pîrguite-n coroana de foc,
Merele roșii, înmiresmate, care se coc.*

Atunci, sub amiaza de aur a vremii...

*Atunci, sau chiar mai de vreme,
Părinții ce greul pînă-n piscuri l-au dus
De pe noile culmi își vor culca privirea, de sus,
Peste văile tale edenice, comunistă Rusie,
În care nădejțile veacurilor toate învie...*

Atunci, de pe munții de aur ai vremii...

ASALTUL

Celui de al XXI-lea Congres extraordinar
al P.C.U.S.

ADRIAN BELDEANU

*at proiectile-n preajma palatului de iarnă
și schijele brăzdează lungi riduri pe asfalt.
Lozinci înscrie fumul ce prinde să se-aștearnă ;
și-avîntă bolșevicii coloanele-n asalt.*

*Neîntrerupt e-asaltul și-n anii buni de pace.
Magnitogorsku-n vuiet ; colhozuri : munți de grâu.
Și fluviul albastru, electric, ce-și desface
făptura peste stepe, ascultător în frîu.*

*Știm, arma e schimbată cu strungul și echerul
și gloanțele sînt nituri legînd metale noi.
Tranșeele-s fundații de blocuri înspre cerul
împodobit cu fumul furnalelor — șuvoi.*

*Prelungi rachete-n cosmos străbat nemărginirea,
centrale nucleare dau vaste energii.
Iar în asaltul veșnic ce împede-i privirea ;
e-aproape comunismul prin cicluri purpurii !*

NOI AM TRĂIT

DEMOSTENE BOTEZ

*M*oi am trăit întiiul ceas din anul unu
Din epoca ce-ncepe azi în cosmos,
În ziua cînd din Moscova porni

Întiiul zbor prin spații înspre lună.

Istoria planetelor de azi începe

Cu-ntiiul semn al omului

Ce a desfășurat drapelul roșu

Spre-ntinderile glaciale-a lunii.

Și parcă lumea însăși, lumea toată

De-abia acum s-ar fi născut,

Că-ntiia dată are conștiință

Universalei ei puteri.

Stăpină e acum pe geometria

Savantă-a constelațiilor cerești.

În graiul rus, acolo, printre aștri

Vorbește-o minte care descifrează

În locul omului de pe pămînt

Ne-nchipuitele văzduhurilor taine.

Vorbește singură-o planetă mică

Cu craniul lucitor ca aluminiu,

Din care geniul sovietic

Măsoară-n mers viteze-n ani lumină.

Ascultă Luna și Saturn și Marte

Formulele vieții lor astrale,

În flueratele frecvențe,

Ca țipete de păsări migratoare.

Prin constelația Fecioarei

Se-aude-un post de radio vorbind

În limba lui Tolstoi și a lui Lenin,

De libertate și de pace,

Ca un savant care-ar grăi prin cosmos

Ducînd cel mai înalt mesaj uman :

O seceră și un ciocan,
Deasupra universului întreg.

★

Indelungata cale ce-au făcut
De când iubește omul pe pământ,
Privirile atîtora îndrăgostiți,
Azi a făcut-o cu adevărat
Emblema dragostei de om
Ce-mperechează laolaltă
Simbolurile muncii pe pământ.
E graiul oamenilor pașnici
Cel ce străbate spații planetare
Cu supraomeneasca lui chemare
La rosturile geniului uman.

De jos, de pe pământ, ca un copil
Ce-și urmărește un balon scăpat,
Se uită visul ciung spre luna plină.
Nu poate-ajunge-n zboru-i legendar
Aripile rachetei zburătoare.
Timid ne fuse visul și legat
Cu nevăzute rădăcini de glie,
Dar geniul ne-a eliberat eroic,
Parodiind a cosmosului legi
Cu o planetă în miniatură.

Iluminat de căile lactee
Cu-a lor incandescențe galaxii,
Văd brațu-ntins cu multă cutezanță
Ca traiectoria spre viitor,
Cu care omul sovietic
Călăuzește-un astru nou prin astre vechi,
Ca într-un joc savant și-nalt cu sorii.
Și văd de-odată silueta lui
Pe cosmos, uriașă, proiectată,
Ca o făptură mitică ce mîină
Nu doar a lui rachetă zburătoare
Sau steaua roșie cu cinci colțuri
Ci-o nouă constelație solară.

M-AM RIDICAT SPRE ASTRE

AL. ANDRITOIU

*n zbor fără cădere m-am ridicat spre astre
simțind o mare sete de-a mă-mbăta de cer.
Adio aer proaspăt și vânturi, voi, albastre,
mă-ndrept spre alte zone, de heliu și eter.*

*Adio, voi, miresme din câmpuri de țintauri
natură mumă-n care se logodesc culori.
Mă vor pudra, prin cosmos, cu pulbere de aur
cometele luxoase, pribegii meteori.*

*Eu voi intra, severă, în marea armonie
scriind spirale line și lungi prin univers —
voi fi cu infinitul și calma veșnicie
părtașă în același fără oprire mers.*

*Amețitoare muzici de sfere ori să-mi sune
victoria în drumul rotund și nesfârșit.
Imi vor aprinde torțe pe margini de genune
bolizii de lumină și de metal topit.*

*Eu am să-mi duc menirea semeață pîn-la capăt, —
punctînd cu-nțelepciune ungherele de cer, —
să rup de pe mistere stăruitorul lacăt
și să aduc lumină în fiecă mister.*

*Departate sînt de oameni, dar oamenii-s cu mine,
ei cercetează totul, atenți, ca prin ocean.
Căci eu sînt numai solul lumesc ajuns cu bine
unde-o s-ajungă omul, savantul cetățean.*

*De unde vin ? Stă steagul o mărturie dreaptă
la prora-mi temerară ca un simbol semeț
Eu vin din țara-n care pe cea mai naltă treaptă
stă omul demnității și-al mării frumuseți.*

*Din comunism purcede înalta mea solie,
și din desăvârșirea vieții pe pământ.
De unde vin ? Citește, o, timpule, ce scrie
pe steagul meu ce trece peste neant, vibrînd.*

*Ci, unde-s dumnezeii ? Și unde-s heruvimii ?
Și unde-i paradisul din sfintele scripturi ?
Nimic, decît planete pe circumscrise linii
ce hărăzesc din cosmos a timpului măsuri.*

*Ne-am închinat degeaba, cu frunte idolatră
acestor sfere oarbe care plutesc și mor —
religii prosternate la dumnezei de piatră
cari ard, se sting pieirii ca omul muritor.*

*Ajuns-am pe orbita solară, cu pământul
suroră și vecină, plimbată-n anotimpuri.
Mă-nchin numai la soare, mereu împrejmuindu-l,
supusă legii care s-a hărăzit prin timpuri.*

*Priviți ! Dacă și-n cosmos tot comunismu-nvinge
atunci necum pe-o mică planetă, pe pământ ?
Simțeam din nou la proră drapelul cum se-ncinge
nemaivăzut de roșu. Și-am triumfat, zburînd.*

*Romantică, suavă, ca într-o poezie,
privea de-alături luna cu ochi de-ndrăgostit,
pudrată cu lumină și pulbere-aurie.
Eu, salutînd-o, drumu-mi duceam prin înfinit.*

ȘOSEAUA NORDULUI

(fragment de roman*)

EUGEN BARBU

Femeia nu spunea nimic. Fuma numai în tăcere, privindu-l. Mareș se oprise lângă fereastra deschisă prin care intra aerul proaspăt de afară, cu miros de zăpadă.

— ...era un oraș tare păcătos, și eu eram tare singur, și poate și mai tânăr...

— După câte știu, îl întrerupse femeia, când ai cunoscut-o era cîntăreață...

— Da. Știi bine că mi-ar fi trebuit o lucrătoare sănătoasă care să-mi crească copiii bine, dar mie mi-a plăcut mai mult această „artistă“ ce se culcase cu jumătate din orașul de unde am luat-o. Știi totul și tu și bărbatul tău. Nu mi-a fost rușine și cred că nici n-aveam de ce să-mi fie rușine. Am vrut s-o schimb, să fac din ea un om cumsecade. N-am reușit. E destul că am încercat.

Îna strivi țigara.

— Dar cu ce preț! Mareș nu sîntem creștini.

— Știu. Sîntem comuniști.

— Crezi că așa puteai să faci dintr-o căzătură, iartă-mă că vorbesc atît de brutal, un om cumsecade?

Bărbatul se întoarse spre ea. Avea pe față o durere pe care nu mai încercase s-o ascundă.

— Mi se părea că nu-i un lucru rău.

— Pentru oameni de categoria ei, cînd va trebui vom face institute de reeducare. Cît privește căsătoria, asta e un lucru serios, chiar pentru comuniști. Știi ce se spune despre noi în fițuicele murdare de propagandă ale nemților?

— Știu.

— Că vom face din femeie un bun comun. Că ne vom putea culca unii cu alții ca animalele în iesle. Este un lucru profund nedrept. Cam ce crezi că gîndesc vecinii dumitale despre voi, despre căsătoria asta?

— Poți să-mi spui ce vrei.

— Am să-ți spun. Nu m-a minat curiozitatea la tine acasă. M-a trimis bărbatul meu, așa cum știi. El răspunde nu numai de viața ta, ci și de sufletul tău. Am fost acolo și m-am îngrozit. Ai lăsat două fete mici în seama

*) Vezi „Viața romînească“ Nr. 9 și 12/1958.

unei descreierate care nu are în minte decât gândul să se facă artistă de varieteu. Nu ești de vină, spui. Ai iubit-o, poate o mai iubești. Îți dai seama că ai greșit. Dar nu mai e vorba de viața ta acum, ci mai întâi de cea a copiilor...

Mareș o opri cu puțină mînie :

— Îmi cunosc mai bine viața.

— Ți-o cunoști dar nu ți-o înțelegi. Ți-am văzut copiii. Îi cresc vecinii de milă. Nu le spune nimeni o vorbă bună și nu simt mai ales că au părinți. Un om ca Marta ar trebui...

Se opri. Căută din nou pachetul de țigări și își mai aprinse o țigare.

— Știu că mama ta le-a crescut mai bine și că fetele au fost luate cu forța de lingă ea.

— Ina, nu pot face nimic în situația asta. Dacă voi fi prins, mă vor ucide ca pe un șobolan.

— Știu. Ar trebui totuși să-i ceri copiii, s-o rogi să-i dea mamei tale. Am vorbit cu bărbatul meu. I-am lua noi, i-am crește noi, dar ne este teamă de femeia asta...

— Ai dreptate. E foarte încăpățînată și răzbunătoare.

— Ar trebui s-o vezi, dar nu putem să riscăm. Dacă i-ai scrie cîteva rînduri ?

— Nu vor folosi la nimic. O cunosc.

— Acum ai putea să fumezi o țigară, e foarte bine. Să nu fii necăjit pe mine. Dacă n-ar fi fost vorba de cele două fetețe...

— Ești un om cumsecade, Ina...

Luă o țigară și o aprinse.

— Ce făceau ? întrebă după aceea.

— Cine ?

— Fetele.

— Cea mică se juca cu alți copii. Îți seamănă puțin. A crescut cam prea mult pentru vîrsta ei. Are un păr negru, foarte lung. Cealaltă era la școală, n-am văzut-o. De cît timp n-ai mai dat pe-acasă ?

— O, să nu mai vorbim...

— Stai lingă mine și spune-mi cum ai putut totuși să rămîi atîta vreme cu un om ca Marta ? Am văzut-o de cîteva ori. Odată mi se pare că erați împreună. Mai mult am vorbit acum cînd am fost acasă la voi. Este o femeie vulgară și rea. Nu știu ce a crezut despre mine, oricum a ținut să-mi arate că nu-i plac.

Mareș se așeză pe un scaun pe care erau aruncate în dezordine hainele lui Niculescu. Trase adînc din țigară și o privi cu puțină melancolie.

— Ne înșelăm cîteodată, ba mi se pare că de cele mai multe ori. Poate m-a mințit chipul ei prefăcut...

— Este frumoasă deși a început să se treacă puțin...

— Cînd am cunoscut-o eu părea aproape un copil. Într-o noapte...

— Mi-ai spus, rise Ina cu o veselie ironică. Era iarnă, erai singur...

— Este adevărat. A dormit la mine. Știam că am luat-o de la un bărbat la care s-a întors de altfel după două săptămîni...

— Știași că-i o femeie pentru care viața e un fel de jucărie ?

— Da. Mi-a spus-o chiar ea de la început. Avea un trecut care ar fi îngrozit pe oricare alt bărbat.

— Și dumneata, samariteanul...

— Nu rîde. Nu eram un om care să-și piardă mințile numaidecît. A plecat, am dat din umeri și mi-am văzut de treabă. Nu o iubeam atunci pentru că nu poți să iubești o astfel de femeie cu adevărat.

— Atunci ce-a fost ?

— După o săptămînă, odaia aceea de hotel, rece și murdară, mirosind a fum și a sfoiegeală, a început să nu-mi mai placă. Era o iarnă tristă, o iarnă cu prea multă zăpadă. S-a întors cam după o lună. Tot bătută și tot mirosind a alcool, așa cum o cunoscusem...

— Și ?

— Mi-am dat seama că îmi părea bine că o revăd. Mă gîndeam că ar fi trebuit să mă însor. Cei din familia mea făceau treaba asta devreme. Toți au fost niște oameni așezați.

— Și te-ai gîndit la ea ?

— Nu la început.

— Dar cînd ?

— Obişnuința este un lucru mai rău decît orice. Obişnuința și mila. Era atît de săracă și atît de pierdută în lumea asta ! Trăise cu o mulțime de bărbați pînă atunci și era dezgustată de viață. Îmi spunea că voise de cîteva ori să se sinucidă.

— Fleacuri. Vorbe cu care se amăgesc bărbații sentimentali !

Mareș o opri.

— Ina, ai trăit ca și mine, ca și soțul tău între oameni săraci. Pe noi nici o nenorocire din lumea asta nu ne lasă indiferenți. Mi-am spus : o s-o iau cu mine, o să stea cu mine. O să învețe cu mine. Poate că dacă nu mă alungau din școală, aș fi devenit profesor. Este o meserie frumoasă aceea de a schimba oamenii, de a-i face buni...

— Nu era nevoie s-o iei de nevastă.

— Mă judeci prea aspru. Am stat un an și jumătate împreună. Într-o zi mi-a spus că ar trebui s-o duc la un doctor pentru că are un copil. Nu mai semăna cu cea care fusese înainte, te rog să mă crezi. Tu poate știi mai bine că astfel de femei pot deveni cîteodată cele mai bune mame. Credeam că se va gîndi la viața ei de pînă atunci și se va căli... Tăcu o clipă, adunîndu-și gîndurile.

— Cred că anul acela am fost fericit. A născut prima fetiță și ne-am mutat la București. Am căutat o casă după ce șezusem cîteva luni pe capul alor mei. Mi-am dat seama de la început că nu se vor înțelege. Nu aveam nici prea mulți bani. M-am dat peste cap, am găsit o cameră cu chirie. Pe urmă m-au închis. Marta a stat cîtva timp singură. Între timp, l-a întîlnit iar pe omul acela de la care o luasem. El îi băgase în cap că ar fi trebuit să se facă artistă. Era un chefliu, un ticălos, o cîrpă. Cînd m-am întors, am aflat. Era ceva mai puternic decît ea. Poate și mizeria a contribuit la toate acestea. Nu putea suporta sărăcia. I-am oprit copilul și am alungat-o. Am stat despărțiți numai cîteva luni. Atunci mi-am dat seama că o iubeam, că ceea ce la început mi se păruse milă, era de fapt dragoste. Asta-i tot...

— Deci ea s-a întors și ați reluat viața de la început. A născut și cel de-al doilea copil. Iată în sfîrșit împlinit visul tău : o casă, copii și o nevastă... Dar demnitătea unde era ?

Mareș tăcu cîtva timp. Pe urmă o privi fără tristețea de la început.

— Poate nu știi că dragostea este mai întîi o umilînță, un șir de umilînțe...

Îna îi scutură mîna cu violență.

— Nu-i adevărat, crede-mă. Nu-i adevărat. Dragostea este mai întii respectul pe care trebuie să-l ai pentru cel pe care-l iubești. Nu putem să ascundem ceea ce este mai slab în noi sub cuvinte frumoase.

— Știu, mi-a spus-o și Dumitrana. Cel mai mult eu am suferit. Nimeni altul. Poate Marta m-a disprețuit, dar erau zile cînd simțeam că mă iubea. Altfel de ce ar fi făcut doi copii cu mine ?

Îna se ridică.

— Mă duc. E tîrziu. Cred că o mai iubești totuși pe femeia această. Este un lucru care te privește. Trebuie numai să te gîndești la copii.

— Am să-i scriu cîteva rînduri și am să-l rog pe Niculescu să i le ducă. Poate o voi convinge. Oricum, îți mulțumesc.

— La revedere și încă odată, nu fi supărat pe mine.

— Nu sînt supărat. Cît despre iubirea mea pentru Marta, te asigur că ea a murit demult.

Îna îi întinse mîna și ieși fără să întoarcă măcar capul. Mareș îi auzi citva timp pașii ușori pe scări și pe urmă se întoarse la fereastră privind dimineața strălucitoare de afară. Căută după aceea pachetul de țigări al lui Niculescu și își aprinse o țigară, fumînd-o gînditor. Odaia se umplu în curînd de fum, un fum iute și verde...

XV

— Condensatorul ăsta parcă-i un ficat stricat, spuse Niculescu aplecîndu-se peste șasiul unui aparat de radio. Dacă organele oamenilor ar putea face zgomote cînd se uzează, așa ar hurui, cum huruie condensatorul ăsta de 550 de microfarați. Mă ascuți ?

Mareș lăsă cartea deoparte și-l privi. Studentul se ridicase în picioare și înjura de țî-era mai mare dragul să-l auzi.

— Nici un chirurg n-ar putea face reparațiile pe care le fac eu. Clienții mei au pretenții să le înapoiez aparate bune. Dar știu ei că piese nu se mai găsesc nici la *negru* ? De unde să știe ? Unde mai pui că le și car la domiciliu lăzile astea de gunoi. Cînd s-o termina dandanaua asta am să cumpăr un vagon de piese de schimb și voi aștepta izbucnirea celui de-al treilea război mondial ceva mai liniștit. Dacă aș fi știut ce o să se întîmple, tîrguiam încă de la intrarea nemților în Polonia vagonul ăsta de piese de schimb și astăzi puteam să concurez cu Rotschild. Ce spui ?

Mareș îl privea și își freca cu palmele genunchii amorțiți.

— Mi se pare că te-ai plictisit, mi se pare că țî s-a făcut de o plimbare. Uite ce-i afară. Duminică credeam că s-a întors iarna. Ții minte ? Pe la ora asta cerul era ca o pătură cazonă : negru și rece. La 12 a plouat și ceva mai tîrziu a nins. Ciudat lucru : să ningă în aprilie. Azi cerul e ca o rufă băgată în scrobeală albastră. Pomii pîrîie. I-a ținut frigul și acum și-au dat drumul. Am să închid aparatul de radio și ai să poți să auzi cum înfloresc castanul de la fereastră. Te rog să mă ierți, dar primăvara mă face vorbăreț. Vino lîngă mine să privești strada. Îl dau dracului de condensator și mă așez pe scaun, aici să mă uit la Grivița noastră. Parcă-i o scenă. Cînd am să mă apuc de cinematografie, pentru că ăsta e visul meu, am să fac un film intitulat Strada. Un film fără text. Numai o privire indiscretă a aparatului de luat vederi asupra străzii. Privește. Marți. Zi de lucru. Poate ar fi

trebuie să fie cîțiva nori pe cer, ca niște șorțulețe care să acopere soarele ăsta... Așa. Ce face băcanul meu din colț? N-a venit încă pîinea. Stă și așează lumea la coadă. Uită-te la el. E mai palid, s-a mai tras la față. Are griji. Nu doarme noaptea. Citește ziarele de la pagina întâia pînă la ultimul rînd. Nu scapă nimic. Cum ți-am spus, nu mai cumpără nimic, vinde doar. Are bani la bancă, dar asta nu-i dă liniștea de care are nevoie. Se gîndește că zestrea fiicei nu mai este atît de sigură. Vin vremuri tulburi. Mă ascuți?

— Te ascult. Dar dacă nu are o fiică? Dacă pur și simplu n-a făcut nici un copil?

— Nu se poate să nu aibă copii. Țștia pentru asta sînt făcuți: să perpetueze națiunea romînă.

— Bine, dă-i bătaie, deși nu mai e film, seamănă a roman mai mult.

— Așa, unde rămăsesem? Da, domnule, nu se poate să nu aibă o fiică.

— Ce te face să crezi?

— Prea îi dă tîrcoale Ionică Pară...

— Țșta cine mai este?

— Cum? N-ai auzit de domnul Ionică Pară, directorul gazetei „Căsătorii“?

— N-am auzit.

— Gazeta „Căsătorii“, organul matrimonial al fetelor sărmane, al văduvelor și al fetelor trecute de patruzeci de ani. Glumești...

— Nu glumesc deloc.

— Te privește. Eu asta voiam să spun: din moment ce domnul Ionică Pară îi dă tîrcoale, înseamnă că băcanul nostru are o fată de măritat.

— Dacă vrei cu orice preț...

— Deci, băcanul nostru s-a cumișit, nu mai strigă la oamenii așezați la coadă. Apropos, cineva mi-a spus că Mareșalul a ordonat ca pîinea să se dea cît mai tîrziu pentru ca lumea să fie ocupată cu ceva, să nu mai aibă timp ca să birfească pe generalii care pierd bătălii după bătălii.

— Nu se mai dă nici o bătălie. De cîtva timp, așa cum știi bine, pe front domnește o acalmie suspectă...

În clipa aceea, de jos se auzi cîntecul unui patefon. Vechea romanță cîntată de o femeie, melodia care-i plăcea atît de mult dentistului. Cei doi tăcură și se priviră uluiți.

— Să știi că s-a întors Weiner.

— Nu cred, spuse Mareș.

— Mă duc să văd. Ar fi prea de tot. Mă întorc într-o clipă.

Studentul coborî în goană scările. Își luase numai un halat pe deasupra pijamalei și în picioarele desculțe își încălțase papucii de casă. Curiozitatea lui era mai puternică decît orice. Reveni după cinci sau șase minute, asudat, cu o dezamăgire vizibilă pe chip.

— Ei?

— Închipuie-ți...

— Ce să-mi închipui?

— Nu era Weiner.

— Dar cine?

Niculescu își aruncă halatul într-un colț și se așază pe un scaun.

— Ia-mă încet că spun tot.

Răsufli adînc ca după o lungă alergare și se uită drept în ochii mecanicului.

— Am coborît, am sunat. Eram gata să-l îmbrăţişez pe bietul om. Credeam că i-au dat drumul...

— Şi ?

— Mi-a deschis madam Weiner.

— Pînă aici nimic să te sperie.

— A venit domnul Weiner ? am întrebat. Nu mi-a răspuns. Am înţeles. Prin uşa deschisă am văzut un bărbat care stătea pe un scaun şi asculta pa-tefonul. Femeile, ce vrei !

— Poate era o rudă, ceva...

— Nu, că-l cunoaşteam. Nu-i nici o rudă. Era un client de-al dentistului. Mareş rîse încet. Niculescu se apropiase de geam.

— N-o să ne întristăm pentru atîta lucru, spuse în cele din urmă. Vino şi te uită. Domnule, se petrece ceva. Ceva ce-mi scapă deocamdată. Cînd un băcan care dă pîine cu mălai pe bon, nu mai strigă la nenorocîţii lui de cumpărători, înseamnă că s-a rupt frontul undeva.

— Poate primăvara asta-i de vină.

— Aş, de unde ! Ai văzut dumneata băcani care să înţeleagă ce-i aia lumina soarelui ! Ascultă la mine, s-a rupt frontul. Nu simţi, în văzduh plu-teşte ceva... Să privim mai departe...

Mareş se apropiase şi el de fereastră.

— Ce vezi înaintea dumatăle, jos, chiar în faţa noastră ?

— Pe negustorul de cafea.

— Ei, bine, da. Aramian, aşa se numeşte, şi-a strîns vitrina...

Celălalt nu-şi dăduse seama de lucrul acesta. Se uită mai atent. Ni-culescu rîdea triumfător.

— Săptămîna trecută vitrina armeanului strălucea ca un samovar ru-sesc. Era plină de rîşniţe de alamă şi de cutii de cafea.

— Şi acum ?

— Nu pricepi ? Parcă a bătut vîntul. În locul muntelui de cacao, ce zăreşti ?

Mareş dădu din umeri.

— Două drapele tricolore. Suspect.

— O fi vreo sărbătoare. Cine ştie ce-a mai inventat Mareşalul...

— Ce sărbătoare ! Stai să ne uităm în ziarele de astăzi...

Ridică cîteva foi de pe masă şi le răsfoi cu grabă.

— Aşa, carevasăzică... pagina întâia, nimic, pagina a doua, nimic, pa-gina a treia, nimic. Poftim, uite şi ultima oră. Nimic, dar absolut nimic.

— Poate s-a comunicat ceva la radio...

— Atunci toată Griviţa ar arăta ca o sală de bal mascat, dar nu se zăreşte alt drapel. Ştii de ce a pus armeanul tricolorul în vitrină ?

— Nu.

— Ca să nu se vadă că şi-a strîns cafeaua...

— Nu te înţeleg.

— Dacă îşi strînge marfa, înseamnă că ne aflăm în preajma unui naufragiu...

— Te înşeli, omul pare foarte liniştit.

— Aş, nu-l cunoşti. Nu l-am văzut niciodată să iasă în pragul pră-văliei. Uită-te la el, parcă aşteaptă pe cineva. Altă dată n-ar fi scos capul din dugheana lui, să-l tai. Păi negustorii, domnule, e o chestiune de psihologie.

nu ies în nasul celor de la Fisc, numai de dragul de a trage aer curat în piept. Negustorii știu, că pe vremurile astea trebuie să stea cu nasul în hîrtoagele lor, pentru că pe cei de la Fisc e mai bine să nu-i vezi, ca să nu te vadă nici ei pe tine...

— E într-adevăr o zi foarte frumoasă care poate să scoată și pe negustori din maghernițele lor.

Niculescu îl bătu pe umăr :

— Negustorii nu au zile frumoase decît atunci cînd cîștigă ceva. Fie că ninge, fie că plouă. Înțelegi ?

— Înțeleg.

— Pentru ei nu există soare, vreme urîță, etc. Banul, ăsta e motorul vieții. Poate să tune, să fulgere, nu le pasă. Frumusețea vine la ei dinăuntru în afară, nu invers...

— Lasă-l pe Aramian...

Niculescu căuta cu privirile ceva în aglomerația de oameni. Nu găsea și părea necăjit.

— Ei ? îl îndemnă Mareș.

— Ai răbdare. Un film nu se face cît ai bate din palme. E nevoie de timp.

— Am să aștept. Haide pe balcon să vezi piața, poate acolo ai să găsești ceva interesant...

Îl lăsă și deschise ușița, făcînd cîtiva pași pînă în marginea platformei de beton cu armătura de metal întoarsă în sus, ca un fel de rampă primitivă. Orașul fumega în depărtare sub lumina moale a soarelui de primăvară. Ori-zontul albăstrui, sfîșiat de turla cenușii și coșuri fumegătoare de fabrici se vedea ca după o perdea foarte subțire și transparentă. Niculescu veni și el, plictisit de ceea ce spusese pînă atunci.

— Aici nu poate fi nimic interesant. Numai îngrămădirea asta de oameni, piața neschimbată pe care o cunosc de ani de zile.

Un vînt ușor ridica basmalele multicolore ale negustorilor de mărunțișuri. Bustul cenușiu al doctorului Matache Măcelarul strălucea de umezeală încă. În marginea trotuarelor rămăsese zăpada puțină căzută cu două zile în urmă, carbonizată acum de soare, un strat strîns de gunoieri în tumbăriile lor murdare. Cîtiva bărbați se împungeau cu măturile lungi de nuiele. Piața părea o îngrămădire de termite neliniștite. Se auzea cîntecul copiilor care-și cumpăraseră trompete de tablă și țipătul zarzavagiilor :

— Ia ridichii ! Ridichiile de lună ! Trufandaua, trufandaua !

De peste drum, din fața cinematografului *Model*, negustoreasa de semințe, o bătrînă îmbrăcată în negru, grasă și nepieptănată, striga cît o ținea gura :

— Semințele ! Semințele ! Contra plictiselii, contra plictiselii ! Ia semințiii de dovleac și floarea soarelui !

Studentul adușmănos mirosul frumos de semințe atunci prăjite pe o tablă așezată deasupra unei sobe. Vru să spună ceva dar în clipa aceea îl zări pe Gică-Hau-Hau.

— Uite-l pe Gică...

— Să-l auzim ce mai spune...

Deocamdată vagabondul nu spunea nimic. Privea vitrinele negustorilor și dădea din cap. Se oprea din cînd în cînd și se uita în sus ca și cînd ar fi așteptat să-i pice de la vreun balcon pomana lui zilnică. Era îmbrăcat

numai într-o cămașă ruptă în spate și în pantalonii tociți la manșete, pantalonii săi și de vară și iarnă.

— Pe Gică ăsta l-aș face primar, zise Niculescu.

— De ce ?

— Are humor. Un primar trebuie să aibă neapărat humor. Gîndește-te că e o meserie foarte plicticoasă.

— Ațin-te ! îl avertiză Mareș.

Vagabondul ajunsese în mijlocul pieții. Căuta din priviri pe cineva pe care nu-l găsea. După ce se răsuci de cîteva ori în hazul oltenilor care-l bombardau cu mere stricate, Gică-Hau-Hau puse palmele la gură și începu să strige cît putea :

— Moarte pomanagiilor ! Moarte negustorilor, hau-hau !

Răgușise. Cineva din mulțime îi strigă :

— Nea Gică ai băut iar fără sifon !

Dintr-o cîrciumă ieșiră niște lăutari, trei țigani jerpeliți : unul cu vioara într-o mîină și cu arcușul în cealaltă, al doilea cu un acordeon strîns pe piept și al treilea cu un țambal tîrît pe un șold. Vagabondul îi strigă și lăutarii se apropiară. Lumea din jur făcu un cerc viu în jurul lor. Gică-Hau-hau se așezase pe bordura trotuarului și flutura în mîină o hîrtie.

— Are Gică bani, hau-hau ! spunea ca să fie auzit de toată lumea. Ia să-mi cîntați...

Țigani începură ceva săltăreț care-l făcu pe regele pomanagiilor să se ridice și să joace cu mîinile la spate, învîrtindu-se pe loc. Gunoierii lăsaseră tumbăraiele și se apropiaseră. Olteni tot mai aruncau cu mere stricate în mulțimea adunată în jurul vagabondului. Se auzeau chiote și sunetul slab al vioarei. Era ora închiderii magazinelor și pe Grivița căzură obloanele cu un huruit surd de fier frecat. Era foarte cald. Cerul își pierduse culoarea, era de un albastru dulce. Jos, dincolo de ulucul de piatră al căii negustorilor se zăreau grădinile curților strimte, cu o pulbere albă de flori deasupra. Vîntul ridica din cînd în cînd cîte un roi de petale și după aceea se simțea în aer mirosul vag îmbătător al lui aprilie.

— Ce spui ? întrebă Niculescu.

— Nu spun nimic, mi-e lene. Este o zi prea caldă pentru luna asta.

În momentul acela, deasupra acoperișurilor orașului se auzi vaietul sirenelor de alarmă aeriană. Era un urlet metalic, strident, mai puternic aici, sus, umplînd tot spațiul acela albastru și alb, fierbinte și plin de vînt cu un strigăt mecanic, un strigăt primordial, o tînguire a fierului prin care curgea un curent electric. O clipă, stolurile de păsări care se roteau lent deasupra pieții se împrăștiară speriate. Rîndunelele negre cu burți albe se ridicară mult deasupra clădirilor, plutiră deasupra țipătului alarmant și se lăsară apoi pe streșini. Mulțimea din piață nu se risipi. De cîteva luni se făceau exerciții de alarmă aeriană și toți credeau că și de data aceasta e vorba de ceva asemănător. Gică Hau-hau striga din răputeri ca să acopere urletul sirenelor.

— Magaoaia, mitocanilor ! Moarte pomanagiilor ! Trăiască cine știu eu cu mama lui ! Dați-i un pol lui Gică să vă mîntuie !

Nu-l asculta nimeni. Cîțiva se uitau în sus la cerul decolorat, fără teamă, mai mult cu curiozitate. Lăutarii continuau să cînte și vagabondul își văzu mai departe de jocul lui. O negustoreasă îi legase un batic albastru de gît și pînza ieftină flutura în vînt.

— Ce-i cu ăștia ? întrebă Mareș. Parcă și acum o oră au dat alarma.

— Le încearcă. Se pare că sirenele lor or să fie folosite în curînd de-adevărat...

Se făcu deodată liniște. Nu mai spuse nici unul nimic. Tramvaietele continuau să meargă alunecînd pe șinele lor : mici cutii galbene, trase de o ață nevăzută. Pe urmă, din depărtare se auziră cîteva bufnete înfundate, ca și cînd pe pămînt ar fi căzut saci grei de plumb.

— Ei, drăcie ! zise Niculescu. De data asta e serios...

Petrecăreții de jos se opriră o secundă și nemaiauzind nimic continuară cîntecul. Negustoreasa de semințe striga cît putea de tare :

— Ia semințilii, ia semințilii ! Semințilii de dovleac, contra plictiselii !

Precepețele jucau de gît cu vagabondul spre hazul celor din jur.

În aer plezniră cîteva proiectile antiaeriene. Mareș le cunoștea zgomotul. Ascultă și-l privi pe student.

— De data asta nu le mai încearcă, spuse.

— Crezi ?

Pe urmă iar se auzi, mai aproape, dar nu prea aproape zgomotul de la început ca niște pași de mamut care călcau pămîntul. Trepidația îndepărtată se resimți pînă aici. Clădirea înaltă cu două etaje tresări ca la un cutremur vertical, abia perceptibil, și cei doi bărbați se priviră.

— Bombardament ! Se bombardează ! strigă Niculescu parcă vesel. Părea cuprins de febră.

— Ți-e frică ? îl întrebă Mareș.

— Nu, dar e atît de neașteptat. Crezi că într-adevăr e bombardament ?

— Da, ascultă...

Proiectilele antiaeriene explodau tot mai aproape. Priviră cerul. Deasupra orașului, spre marginea lui se zăreau mici nurași cenușii, iute împrăștiati de vînt.

— Se trage de-adevărat. Uite și avioanele...

Sus, la mare înălțime se zăreau umbre argintii, niște muște de metal alb în care bătea soarele. Avioanele înaintau încet, trei cîte trei și în jurul lor, mai sus și mai jos se zăreau nurași de fum, tot mai deși și mai aproape de ele. Niculescu îl apucă de braț pe mecanic.

— Privește ! spuse gîfîind. Vino încoace.

Din balconul îngust se zăreau șinele lucioase ale intrării Cării de Nord, o țesătură metalică de linii, lucind în dimineața de aprilie. În clipa următoare văzură amîndoi primele explozii ale bombelor : cîteva conuri de fum negru și evantalii negre de scînduri care recădeau lent pe pămînt. Fusese atinsă o magazie a depozitului de mărfuri și în curînd izbucniră flăcările lacome și roșii ale unui incendiu atunci stîrnit. Pe măsură ce avioanele înaintau tirul antiaerienei se îndesea, devenise un lătrat mecanic de tunuri cu tragere rapidă. Jos, în oraș, într-o linie dreaptă, nevăzută, din două sute în două sute de metri se ridicau mereu alte conuri de fum și foc și în aer pluteau cîteva clipe resturi de piatră, și acoperișuri de tablă smulse de forța exploziilor.

Jos, în piață, mulțimea se risipi într-o clipă. Locul rămase gol. Cîțiva negustori de mărunțișuri se grăbeau să mai așeze deasupra ferestrelor obloanele de lemn. Se auzeau strigătele femeilor și în aceeași secundă, orașul paraliză. Tramvaietele se opriră și mulțimea se înghesui spre intrările adăposturilor antiaeriene. Se auzeau strigătele oamenilor însăpămîntați și fluieretele repetate ale sergenților.

— Haide jos ! spuse Niculescu, e un adăpost la doi pași de aici.

— Nu, eu rămîn, zise Mareș. Coboară. Nu trebuie să fiu văzut.

— În înghesuiala asta nu se mai gîndește nimeni la nimic.

— Nu. Rămîn aici. Te rog să pleci.

— Dacă rămii, rămîn și eu !

— N-are nici un rost să mori din pricina mea.

— Sînt un om norocos, n-are să cadă o bombă tocmai aici, pe casa asta... Mareș se apropie de el și-i strigă mai mult :

— Pleacă și încă în secunda asta. N-are rost să ne ținem unul altuia lumînarea.

Niculescu nu se mișcă.

Mecanicul era furios.

— Ești nebun. Crezi că ăsta-i eroism ? Să-mi arăți că nu te temi de bombe ? Pleacă pînă nu te iau la bătaie...

Exploziile se auzeau tot mai aproape. Jos, în piață, Gică Hau-hau, ca și cînd n-ar fi auzit ce se petrece în jurul lui striga cu pumnii strînși către cer :

— Așa, drăguților ! Trageți ! Trageți !

Glasul vagabondului avea în el ceva tînguitor și tragic.

— O să-l lovească, zise studentul.

— N-ai plecat încă ?

— Nu plec, bate-mă, fă ce știi, rămîn aici...

Deasupra Gării de Nord se ridică o trîmbă de fum negru, un copac de funingine, destrămat de vînt. Cerul se afumase, nu mai era atît de pur și de albastru. Se auziră alte sirene sunînd mai îndepărtat, fără convingere. În aer, o mică pasăre albă, o muscă de aluminiu, se făcu țândări. Părea acum un strop argintiu de apă izbit de un perete. O flacără roșie-albă dogori o secundă în soare. Pe urmă totul se transformă într-o dîră întunecată de fum care cădea undeva dincolo de marginea orașului.

— Moarte pomanaagiilor ! striga cît putea de jos Gică-Hau-hau. Mai aproape, drăguților, mai acană, aici, trageți în pricopsiți, așa, așa !

Un sergent care se afla în fața intrării unui adăpost antiaerian începu să fluiere spre vagabond și să-l amenințe cu bastonul său de cauciuc. Vînzătorul de ziare nici nu-l băgă în seamă. Exploziile repetate, tot mai apropiate îi dădeau o veselie vecină cu nebunia. Rîdea cu mîinile pe burtă, hohotînd dement și spunînd vorbe obscene. Pe urmă, tăcu dintr-odată nemaiauzînd zgomotul exploziilor. Trecu prin fața tarabelor părăsite, dînd din umeri cu dispreț și culese de pe tabla încinsă a negustoresei de semințe, cîteva boabe de porumb înflorite la căldură, uitate acolo în grabă de femeie.

Tăcerea se prelungi cîteva minute lungi. Grivița fu învăluită de o perdea întunecată de fum, un zăbranic căzut pe neașteptate deasupra caselor semețe.

— Crezi că s-a terminat ? întrebă Mareș.

— Încă nu...

În depărtare se auziră iar loviturile repezi ale tunurilor antiaeriene.

— Bombardament clasic, în valuri, zise studentul.

De data asta distinseră și huruitul bombardierelor. Veneau tot trei cîte trei, la mare înălțime, plutind parcă cu încetineală deasupra orașului.

— Vor să atingă gara.

Cerul se limpezise puțin. Fumul gros al incendiilor fusese dus de vînt în depărtarea albastrie. Nu mai rămăsese decît o spinare cenușie de zgură,

pioind, pe acoperișurile de tablă. Căzură iar bombe, surd, întâi mai depărtat, apoi mai aproape. Primejdia venea de undeva din limpezimea strălucitoare a cerului și Mareș știa că mii de oameni ascultă acum încordat ropotul greoi al bombardamentului. Liniștea plină de spaimă a orașului era mai tulburătoare chiar decât amenințarea tot mai apropiată a exploziilor. În câteva secunde micile muște albe de aluminiu fură deasupra. În jurul lor înfloreau niște crizanteme negre de schije nevăzute, stufoase și inconsistente, flori de aburi și de moarte, mici balonașe sumbre înflorind în oceanul de aer. Jos, ca într-o oglindă care reflecta imaginea aceasta, izbucneau arbori de fum și flăcări, cu coroane negre de zgură și totul se umplu de zgomote și șuierături. Aerul se rărise, părea că explodează el însuși, ca și când cineva ar fi tras din el tot oxigenul. La câte o tăcere scurtă și neașteptată cei doi bărbați auzeau căderea unor geamuri pe trotuarele de asfalt, ca o ploaie surdă de mazăriche, un clinchet jumătate metalic, jumătate cristalin.

— Acum a căzut pe *Omul de fier* o bombă, spunea studentul. Capital înscris 4.000.000. Pagube neînsemnate: cel mult o sută de mii. Omul are depozit în altă parte. Acum a lovit gara! Ah, câți morți! Bombardament psihologic!

Aerul se încălzise și mai tare. Deasupra luci puternic focul unui bombardier prins în plin de un proiectil antiaerian. Părea că cineva se joacă cu o oglindă uriașă pusă în soare. În apropiere pîrîi ceva. Clădirea în care se aflau vibra câteva momente.

— A fost pe-aproape! zise Mareș. Du-te, domnule în adăpost îți zic, ori ai înnebunit?

— Acum mă trimeți? E nebunie curată. Strada trebuie să fie numai schije...

— Cum vrei, dar n-am să te am pe conștiință...

— Nu-i nevoie să mă ai pe conștiință.

Al doilea val trecuse. Urmă din nou o liniște asurzitoare, curiosă, o liniște care te istovea și te înspăimînta. Deabia atunci simți Niculescu frica. Trupul îi era scuturat ca de friguri. Avea privirea tulbure și asudase. Mareș îl privi.

— Ce-i cu tine?

— Nimic, îngină studentul cu un curaj nebănuț.

— Mi se pare că ți-e frică...

— Da de unde, surfise el palid și în clipa următoare auzi iar huruitul sinistru al bombardierelor. Mecanicul îl apucă de umeri.

— Credeai că-i atât de ușor?

Tirul îndepărtat al antiaerienei îl trezi pe Niculescu.

— Îmi place cum trag băieții ăștia, spuse rece, regăsindu-se. Parcă-i o mașină de cusut. Auzi: tac-tac-tac... Dați-i bătaie, băieți, așa, așa...

Iar cădeau bombe. Pământul gemea surd, geamurile zăngăneau ușor. Era aproape o muzică ciudată. Spre ieșirea Gării de Nord alergau locomotive negre, învăluite în aburi. Fumul se risipise și văzură rănile negre ale pământului între șine. Cîteva vagoane fuseseră aruncate în aer și din ele nu rămăseseră decât roțile negre cu osiile strimbe și cîte o carcasă metalică, ca un cort străpuns de ploaie. Resturi de lemn fumegau alături, jos, între dungile cenușii de fier se zăreau cîteva cadavre. Strada pustie fu traversată de o femeie înnebunită de spaimă. Se auziră fluierături și apoi iar plezniturile proiectilelor antiaeriene. Baloanele negre de fum alunecară lent pe cer. Muștele

de aluminiu, trei câte trei veneau drept spre Gara de Nord, huruind. Un acoperiș aflat mai jos se sparse dintr-odată ca și când o ființă uriașă ar fi ieșit pe acolo dintr-odată. Tabla fu smulsă și pînă în apropierea balconului pe care se aflau se ridicară cîteva scînduri vechi, pline de catran pe care înflori în aceeași secundă o spuză de flăcări. Grinzile căzură pe un copac înflorit și într-o clipă toată acea frumusețe gingașe fu carbonizată. Jos, nu rămase decît un rug care ardea cu violență. Se auzeau strigătele răniților și pe urmă alături, foarte aproape se prăbuși un zid întreg, aproape fără zgomot, ca și când întregul imobil cu fațada coclită de ploii ar fi fost retezat cu un tîrnăcop uriaș la bază. Se ridică un nor de praf auriu care întunecă totul. Niculescu, palid, îl trase pe mecanic în casă.

— Încă vreo cîțiva metri și aveam amîndoi aripioare... zise rîzînd trist cu o oarecare uimire.

— Mărturisește că te-au trecut sudorile! spuse încet Mareș.

Undeva, peste drum, ardea. Priviră prin fereastră. Un roi de scînteii era aruncat de vînt pe acoperișurile alăturate. Focul, o coroană roșie, fierbinte mistuia ceea ce mai rămăsese din casa vecină.

— Ar trebui făcut ceva, spuse febril Niculescu.

— Nu se poate face nimic, zise rece Mareș. Trebuie să vină pompierii, dar ei au atîta treabă de făcut azi în București, încît mă îndoiesc că vor ajunge pînă diseară și pe aici...

Se auzea sfîrșitul focului și din cînd în cînd cîte un bufnet cu ecouri. Aproape se prăbușeau grinzi și din loc în loc se ridicau flăcări înalte.

— Nu ți-e groază de atîta distrugere? întrebă iar studentul.

— Cum să nu-mi fie. Eu am văzut și frontul. Acolo e mai teribil. Din păcate oamenii aceștia care mor sînt neobișnuiți cu războiul. Pînă adineaori petreceau nepăsători. Mîine vor fugi ca niște muște cum vor auzi primul semnal de sirenă...

Tirul antiaerian încetase. Nu se mai auzea nici zumzetul metalic aducător de moarte și groază al bombardierelor. Deasupra orașului căzu iar tăcerea aceea mai tristă decît orice. Pe urmă, în depărtare izbucni sunetul de încetare a alarmei, un vaiet stins și prelung, ca un plîns.

— Gata, cobor, zise Niculescu. Mă duc să văd ce s-a întîmplat. Dumneata rămîi aici.

— N-am ce să fac, să știi. Poate ar fi trebuit să dau o mîină de ajutor. Trebuie să fie o multime de morți și de răniți. Du-te repede...

Se auziră mașini ambreind și în curînd primele voci omenești, gîtuite de spaimă. Trotuarele erau acoperite acum de o pulbere măruntă de sticlă și ici și colo ardeau bucăți de lemn. Sub copaci se ridicau coloane groase de fum.

După cinci sau șase ceasuri cerul era încă afumat. În depărtare, la marginea orașului ardea un depozit de benzină. Soarele coborîse leneș dincolo de Dîmbovița. Se întuneca. Urma o noapte zăpușitoare, fierbinte, miro-sind a fum și a moarte. Aerul era înecăcios, cu iz de moloz răscolit. Din curțile vecine se auzea un vaiet de femei și ici și colo, sub copacii înfloriți se zăreau luminițele galbene și pîlpîitoare ale lumînărilor puse la capătul morților. Se stîrni un vînt ușor și moale care mai ațîță focurile ascunse sub acoperișuri. Orașul nu-și mai aprinse luminile. Părea acoperit de o pătură neagră, înăbușitoare. Ici, colo pîlpîiau flăcări înăbușite: colonii rare de coraliu în apa întunecată a nopții.

Studentul se întoarce pe la zece. Era murdar de funingine, ostenit și întristat. Mareș nu-l întrebă nimic. Îl lăsa câteva clipe să stea întins cu fața în sus în întunericul odăii. Ar fi putut să tragă perdeaua neagră de camuflaj și să aprindă becul de sus, dar nu o făcu. Lăsa fereastra deschisă să simtă aerul calduț, mirosind dulce a putrefacție și vântul ușor, șăgalnic și nepăsător al primăverii de afară.

— Gara, praf, spuse încet Niculescu încă culcat. Parcă au aruncat o piatră de moară pe ea. Peroanele, zob. Pe jos numai sticlă și fier. Două sau trei trenuri au fost făcute terci. Nu-mi place. Nu-mi place! Se ridică în coate și-l căută pe mecanic în întuneric. Unde-i cavalerismul anglo-saxon? Au spioni aici. Au aflat că de dimineață se va face un exercițiu de alarmă aeriană și au profitat de confuzie. Aici nu-i front, mama lor! Puteau să tragă în Arsenal, în locuința personală a mareșalului, nu în lume nevinovată...

Căută pachetul de țigări cu degete oarbe, prin întuneric.

— Să vezi, femei, copiii, totul o jale. Grivița noastră e chisăliță. Au dat în Poștă, au făcut zob pe negustori, trebuiesc 20 de ani ca să se refacă ce s-a distrus...

Își aprinse o țigară și trase adânc în piept.

— Nu spui nimic? mîrîi. Ah, unde-i băcanul meu, unde-i omul meu să-l întreb: ei, ce ți-au făcut frații dumitale, draguții de americani, pentru că pe față se prăpădește după nemți, dar în spate abia-i așteaptă pe yankei. Acum cîtva timp, aflînd de bombardarea Sofiei îmi spunea că alianțele tradiționale ale Romîniei or să-i împiedice pe băieții ăștia să treacă și pe la noi și să ne lase câteva din bombele lor atît de bine țintite...

— Mai bine te-ai culca. Ești tare ostenit...

— Crezi că pot să dorm în halul în care mă găsesc? Tu n-ai văzut ce-am văzut eu. Porcii ăștia credeau că războiul se face numai pe front nu și aici acasă. Ți-e mai mare mila: adăposturi de pămînt, fleacuri, trei scînduri și un strat de ciment, adăposturi care mai bine puteau să folosească găinilor, nu oamenilor. Ca să nu mai vorbesc de spitale...

Mareș se așeză lîngă el.

— Potolește-te. E doar începutul. Ai să mai vezi și alte lucruri.

— Ptiu! Este prima oară cînd simt nevoia să mă îmbăt...

Dar nu se îmbătă. Oboseala îl învinse numaidecît. Peste câteva minute numai, Mareș îl auzi cum răsufală ușor în somn. Adormise îmbrăcat. Mecanicul luă pachetul de țigări și se apropie de fereastra deschisă. Era încă devreme. Poate opt sau nouă seara, dar, jos, străzile păreau pustii, moarte. Nu se mai auzeau pașii firșiți prin întuneric ca altă dată. Noaptea aceasta de primăvară își pierduse șoaptele și taina. Orașul părea părăsit dintr-odată, ca după o catastrofă neașteptată, cu urmări nebănuite.

XVI

Era la sfîrșitul lui mai, aproape în vară. Amurgul acestei zile fierbinți înroșea acoperișurile incendiate. Pomii carbonizați ai Griviței lăsau pe trotuarele sparte de schije o umbră rară și cenușie, pierită odată cu căderea soarelui dincolo de zidurile înnegrite de fum, ciupite, mîncate de vărsat al varului. Unele prăvălii, devastate de flăcările bombelor incendiare erau părăsite. Prin obloanele sparte se vedeau încăperile scunde, fără acoperiș, pe

peretii cărora mai rămăseseră urmele vechi ale rafturilor. Acolo unde incendiile pustiiseră totul, unde nu se mai putuse salva nimic, pe podelele smulse și rupte rămăseseră o cenușe neagră, spulberată de curent, purtată afară pe pietrele străzii. Prăvăliile miroseau a tencuială căzută, a mortar și a var supus unei călduri prea mari, un miros iute, greșos.

Grivița părea părăsită cu totul. Cei care scăpaseră își evacuasera mărfurile și vitrinele strălucitoare de altă dată erau acoperite de obloanele grele de metal. În gura Gării nu mai țineau deschis decât doi circiumari, gata oricând s-o ia la fugă când ar fi auzit primul semnal de alarmă, croitorul Iotici și stămbarul Haim. Marfa acestuia din urmă era așezată toată pe o sfoară și într-un geamantan. Clienții rari, intrau, dădeau bună ziua, priveau cu grabă bucățile de stambă colorată, nu se mai tocneau atât de aprig, ca altă dată și după ce li se măsură bucata de pinză țirguită, plăteau grăbiți, ieșind afară, cu ochii în sus la cerul albastru, senin, din care pîndea moartea. Erau mai mult ceferiști de la Depoul B.M. sau de la Ateliere. În gara de Nord nu mai soseau decât câteva trenuri și călătorii puțini nu aveau chef să întârzie pe calea negustorilor la cumpărat marfă. Erau chemați de treburi urgente, căutau să iasă cât se poate de repede, voind parcă să scape de Grivița atât de încercată la ultimele bombardamente...

Nu mai mergeau nici tramvaie. Între șinele sparte începuse să crească troscolul și pe trotuare mai zăceau încă grămezi de moloz alb, deasupra cărora se ridicau nori de praf la câte un vînt mai puternic. Cei doi circiumari își chemau clientela cu mare zgomot. Unul dintre ei, așezase un grătar chiar în dreapta ușii, atîrnase de o scîndură un cerc de cabanos și aprindea grătarul în fiecare dimineață la ora șapte. Tocmise un om și făcea bani de nu mai știa unde să-i mai pună. Aci se bea din pîcioare, în grabă, cu ochii în sus, cu urechea ciulită la sunetul sinistru al sirenelor. Devreme de tot sau în zilele înnourate, când nu exista primejdia ca avioanele să împînzească cerul, în fața grătarului se făcea o înghesuială de nu-i mai dădeai de cap. Soseau hamalii fără lucru, vagabonzii care munciseră la dezgroparea lucrurilor dintre ruine sau hoții ce mișunau atunci prin cartiere în căutarea lucrurilor părăsite. Deși se instituiseră pedeapsa cu moartea pentru prinși, nu erau puțini cei ce-și riscau pielea pentru a scormoni printre zidurile dărîmate sau a pătrunde în casele lăsate goale de oameni. Noaptea, printre ruinele Griviței se auzeau împușcături rare, schimburi de focuri între sergenți și jefuitori. Tot ce se cîștiga, intra în buzunarele celor doi circiumari care strigau în gura mare în fața prăvăliilor lor :

— De pomană, de pomană, neamule ! Apropie-te și bea, neamule, că nu se știe ! Azi ești, mâine nu ești !

De la primul bombardament și pînă acum, înfățișarea Griviței se schimbaseră cu totul. Pe fațada gării apăruseră niște schele metalice și vreo cincizeci de lucrători așezau saci cu nisip pe zidurile ei cenușii. Era o măsură țirzie, dar necesară. Statuia eroilor feroviari fusese înecată sub un schelet ciudat de lemn sub care se aflau deasemenea saci cu nisip. Se înființaseră pichete de pompieri și pe străzi patrulau deopotrivă soldați și gărzi ale crucii roșii, formate din cetățeni. Pe deasupra orașului plutea aceeași amenințare neagră și tăcută. Începuseră și bombardamentele de noapte care erau și mai înspăimîntătoare printrucă tot ceea ce ascunde întunericul, cer și pămînt, stătea sub o cupolă neagră de amenințare și necunoscut.

În fiecare dimineată, Niculescu intra în odaia lor pe la unsprezece cu ducă ziare sub braț și cu ultimele știri locale :

— Ai auzit ?

— Ce să mai aud ?

— S-a evacuat pălărierul...

— Marin Bălună ?

— El : vechiul magazin *la Balon* funcționează la Slatina, cum e scris cu litere de o șchioapă pe ușă.

— Altceva ?

— A plecat și Ilie Arghir, șelarul. Rămîne Grivița pustie...

— Pagubă-n ciuperci !

— Noi cît crezi c-o să mai rezistăm ?

— Cine știe ! făcea resemnat celălalt.

— A fugit și Aramian al dumitale. Aveai dreptate. Armeanul își strînsese cafeaua din timp. Chestia este unde o mai vinde acum...

— Nu-l plînge. O să trăiască din ce-a strîns...

— Altceva ?

— Talianul, ascuțim brice, cuțite, a șters-o și el deși avea o prăvălie de trei lulele.

— Îi e frică.

— Ba bine că nu... Se țin tari cîrciumarii. Ăștia mai degrabă crapă decît să piardă așa o plească !

— Știu că la primejdie o țuică, două, te face mai brav...

— Pînă o să le cadă o bombă în cap.

— Nu le cade ! Ah, ce-aș mai vrea să ies să mă plimb puțin ! Mi s-a urît în casă...

— N-ai decît. Se poate circula în voie.

— Și patrulele ?

Niculescu îl bătuse pe umeri :

— Nici o grijă ! Nu te întreabă nimeni de acte, ziua.

— Și noaptea ?

— Noaptea ? Îți pui o bucată de pînză cu o cruce roșie pe ea și poți să mergi pînă la palat...

Mareș refuzase la început, apoi se hotărîse :

— Bine. Fă-mi rost de o astfel de cîrpă cu cruce roșie și am să ies să mă plimb puțin, am și uitat să umblu...

— S-a făcut !

Ocazia să părăsească încăperea se ivise mai repede decît se aștepta. Într-o seară, pe la sfîrșitul lui mai. Ina bătuse în ușa lor și intrase repede.

— Îmbracă-te ! îi spusese lui Mareș. Îmbracă-te și urmează-mă ! Și tu, puștule, se adresase studentului. N-o să mergem însă împreună.

Lui Niculescu îi spusese o adresă de undeva din centrul orașului unde trebuiau să se găsească cam peste un ceas și jumătate.

— S-a făcut ! spusese Niculescu fără să mai întrebă nimic.

— Și eu ? întrebasese mecanicul.

— Mergi cu mine.

— Te invidiez, rîse de alături Niculescu.

— Ține-ți mai bine gura, îl potoli femeia. Ești gata ? îl întrebă pe Mareș.

— Da.

Era îmbrăcat numai într-o cămașă cadrilată cu mâneci scurte.

— N-ai o haină ?

— Îți dau eu una, spuse studentul.

— Cred că sînt mai înalt și n-o să mi se potrivească.

— Încearcă, îl sfătui femeia.

Mareș îmbracă o haină ușoară de doc albastru, lustruită la revere, care aparținea lui Niculescu. Era puțin cam scurtă la mâneci, și se întindea în spate dar la nevoie mergea.

— Ce zici ? o întrebă mecanicul pe Ina cu o urmă de cochetărie ironică.

— Îți mai trebuie un baston și ai arăta ca un rentier. Haide că nu e vreme de pierdut. Trebuie să nu avem aerul că ne grăbim...

— Atunci banda asta de pînză îți este indispensabilă, spuse Niculescu arătîndu-i bucata de pînză albă pe care era imprimată o cruce roșie.

Femeia o privi și dădu din cap :

— Este exact ceea ce trebuie. Dacă vom întîlni o patrulă ne vom preface că inspectăm ruinele.

— Și dacă vă cere Buletinul Populației ?

— Am unul și pentru el, a, uitasem ! Poftim...

Îi întinse bărbatului un carnetel mic, uzat puțin.

— Deschide-l ! îi spuse. Citește și memorează datele.

Mecanicul îl deschise și citi numele și datele scrise cu cerneală violetă.

După cîteva secunde, Ina i-l luă și-l ascultă cum se ascultă un copil la școală :

— Cum te numești ?

— Dragovei Dumitru.

— Născut...

— În București...

— Domiciliat...

— În strada Romană 15...

— Fiul...

— Catincăi

— Și al...

— Lui Emanoil Dragovei...

— De profesie ?

— Funcționar...

— Unde ?

— La societatea Astra...

— Bine, poftim. Ce o să fie suplimentar, n-ai decît să inventezi.

Mergem ?

— Eu sînt gata...

— Și eu ? întrebă studentul.

— Tu vei fi exact la opt și jumătate la adresa indicată. Pleacă pe jos...

— Nici nu mai merg tramvaiele.

— Știi. Nu trebuie să întîrzi nici un minut. Potrivește-ți ceasul. Este șapte și trei minute... Deschide ochii să nu ne aduci pe cineva după tine...

— Pe mine nu mă bănuiește nimeni.

— Nici pe noi, dar este ceva foarte important.

— Bine.

— Haide, îi spuse Ina lui Mareș și deschise ușa. Trebuie să iei o piatră în gură. De cînd n-ai mai coborît de aici ?

— De la jumătatea lui septembrie...

Coborîră scările. Mecanicul aproape se grăbea. Abia aştepta să pună piciorul pe un trotuar, să tragă puternic în piept aerul acestei seri de primăvară care pleca lăsînd locul verii fastuoase şi tragice a anului 1944.

— Nu avea aerul ăsta de copil scăpat de părinţi, îi spuse femeia. Ține-mă de braţ. Ai voie. Bărbatul meu n-o să se supere dacă o să audă că eram cu altul astăzi...

Şi îl privi trist, încurcată, fără să mai spună ceva. Mareş tăcu deasemenea multă vreme, mergînd absent lîngă ea. Ina îl scutură de braţ şi-l certă cu vechea ei drăgălăşenie, cu camaraderia de altă dată :

— Hei, nici așa nu merge !

Era la sfîrşitul lui mai, aproape în vară. Amurgul acestei zile fierbînţi înroşea acoperişurile incendiate. Pomii carbonizaţi ai Griviţei lăsau pe trotuarele sparte de schije o umbră rară şi cenuşie, pierită odată cu căderea soarelui dincolo de zidurile înnegrite de fum, ciupite, mîncate de un vărsat al varului...

— E departe ? întrebă Mareş, numai ca să spună ceva.

— Nu, îi răspunse femeia.

— În cît timp trebuie să ajungem ?

— Într-un ceas. Sosirile se fac din jumătate în jumătate de oră, pentru ca să nu bată la ochi.

— O să fim mulţi ?

— Nu ştiu.

Ajunseseră în piaţa pustie vegheată de bustul doctorului Matache Măcelaru. Pe pietrele pavajului se mai vedeau paie şi frunze putrezite, urmele căruţelor negustorilor. Geamurile înalte ale halei de carne erau sparte şi înăuntru nu se afla nimeni. Mai mirosea încă o vită tăiată de mult şi pe treptele de ciment se mai zăreau urme de sînge. Deasupra tarabelor cu obloanele trase plutea un nor de praf şi cîteva hîrtii, ca nişte zmeie se învîrteau luate de curenţii de aer. Mareş simţea braţul cald al femeii şi într-o clipă îşi aminti de o dimineată de demult, cînd mergea lîngă Ina pe lîngă cheiul Dimboviţei, întorcîndu-se de la Abator, după un miting. În clipa aceea o auzi :

— Ia-mi nişte seminţe, ai bani ?

Spusese acelaşi lucru, şi atunci. Erau mai tineri cu zece ani şi el nu ştia încă de cînd începuse s-o iubească. Ina purta pe atunci cozi adunate la spate. Era îmbrăcată într-o rochie verde cu flori albe. Era soare, de dimineată, nu prea de dimineată, puţin după opt. Abia ieşiseră din halele reci şi întunecate ale abatorului. Erau încălziţi de entuziasm, uitaseră că fugiseră pe sub nasul sergenţilor, atunci chemaţi în curtea vastă, ca să împrăştie mulţimea muncitorilor. Erau fericiţi că împărţiseră foile albe, acoperite de coloane cu litere mici. În dimineata aceea îl văzuse Mareş pentru prima oară pe Dumitrana care era un bărbat zdravăn, cu nişte spete de luptător de circ. Îl ascultaseră amîndoi, în mulţimea lucrătorilor. Vorbea repede şi tare pentru că nu avea timp şi trebuia să dispară pînă la apariţia poliţiei. Ținea în mîna o şapcă soioasă pe care o mototolea cu înverşunare în timp ce lovea cu pumnul în masa din faţa lui. Afară strălucea soarele. Nu erau prea atenţi, erau fericiţi că împărţiseră toate manifestele şi că se puteau întoarce acasă, fără grijă. Puţin le păsa de sergenţii care trebuiau să vină, de cîteva bastoane de cauciuc. Cineva dăduse alarma şi mulţimea se împrăştiasă. Abatorul avea mai multe ieşiri, cunoscute de tăietorii de vite şi ei fugiseră la întîmplare. străbă-

tînd o sală imensă plină de cîrlige de care erau atîrnate mari bucăți de carne încă sîngerînd. Auziseră galopul cailor poliției pe pietrele curții din spate și se strecuraseră afară printr-o poartă îngustă de fier pe care tocmai o închi-deau doi agenți. Ajunși în stradă se apucaseră de mînă și plecaseră de-a lun-gul Dîmboviței spre casă. Era o zi de primăvară pretimpurie, o dimineată puțin rece la început, cu pomi încă neînverziți, învăluiți într-un abur vegetal de frunze tinere, cu miros proaspăt și dulce de anotimp tînăr. Dîmbovița verde și ea, de un verde leșietic, cu maluri năpirlite de pămînt, cu sălcii galbene, cu crengi ca niște strune amestecate, rîu leneș și sărac, reflecta cerul acela aproape alb, de ivoriu, un cer de primăvară, care se înstăpînește. Tre-cuseră de un pod de piatră, pe care întîrziaseră cîtva timp privind apa cu urme de petrol, niște cercuri negre, unsuroase, negre și albastre și verzi, o oglindă lichidă aproape nemișcată în care se zăreau răsturnate sălcii cu crengile goale și galbene și se treziseră în fața unei negustorese de semințe, așezată cu scaunul pitic la soare în fața unei sobițe de tuci pe care se afla o tablă încinsă. Ina îi spusese ca și acum :

— Ia-mi niște semințe, ai bani ?

Avea cîtiva lei. Îi scosese întinzîndu-i femeii acoperită cu o broboadă neagră și groasă și luase două cornete încă fierbinți, mirosind a sămîntă prăjită.

— Am bani, îi răspunse mecanicul într-un tîrziu și scoase din buzunar o piesă metalică, coclită, albă pe care o întinse femeii din fața lor, negusto-reasa de semințe pe care Mareș o văzuse de atîtea ori de pe balconul lor. Fe-meia, o țigancă grasă, nădușită toată, îmbrăcată într-un fel de capot de mol-ton vișiniu îi privi în treacăt, le întinse două cornete de semințe și strigă mai departe, indiferentă :

— Ia semințilii ! Semințilii, contra plictiselii !

Piața era pustie. Bătea numai un vînt de seară, un vînt jalnic și inutil, care aducea căldura cîmpiei din împrejurimile Bucureștiului, răscolind vechiul miros de cadavre, uitat între ruinele Griviței, un miros de lemn ars și putrezit apoi sub ploi.

Se întoarseră amîndoi și vrură să plece. În clipa aceea, țiganca îi întrebă pe neașteptate :

— De ce sînteți, maică atît de supărați, v-a murit cineva ?

Ina îl privi drept în ochi și izbuoni într-un rîs zgomotos.

— Nu ne-a murit nimeni, spuse pentru ea Mareș și o luă iar de mînă. Femeia dădu nedumerită din umeri și începu să strige din nou :

— Ia semințilii ! Semințilii !

Cînd făcuseră cinci sau șase pași în susul Griviței printre zidurile ei oarbe, fără ferestre, ca un decor de teatru, o mai auziră strigîndu-le ceva.

— Ce spui ? întrebă mecanicul.

— V-am întrebat dacă nu știți dumneavoastră dacă o să mai fie sau nu bombardament la noapte...

Mareș se uită la femeie și după aceea se întoarse zicînd cu siguranța cu care ai ști că peste un ceas n-o să plouă :

— N-o să fie !

Și se îndepărtară, mergînd unul lîngă celălalt cu pași mari. Mareș îi lăsase brațul. Spărgeau amîndoi între dinți semințele bine prăjite și priveau

casele fără acoperișuri și prăvăliile cu obloanele topite la temperatura ridicată a incendiilor.

Se întuneca. Prin geamurile sparte se vedeau ici și colo siluetele de carton turtite și umezite de apă care fuseseră îmbrăcate altă dată în stofe și mătase. Marginile lor mai păstrau urme puține de fosfor care începură să lucească stins în noaptea tot mai pronunțată.

— Parcă-s niște licurici! spuse Ina, cu tristețe, fără să mai încerce măcar să ascundă că-și adusese și ea aminte de dimineața aceea de demult.

Priviră strada în toată întinderea ei. Spre gară, acolo unde începea drumul îndepărtat al barierei Constanței rămăsese o pulbere roșie, un ultim reflex al soarelui într-o vitrină mare, intactă a magazinului SORA. Ziua murise demult, întunericul compact al unei nopți negre, înăbușitoare se prăvăli peste orașul întreg.

— Să ne grăbim, spuse femeia și aruncă cornetul de semințe, apucându-i brațul.

— Ții minte, spuse într-un tîrziu, copiii aceia care cîntau atunci în jurul unui cerc de cretă, desenat pe trotuar...

În aceeași dimineață, dincolo de podul de piatră care făcea trecerea peste apa leneșă a Dîmboviței, întîlniseră un grup de copii care se jucau. Erau zece sau cincisprezece, băieți și fete la un loc, nici unul mai mare de șase sau șapte ani, niște copii de oameni sărmani, desculți și îmbrăcați în haine rărite de atîta purtare pentru că le moșteneau (așa cum știură de la prima privire) de la frații lor mai mari (pentru că și ei purtaseră deasemenea haine moștenite de la frații mai mari); fetițele abia învelite în rochițele scurte, cu genunchii roșii de frigul dimineții, mințite și ele și părinții lor de soarele șovăitor de început de primăvară și băieții în șorțulețe din pînză pepită, pînza aceea fără moarte care poate fi murdărită și spălată foarte rar. Erau niște copii jalnici, cu obrazul palid, cu părul nepieptănat, cu ochii în fundul capului, nemîncăți, amețindu-și strigătul stomacului cu un cîntec cunoscut. Zece sau cincisprezece copii, băieți și fete, toți palizi și înfometați, copiii tăietorilor de vite de la Abator, ascultînd o fetiță palidă și ea, și galbenă în obraz, care cînta cu un glas răgușit:

*Noi avem casteeel frumos
Ma-dan-diro, riro, ra,
Noi avem castel frumos,
Ma-dan-diro-riro, ra*

Și grupul din jur, băieți și fete, tot palizi și nemîncăți, strînși de mînă, unul lîngă altul, răspundea imediat cu o ironie pe care nimeni n-o băga de seamă:

*Ba al nostru-i mai frumos
Ma-dan-diro-riro, ra*

Și tot așa, vreme de o jumătate de ceas, un cîntec care te făcea să înnebunești privindu-i, pe ei și casele din jur, numai niște ziduri de paiantă, lipite cu lut, cu streășina la gușa porumbelului, cu ferestre oarbe, fără perdele, cu ogrăzi pline de bălți, niște curți lungi și noroioase, în care lucea sărăcia.

Stătuseră amîndoi o jumătate de ceas ascultînd acest cîntec fără noimă și deodată unul dintre copii, un băiat slab și jigărit cu niște ochii albaștri ca două picături de cerneală le întinsese mîna și le spusese simplu :

— Voi nu vă jucați ?

Și Ina, fată de 18 ani, o fată înaltă și slabă, palidă și nemîncată și ea, o fată frumoasă, subtire, cu cozi adunate la spate într-un coc, îmbrăcată într-un pardesiu ușor de primăvară, cîrpit cu îngrijire ca să nu se vadă cât fusese purtat, apucase mîinile celui copil necunoscut și-l chemase și pe el :

— Haide !

Nu se mai grăbeau. Nici pînă atunci nu se grăbiseră. Împărțiseră bucățele acelea de hîrtie albă, încă umezite de cerneală pe care era scris de zece ori :

„Muncitori ! nu vă lăsați speculați de capitaliști ! Muncitori, adunați-vă forțele ! Muncitori, faceți grevă dacă nu vi se respectă drepturile !“ un text stîngaci, dar un text frumos, un cuvînt fierbinte al clasei lor, un strigăt de luptă împotriva împilării și bestialității. Le împărțiseră și erau fericiți.

Mareș apucase mîna Inei și jucase în jurul unui cerc de cretă desenat pe o bucată de asfalt, un joc de copii, stupid, caraghios, spuneți-i cum vreți, dar jucase într-o horă a copiilor cum altă dată cînd i se spunea : Bilbiitule ! nu îndrăznise.

Și se trezise cîntînd, aproape țipînd odată cu Ina :

*Noi avem castel frumos,
Ma-dan-diro-riro, ra
Noi avem castel frumos,
Ma-dan-diro-riro, ra*

Și asta timp îndelungat, după care unul dintre copii se desmeticise și le spuse contrariat :

— Dar vouă nu vă e rușine ! Sînteți oameni mari !

Izbucniseră amîndoi într-un hohot nestăpînit de rîs și fugiseră de rușine după ce le aruncaseră toți banii pe care-i mai aveau în buzunare...

— Știi unde ne-am oprit ? îi spuse Mareș privind cerul cu stele îndepărtate.

— Da, nu prea departe. Se încălzise. Jocul mă obosise, aș fi vrut să arunc de pe mine pardesiul. Mi-ai povestit cum ai început tu să te bilbui și am fost tare amărită. Și-am stat pe o bordură, pe o stradă părăsită parcă...

— O stradă care avea doar două bănci putrezite de lemn la două porți, sub doi copaci bătrîni și uscați. O stradă care urca, pavată cu bolovani de rîu, o stradă cu grădini...

...Și deasupra zburau păsări și nu se auzea decît tăcerea curților sfîșiată de strigăte depărtate de cocoși, marcînd apropierea amiezei. Atunci Ina îi spusese povestea unui alt joc de demult :

— Alun, alunel, aluniș, alunecuș, cuș, cușcă, cușcărie, pușcărie, pescărie, repetă Mareș.

— Mai ții minte totul? îl întrebă femeia. Ce mult mi se pare că a trecut de atunci...

— Nu chiar atât de mult, spuse bărbatul. Mai puțin de zece ani.

Se întunecase. Străzile erau acoperite de o pulbere ușoară de moloz, un fel de ceață albicioasă care se lăsa pe haine.

„În dimineața aceea ar fi trebuit să-i spun totul“, gândi Mareș. Atunci, în timpul celui joc de copii, mi-am dat seama că o iubeam, dar ea părea un copil. Totodată îi inspirasem un sentiment de prietenie și asta împiedică cel mai ades orice alt fel de apropiere. Se jucase toată dimineața și o iubeam. Îi iubeam ochii pe care-i mai iubesc poate și acum, deși am crezut că am uitat-o. Poate aș fi fost fericit toată viața dacă aș fi avut curaj în dimineața aceea să o apuc de mână și să-i spun tot ceea ce simțeam. Ne-am despărțit pe la prânz și nu ne-am mai văzut o vreme. Cît să fi trecut, trei sau patru luni. Am umblat atunci o săptămână împreună. Dar nu mai eram singuri. Eram însoțiți de Dumitrana. Mergeam din casă în casă, la muncitorii de la Pirothnie. Pregăteam greva din toamnă. Asta era o muncă frumoasă care-mi plăcea. Îi plăcea și Inei. Cunoșteam Bucureștiul, de atunci cunosc Bucureștiul cum ți-ai cunoaște curtea. Intram, întrebam de lucrătorii aceia. Uneori nu erau acasă. Le vedeam copiii și soțiile: niște femei uscățive, acrite care ne întâmpinau cu dușmănie. Unele spuneau: Iar ați venit? Iar vreți să-l băgați în pușcărie? Sînteți comuniști? Astîmpărați-vă! Pe vremea aceea trebuiau lămurite întîi femeile greviștilor și pe urmă bărbații. Aveau case grele. Fiecare tremura pentru bucată lui de piine. Numai cine a stat o săptămînă cu brațele încrucișate, fiind om de patruzeci sau de treizeci de ani, învățat să muncească, să să se scoale în fiecare dimineață la cinci și să plece undeva la lucru, știe ce sentimente te cuprind cînd părăsești uzina unde ai muncit ani de zile, știe ce-i plictiseala, știe ce-i disperarea și deznădejdea. Așa încît acele femei slabe care trăiau cu o bucată de mămăligă pe zi, care munceau de cînd se făcea ziuă și pînă scăpăta soarele cunoșteau valoarea banilor puțini, oh, mai ales a banilor puțini, ultimii pe care-i împarți de cîte trei ori înainte de a-i da definitiv...

Și atunci vorbea Ina, fata aceea de 18 ani, cu cozile strînse la spate într-un coc. Ea se împrietenea cu copiii lucrătorilor, ea le făcea avioane de hîrtie și știa să răspundă femeilor pornite, gata de ceartă care îi credeau pe ei vinovați de lipsurile și necazurile bărbaților lor. Dumitrana de aceea o lua cu el. Trebuia multă încăpăținare, trebuia răbdare, trebuia să ascuți tot ce se spunea, fără să clipești, să-l lămurești pe fiecare în parte că o scurtă perioadă de lipsuri și mai mari, nu avea să aducă decît o victorie a celor uniți și o îmbunătățire cît de cît a condițiilor de trai. Atunci era frumoasă, părea o soră mai mare a năpăstuiților. Știa cum să ajungă mai repede la inima acelor femei simple care nu înțelegeau prea bine ce este aceea o grevă. Uneori, Mareș le surprinsese uitîndu-și bucățile de săpun în albiile lor adînci, pline cu rufe zdrențuite și ascultînd poveștile spuse de fata asta veselă și neprefăcută, spuneți ce nu aveau nici o legătură cu treaba pentru care veniseră în acele case de muncitori. Cînd Dumitrana era mai bine dispus îi spunea: Tu, fetișo, ar trebui să te faci pedagog, ai stofă. Ori popă. Numai că la seminar nu te primește...

Și zilele acelea se duseseră. Viața iar îi despărțise pentru multă vreme. Uneori, la închisoare, cînd nopțile erau prea lungi și somnul nu se mai întorcea, Mareș se gîndea la fata cu coade negre strînse într-un coc, la spate.

Bănuia că se măritase între timp și o uitase. O întâlnise după aceea pe Marta, se căsătorise cu ea, simțea că o iubește pe nevastă-sa mai mult decât pe oricare altă femeie, și, iat-o pe Ina, după atîta vreme, apărînd într-o dimineată în odaia aceea a lui Niculescu, strîngîndu-i firească mîna și spunîndu-i bună ziua, fără să arate că se cunosc de atîta vreme, ca și cînd s-ar fi despărțit numai cu o zi înainte, schimbată puțin, părăind mai obosită și mai matură, cu o răceală a privirii care-l întristase pe mecanic. Atunci, în dimineața aceea, Mareș nu simțise nimic, revăzînd-o, dar mai firziu cînd îi spusese că-l căutase Marta pe la ei pe acasă, ceva foarte îndepărtat și nehotărît vibrase din nou în ființa lui. Știa încă înainte de a o revedea că se căsătorise cu Dumitrana de vreo patru ani și asta îl împiedica să se mai gîndească altfel la ea decât ca la un vechi camarad. Dar un sentiment tulbure, un amestec de păreri de rău și o dorință uitată îl făcea să se întrebe ce-i cu el. Seara aceasta îl tulburase dintr-odată. Redevenise stîngaci și tăcut. Se mulțumise numai să o întrebe dacă mai ținea minte acele dimineți îndepărtate și după aceea, înspăimîntat, tăcuse din nou.

— Ajungem, spuse Ina. Ține-mă mai bine de braț. Uită-te dacă nu s-a luat cineva după noi.

Strada întunecată era pustie. Se opriră și ascultară. Nu se auzea nimic decât un foșnet încet de frunziș. Zgomotele orașului muriseră de mult, parcă se scurseseră în pietrele străzilor, cum s-ar scurge un fulger printr-un paratrăznet.

— Aici!

Deschiseră o poartă de fier și rămaseră cîteva timp tăcuți, față în față. În curtea pustie, nepăzită de cîini, ascultînd dacă nu trecea cineva. Mirosea amarui a frunză și în întineric străluceau niște bile argintii, din acelea care ornamează anumite grădini: mari mingi, galbene, albe și roșii, de metal ușor. Strălucirea lor vagă umplea noaptea de străluciri scurte. Pășiră pe o aleie pietruită și ajunseră în fața unei uși. Ina ciocăni într-un anumit fel și li se deschise imediat. Îi întîmpină bărbatul ei, strîngîndu-le mîinile.

— Intrați, spuse scurt, după obiceiul lui.

Toate ferestrele erau acoperite cu perdele negre de camuflaj. Intrară într-o sufragerie înaltă. În mijlocul odăii se afla o masă pe care erau aruncate cărți de joc la întîmplare. Pe un scaun ședea un bărbat scund și slab, îmbrăcat într-un costum ieftin, bine călcat, un costum de duminică totuși.

— Bună seara, ziseră noii veniți.

Necunoscutul îi întîmpină și le întinse mîna:

— Tomulete, spuse.

— Șoferul nostru.

Mareș îl privi pe Dumitrana și rîse:

— Nu mai ai curaj să călătorești cu o mașină condusă de mine, nu-i așa?

— Ba da. Dar el are și mașină, pe cînd tu nu ai.

Îi arătă un scaun.

— Stai. Gazda noastră a plecat. Sîntem singuri.

— Mai trebuie să vină cineva în afară de Niculescu?

— Nu. Numai noi patru, pentru că pe Ina n-o pun la socoteală în chestiunea asta.

Mareș se așeză. Ina rămase în spatele bărbatului său care își așezase palmele pe genunchi, ca bătrînii, după o obișnuință cunoscută.

— Poți să-mi spui despre ce este vorba? întrebă mecanicul.

— Dacă ai puțină răbdare o să afli totul.

După aceea își scoase tabachera lui veche, de metal coclit, cu închi-zători de aramă și își făcu o țigară noduroasă, groasă din tutun ieftin. Când o aprinse simțiră cu toții mirosul iute al fumului. Tomulete ceru și el un foc și se ridică de la locul său ca să-și aprindă o „Națională“, găsită prin buzunarele hainei bine călcate.

— E timpul ca domnii aceștia să ne simtă colții ! zise zidarul. De data aceasta vom trece la acțiuni directe. Când va veni și celălalt, vom hotărî în amănunțime ce avem de făcut. Este vorba de un vechi plan al meu...

Se întoarse spre Mareș și-i luă mâna :

— Iată de ce te-am scos din birlog. Cred că ai amortit stînd la căldu-rică... Ce să-i faci, n-avem nici o vină ! Cred că pentru pielea noastră oamenii mareșalului ar da cîțiva lei...

Și după ce mai trase un fum, apucă un pachet de cărți și îi îndemnă și pe ceilalți :

— Pînă vine Niculescu, eu zic să facem un 101, ori nu știți să jucați. Nu de altceva, dar dacă ne pică vreun musafir nedorit să avem aerul unor oameni cumsecade care-și omoară timpul... Haideti, nu e greu. Cel cu barbă e Popa, femeia cu coif este Dama, adică 13, ce te uiți așa, Tomulete la mine ? Pune mâna pe cărți și joacă...

Și pentru că mecanicul nu-l cunoștea pe șofer, zidarul îi spuse :

— Cu băiatul ăsta am făcut eu armata. Împărțeam jimbă și cartoful. E om de nădejde, cam mut el și cu vată în urechi, dar merge. Tot mai ai vată în urechi, Tomulete ?

Șoferul rîse încet, privind cînd la Ina, cînd la Mareș.

— Tot mai sufăr de urechi. Cînd am fost mic am căzut într-o pivniță. Deatunci nu pot suferi curentul...

— Îți mai aduci aminte cînd o făceai pe prostul la regiment că n-auzi cînd te certa căpitanul ?

— Ehe, a trecut vremea, cine mai ține minte !

Dumitrana trăgea cu urechea la tăcerea de afară. Vorbea cu ei dar era cu gîndul în altă parte. Se vedea după cum așează cărțile pe masă, cam fără socoteală.

— Țta, Tomulete, îi spunea el nevastei și mecanicului, avea un cal în grijă. Unul iabraș care dădea cu copitele. Căpitanul lui, habar n-avea că deși e om de la țară, nu știe să stea în șea. Făcuse ce făcuse Tomulete al meu, nu se ridicase niciodată în scări. Se mulțumea să-i dea de mîncare și să-l țesale, cu inima cît un purice, vai de mama lui, dar de gol nu se dăduse. Într-o zi...

Se opri. Afară se auzeau pași. Urmă un ciocănit cunoscut. Ina se ridică, îndreptîndu-se spre ușă.

— N-a mai avut răbdare, spuse și își privi ceasul. A sosit cu trei minute mai devreme.

Deschise ușa și înăuntru intră Niculescu. Avea pantofii plini de praf, o pulbere de moloz care le făcea fețele mate, fără strălucirea lor neagră obișnuită.

— Ce-i afară ! O beznă să-ți bagi degetele în ochi !

— Te-ai uitat bine în jur, nu te-a filat nimeni ?

— Ce vorbă-i asta ? Atîta lucru am învățat și eu de cînd sînt în partidul comunist...

— Ia un scaun, ia cărțile, ține-le în mână și ascultă despre ce este vorba. Ina, te rog dă-i locul și ieși în curte. Dacă auzi ceva, intră ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, ai înțeles ?

— Da...

O auziră închizînd ușa și abia atunci Mareș simți că nu e atent, că îi urmărise zgomotul pașilor și silueta înaltă și subțire, străbătînd odaia luminată de cîteva becuri galbene care aruncau o lumină vie pe fața de masă. Îl privi pe Dumitrana și simți că i se face rușine de el. Zidarul apucase iar țigarea lui grosolană și după ce trase în piept, cu poftă, fumul iute, zise parcă cu veselie :

— Fraților, să nu vă speriați, e vorba de o treabă simplă ca *honjur*. Ascultați aici la mine...

XVII

Dincolo de linia ferată era un cîmp pustiu, întunecat. Bătea vîntul. Suprafața tare de pămînt, luminată din cînd în cînd de fascicolul unui reflector, se găsea undeva mai jos de locul unde se aflau : un taluz fără vegetație, acoperit cu pietre de rîu. Șinele de fier licăreau scurt : două linii metalice, paralele, pierzîndu-se sub cerul negru. Mareș zări de cîteva ori cabina de lemn a sentinelei și gardul depozitului de lemn ce ajuta la camuflarea postului antiaerian : un țarc aproape rotund, scobit în malul de lut, un fel de groapă cu un diametru de circa 15 metri, cu parapete acoperite cu saci de nisip. Țevile tunurilor nu se vedeau, le acoperea întunericul. În jurul lor, din loc în loc, cu oglinzile abia licărind către stele, stăteau reflectoarele : cinci sau șase, legate cu niște cabluri de Dodge-urile pentru autotractare. Mai către stînga așteptau sub un șopron primitiv, sprijinit pe cîteva sîlpi, autocamioanele armatei, părăsite acum de șoferi, încărcate cu pile de schimb și carburanți. Garda, după cum le spusese Dumitrana, înnumăra opt soldați și trebuia evitată. Odată trecuți de cîmpul acela, ajungeau la gardul de sîrmă ghimpată și de acolo, în spatele postului antiaerian. Alt drum nu exista. Trebuiau străbătuți 300 de metri descoperiți, înfruntînd lumina reflectorului așezat într-o margine și mînuit cam cu plectiseală de un soldat și, depășind și obstacolul ultim, ar fi atins liniile de triaj unde aștepta zidarul cu doi ceferiști care aveau să-i ajute la decuplarea unui vagon nemțesc încărcat cu arme. Trenul pleca imediat după miezul nopții și desprinderea ultimului vagon de celelalte ar fi fost bine să fie făcută imediat după pornire. Se știa că pe platforma din spate va fi o sentinelă de care trebuiau să scape în secunda ce urma pornirii garniturii, pînă a nu apuca să dea alarma.

Mareș își privi ceasul. Într-o jumătate de oră, Dumitrana avea să dea semnalul traversării cîmpului. Pînă atunci nu le rămînea altceva de făcut decît să aștepte aici, ascunși în spatele grămezilor de pietre, ascultînd zumzăitul scurt și intermitent al insectelor, adunate lîngă focarul oglinzilor reflectorului aprins la intervale mari : un nor verzui, mișcător, mii de puncte vii, înnebunite de lumină și căldură, rotindu-se cît mai aproape de sticla încinsă, într-o ameteală dulce, un zgomot prelung de aripi, rotindu-se cu viteză, vibrarea elitrelor scoțînd un țuiet asurzitor în noapte și domolindu-se apoi, scăzînd din intensitate cît timp se făcea din nou întuneric.

Tomulete, șoferul care-i adusese, nu mai privea cîmpul întunecat. Era ostenit, se întorsese cu fața în sus, uitîndu-se la cerul fără stele. Niculescu,

numai într-o flanelă verde, lucioasă, un scampolo ros pe la coate, aştepta să-l audă pe Mareş spunându-i că a sosit timpul să treacă toţi trei linia ferată şi să urce într-o secundă malul de pământ pînă la marginea cîmpului din faţă, pe o potecă abia zărită în lumina reflectorului plimbat de-a lungul şinei, dar mecanicul observa liniştit, fără să scoată vreun cuvînt, drumul îngust şi prăfuit pe care trebuiau să coboare. De la un canton aflat în stînga, la o sută sau o sută şi cincizeci de metri se auzea bătaia unui semnalizator şi tăcănitul precipitat, clar în liniştea nopţii, al TFF-ului. Trebuia să treacă un tren, încă înainte de ora fixată. Deasupra liniilor se schimbară semnalele, ochii roşi, suspendaţi pe un braţ metalic nevăzut deveniră verzi, pietrişul sclipi jos în lumina spectrală de acvariu şi după aceea auziră gîfîitul locomotivei în depărtare.

— Nu le e frică de avioane ? întrebă Tomulete cu glas lenes, căscînd.

— De ce ? făcu curios Niculescu.

— Păi nu se mai astîmpără cu reflectorul ăla, îl tot plimbă încolo şi-ncoace...

— Şi te supără ?

— Mi-e somn. Aş mai aţipi puţin pînă una alta...

Mareş îl privi. Şoferul se întinse mai bine cu spatele pe pietrele ascuţite, fără să arate că simte ceva.

— Se cunoaşte că toată viaţa ai dormit pe moale, zise după aceea, cu o urmă de ris în glas.

— Nu-i așa ? Numai pe puf mă ţinea mama. Nu pot să dau de puţin pământ, că, gata pofta de somn...

Tăcură ascultînd apropierea trenului. Tomulete se întoarse pe burtă, cu faţa spre linia ferată.

— Tot armament, zise mecanicul după cîteva clipe, privind vagoanele de marfă încărcate cu tancuri uşoare.

Lemnăria scîrţîia prelung, se auzi şuiatul osiilor şi cei trei zăriră focurile mici ale ţigărilor sentimentelor : mici umbre cocotate pe treptele vagoanelor.

Innumărară în gînd maşinal.

— 25, spuse la sfîrşit Tomulete.

— Încotro le duc ? întrebă Niculescu.

— Cine ştie !

Se făcuse iar linişte. Reflectorul continua să-şi plimbe fascicolul argintiu de lumină deasupra cîmpiei sterpe.

— Cît mai e, şefule ? mîrîi fără chef şoferul.

— Douăzeci de minute, răspunse Mareş.

— Crezi că o să se lase cu înghesuială ? rîse Tomulete.

— Ştiu eu ! Deobicei aştia dorm. Mi s-a spus că trecerea e destul de uşoară, numai să nu nimereşti în lumina reflectorului...

Niculescu care ascultase pînă atunci se amestecă şi el în vorbă :

— Tare aş avea chef să-i sparg ăstuiia jucăria, să nu mă mai orbească.

— Tot nervos ? întrebă mecanicul.

— Nu sînt nervos, dar nu-mi place să aştept aici atîta vreme.

— Ai mai fost la vreo petrecere din astea ? întrebă mucalit şoferul, cam cu batjocură, dar şi cu îngăduinţă.

— N-a mai fost, răspunse pentru el Mareş.

— Atunci nu te-nghesui. Să ştii că nu-i ca la nuntă. Poţi să te-alegi cu cîte ceva...

Tomulete se ridicase într-un cot și-l privea, măsurîndu-l curios de parcă nu l-ar mai fi văzut mai înainte.

— Ești tînăr ca un cal pus prima dată în ham. Cît mă privește pe mine, eu nu te-aș fi chemat.

— De ce ? întrebă mecanicul.

— Nu-l vezi ? Are încă puțin caș la gură. Și pe urmă îi știu eu pe domnișorii ăștia. Cum o să fie nițel mai greu, o s-o ia binișor la fugă...

Mareș tăcu puțin și pe urmă spuse :

— Tot așa credeam și eu pînă acum cîtăva vreme. Am cunoscut un domnișor ca ăsta care se apucase să arunce trenurile în aer...

Niculescu se înveselise dintr-odată. Nu putea să se supere pe Tomulete pentru că îi plăcea vorba lui lată, aproape grosolană.

— După dumneata, partidul comunist ar trebui să se bizuie numai pe șoferi.

— Să știi c-așa-i ! întări Tomulete convins.

Tăcură cîteva clipe ascultînd bîzîitul îndepărtat și surd al unui avion.

— Dacă nici acum nu stinge ăsta reflectorul, e un prost, zise iar șoferul.

— N-are de ce să-l stingă. Sînt aparatele corpului antiaerian.

Se făcu iar liniște o vreme, după aceea Niculescu întrebă :

— Cît mai e ceasul ?

— Mai avem zece minute, zise Mareș.

— Tare aș mai fi dormit noaptea asta, căscă șoferul, parcă-i un făcut : dacă aș sta acasă în pat, nu s-ar atinge somnul de mine ; cum mă pui la treabă, mă apucă lenea, asta e, ce să-i faci...

Căzu iar pe burtă, privind lumina reflectorului care se plimba pe deasupra șinelor lucitoare.

— Mă, nu te mai culci, mă și tu ? glumi șoferul cu soldatul necunoscut aflat în dispozitivul postului antiaerian. Mă, nu ți-o fi și ție, mă, somn ? N-ai vrea și tu să visezi ceva plăcut, să ne lași dracului în pace să trecem și să ne vedem de treabă ?

Vorbele lui se pierdură în liniștea nopții. Niculescu îl înghionti pe Mareș :

— Și dacă nu pleacă trenul la ora fixată ?

Mecanicului îi veni să rîdă auzindu-se, pentru că răspunsul lui prea semăna cu siguranța lui Dumitrana de totdeauna.

— Nu există ! La ăștia totul merge ca ceasul ! Omul nostru, așa cum ai auzit și tu, și-a vîrît nasul în programul lor de astăzi. La orele 24 și 10, garnitura părăsește stația de triaj.

— Și unde crezi că vor observa lipsa ultimului vagon ? întrebă Tomulete.

— Poate la Ploești sau mai încolo. Dacă are cale liberă nu se oprește decît mîine în zori.

— Și ?

— Și va fi prea tîrziu. Vor da alarma chiar cei din gară, dar pînă vor ancheta ei, noi să o fim departe...

— Ușor mai merge treaba în teorie, dar să vedem cînd o fi să gîtuim sentinela...

Mareș clătină din cap.

— Nu e nevoie s-o gîtuim. Dacă-i dăm cu un sac de nisip în cap și-l dezarmăm, îl luăm cu noi legat și-l lăsăm undeva în drum...

Se apropiase clipa semnalului. Mecanicul își privi încă odată cadranul ceasului. Deobicei, Dumitrana era punctual. Tăcură încordați. Nu se auzea decât zumzetul insectelor jucînd în lumina puternică a oglinzilor reflectorului și, mai îndepărtat, huruital Dodge-ului care alimenta cu curent elementul.

Din gara de triaj răsunară strident două țuitori scurte de sireună.

— Gata, spuse Mareș, sîntem așteptați.

Știau toți trei ce au de făcut, așa încît nu mai schimbară multă vreme nici un cuvînt.

Mecanicul se tîrî pînă la poteca ce cobora lingă linia ferată. Era porțiunea cel mai ușor de străbătut. Trebuia să nu facă zgomot ca să nu se alarmeze cantonierul, așa că nu se grăbi. Îl urmă Niculescu, mergînd puțin aplecat, precauțiune inutilă pentru că reflectorul își mutase fascicolul luminos. Tomulete sosi în curînd gîfîind lingă ei. Se aflau lingă sîrmele nevăzute ale telegrafului. O știauzind țuitul ca de griere al tefefelui.

— Pînă aici a mers bine, zise Mareș.

Trebuiau să urce malul celălalt și de acolo începea greul. Cîmpia nu avea nici măcar gropi sau mici adîncituri. Nu se puteau folosi decît de îngrămădirile de mărăcini pînă la stivele de lemne ale depozitului de cherestea. Ajunși acolo ar fi fost acoperiți, ar fi putut folosi umbra lor. Suiră poteca îngustă, unul în spatele celuilalt. Mirosea a mușetel trecut și a cărbune, a apă scursă pe un fier încins. Din stînga bătea rar semnalul unui aparat de telegrafiat și deasupra liniei ferate se auzi frecarea talgerelor de fier ale semaforului schimbant. Lumina roșie, un ochi rotund, mort, se prelinse pe cele două urme strălucitoare de metal, tremurînd, vibrînd parcă sonor.

Ajunși la marginea cîmpiei, cu trupurile ascunse de malul de pămînt, priviră înainte. Lumina reflectorului trecu repede deasupra capetelor lor și în clipa următoare, Niculescu sări, luînd-o la fugă spre stivele de scînduri ale depozitului de lemne. Fugea foarte repede, aplecat: o siluetă neagră, topită în întunericul nopții. La jumătatea drumului se culcă dintr-odată, cu o secundă înainte ca lumina argintie a reflectorului să-l prindă în fascicolul ei strălucitor.

Tomulete îi șopti lui Mareș:

— A scăpat!

Nu-i mai zăriră umbra și știură că el a ajuns în curtea depozitului de lemne. Tomulete stătea ghemuit, gata să plece. Îi trebuiau trei salturi pentrucă era mai greoi, așa că o porni mai încet, clătîndu-se. Mecanicul îl urmă. Călcase parcă pe urmele celorlalți, numai că drumul fu mai scurt. Se aruncă de două ori la pămînt și așteptă trecerea luminii reflectorului pe deasupra. Înainte însă de a pleca a doua oară se întîmplă ceva de neînțeles. Rotirea luminii încetă și fișia argintie se opri pe taluzul de pietre pe care stătuseră înainte. Deasupra cîmpiei încremenite, aproape fără vegetație, vîntul stîrnise puțin praf și, în fascicolul prelung zumzăiau mii de insecte verzui.

— Ne-au văzut! își spuse Mareș. Soldații vor da alarma!

Așteptă un minut sau două. Nu știa ce să facă pentru că acum totul era o chestiune de răbdare deși orice întîrziere devenea primejdioasă. Începu să înnumere în gînd pentru a marca astfel secunde. Cînd ajunse la 165, lumina reflectorului se mută, nu rămase decît o pată rotitoare, un disc turtit de lumină, mișcîndu-se pe cerul îndepărtat.

Se auzi zgomotul mic al unui cosaș care secera o tulpină. Mirosea a iarbă arsă de arșiță, a pămînt uscat la soare și a mărăcine, un miros sălbatic

de plantă necunoscută. Mareș așteaptă încă o rotire a reflectorului, vrînd să știe dacă într-adevăr soldatul se alarmase sau nu. Se gîndea că poate furca reflectorului se întepenise și că-i fusese frică degeaba. Ceilalți îl așteptau, nu mai putea să întîrzie. Nu-i era frică, avea chiar o energie nestăpînită în trup. Aștepta de multă vreme ocazia asta de a acționa și inactivitatea îl ostenise.

Fîșia de lumină trecu încă odată pe deasupra lui. Se ridică și începu să fugă. Simțea răcoarea aerului străbătut și căuta o îngrămădire de măcăciuni după care să se ascundă. Gîfii și nu zări nimic în afara îngrămădirii negre de lemne în spatele căreia îl așteptau ceilalți. Cînd socoti că străbătuse a doua treime din drum și văzu iar fascicolul de lumină făcînd întoarcerea lui obișnuită se aruncă la pămînt. Inima îi bătea tare și își aminti că mai demult studentul îi spusese că suferă de inimă. „Cum i-o fi fost?“ se întrebă. Firele rare de iarbă pe care-și așternuse obrazul se albiră. O clipă își ținu răsufierea, gîndindu-se cu spaimă că va fi zărit, dar brațul reflectorului trecu mai departe. Se ridică și avu o clipă incertitudinea direcției. Reobișnuindu-se cu întunericul, desluși grămezile albicioase de scînduri. Ajunse la timp. Încă puțin și ar fi fost prins alergînd în fîșia reflectorului.

Tomulete îl întrebă încet cu o îngrijorare abia ascunsă în voce :

— Cum a fost cînd ți-a pus nătărăul ăla reflectorul în scăfirilie ?

— Atenție ! șopti Mareș în aceeași clipă.

Priviră curtea lungă și întunecată. Se auzeau pașii unui om apropiindu-se. Paznicul depozitului, gîndi mecanicul. Omul fluiera nepăsător, tîrîndu-și pașii. Se traseră după o stivă, unul lîngă altul, stînd foarte apropiați, fără să mai răsufle. Se auzi o tuse de om bătrîn și pe lîngă ei trecu după cîtva timp un bărbat mic de statură, îmbrăcat într-o haină scurtă. Îl lăsară să se îndepărteze vreo zece metri și după aceea Mareș le șopti :

— Acum, după mine ! Drept în față se află un gard de sîrmă ghimpată.

Nu alergau pentru ca să nu facă zgomot, mergeau numai grăbiți, cu pași întinși. Ajunseră în fața gardului și Niculescu apucă sîrmele cu țepi, depărtîndu-le una de alta. Trecură apoi aplecați prin ele și ajunși iar în cîmp, priviră spre postul antiaerian. Dîra reflectorului nu-i ajungea, rămăsese undeva mai jos.

— Aici ar trebui să fie o sentinelă, zise Mareș.

Îi opri pe ceilalți și cercetară cîmpia pustie.

— Vedeți pe cineva ? întrebă după zece secunde.

— Nu.

— Atunci au sentinelă jos, lîngă linia ferată.

— De ce să aibă o sentinelă lîngă linia ferată ? întrebă șoferul.

— Pentru că altfel sînt descoperiți.

— Și gara ? mai întrebă Niculescu.

— Gara e păzită, zise mahmur Tomulete, așa ne-a spus Dumitrana.

— Atunci ?

— Atunci, îl îngînă mecanicul pe Niculescu, atunci un tren cu muniții nu se lasă chiar așa de capul lui. Fiți atenți cînd coboriți...

El cunoștea locurile, de aceea îl aleseseră. Trecuse de multe ori ziua peste acest cîmp, dar noaptea era cu totul altceva. La o sută de pași sau mai puțin se zărea o perdea de salcîmi, neagră și foșnitoare. Puțin mai jos, într-o adîncitură, se afla stația de triaj cu liniile ei numeroase, cu gara mică, neluminată, o haltă mai mult, nearătoasă și neîncăpătoare.

— Dacă au o sentinelă aici, spuse abia auzit șoferul, de ea ar fi trebuit să aibă grijă pînă acuma Dumitrana. Doar n-o s-o lase să ne întîmpine cu piine și cu sare...

— Ai dreptate, recunosc mecanicul. Atunci mă duc eu înainte. Voi rămîneți aici. La o suierătură vă apropiați.

Și fără să mai aștepte, porni înainte, scoțîndu-și de pe spate frînghia subțire la capătul căreia se afla un săculeț umplut cu nisip. Pînă la perdeaua de salcîmi nu era prea mult. La cinci minute după asta auziră fluierătura mecanicului. Tomulete avusese dreptate. Dumitrana curățase cu ceferiștii lui locul. Se apropiară în grabă. Ajunseră între copaci. Aici era mai întuneric. Mirosea ușor a cărbune. Nu bătea vîntul. Aerul era mai rece ca sub bolta unei clădiri de piatră. Dumitrana și încă un necunoscut le strînseră mîna.

— Cum a fost ? întrebă primul cu vocea lui uscată.

— Bine.

Se apropiară de marginea perdelei de salcîmi și zăriră clădirea joasă a gării. În geamuri erau așezate perdele negre de camuflaj care nu lăsau decît niște urme galbene, subțiri în margini. O locomotivă pufăia pe șine. Se auzea răsuflarea bruscă a unei pompe și scurgerea apei pe pietrele haltei. Jos, în sala mică de așteptare se trezea o mulțime ostenită de soldați. Ofițerii începușeră să strige, glasurile lor răsunau înăbușit pînă aici. Pe cimentul peronului băteau țintele cizmelor, se auzeau clătănitul paturilor de arme lovite de caldarîm și lăzile de campanie aruncate din loc în loc. Semnalizatorul țacănea febril, cineva trîntise o ușa, o clipă peronul fu luminat și văzură toți forfota soldaților, lucirea scurtă a armelor și a căștilor de război.

— Sînt mulți, spuse Mareș.

— Destui.

— Acum îi urcă în vagoane.

— Mai e cineva cu voi ?

— Încă doi, zise Dumitrana, ei vor face decuplarea. Acum controlează ancorele vagoanelor.

— Cît e ceasul ? întrebă Niculescu, neliniștit fără să știe de ce.

— Douăsprezece fără cinci, îi răspunse mecanicul.

— Ați ajuns bine, spuse de alături și necunoscutul, un ceferist cu șapcă, pe care abia îl zăreau în întuneric.

Se auzi un semnal de locomotivă și din nou glasurile răstite ale ofițerilor. Jos, lîngă terasamentul aflat în întuneric, licăreau luminile slabe ale unor felinare.

— În cincisprezece minute, pleacă, zise Dumitrana. Sînteți oboșiți ?

— Nu, răspunse șoferul încet, cam fără convingere.

— Vagonul e mult în urmă. Cînd o să plece, trenul o să prindă puțină viteză. O să săriți pe treptele din față, ceilalți doi vor desprinde ancorele din mers. La 300 de metri mai încolo, la prima barieră, așteaptă cîteva motociclete cu ataș.

— Și cantonierul ? întrebă Mareș.

— E omul nostru. Vagonul se va opri mai încolo, ca să nu fie întrebăat după aceea dacă n-a auzit ceva...

— Și în caz de alarmă ?

— Fuge toată lumea unde vede cu ochii. Numai că alarma nu trebuie să se dea. Vagoanele sînt pázite de către doi soldați, fiecare la cîte o scară... Niculescu ascultă atent și nu întrebă nimic.

— N-ar fi mai bine să-i aruncăm din tren ? spuse Tomulete.

— Nu, trebuiesc dezarmați, atît. Pe urmă facem ce vrem cu ei. Totul e să nu tragă vreun foc de armă în aer, pentru că s-ar putea să fie auziți, fie de cineva din tren, fie de cei din gară.

— Și cei din vagonul dinainte ?

— Vagonul acela nu e păzit pentru că acolo au bucătăria.

— Cum ați făcut asta ? se miră șoferul.

— La cuplare. Oamenii noștri au spus că nu se potrivesc legăturile.

— Or să vă dibuie.

— Nu mai au timp. Pînă vor face anchetă, mareșalul va fi dat peste cap.

Glasul lui Dumitrana se asprise. Vorbea mai tare acum, fără să se mai ferească.

— Atunci crezi, că... întrebă șovăitor Mareș.

— Nu știu cînd, oricum, foarte curînd. Așteptăm numai semnalul.

— Ce zici ? rise încet Tomulete, cînd îți spuneam eu ! N-apuc să-mi fie și mie odată somn, că uite ce mi se întîmplă.

Jos, lingă terasament, sclipi un felinar cu lumină roșie.

— Semnalul, zise Dumitrana. Acum, atenție. Coboriți lingă șine. Alergați bine ?

— Destul de bine.

— Trenul va porni destul de încet. Duce greutate mare. Sîntem patru pentru asta. Doi la scara din față, eu și Mareș la spate. Ceilalți vor face altceva. Trebuie să dureze exact două minute și mai ales să nu se facă zgomot. De altfel, totul e pus la punct. În momentul în care trenul pleacă, la o locomotivă se va defecta o sirenă. Să nu vă speriați. Se întîmplă des. Dacă țiuie mai mult de trei minute, înseamnă că s-a dat alarma în gară. Vagonul trebuie spart imediat. Oamenii mei au cîte o rangă la ei. Cînd ajungem dincolo de barieră, trebuie să putem să aruncăm armele în motocicletele care ne așteaptă. Nu putem lua prea multe, numai cîte vor încăpea în atașele lor. Voi vă întoarceți pe același drum, la mașina cu care ați venit, s-a înțeles ?

— S-a înțeles.

Coborîră. Zgomotele gării se potoliseră. Se auzea numai țăcănitul aparatului de telegrafiat, anunțînd stațiunii următoare plecarea garniturii. Priviră șinele de fier pe care aluneca lumina slabă a felinarelor de manevră. La un ac pocniră talgerele de fier ale semafoarelor și o ușă se deschise luminînd o clipă pietrele lustruite ale peronului. Se auzeau glasurile soldaților germani. La vagoanele din față se înfiripase o melodie, cîteva versuri frînte, spuse cu glas răgușit.

— O să vedeți voi *Lily Marlen*, mîrîi Niculescu, întăritat fără motiv. Sirena locomotivei anunța plecarea.

— Sînt punctuali, spuse Mareș, privindu-și ceasornicul.

— Ce-i al lor, e-al lor !

Se apropiară de tren, ocrotiți de întuneric. Garnitura se puse în mișcare, lent. Mecanicul privi locomotiva și vagoanele de clasă cu luminile stinse. La ferestre stăteau ofițeri și soldați, fumînd tăcuți, cu ochii spre locul unde se aflau, fără să-i vadă. Cîntecul se auzi tot mai stins. Mareș numără în gînd vagoanele. La al șaisprezecelea se alarmă, dar văzu coșul vagonului bucătărie. Era precedat de alte patru vagoane închise ermetic. Pe scară fumau soldați cu armele între cizme. Garnitura luase puțină viteză. Se auzea zăngănitul legăturilor și ciocnirea ușoară a tampoanelor. În clipa următoare o loco-

motivă din apropiere şuieră. Totul fusese calculat milimetric de către ceferiști. Dumitrana le făcu semn :

— Gata !

Tomulete și cu Niculescu alergară la început pe lângă tren, tot în întuneric, aproape de sîrmele joase de telegraf, auzindu-le cum țiuie subțire, apoi simțiră că drumul se îngustează. Trecură de felinarele roșii ale încrușișerii a două șine unde roțile trenului scoteau niște pocnete ca de artificii. Pietrele ascuțite ale terasamentului le încurcau alergarea. Vagoanele începură să alunece mai repede. Alergau unul în spatele celuilalt, potrivit-și pașii. Mareș și cu Dumitrana rămăseseră puțin mai în urmă. Se mai auzea țipătul sirenei, un șuierat violent și se gîndiră toți patru în același timp că minutele convenite nu trecuseră. Pe treptele ultimului vagon se aflau doi soldați.

Mareș privi puțin în spate și văzu alte două umbre fugind. Își pregăti sacul de nisip, scuturîndu-i frînghia, și cînd zări chipul neamțului alarmat, începu să strige :

— Kamerad ! Kamerad !

Sentinela nu pricipa nimic. Stătea încă pe ultima treaptă, pregătindu-se să se ridice în picioare pentru ca să-și scoată pistolul automat de la gît. Dumitrana nu-l lăsă. Se agăță de bara de fier și urmat de mecanic se prăbuși peste el, lovindu-l cu sete. Îl dezarmară rupîndu-i cureaua armei. Soldatul se uita îngrozit la ei, nepricepînd nimic. Mareș îi vîri o batistă în gură și-i legă mîinile cu frînghia sacului de nisip. Nu se auzea decît vîjîitul unor plopi pe lângă care trecea garnitura în viteză. Dumitrana se uită afară, strigînd ceva lui Niculescu. Șoferul îi făcea semne cu mîna, ceea ce însemna că terminaseră și cu sentinela de la capătul celălalt al vagonului. Mareș văzu după aceea pe cei doi ceferiști care-i urmaseră, făcînd decuplarea în armonica de pînză gudronată care lega ultimul vagon de vagonul bucătărie. Ancorele fuseseră desprinse și în curînd își dădură seama că cele două platforme se desprind una de alta. Cei doi ceferiști săriră lângă ei.

— S-a făcut ! spuse necunoscutul care-l întîmpinase cu Dumitrana.

Era asudat și își ștergea fruntea cu dosul palmei.

Vagonul în care se aflau continua să plutească lin pe șine. Al doilea ceferist, un macagiu plin de cărbune pe față, se uita la soldatul legat, clătînd din cap cu o mirare comică :

— De, mă nene, așa-i la război !

Scosese o rangă scurtă și îl întrebă pe celălalt :

— Începem ?

— Acum, îl potoli Dumitrana.

Platforma îngustă nu le dădea voie să facă prea multe mișcări. Nu mai puteau să aștepte. Mareș se strecură pe treapa lungă și îngustă care ducea la ușa metalică de la mijloc a vagonului de mesagerie, dincolo de care se aflau armele. Cei doi ceferiști îl urmară. Viteza vagonului descrescuse. Trecură lent prin fața cantonului. Dumitrana văzu un om cu un felinar, făcîndu-le semne. Dincolo de bariera de lemn se aprinseră scurt trei faruri de motocicletă. În spatele lor, pe șosea, nu se vedea decît un nor de praf ridicat de curentul produs de garnitura ce se îndepărtase. Nu mai merseră decît puțin pentru că pe șine fusese așezat un drug de fier. Roțile îl turtiră, tîrîndu-l cîtva timp. Ceva scrișni metalic, prelung. Cele trei motociclete se apropiară pe un drum prăfos, paralel. Din ele săriră trei necunoscuți.

— Duceți sentinelele ! le zise Dumitrana scurt. Numai unul dintre voi. Aruncați-i în ataș și duceți-i cât mai departe de locul acesta.

Niculescu și cu Tomulete îi cărară pe cei doi soldați legați fedeleş și ajutați de către unul dintre ceferiști, îi aruncară într-un ataș. Motocicleta porni în goană pe drumul necunoscut de țară.

— Repede, deschideți ușile ! porunci Mareș. Nu-i timp de pierdut ! Ceferiștii loviriă cu drugii de fier lacătul vagonului.

— Vedeti dacă nu e cineva înăuntru !

Dumitrana păși primul în întuneric, ținind cu o mână arma luată de la sentinelă. Unul din cei doi motocicliști, scoase o lanternă și lumină pereții de lemn. Pe podele se aflau, aruncate în dezordine, aproape 500 de puști ZB, noi-nouțe, unse bine și o grămadă de pistoale Diemler-Buch și Bereta. Atașurile motocicletelor fură umplute la repezeală cu arme. Nu încăpeau prea multe. Tomulete împreună cu Niculescu cărară două lăzi de cartușe, aruncate într-un colț. Lumina lanternei motociclistului descoperi o stivă de mașini de scris, toate în cutii metalice, abia sticlind în lumina săracă.

— Nu luăm și o mașină de scris ? întrebă șoferul. Poate o să avem nevoie...

Mareș rise înveselit.

— Nu-i rea ideia !

Apoi se încruntă dintr-odată :

— Ce spui, șefule ? se întoarse întrebător spre Dumitrana.

— Acum ne trebuie cât mai multe arme, spuse acesta. Ia vedeți câte pistoale mai încap în ataș.

Se auzi păcănitul motocicletei care se întorcea fără cei doi nemți.

— I-am lăsat într-un lan legați unul de altul, zise omul de pe șa. Până mâine dimineată, cred că nu-i va găsi nimeni.

Umplură și cel de-al treilea ataș, grăbiți. Dumitrana pîdea într-o parte semnalele cantonierului. Pe șosea nu se ivise nici un automobil. În jur nu era decît noapte, o noapte plină de vînt, întunecoasă, fără stele. În depărtare se auzeau zgomotele gării de triaj, un amestec de semnale de locomotive și șuieratul vagoanelor în manevră.

— Gata, zise cineva.

— Retragerea, porunci Dumitrana. Mareș !

Mecanicul se apropie.

— Drumul e liber. Ocoliți corpul de gardă de la postul antiaerian. Nu e momentul să vă lăsați prinși. Eu am să apuc pe alt drum. Știu de unde să te iau. Nu ai voie să faci plimbări. Rămîi la Niculescu pînă te chem eu. S-a înțeles ?

— Înțeles.

— Atunci, drum bun. Aveți mașina, trebuie să vă culcați și voi în noaptea asta...

Se salutară în tăcere și se împrăștiară. Cei trei urcară iar malul de pămînt. Erau la aproape patru sute de metri de gară și Mareș își aminti că știa o potecă care-i ducea puțin mai departe de bătaia reflectorului. Mergeau tăcuți, obosiți. După un timp, înainte de a începe traversarea locului deschis, culcați unul lîngă celălalt în iarba rară, pe pămîntul tare și sălbatic, stătură cîteva minute umăr lîngă umăr.

— Cum a fost ? întrebă șoferul pe Niculescu.

— Un fleac ! făcu acesta lăudăros.

— Cred și eu. Unde-i organizare !

— Nemții ăia parcă erau niște pui de găină...

— Puteau să fie și mai ai dracului, dar se pare că s-au cam săturat și ei de război...

Mareș nu-i asculta. Trăgea cu urechea spre gară, așteptînd să audă alarma.

— Trecem ? întrebă șoferul. Mi-e un somn !

Priviră curtea depozitului de chereștea pe care o ocoliseră.

— Ce-i facem cu nărodul ăsta cu reflectorul ? întrebă cu o disperare voită Tomulete, că nu se mai astîmpără.

Și după aceea se rugă de cineva necunoscut aflat în spatele lentilei reflectorului :

— Mai stai, mă neică odată, că ți-o ajunge.

Mareș îl privi pe Niculescu. Studentul ronțăia un fir uscat de iarbă cu o nepăsare curioasă.

— Cum a fost ? îl întrebă. Parcă erai suferind de inimă...

— Cine mai bagă de seamă fleacurile astea, acum, și după aceea rîse :
Trecem ?

— Trecem.

— Tare i-aș mai sparge jucăria ăstuia !

— Ce, reflectorul ?

— Da... N-are somn, domnule, nu se mai potolește. O să-mi rup hainele din cauza lui...

Înainte de a începe traversarea își dădură seama toți trei că erau bucuroși cum sint bucuroși oamenii care au dus la capăt o treabă grea...

DIN CICLUL: „OPERA ENERGIEI“

BARAJUL

KISS JENŐ

primul meu popas,
unde nici zi, nici noapte, popasuri munca n-are.
Mă uit — și-s fără glas:

deasupra văii, peste tot și toate,
văd încordate
firele de fier:
ca de pânjeni, țesături ciudate.
Paingul: cupa de beton, ce lin
pe două fire-n vale se coboară.
Lumina e filtrată și cerul opalin;
un abur peste culmi, în zarea clară.

Și, răzimat de parapet, pe drum,
privesc în vale:
jos,
tot mai arătos,
cu o curbură ca de liră, grațios,
curat,
s-a conturat
barajul.

Barajul!

Ochilor mei li-e dat să te privească,
mândrie omenească
a oamenilor care simt în toate
o nouă demnitate.

Las ca privirea mea să rătăcească.
Se-aprinde soarele-n amiaza cristalină.
Pleoapele îmi tremură-n lumină.
Ca niște cărăbuși trec camioane —
în zumzet pe șosea într-una zboară
și coboară
la temelii, ciment —
ca din beton — din noul element —
să se închege-n marile coloane

Barajul!

LACUL

Un lac va fi. Un lac afund.
Nu case, codri. Pietre-n fund.
Nici cînt, nici zvon. Tăceri și unde.
În mîluri, peștii s-or ascunde.

Intins ne mai văzut de soare.
Năvală moale de răcoare.
Tîrziu ? Devreme ? Nu va fi ;
doar apă — umbre străvezii.

Ciudat îmi pare, nefiresc,
că apă de pe-acum zăresc.
Nu într-o largă vale sunt,
ci-n fundul unui lac afund.

În jur, în viitoare zile,
vor fi șosele, drumuri, vile...
Pe fața lacului, spre mal,
va clipoci val după val.

Cei care lacu-n bărci l-or trece,
se vor uita-n adîncul rece :
ce povîrnișuri fi-vor jos ?
Ce-ascunde lacul răcoros ?

Eu în adînc nu voi privi ;
o taină, mie nu-mi va fi.
Voi spune c-un surîs ciudat :
„Acolo jos, eu am umblat...”

TUNELUL

Eu te slăvesc, îmblînzitor de ape,
al tigrilor lichizi mărit dresor !
În cuști, tăcînd, semnalul tău așteaptă
semeața fiară, fără un fior !
Sălbateca minie și-a uitat-o.
Clipește către tine-n mîrîit.
— Ieși în arenă ! — strigi, și fiara-ndată
— zburlită — o pornește domolit.

Eu am văzut cum intră-n salturi tigrii,
prin ce tunel ies în arenă azi.

*Tunelu-l vezi ? Prin el dă buzna valul,
cînd îi desferici poartă și zăgaz.
Va rage, dar aceea ce-i ordonă
sprînceana-ți încruntată, va fi sfînt !
Turbine va roti cu tălpi enorme —
și tot poporu-l văd aplaudînd !*

*Eu te slăvesc ! doar tu învingi o forță
de mii de ori mai mare decît ești !
Mă-nchin — în ăst tunel zidit de tine —
în fața măreției omenеști.
Se tem de tine pietrele învinse
și apele ce-n cale se reped.
Cred în puterea și în brațul tău.
De-acî exlam prin timp : eu cred, eu cred !*

În romînește de Veronica Porumbaen

GÎNDURI DE ANUL NOU 1959

ALFRED MARGOL SPERBER

zăpezi înstelate, sub stelele albe de sus,
Ce claritate și liniște-n lucruri!
De frumusețea clipei te bucuri
De măreția vremii atîtea ai de spus.

Schimbătă-i fața lumii, vezi
Cum visul ca în basme ia forme noi, tot alte,
Noi sîntem creatorii coloanelor înalte
Ce țin întreg pămîntul sub zăpezi.

Tot în ajun de Anul Nou era
Cînd ceasul ne-a bătut în gonguri clare
Și-n sărbătoarea noii Republici Populare
Un vînt al libertății peste pămînt bătea.

Cît alb și-n ziua ceea și totul înstelat,
În iarnă-ai înflorit, o, primăvară,
Cînd clopotele-n suflete sunară
Festiv cum niciodată n-au sunat.

Armindeni, flori în străluciri de nea,
O, bucurie neîncăpătoare
În inimile lumii muncitoare
Și mîna prinsă-n joc, și tot ce ne unea!

Cînd muncitorii știu ce sînt
Și robi cînd nu mai sînt sub soare
Puterea lor prin timpurl creatoare
Pare-o minune nouă pe pămînt.

*Nemărginit, li se cuvine lor
Pământul, ei doar să-ndrăznească
Și pot să-arunce puntea pămîntească
Spre cel mai tînăr astru rotitor,*

*Mîinile lor dau lumii tot ce vrei.
Și aurul și holda din cîmpie
Și pacea așteptată de-o vecie
Și liniștea și frumusețea ei.*

*Pe urma lor pămîntul rodește și-l culegi
Și suferința vremii se pierde la tot pasul,
Ei sînt acei ce hotărăsc și ceasul
Înalt al libertății lumii-ntregi !*

În romînește de Ion Horea

REPORTAJ DIN OLTENIA

FLĂCĂRI TINERE

NICOLAE JIANU

Un deceniu în urmă, de pe harta industrială a țării, Oltenia lipsea. Un șantier naval la Turnu-Severin, câteva anemice exploatare carbo-nifere în pădurile Gorjului, erau singurele pîlpîiri de viață civilizată ale unei bogate provincii. Ea se așeza astfel în rîndul celorlalte pămînturi peste care istoria zbură, lăsîndu-le în durere și nimicnicie: Moldova, Dobrogea, Țara Moșilor, Maramureșul... Oamenii ei, „juveții” isteți, pămîntii și flăminzi, apucau încă din copilărie drumul orașelor mari, intrînd într-o viață tristă și sălbatică, de slugi ale burgheziei negustorești. Oltenia vindea ziare și zar-zavat, gaz și mîngal. Oltenia dormea în pivnițe și subsoluri, sub planșeul Dimboviței la Azilul de noapte. Seara, cînd orașul își arăta „splendorile” lui, cînd începea viața barurilor și a caselor de toleranță, armata de slugi dispă-reă. Ii vedeai adeseori frînti de oboseală, prin ganguri obscure, numărîndu-și bănuții și murmurînd un cîntec din satul lor, o doină care se scurgea printre ziduri ca un bocet. Pe la patruzeci de ani, bătrîni și bolnavi, cu ochii lor inte-ligenți, înghețați într-o scîlipire rea, oltenii se întorceau acasă, să moară pe cerdacurile lor înalte, lingă cîntecele lor, pe chilimurile de o stranie fantezie, în dumbrăvile Jiului și Gilortului. Craiova, „cetatea banilor” ajunsă un tirg de cîrciumari, de advocați și morari, agoniza ea însăși. Cu tot prestigiul său istoric, Oltenia rămînea prizoniera cîtorva familii de latifundiați. Pămîntul care-i născuse pe frații Buzești, pe Iancu Jianu, pe Tudor din Vladimiri, pe Brîncuși, pe Țighezi, poporul care zămislise doinele și baladele, plîngea sub strălucirea conacelor, gemea sub cizma vătafilor, se topea în morile cu val-țuri, înfipte ca niște monstruoziități nesătule în Cîmpia doljană.

N-am uitat. Am văzut copii de doi ani mîncînd mătrăgună cu vin aspru de hibridi crescuți pe dealurile pietroase ale Motrului. Am văzut femei cu sinul sterp indesînd în gura sugarilor cîrpe imbibate cu țuică de prună. Puii de oltean adormeau într-o tragică visare, trecînd direct în moarte, sau îngroșînd cîrdurile de „inocenți” care băteau colburile satelor cersînd. Mai la vale, spre Dunăre, pămîntul era darnic. Moșiile se măsurau cu mia de hectare și în mijlocul lor, ca un simbol al rînduieiilor sociale romînești, înfloreau domeniile regale de la Segarcea.

În atmosfera aceasta medievală, două evenimente au marcat existența unei lupte teribile, pe viață și pe moarte. Comuniștii judecați în procesul de la Craiova s-au transformat în acuzatorii regimului de teroare patronat

de monarhie și au rostit din boxa lor rechizitoriul pe care poporul însuși îl făcea stăpînilor săi. Ceea ce trebuia să însemne o lovitură mortală dată Partidului Comunist Român, a devenit un puternic act de acuzare împotriva regimului burghezo-moșieresc. Nu se auziseră pînă acum cuvinte mai îndrăznețe și mai grele. Acolo, la Craiova, comuniștii au smuls masca de pe obrazul burgheziei și moșierimii, arătîndu-l în toată hidoșenia lui gloatelor de flămînzi, armatelor de greviști, țării întregi. Cred că atunci, în acel ceas pregătit pentru osînda comuniștilor și pentru orbirea opiniei publice, a trecut prin inima clasei asupritoare cel dintîi fior al prăbușirii.

Trebuia întreprins altceva cu o regie mai bună, cu actori de încredere, cu riscuri mai mici. Era nevoie de intervenția grabnică a lui Dumnezeu, pentru restabilirea ordinii tulburate; pentru a se reface prestigiul avariata moșierimii și negustorimii românești. Și tot Olteniei i-a revenit cîntecul de a fi scena unei lovituri de teatru în care era angajat tot arsenalul de misticism, de demagogie și perversiune pe care burghezia îl întreținea cu rîvnă.

La hotarul domeniilor Coroanei, la Maglavit, Dumnezeu a coborît și s-a înfățișat unui cioban alcoolic declanșînd una dintre cele mai sinistre farse diversioniste. Fascismul prindea putere, teroarea creștea în fabrici și uzine, milioane de oameni cădeau în virteful curbelor de sacrificiu, închisorile erau pline de răsculați, dar presa, „liberă și democrată“, presa, întreținea cu o patimă bine plătită, minunea de la Maglavit.

Așa dar pe pămîntul Olteniei, coborise Dumnezeu. El nu-i întreba pe olteni dacă au ce mîncă, de ce le mor copii, de ce trăiesc în bordeie, de ce aleg drumul amar al bejeniei. Nu. Acestea erau dureri prea pămîntesti. El îi îndemna pe oameni să vie la Maglavit, să se tînguie zile și nopți în fața unui copac, să verse cea din urmă para în poala blînzilor figuranți ai farsei divine. Guvernul a acordat reduceri pe căile-ferate și Oltenia a cunoscut într-adevăr o teribilă afluență de turiști. Dezamăgiți de înfățișarea timpă și abrutizată pe care o luase divinitatea, pelerinii se întorceau acasă zîmbind.

Cu toată strădania regizorilor, ecurile spectacolului se stînsă încet. Perdeaua de fum începu să se ridice și lumea se trezi de-odată în fața unei realități teribile: fascismul la putere, războiul anti-sovietic, sutele de mii de morți și răniți. Rușinat și neputincios, Dumnezeu se trase în cîșorul lui din cer. Peste Oltenia coborî tăcerea morții și a mizeriei ajunse la desăvîrșire.

Acum, în văzduhul întunecat fulgerau și mai puternic vorbele osîndiților de la Craiova. Rechizitoriul rostit atunci de comuniști aducea după sine sentința inevitabilă a istoriei.

devărata minune s-a petrecut mai tîrziu. Revoluția n-a ocolit Oltenia, așa cum nu i-a rămas străin nici un petec din pămîntul acestei țări. Știri scurte veneau în fiecare zi și în două vorbe de gazetă simțea cum crește o uzină, un șantier, o școală, un spital, auzeai vîietul tulburător cu care o țară întreagă ieșea din pămînt, spre lumină. „Electroputere“ la Craiova! De necrezut, dar iată emblema acestei fabrici umblînd pe drumurile țării și trecînd hotarele ei. Circulăm cu tramvaie făcute la Craiova, mișcăm

fabrici cu motoare de acolo, cumpărăm din magazine sute de piese și aparate de civilizație și bună stare ieșite din mâinile oltenilor.

Oltenia intră în ritmul vertiginos al industrializării, al vieții moderne, al socialismului. Oltenia se anunță a fi un miraculos izvor de bogății. Este aproape straniu cum ne-a dispărut din memorie imaginea veche a provinciei împărțite între cițiva moșieri și cum își face loc profilul viitorului său. Asिști acum la o difuziune masivă a civilizației, la o tulburătoare luptă cu inerția veacurilor. Suflul revoluției cuprinde mereu orașe, țiguri, sate și cătune. În stațiile de cale ferată, aglomerații de mașini așteaptă să fie distribuite, stive mari de materiale de construcție se întind pe rampele ajunse neîncăpătoare, o lume grăbită freamătă fără încetare. În căutarea ei severă și preocupată, simți efortul uriaș al așezării unei lumi noi. Venit din alte părți, ghicești îndată chipul olteanului, uscat și smead, nervos și inteligent, iscoditor și ironic. În tren, în autobuz, într-un camion deschis, într-un colț de hotel, te simte că ești străin și-ți vorbește despre Oltenia lui, despre ce a fost, despre ce va fi. Unul din ei mi-a adus aminte că pe acest pământ oltenesc, Gheorghe Gheorghiu-Dej a spus în 1933: „Înainte oricărei legi stă dreptul muncitorilor la viață”. Și această poruncă supremă s-a împlinit acum.

La Tirgu-Jiu, în clădirea Trustului Petrolifer, așteptind ceasul plecării spre schele, trăiesc sentimentul ciudat că mă aflu la sediul unui comandament de front. Noaptea a căzut de mult, dar aici sosesc și pleacă mereu automobile mici cu coviltirele stropite de noroi. Aud rostindu-se nume de ingineri, de maiștri, de muncitori. Îi văd îmbrăcați în pufoaice și în șube impermeabile, dar nu-i pot deosebi. Aceleași chipuri arse de soare, de vânturi și ploii, aceiași ochi aprinși. Aflu că unul dintre ei e inventator și laureat al premiului de stat, că a fost în India să instaleze sonde și rafinării, că a studiat în Uniunea Sovietică, dar pare coborît acum de pe turlă dintre mașini și smircuri fierbinți. Asemenea oameni sînt coplesitori. Te simți neînsemnat venind dintr-un mediu liniștit, din liniștea cărților și a tabieturilor sedentare. Mă consolează doar gîndul că la miezul nopții voi pleca lîngă unul din acești oameni, că mă voi apropia măcar de condiția eroică a vieții lui, că voi simți poezia înaltă ce se ascunde în două cuvinte foarte des folosite: construirea socialismului.

Tirgul a palpitat puțin după căderea nopții, apoi s-a adîncit în casele lui vechi, s-a încălzit și a adormit. Un ceasornic de turn bate orele aducînd atmosfera patriarhală care nu vestește deloc vîltoarea șantierelor apropiate. Undeva, în întinericul umed și rece stau ascunse „Coloana nesfîrșită” și „Masa” lui Brîncuși. Din cînd în cînd trec zguduind clădirile vechi, remorci încărcate cu țevi uriașe. Mergem împreună spre aceleași enigmatice schele de la Bilteni și Țicleni, pe o șosea cu asfalt proaspăt. Mașini rutiere în odihnă răsar în lumina farurilor ca niște fiare preistorice. Sate mărunte cu nume ciudate, dorm la marginea drumului: Cilibii, Moi, Cioboți, Peșteana, Iași...

Întrebăm:

— Americanii nu cunoșteau aceste zăcăminte?

— Se pare că știau dar le țineau în rezervă. Storceau Valea Prahovei pînă la epuizare. Nu se așteptau că vor fi nevoiți să fugă. Săparea unor puțuri noi e o treabă grea și costisitoare, cere investiții uriașe, tehnicieni mulți și pricepuți.

Ne gîndim că Oltenia a scăpat de pecinginea capitalului străin. Acum străfundurile acestui pămînt dau buzna la suprafață, se reped cu o putere gigantică pe țevile prea mici, se dăruiesc acestei mulțimi care forfotește pe tot cuprinsul văii. Petrolul, petrolul! Mobilul atitor intrigi și războaie, cauza atitor jertfe și înfruntări, aici e pus să slujească omului, să-l încălzească, să-i miște fabricile, să-i dea încălțăminte și haine. Petrolul acesta l-a strîns de pe drumuri pe oltean, l-a făcut să ridice fruntea, să se simtă stăpîn pe pămîntul care, pînă acum, nu era bun decît pentru mormînt.

Pe măsură ce înaintăm, din noaptea cețoasă se desprind siluetele blocurilor, cabanele, atelierele, cluburile, dormitoare, enunțate clădiri încă la șosea, vestind începutul unor orașe, al unor așezări pentru veacuri. Imagini familiare, întîlnite și în alte sute de colțuri ale țării, dar aici, ele simbolizează însăși nașterea tumultuoasă a lumii socialiste.

Bordeie, garduri putrede, acoperișuri părăsite, ochiuri de geam întunecate și triste, se ascund printre clădirile noi.

Par niște strigoi ieșiți la miezul nopții și te înfioară. E lumea veche, lumea suferinței și a durerii, lumea tragică a preistoriei care se topește la dogoarea flăcărilor tinere. Ne întoarcem fața de la ea, deși s-ar cuveni poate o clipă de reculegere pentru miile, pentru milioanele de olteni care s-au risipit în țărîină, fără să știe că omul se naște pentru a fi fericit. Dar nu vrem să tulburăm ceasul acesta de taină.

Imaginea dispare repede și Biltenii se anunță puternic luminați. Ateliere, dormitoare, cantine, birouri, panouri viu colorate, lozinci înălțate pe frontispicii. Ne lăsăm catrafusele într-o odaie neverosimil de caldă și plecăm mai repede la Rășina-Țicleni, peste deal.

Pîclele nopții, cu aburul de la bateriile de cazane, pritocesc și difuzează lumina, o fac lăptoasă și umedă, o poartă în valuri printre sondele care se înalță severe și tăcute.

Te-ai aștepta ca în cuprinsul văii, pămîntul să fie bătut de circulația intensă a tractoarelor și camioanelor, dar constai că el e răvășit, răsturnat și chinuit ca o arătură. O potecă se înfiripă rar și trăiește puțin, înghițită de zvircolirea veșnică a mașinilor. Trebuie să străbați noroaie mari ca să ajungi la sondă.

Ne îndreptăm spre sondele lui Muscalu, a lui Alexe, a lui Păun, a lui Guloiu Daniel, brigadieri frunțași. Căutăm zadarnic umbrele oamenilor. Sînt ascunși de masivele metalice, adunați acolo în jurul „găurii“.

sondă în exploatare, sau în producție, cum i se mai spune, e o unealtă singularică și tăcută. Petrolul tînăr și vijelios iese singur de la doi kilometri, împins pesemne de o tainică nevoie de lumină de care sufăr adîncurile. Un om trece odată, de două ori pe zi să controleze ventilele. În preajma unei asemenea sonde, auzi doar un susur și dacă atingi conducta, simți tremurul sîngelui negru. Sonda ajunsă în stadiul acesta e ursuză ca o fată urîtă.

O sondă în foraj e o uzină vie. Cu ajutorul ei omul se face simțit în miezul pământului, trimite într-acolo mesajul spiritului său neastîmpărat, înfrîngînd inerția stratelor așezate de milioane de ani, deducînd viclenia apelor subpămîntene, învingînd puterea năpraznică a presiunii și a căldurii. Povestea forării unei sonde se poate înșira pe un spațiu foarte mare și dramatismul ei oferă adesea complicații nebănuite. Aud vorbindu-se despre sondori ca despre cele mai înalte personaje ale șantierului și în puțină vreme mi-am dat seama că fenomenul e firesc. Gîndiți-vă toți cei care mîncăți pîine, care vă odihniți în apartamente calde, cei care străbateți mările și văzduhul, la sondorul îmbrăcat în mantaua de cauciuc, la omul care face cu puțință mișcarea uluitoare a lumii moderne. Iată unul dintre ei: Păun Constantin, prahovean de la Băicoi, a venit să-i învețe pe olteni cum se scoate păcura. Și-a lăsat valea lui ajunsă la așezări trainice, la tradiții, la procese tehnologice mai ușoare, și a venit aici, pe un pămînt virgin, nesupus și greu de învins. Pare făcut pentru asemenea bătălii. E îndesat, cu fălci puternice, cu ochi mici și iscoditori. La început întruchipează înfățișarea aceasta de om aflat la veșnică pîndă și veșnică întîlnire cu inerția ostilă a pământului. Și pe de-asupra nu-i place să vorbească. Înțelege însă că zgomotul puternic al granicului i-ar astupa glasul. Dar ne roagă cu ochii să înțelegem că nu poate sta la sfat. E încordat tot. Simte cu inima care transmite în făptura lui masivă, trepidațiile mașinii. Aude toate zgomotele, știe cînd sapa nu mai poate, o ușurează puțin, îi trimite noroi sau unsoare. Lupta cu adîncurile e grea și oricît de perfecționată ar fi aparatura, omul hotărăște totul, de istețimea lui depinde izbînda. O singură greșeală costă milioane. Dar inima măiastră a lui Păun creiază milioanele, le dă poporului cu simplitatea cu care ar da o bomboană unui copil.

Păun e îndrăgostit de sonda lui ca de o ființă. S-ar putea ca un critic de literatură să-i suspecteze acest sentiment, dar Păun nu se va despărți de sonda lui niciodată, nici o zi, nici un ceas din zi sau din noapte. Mulți sondori mîncă și se odihnesc departe de sondă. Păun și-a făcut o casă pe roate, la cițiva pași. O tîrăște pe dealuri, prin văi, prin noroaiele uriașe, prin zăpezi, acolo unde sapa se înfinge în pămîntul virgin. În puținele ceasuri pe care le petrece în această ciudată colonie, cînd doarme, cînd citește ziarul, cînd scrie nevestei, cînd ascultă muzică, Păun e la sondă, o aude gîfîind, îi urmărește pulsațiile, gata să-i sară în ajutor. S-ar putea ca dragostea aceasta să fie prea limitată și puțin egoistă, dar Păun izbutește să dea sondele în producție în timpuri record, să realizeze economii mari, să grăbească procesul de înălțare a acestei regiuni.

Iată-l pe maestrul sondor Muscalu Constantin, pe comunistul Muscalu, participînd la conducerea și îndrumarea întregului complex economic din jurul Țiclenilor. El realizează saltul de la concepția gospodărească la aceea a omului politic, trăind cu toată ființa lui marele efort al construirii socialismului, suferind pentru orice înfrîngere, bucurîndu-se pentru izbînda fiecărui sondor.

Aici, în văile dintre Jiu și Golești, oamenii înșiși sînt tinere flăcări, ard necontenit și înalt. Prahovenii au fost pionierii acestor locuri. Oameni căliți în lupta cu patronii străini, urmașii chirovnicilor cresc la rîndul lor generații întregi de sondori, mecanici și podari, petroliștii care vor stră-

punge toată Oltenia. Generația aceasta nouă va da naștere Olteniei socialiste, ajunsă aici după calvarul lung al robiei. Prahovenii se vor întoarce la locurile lor, dar va rămâne în istoria acestui ținut amintirea bătrînilor solomonari ai petrolului.

Lupta acestor oameni cu natura subpămînteană poate să nască o epopee, conștiința lor profesională, patima lor politică, simțul ascuțit al răspunderii lor sociale, îi impun ca eroi autentici ai timpului nostru. Însă ceea ce surprinde și atrage de la început, ceea ce constituie de fapt rodul revoluției, este vasta mișcare ce se asociază în jurul lor, freamătul neistovit care împinge colectivitatea spre condiția la care visează de mult amar de vreme. Derutantă la început, greu de surprins în câștigurile ei imediate, mișcarea aceasta continuă, își arată pe încetul resorturile întinse și înțelegi că lupta nu se duce numai pentru petrol. Ai chiar impresia că această avuție subterană e doar pretextul pentru valorificarea unei comori mai de preț: sufletul oamenilor. Al celor care vin din alte părți, al celor localnici mai cu seamă. Am pomenit de resursele mizere ale lumii care dispăre. Trebuie să culese aceste vestigii și așezate într-un muzeu. La Țicleni, poate la Bîlteni, va fi mâine, poimîine un oraș strălucitor. Într-un parc al acestui oraș trebuie să stăruie amintirea înfricoșătoare a robilor de pe moșia lui Dincă Schileru, de pe toate moșiile olteneste, de pe domeniile regale, în această Oltenie nouă.

În cuprinsul zilei am văzut sate întregi pustii. Toți locuitorii lor se aflau în schelă, la sonde, în ateliere, în birouri, în cluburi, în școli. Pe înserat casele lor se luminau feeric, și în ogrăzi și în grajduri străluceau becurile. Din pridvoarele lor înalte, difuzoarele trimit în văzduh cîntecele venite de departe, de la Craiova și din capitala țării. În cîțiva ani, șantierul i-a absorbit pe olteni, i-a trezit din amortirea rurală. Nu sînt mirați de această schimbare violentă în care văd răsplata tîrzie a suferințelor și întinericului în care au viețuit.

În lumina viitorului, își înalță fruntea Oltenia socialistă.

OLTENIA PETROLIFERĂ

UN CROCHIU AL OLTENIEI VECHI

VASILE NICOROVICI

Pentru înțelegerea Olteniei actuale, se cere a fi evocat trecutul, fie numai din nevoia de a se evidenția contrastele. Din păcate cunoaștem prea puțin Oltenia și pe oamenii ei. Călătorul vede în imaginație, după datele furnizate de geografie, un ținut limitat între Carpați, Olt și Dunăre, cu munți masivi în nord, pe care urcă păduri de conifere și fag, cu stepa nisipoasă, bătută de vînturi aspre și arsă de soare, coborînd în terase spre Dunăre și închi-

puind un întins teritoriu al cerealelor, cu un lanț de dealuri mai line la mijloc, între munte și cîmpie, dealuri pe care castanul sau liliacul sălbatic de proveniență mediteraniană pot conviețui cu fagul și stejarul. Tot ca niște particularități ale acestor locuri ni se înfățișează stațiunile climaterice din nord (Olănești, Călimănești și Govora), mănăstirile situate prin depresiuni (Horezu, Tismana și Cozia), urmele podului lui Traian de lângă Turnu Severin, culele medievale, ca o evocare a timpurilor de mult apuse. Pe aici dacii au așezat tabere întărite pentru incursiuni în sudul Dunării, romanii au lăsat drumuri și castre. Au trecut slavii lăsînd nume de locuri: „Rîmnicul-Vîlcii“ („ținutul lupilor“) și Gorj (Jiul de sus, adică „Gornii Jiu“). Caracal derivă din Kara-Kalé, cuvînt turcesc și-nseamnă „cetatea neagră“. În sud, la Rovine, Mircea cel Bătrîn l-a înfruntat pe Baiazid. Din Vladimiri, din partea Gorjului, au pornit pandurii lui Tudor.

Cunoaștem prea sumar Oltenia fiindcă s-a scris puțin despre ea. Ca-n totdeauna s-a exagerat pitorescul, tocmai pentru a se ascunde faptul că regiunea, chiar pînă în timpurile moderne, a fost un bastion al reacțiunii feudale, iar Craiova, vestita „cetate a banilor“, era de fapt orașul de reședință al marilor latifundiari. Satele de coloniști, sau de foști robi ai mănăstirilor, rămîneau dependente de marea proprietate moșierească și trăiau într-o mizerie crîncenă, din care cauză țărani, mai ales cei din nord, plecau într-un adevărat exod către marile orașe (în special București) pentru a se angaja ca măturători, pavatori, vînzători de ziare, încercînd astfel să-și mențină, printr-o muncă neagră, gospodăria în stare falimentară. Concomitent, scrieri îmbibate de mentalitatea moșierească făceau elogiul stărilor patriarhale. Un „Ghid al Gorjului“, editat de „Liga națională a femeilor romîne“ se extaziază în fața pitorescului orașelor oltenești fiindcă în ele: „alături de case și vile cochete, aliniate ca niște misuri la un concurs de frumusețe, vezi încă bătrîne case cu pridvór, umbrite de zorele sau viță sălbatică și străjuite de cîte o băbuță împletind la ciorapi și cu ochelari legați cu sfoară peste tulpanul negru“.

Înapoierea Olteniei s-a datorat și faptului că burghezia acesteia a fost extrem de slabă. Bazîndu-se numai pe comerț și pe o industrie legată prin excelență de agricultură, ea rămînea tot la cheremul marilor proprietari. Morile erau întreprinderile cele mai dezvoltate și în care se investiseră cele mai mari capitaluri. Apoi veneau, în ordinea importanței, o sumedenie de alte fabrici, prelucrătoare ale produselor agricole: tăbăcării, fabrici de spirt, de ulei, de cherestea, de paste făinoase, de conserve, bomboane, oțet, dopuri de plută, cuie de lemn, mobile, perii, bidinele etc. Fabricile de pap, vopsele și alifii cosmetice erau denumite pompos „industria chimică“. O singură uzină metalurgică mai importantă la Craiova, a lui Brătășeanu.

În 1935, Carol al II-lea, n-a găsit altceva mai potrivit pentru Oltenia decît să-i dăruiască „un drum al regelui“, care lega centrele de nord cu Siliștea și Sibiu, trebuind a deveni astfel „punctul de atracție al turiștilor automobiliști, rivalizînd cu cele mai splendide șosele de munte din Europa“. Este exact tot ce putea fi mai inutil. Dar în vechiul regim această inutilitate a fost trîmbițată ca o glorie a regiunii.

ȚICLENI — PERLA OLTENIEI

Dacă e vorba de o glorie adevărată a Olteniei de azi și de totdeauna, atunci localitatea petroliferă Țicleni, de lângă Tîrgu-Jiu, o reprezintă cu adevărat. Țicleni e un mare centru al industriei socialiste, extrem de tînăr și de aceea

puțin cunoscut, însă importanța sa economică și de prefacere revoluționară a regiunii înconjurătoare, îl situează în rîndul marilor cetăți ale socialismului ca Hunedoara, Bicazul sau Borzești. Pentru Oltenia de astăzi, și mai ales cea de mine, localitatea are semnificația unei noi dimensiuni, care schițează drumul ei de viitor. Este acea Oltenie puternică și industrială pe care o prefigurează șantierele navale de la Turnu-Severin unde se construiesc astăzi uzine plutoare pentru recoltarea stufului, marea fabrică de mașini agricole „7 Noiembrie” din Craiova, bastionul industrial „Electroputere”, vestit în toată țara, minele de cărbuni de la Rovinari, fabrica pentru industrializarea lemnului ce se clădește la Preajba, în apropiere de Tîrgu-Jiu.

Țicleni — este deci unul din simbolurile, poate cel mai reprezentativ, al Olteniei în curs de industrializare. Nu mă așteptam, în timp ce călătoream cu autobuzul, că voi întîlni, printre dealurile cenușii, cum sînt toate dealurile toamna, o privesc atît de măreață. Am ajuns la Țicleni într-o dimineață de noiembrie. Tocmai atunci răsărea soarele colorînd cu o pumpură eterică, diafană, ceața albă-străvezie ce se ridica lin către un cer vînat, lăsînd să se vadă printr-un pîlc de copaci ruginiți din față, coamele albastre întunecate ale unor dealuri, deasupra cărora se iveau sonde negre, desenate cu linii subțiri, parcă de tuș, punctate de becuri electrice, care străluceau ca niște constelații. Ceața izvora parcă din pămînt, în valuri albe, pufoase, aci estompînd peisajul cu draperii compacte, aci subțindu-se ca o licoare străvezie pentru a arăta din loc în loc, niște flăcări galbene portocalii, care izbucnesc ca niște torțe, spre a fi din nou acoperite de valurile mate ale aburului și spre a reapare din interiorul lui abia licărînd, suspendate undeva în neguri, rătăcitoare, asemenea acelor focuri stranii care populează legendele vechi despre obîrșia petrolului. Mai tîrziu cînd aerul s-a limpezit și contururile au luat forme precise, mi-am dat seama de ce crezusem că ceața izvora din pămînt, ca dintr-un crater vulcanic. În fața mea apăru întreaga schelă petroliferă, cu o sumedenie de baterii de cazane, străjuite de coșuri înalte și negre, cu o puzderie de sonde, răspîndite pe două văi paralele și o coamă intermediară, una lîngă alta, ca atelierele unei uzini uriașe, fiecare scoțînd abur și fum, și-un zgomot surd și înfundat, produs de sapele ce se roteau pentru a scormoni fundul pămîntului. De pe înălțimea de unde priveam se zărea și localitatea cu tumultul ei uman neîntrerupt, cu circulația intensă de camioane, de tractoare grele, se auzeau pufăiturile ritmice, ca de locomotivă ale pompelor mîinate de aburi, totul țîntînd parcă să mă convingă că aici, în acest moment, se dă una din cele mai aprige și mai intense acțiuni de foraj, din cîte au avut loc în istoria acestei țări.

Nu m-am așteptat la o operă de asemenea proporții, de aceea la prima impresie Țicleniul m-a uimit și m-a încîntat.

„CINEA-A FOST STĂPÎN PE GORJ?”

Fără îndoială că descoperirea petrolului a marcat o cotitură decisivă în viața localităților Țicleni și Bîlteni, unde s-au forat primele sonde, precum și în satele din vecinătate. Totuși revoluția a ajuns în aceste locuri înaintea petrolului și se poate afirma că viața nouă s-ar fi împămîntenit oricum, ca o necesitate a istoriei, chiar fără prezența sondelor, bineînțeles că în alt mod și în alte condiții.

La aceste concluzii am ajuns după ce am stat de vorbă, la comitetul de partid al schelei Țicleni, cu doi activiști, ridicăți dintre oamenii locului : Gheorghie Stănoiu, responsabil cu agitația și propaganda și Diaconescu, organizatoric în comitet. Primul, un bărbat scund cu gesturi iuți, e membru de partid din 1945, secretar al celei din sat, un timp în cadrele armatei, apoi tehnolog de parc, șef de tură la desbenzinare, — celălalt, mai în vîrstă, cu părul sur, a fost textilist la București, om de serviciu și vînzător la „Competrol“, în 1952 întors în locurile de baștină, fiind pe rînd calculator de salarii, secretar de sindicat și normator.

Istoria veche și mai nouă a Țiclenilor, e ca și a oricărui sat de munte izolat de viața civilizată. „Pe unde e astăzi schela a fost o pădure sălbatică. Iarna intrau lupii în sat. Dacă venea o mașină la doi trei ani odată, ieșeau babele la porți“. Oamenii făceau metri la pădure, făceau doage, spițe, obezi, le încărcău în care trase de boi și plecau în cîmpie, pînă în fostul județ Dolj“. Noaptea abia licărea cîte o lumină. Era liniște și pustiu. Numai cîteodată, la cîte un lăsat de sec, sau duminica la horă s-auzea un cîntec de vioară. Cînta unul Pira, lăutarul satului. Pe aici e obiceiul ca horele să înceapă seara și să se continue pînă în toată noaptea. Tot noaptea se „făceau cetele“, adică niște clăci — „la băgat pămînt în casă“. Fetele și flăcăii, invitați la clacă, umpleau spațiul dintre fundații cu pămînt și apoi jucau de-asupra ca să-l bătătorească. După terminarea clăcii, care începea tot pe-nserat se serveau boabe fierte și vin, petrecerea continuînd în drum, pînă noaptea tîrziu.

Satul era exploatat de frații Ungureanu, care dețineau terenuri întinse, erau proprietari de pădure, de mori, făceau comerț cu ridicata, schimbîndu-se pe rînd în postul de primar. Se purtau în straie țărănești, ascunzîndu-și samavolnicia după vorbe blînde. Numai unul din ei, cel mai mare, avea obiceiul să tragă cu pistolul după femeile care îndrăzneau să strîngă vreacuri din pădure. După eliberare și-au arătat firea adevărată. La alegerile din 1946, au „organizat o bătaie cu parii“.

Oamenii povestesc și de un alt stăpîn al locurilor mai din vechime, Dincă Schileru. Cîțiva bătrîni, își mai amintesc că a făcut primele săpături pentru a da de petrol, în locul denumit „Putul lui Dincă Schileru“, la Bîlteni (după unele versiuni, Dincă n-ar fi dat de petrol, ci numai a săpat o groapă și-a umplut-o cu păcură, sperînd să-și vîndă cu preț bun terenurile).

„Neica“ Dincă inventase pînă și-un port, numit „schilăresc“, compus din pantaloni și vestă de dimie albă, înflorit cu gaetane negre, pe care îl purta în rînd cu țărani din sat, avuți sau săraci. Feciorii săi, Aristică de care pomenește cîntecul, și Ilarie, au deținut moșii întinse în Bîlteni și Țicleni pînă la reforma agrară din 1945.

Împotriva fraților Ungureanu și a fraților Schileru, stăpîni pe Gorj, s-au ridicat oamenii de rînd, sub conducerea comuniștilor, pe care portul țărănesc și vorba blîndă a acestor exploataori nu-i puteau înșela.

M-am dus să stau de vorbă cu Constantin Lumezeanu, întîiul membru de partid din Țicleni, pentru a reconstitui istoria politică a localității. Pe Lumezeanu l-am găsit acasă, pregătindu-și cartușe pentru arma de vînătoare. Trebuia să se deplaseze într-o comună vecină și pe drum, cine știe ? îi iese în cale vre-un iepure. Bărbat tînăr, abia trecut de treizeci de ani, lucrează ca pîredator de țîței, pe cînd nevastă-sa e membră a gospodăriei colective din localitate. I-am cercetat gospodăria cu ochiul curios al reporterului : casă nouă de cărămidă, de curînd ridicată, lumină electrică, radio, porc gras în curte. În discuție intervenea din cînd în cînd și feciorul noii mele cunoștințe. Băiatul e familia-

rizat cu schela. La șase ani știe ce e „o sondă“ sau un „parc de petrol“ și s-a plimbat cu camionul. Costică Lumezeanu vorbește puțin.

— În timpul războiului — mi-a povestit el — am muncit ca lucrător necalificat la Constanța și în București, la uzinele comunale. Aici, în 1944, după 23 august, m-am înscris în U.T.C. Aveam 19 ani. Întrebi din ce cauză? Păi mi-am dat seama unde-i dreptatea. Și-atunci n-am mai stat pe gânduri. Aveam necaz de mult pe frații Ungureanu. Și soarele din casă le-aș fi luat dacă aveam putere. Într-o zi m-am hotărât: plec acasă. I-am și spus unui prieten atunci: „Mă, am ambiția aia să merg la Țicleni și să schimb lucrurile și pe-acolo“. În ianuarie 1945 m-am prezentat la județeană Tîrgu-Jiu. Am fost primit în rândul membrilor de partid, iar cînd au aflat că sînt de la Țicleni, tocmai din fundul Gorjului, mi-au dat sarcina să înființez în sat o celulă. Oamenii erau dornici de luptă, așa că pînă în toamnă organizația noastră număra 38 de membri. Celorlalți, Ungurenilor, le era necaz și chiar frică. În martie, în 1945, am intrat cu lanțul pe moșii, fără să mai așteptăm decretul. Ilarie mi-a trimis vorbă că-mi dă un milion și jumătate, dacă mușamalizez reforma și-i fac moșia scăpată... Astăzi avem în sat o gospodărie agricolă colectivă. Dar majoritatea oamenilor lucrează în petrol. Vreau să-ți atrag atenția, că din primii comuniști din comună, cei care s-au înscris în partid, cinci au ajuns activiști raionali și chiar la regiune.

PETROLIȘTII OLTENIEI

Inițial, oamenii din Țicleni și localitățile înconjurătoare neînvățați cu tumulul vieții moderne, au privit munca la sonde, cum era și normal, cu timorare și chiar cu oarecare neîncredere. Ezitau să se angajeze, chiar temporar. Obligația de a sta opt ore la serviciu indiferent dacă e vreme rea, ori zi de sărbătoare sau de coasă, disciplina strictă, aspectul neobișnuit al uneltelor, huruitul greoi al sondelor în foraj — toate acestea îi cam speriau. De aceea primii muncitori care au pornit forajul au fost prahoveni. Dar cu timpul, cînd temerile s-au dovedit neîntemeiate, ezitățile au căzut una câte una.

Astăzi marea majoritate a petroliștilor, chiar în secțiile mai pretentioase, sînt localnici. Prahovenii au rămas în posturile care cer o înaltă calificare, ca brigadierii sau conducători de parcuri, acolo unde stăpînirea proceselor de producție cere ani de zile și chiar decenii de practică. Alături de aceștia, tot ca vechi petroliști, se găsesc și olteni băștinași, care și-au petrecut tinerețea în schelele prahovene, iar astăzi s-au reîntors prin locurile natale. Au dispărut vechile disensiuni între olteni și prahoveni, destul de acute altădată, atît în ședințe cît și în raporturile personale. Închegarea colectivelor s-a făcut pe baza disciplinei și a concepției despre lume a clasei muncitoare. Tărani olteni și-au dat seama, în dialectica mărunță a faptelor cotidiene cît și în procesul de înțelegere a sensului lor major, că muncitorii prahoveni n-au venit „să le mănînce piinea“, ori să „le strice grădinile“, ci că i-au ajutat efectiv să se ridice la o viață civilizată. Astăzi, acest proces de transformare a țărănimii, care s-a angajat la schele, este aproape încheiat, iar noii veniți cresc de la bun început într-un spirit de seriozitate și disciplină, devenit o notă caracteristică a colectivelor de muncă din Țicleni.

Reporterul care vrea să pătrundă mai adânc în procesele intime de ordin psihic, care s-au petrecut aici altfel decât în altă parte, este nevoit să întreprindă, fie chiar în linii generale, o caracterizare a populației autohtone. Din relatările unora, chestionați în mod expres asupra acestei probleme, persoane ce au dovedit un bun spirit de observație, cât și din investigații proprii, mi-am întărit convingerea că oltenii sînt oameni iuți, înclinați mai de grabă spre acțiune, decât spre meditație.

În literatură ei au intrat, relativ, cu oarecare întîrziere. Crudă și dulce, agitată și febrilă, opera argheziană le-a exprimat sufletul, prin modalitatea lirică a poeziei. În proză și teatru, însă, — genuri creatoare prin excelență de tipuri precise, cu stare civilă — spiritul dezghețat și întreprinzător al oltenilor nu și-a căpătat echivalența literară deplină, așa cum de pildă, în romanul „Ion“ de Rebreanu — figura sobră și aspră a țăranelor ardeleani, sau în romanele și povestirile sadoweniene — oamenii Moldovei, mai blînzi și contemplativi. Totuși o asemenea figură, specifică și originală, a olteanului există, e drept nedefinită în scris, și de aceea, din păcate, vehiculată mai mult în glumele despre olteni, în care li se exagerează scăderile, în pofida unor calități pozitive, evidente. La București, sub numele de „oltean“ s-a încetățenit figura unui vînzător de zarzavat, speculant și descuscăreț, cu cobilița pe umeri. La mijloc se pare că e o confuzie, fiindcă cea mai mare parte dintre acești zarzavagii provin mai mult din împrejurimile Bucureștiului decât din fostul județ Olt. După cîte mi s-a relatat, cobilița nici nu se folosește în regiune. Aria ei de utilizare se rezumă tot la fostul județ Olt.

Afirmînd că oltenii sînt oameni de acțiune, înclinați spre realizări practice, nu cred că fac un act arbitrar, în urma unei cercetări sumare. Constatarea se susține și prin alte argumente. Autorul unei monografii despre comuna Novaci-Gorj, om care-și cunoaște bine coregionali, ajunge cam la aceeași concluzie. Ardelenii veniți de dincolo de munți, sînt „așezați, tăcuți, visători, liniștiți și greoi, temperamente flegmatice“ — pămîntenii get-beget sînt „mai zvelți, mai iuți, mai deschiși la vorbă, mai supărăcioși, temperamente sangvine“. Chiar și oamenii de seamă, de origine oltenească, din istoria țării ca: frații Buzești, Tudor Vladimirescu, Popa Șapcă, generalul Magheru, haiducii Jianu și Mereanu, Ecaterina Teodoroiu, sînt oamenii acțiunilor imediate și neșovăitoare. Absența însăși a unei literaturi, în care să se autodefinească, arată că ei au preferat să facă istoria decât să filozofeze asupra ei. Apoi manifestările de artă populară, în care se exprimă esența particulară a vieții psihice, începînd cu dansurile lor vii și mișcate (spre deosebire de cele leneșe moldovenești, sau statice — muntenestești), cu tarafurile cu „sîrbe cîntate“ și cu viersul zis „pe lung“, pînă la cromatica scînteietoare a covoarelor, le subliniază această trăsătură de oameni isteți, vioi, sangvini, care se cheltuiesc mai de grabă în mișcare, în acțiune imediată.

Astfel se explică și faptul de ce procesul de transformare a țărănilor din partea locului, a avut un caracter mai agitat, mai impetuos. Mi s-a relatat că oamenii au fost mai certăreți, mai vehemenți, mai gălăgioși, mai neiertători în caz de jignire. (Pentru faptul că a fost înjurat de maistrul său, un adolescent s-a prezentat la sindicat cu o reclamație scrisă, cerînd luarea în discuție a cazului la comisia de judecată tovărășească. E o întîmplare la care am asistat personal. Se pot cita încă multe de acest fel.) Pînă a se încadra pe făgașul solid al disciplinei muncitorești, țăranul oltean a reacționat conform temperamentului său specific. Nu este mai puțin adevărat că, însușindu-și această disciplină,

pînă la o adeziune totală și conștientă, omul din partea locului e capabil de fapte cu adevărat demne de toată lauda. Comitetul de partid din Țicleni e alcătuit din cadre ridicate dintre localnici (secretarul a fost cîndva țaran și simplu sondor) care conduc în mod competent și cu principialitate neabătută activitatea politică a schelei petrolifere.

Procesul de ridicare și maturizare a cadrelor autohtone poate fi urmărit, fie prin relatarea substanțială a unui singur caz tipic, ceea ce pentru un reporter care a stat puțin e mai greu, fie, așa cum e mai potrivit, luîndu-se în considerație o serie de individualități, aflate pe diferite trepte ale acestui proces, astfel încît să fie posibilă reconstituirea istorică a întregului fenomen. Deci, în loc de un singur caz, voi lua mai multe ca să le însălez după logica istoriei. Prin metode deosebite, același rezultat. În fond asta contează.

Angajat, abia de cîteva luni, Andrei Năcuț, abia se familiarizează cu munca sondei și cu denumirile uneltelor. Are grijă să nu scape „pana” și e mereu atent la ce fac ceilalți, studiîndu-i cu coada ochiului, în timp ce ascultă indicațiile sonderului șef. Pînă a veni aici a fost agricultor. Despre munca de aici — dacă-i place sau nu-i place — nu poate spune mare lucru. E încă în perioada primelor revelații. Nu e nici utemist, nici membru de partid.

În schimb, Călin Pompilică se află la un stadiu mai avansat. E de doi ani sondor, fapt care se reflectă nu numai în siguranța cu care se descurcă la lucru, ci și în mentalitatea lui. Băiat sărac, orfan de la vîrsta fragedă, slugă la chiabur, zilier la calea ferată, la tăieri stînjeni în pădure, pavator la București și-a găsit aici un rost asigurat. „Nu mai umblu de colo-colo să-mi dea careva o bucată de pîine”. La început, cînd era proaspăt căsătorit, mai lipsea din cînd în cînd. „Dar m-a pus meșterul la povață, ca să nu mai fac. Dacă lipsesc pierde schela. Fără un om se lucrează greu”. Deci e conștient de necesitatea disciplinei. Duminecă umblă în straie de oraș. În timpul liber, frecventează balurile. E utemist. Pe fratele său care mai lucrează la pădure, caută să-l convingă să se angajeze la sonde. Și cu toate acestea, vechea mentalitate de țaran nu s-a șters cu totul din conștiința lui. De curînd a dărimat casa de lemn bătrînească, și a ridicat în loc alta de cărămidă, în stilul oltenesc, cu tindă boltită în față, „de frumusețe”. Are un petec de loc lângă casă pe care-l lucrează, îngrașă un porc.

Pe o treaptă mai înaltă a acestui proces ascendent de evoluție sînt de pildă Ilie Pîrvulescu, sondor șef la foraj și Aurel Vilceanu, șef de stație la injecții de apă. Deși încă tineri, sub 30 de ani, amîndoi sînt vechi petroliști, bine calificați în meseria lor. Vilceanu a lucrat încă la prima sondă la Bălteni. În timpul liber vede filme, citește literatură („Volnița”, „Povestea unui om adevărat”). E membru de partid. Ilie Pîrvulescu s-a calificat în schelele petrolifere ale Moldovei. De loc însă e din Turnu Severin. Brigadierul ni-l prezintă ca un om ce merită încrederea desăvîrșită. „E un „maistru de elită”. Întrece pe mulți meșteri din oficiu. Nu iartă nici o abatere. E calm. Nu dă lucrul peste cap, nici nu zăpăcește echipa. Unde nu știe întrebă. Dar întrebă puțin fiindcă își cunoaște „meseria”. La întrebarea „de ce a făcut cerere de intrare în partid?” răspunde cu siguranță. „Am văzut realizările partidului și munca dusă de membri de partid în schelă”.

Acești tineri reprezintă treapta cea mai înaltă la care s-au putut ridica petroliștii de proveniență țărănească, în cursul celor 5—6 ani de când există aici activitate industrială. Sînt muncitori pricepuți, conștienți politicește, care, deși mai învață încă, sînt în stare de-acum să învețe și să transforme pe alții.

Veniți din localități urbanizate, muncitori de cîteva generații, umblați prin lume, mai culți, prahovenii — tineri și vîrstnici — au adus aici vocația, pasiunea pentru meseria de petrolist. Oltenii, majoritatea țărani, care văd pentru prima dată sonde, sînt atrași spre petrol nu dintr-o chemare interioară, ci din dorința imediată, palpabilă de a cîștiga o pîine mai bună, de a se ridica din starea de înapoiere, lucru pe care schela petroliferă îl face posibil cu prisosință. Dacă în loc de petrol s-ar fi găsit aici cărbune, ori s-ar fi clădit fabrici de cherestea sau cariere de piatră, ei s-ar fi angajat oriunde, fără să-și facă multe probleme. Din contra, prahovenii sînt devotați acestei meserii, ca unii ce-o practică de generații, petrolul le-a intrat în sînge. Bunicii lor au săpat primele puțuri cu tîrnăcopul, cîte un văr sau frate le-a pierit ars la sonde, de mici copii au ascultat în familie întîmplări fabuloase din lumea schelelor, așa cum alții ascultă basme. Înclinația lor se descoperă imediat, de la primele cuvinte, în felul cum își motivează prezența la schela, sau își descriu munca.

„Îmi plăcea la sonde de mic copil. Eram de-atunci curios să știu cum iese țiteiul ăla din pămînt“ — mi-a spus Constantin Frățilă, un buzoian robust, grav, puțin vorbăreț, — ca toți sondorii cu stagiu mai mare. Datorită acestei seriozități, însușită, aș spune chiar imitată, de la „nea Alexe“, brigadierul sondei și îndrumătorul său mai vîrstnic, Frățilă se bucură de renumele de a fi „cel mai bun din cei mai buni“ sondori șefi din localitate. Dintre imboldurile care l-au mînat să se ridice, pasiunea pentru petrol, de care vorbeam, are un rol de frunte. „Dacă termin o sondă mă bucur, fiindcă văd c-am progresat. Cînd plec în concediu acasă tot la sonde mă duc“. Întrebat de ce lucrează în Oltenia și nu aproape de locul natal, unde sînt de asemenea sonde, a spus: „Aici e bătălia mai mare, schela e în plină dezvoltare“. Deci tot o motivare, din punctul de vedere al vocației, fiindcă nu motivele economice sau comoditatea, ci perspectiva unui cîmp vast de acțiune, îl ține pe aceste meleaguri. Cred că însăși afecțiunea intimă, ce-l leagă de „nea Alexe“, meșterul său, se explică prin devotamentul comun pentru profesiune. Brigadierul, de-aseamenea, cînd pleacă în concediu „Se simte rău fără sondă. O visează pînă și noaptea“. Nu numai primejdiile pe mare sau pe cîmpul de luptă îi apropie pe oameni, ci chiar și sondele de petrol.

Prahoveanul Ion Cucui, de loc din Ocnița, a fost în momentul numirii lui, în 1956, cel mai tînăr șef de parc din Țicleni. Ridicarea lui în acest post a marcat un moment de cotitură, fiindcă pînă atunci cadrele noi, abia ieșite din școala medie, nu căpătau dintr-odată posturi de răspundere. A fost supus unui examen minuțios, chestionat asupra cunoștințelor, lăsat să se descurce singur la lucrul practic. A corespuns întru totul. De atunci, proaspeții absolvenți, chiar foarte tineri, au început a căpăta acces, mai ușor, în posturile cheie. Maturitatea sa precoce în materie se datorește nu numai unei istețimi naive, dar și mediului în care s-a dezvoltat. Se trage dintr-o familie de muncitori petroliști, buni meseriași, culți, cu un larg orizont politic. Tatăl, electrician la schelă și secretar al comitetului de partid la Ochiuri, unchiul său, de asemenea petrolist, fost secretar al unui raion de partid, ucis de chiaburi.

Acasă a avut o bibliotecă de câteva sute de volume, plăcându-i în afară de literatură, geografia și astronomia. Cunoaște pe de rost versuri din Maiakovski și Eminescu și are părerile lui, uneori critice, despre poezia actuală. (A avut chiar intenția, la îndemnul profesoarei de română, să se înscrie la școala de literatură). Ispitit de demonul rimei a pus în versuri toată istoria României, iar la o examinare în ora de istorie a replicat la întrebarea : „Cine au fost hunii ?“, printr-un răspuns rimat :

*Au venit apoi și hunii și-au împins pe goți cu sila,
Au trecut prin țara noastră și s-au dus către apus,
Sub a căror mare faimă a fost vremea lui Atila,
Căruia-i zicea poporul biciul domnului de sus...*

Aceste preocupări multilaterale (s-ar mai putea adăuga aici și invitația ce-a primit-o de curînd de a pleca redactor la radio Craiova) s-au conjugat, încă din fragedă copilărie, cu pasiunea care pînă astăzi s-a dovedit cea mai statornică, pentru meseria de petrolist. Copil fiind, cînd mergea cu vitele la păscut uita să le supravegheze și privea la muncitorii care umblau la sonde. De multe ori se amesteca și el în această treabă, fapt pentru care era poreclit de vîrstnici „micul sondorel“. Mama a vrut să-l vadă marinar, tatăl — petrolist. El a urmat tradiția familiei și n-a greșit. Astăzi e unul din cei mai iscusiți și mai devotați șefi de parcuri la exploatare. Sînt momente grele, cînd nu se mișcă de lângă sondele lui, chiar cîteva zile (odată a stat o săptămînă, hrănindu-se cu piine). Deși tînăr, are siguranță și curaj, fără să-i fie teamă de capriciile, uneori primejdioase ale țiteiului. La curățirea unei duze, înfundată cu nisip, lichidul negru a țîșnit cu putere, fapt pe care îl prevăzuse și-l explicase oamenilor din echipă, proaspăt angajați. Dar la vederea șuvoiului, aceștia au luat-o la fugă, iar tînărul petrolist, a trebuit să închidă ventilul, ajutat numai de inginer. În clipa de față, Ion Cucui e în comitetul de U.T.M. al schelei, responsabil cu brigăzile de tineret și posturile utemiste de control. Și de ce să nu divulg și încă un secret (primul a fost cel cu versurile) : umblă cu gîndul să se însoare. Fata e dintr-un sat vecin, cu școală (a terminat liceul). Atîta. O discuție în continuare pe această temă, chiar dacă ar fi probleme interesante, nu mai ține de domeniul reportajului.

Imaginea formării omului nou, provenit, fie din rîndul populației autohtone, ca Andrei, Călin sau Pîrvulescu, sau a tineretului prahovean, ca Frățilă și Cucui, ar fi cu totul superficială fără menționarea figurilor viguroase, conștiente ale comuniștilor, căci ar lipsi-o de explicarea cauzelor fundamentale, datorită căroră însuși acest proces este posibil. Oare măiestria de sondor șef, maturitatea și siguranța în acțiune a lui Constantin Frățilă, „cel mai bun dintre cei mai buni“ — pot fi înțelese fără referire la persoana lui „nea Alexe“, vechi petrolist și comunist, secretarul organizației de bază a secției de foraj, care nu numai că a stimulat pasiunea pentru meserie a tînărului ajutor, l-a format prin exemplul său personal, dar l-a crescut ca om conștient de rostul său în lume și în statul socialist, recomandîndu-l, la capătul acestui proces, ca membru de partid.

Alături de „nea Alexe“, Vasile Alexe pe numele său întreg, merită să fie citați în această operă de formare a conștiințelor înaintate, atît Constantin

Muscalu vechi brigadier la foraj, cît și Albulescu Aurelian, tehnician la stația de dezbenzinare, ambii secretari ai organizațiilor de bază în secțiile respective. Activitatea acestor trei comuniști e revelatoare (și în mod sigur nu numai a lor, dar și a altora, asemenea lor, din schelă). Inițial, în secțiile și la sondele unde au început lucrul, cu oameni eterogeni, adunați la întîmplare, dînșii au fost meseriașii cei mai bine calificați și aproape singurii comuniști. Și-acum datorită activității colective a organizațiilor de bază, datorită prestigiului personal, ca buni meseriași, ca oameni, majoritatea muncitorilor sînt membri de partid, candidați, utemiști. Cei neîncadrați politicește, din pricină că au venit prea de curînd în schelă, sînt extrem de puțini. Lucrul acesta e semnificativ pentru conștiința politică a celor care lucrează la schela Țicleni, căci el corespunde unei munci reale, stăruitoare, tenace dusă pentru formarea și transformarea oamenilor.

Întîlnirea cu Albulescu, încă bărbat tînăr, mi-a produs surpriza plăcută de a recunoaște în el un om cu o frumoasă cultură, care posedă o bibliotecă respectabilă. E un cititor pasionat de literatură (Sadoveanu, Cezar Petrescu, Tolstoi, etc.), de probleme de știință, sau de filozofie marxistă (mi-a precizat „de teorie a cunoașterii“).

La secția de dezbenzinare, organizația de bază al cărei secretar este Albulescu, și-a cîștigat prestigiu datorită principalității de care a dat dovadă. La începutul acestui an, secția era încă măcinată de fricțiuni interne, pricinuite de existența unui grup, format din foști chiaburi și elemente dușmănoase. Consecințe: certuri și neînțelegeri permanente; instalația, forțată, s-a defectat, planul „a căzut la pămînt“. Din inițiativa biroului organizației a fost organizată o ședință deschisă, cu participarea direcțiunii. Aici oamenii de rînd și-au exprimat pe față nemulțumirile, demascînd pe cei vinovați. Rezultatul: secția a fost curățată de dușmani, conflictele s-au aplanat, prestigiul partidului a crescut. De asemenea se remarcă și conștiinciozitatea cu care muncitorii calificați, membri de partid își exercită misiunile, acordînd fiecărei operații chiar mărunte, importanță. Omul vechi cînd are de făcut vre-o intervenție nu zice către cel în subordinea lui: „Mă, ăla, ia du-te și vezi ce s-a întîmplat pe linie că nu mai vine curent“, ci își ia unealta de lucru și se duce, însoțit de ajutorul său, vede că s-a întîmplat și acționează cu toată seriozitatea. Astfel proaspeții muncitori, de proveniență țărănească se formează în spiritul lucrului făcut temeinic și conștiincios.

Dacă nu este atît de cetit ca celălalt, în schimb Constantin Muscalu are o vastă experiență de viață (e de 40 de ani în petrol) și un mod cu totul aparte, serios și glumeț totodată, de a se apropia de oameni. Deoarece portretul acestui om, e făcut cu de-amănuntul într-un alt capitol al acestui reportaj colectiv, mă voi mărgini a releva aici numai metodele sale de a crește elementele tinere. La început, încredințează noului venit sarcinile cele mai ușoare: „Nu-l bag în viteză dintr-odată. Îl las să lucreze în voie, pînă prinde dragoste de meserie. Prima dată îl las jos la gura puțului, apoi îl urc pe pod, la geamblac, și dacă e destoinic, peste o vreme, ajunge ajutor de meșter“. În cazul cînd tînărul se arată mai lăsător îi face observațiile de cuviință, dar în același timp, acționează indirect, sfătuiind pe prietenul respectivului: „Vezi că tovarășul tău își pierde timpul liber, umblă nopțile și-apoi doarme la gura puțului. Ești consătean, prieten cu el, caută de-i vorbește, ia-l la bani mărunți. Spune-i că sondorul șef nu-i mulțumit de el. Să căutăm să-l stimulăm, să-l ridicăm sus“. Se preocupă nu numai de problemele stricte ale producției, ci de tot ce privește viața brigăzii lui, sfătuiind pe oameni cu afecțiune de părinte: „Nu umbla iarna cu

cizme de cauciuc. Capeti reumatism ori poti s-aluneci pe gheață. Duminecă să te-mbraci frumos, să mergi la cinematograful. Bocancii să fie lună, ochi de pisică. Să te bărbieresti la singe, să te dai cu pudră. Să nu zică lumea că ești sondor. Față de cei care pot da mai mult e pretențios, față de recalitranti se poartă cu severitate. Dimineața la lucru vine bine dispus, cu gulerul resfrânt. Sonda pe care o conduce este totdeauna fruntașă (anul acesta a obținut premiul ministerului). Cunoașterea meseriei îi dă curaj. Forează cu două pompe în paralel. Dacă îl întrebi cum a reușit să dea planul pe-o lună în câteva zile, suride bonom: „Mașina s-a învățat mai repede, oamenii mai ageri, munca mai bine organizată“. Dar mai e și o explicație mai adâncă, de ordin istoric, ce ține de particularitatea epocii în care trăim.

— Sint pasionat de meseria mea, cum e vânătorul care pleacă după vînat. Înainte însă, mi-era scîrbă de ea, îmi venea greu s-o fac. Fiindcă nimeni nu ne da nici o atenție. Pentru directorii de societăți, sondorul nu era om. Stăteau de vorbă numai de la chirovnic și de la inginer în sus. Restul era ca vita aia de la plug. Mîncată-nemîncată, hai să meargă! Să iasă paraua. Noi primeam 12 lei pe zi, iar inginerii americani cite 33 de dolari. (Pe atunci dolarul era 180 de lei, fă dumneata singur socoteala). Stăteau în vile mari, închise, cu paznic la poartă și cu guvernanta în casă. La ora 10, sosea nevasta la sondă cu mașina. Guvernanta cobora din mașină și-i aducea gustarea de dimineață și sticla cu apă minerală. Așa trăiau ei. Cu ai noștri nici nu discutau. Fumau din lulele lungi, ori mestecau gumă. La sondă se purtau numai cu mânuși. Le îmbrăcau numai o singură dată și-apoi le aruncau. Ce le păsa? Aveau magazii întregi numai de mânuși. Unii din ei învățaseră romînește și ne spuneau: „Bagă seamă, bagă seamă... Pîinea scumpă...“ Adică să nu facem gălăgie, că altfel ne dau afară și n-o să avem ce mînca. Partidul comunist, din contra, a pus bază pe om. Lucrul acesta mi-a plăcut și în 1946 m-am înscris și eu în partid. Cam de atunci a început să-mi placă și meseria. Fiindcă am priceput de ce și pentru cine muncesc.

Astăzi generația tînără învață acest adevăr mult mai repede, în mod firesc, trăind alături de comuniști, pe care îi stimează, îi prețuiește, sfîrșind prin a-i admira. Într-o bună zi bătrînul brigadier se pomenește cu cite unul care-i spune:

— Tovarășe Muscalu, vreau să mă înscriu în partid.

— Bine faci, băiete. Ești vrednic. Mai ai tu unele lipsuri, dar o să te dezbari de ele. Ai tot timpul. Să-ți faci o cerere ca să-ți dau o recomandare. Și ai grijă de studiază statutul...

Satul primitiv de altă dată este, în momentul de față, aproape urbanizat. La Țicleni există: club, cinematograful, restaurant, cantină, magazin complex, aprozar, școală de 7 ani nouă, dispensar, policlinică, 5 colonii de locuințe, stație de radioficare cu 600 de abonați și încă una de 600 în curs de instalare. Locuințele sint luminate electric. Majoritatea locuitorilor muncesc în petrol. Salariu mediu: 900—1000 lei pe lună. Dintre localnici s-au calificat temeinic, ajungînd în „posturi cheie“: Ioan Țioleanu, Matei Gr. Vîrjoc, maiștri de parc și Matei Ungureanu, maistru la mișcarea țiteiului, bărbați încă tineri, între 30—40 de ani, toți trei membri de partid. Un amănunt asupra creșterii nivelului de trai. Înainte vreme 75% din localnici dormeau pe rogojina pusă di-

rect peste scînduri. Astăzi mobila bună, patul cu saltele și plapumă este de folosință generală.

O conductă magistrală, care trece peste munții Parîng, la 1600 metri, în prezent terminată, va alimenta cu energie termocentrala de la Paroșeni și în trecere, orașul Tîrgu Jiu. În viitorul apropiat va fi construită, după cum se menționează în recentul raport al tovarășului Gheorghiu Dej, o nouă conductă Țicleni-București, astfel că localitatea va deveni una din principalele izvoare de energie ale țării.

OLTENIA NOUĂ, PETROLIFERĂ

În istoria petrolului românesc se poate vorbi de două vârste, una capitalistă și alta socialistă, care și-au exercitat influența nefastă sau binefăcătoare asupra tuturor aspectelor realității sociale, umane, economice și chiar tehnice. Valea Prahovei petroliferă a apărut într-o sumbră perioadă istorică de capitalism și de penetrație a trusturilor străine, purtînd în tot cursul dezvoltării sale stigmatul tragic al acestei orînduiri.

Sondele au cucerit zăcămintele ca o armată dușmană. Oamenii au fost jefuiți de pămînt, prin teroare și vicleșug, apoi transformați în unelte oarbe de muncă. Nuri de figură de stil. Pur și simplu omul era folosit ca o sapă de foraj. Prins într-un burduf, cu tîrnăcopul în mînă, era coborît într-un puț de cîteva sute de metri adîncime, unde scormonea pămîntul, într-o atmosferă infectată de gaze, amenințat la tot pasul de a fi înecat în stratul de petrol, ca-ntr-o mocirlă sau de a fi aruncat ca un proiectil, la prima erupție. Ulterior, utilizarea unor procedee mecanizate, așa cum se întîmpla în capitalism, nu i-au creat aici un avantaj. Exploatate prin erupție liberă, pentru a aduce cîștig substanțial, sondele de astădată amenințau nu pe un singur individ, ci întreaga echipă de sondori, care putea fi tîrîtă de șuvoi, ori să ardă, în momentul primei țîșnituri, cînd orice piatră izbită de fier putea produce o scînteie care să prefacă totul într-o imensă torță.

Din contra, Oltenia petroliferă s-a născut acum zece ani, în aurora revoluției socialiste, sub semnul muncii libere și creatoare, fapt care i-a asigurat o dezvoltare fără precedent în istoria petrolului românesc. De aceea Oltenia petroliferă este, prin excelență, pagina cea mai reprezentativă pentru vîrsta cealaltă, a optimismului și a tinereții.

BRIGADA LUI CONSTANTIN MUSCALU

NICOLAE TIC

După toate socotelile noastre, Constantin Muscalu are nevoie, în fiecare dimineață, de vreo oră, o oră și jumătate, ca să facă drumul de acasă și pînă la sonde; nu că ar fi un drum primejdios — e neted ca-n palmă; nici lung nu e — vreun km. și ceva; dar Muscalu trebuie să afle tot ce s-a petrecut peste noapte pe la sonde, altfel nu-i sănătos; și-apoi, cum să-ncepi

lucrul fără să mai schimbi o vorbă cu cineva, să glumești, ori să pui pe careva la punct, să-l usture ochii. Îndată ce iese din casă, se prinde la discuție cu cine se nimerește; cu un șofer care nu ține dreapta; cu altul care ia pasageri, fără autorizație, etc. Are apoi discuții plăcute și savante cu „micii ingineri“, pe care-i întâlnește cu regularitate în drumul lui spre sonde. „Micii ingineri“ sînt studenții practicanți. Toți îl știu pe Muscalu, cei mai mulți au aflat de existența lui înainte de-a veni în schelă, de prin ziare. Îl respectă ca pe un tehnician de prim rang și-i cer povețe. Muscalu e încîntat și nu prea — în viața lui de petrolist, a instruit destui ingineri boboci. Zice: Păi vedeți dumneavoastră, în carte fieru-i rece și cald; dar cînd vii aici și pui mîna pe el, te frige: ori e prea cald, ori e înghețat. Ei, cînd îți fi în stare să umblați cu fierul fără să vă strîmbați, o să puteți spune că sînteți cineva!

În fiecare dimineață Muscalu are de grijă să-și întâlnească băieții din echipă care au lucrat în schimbul de noapte și se duc grăbiți și osteniți spre casele lor. Își zice: ăstora trebuie să le spun o vorbă bună, să doarmă liniștiți. Are încredere în băieți, el i-a botezat petroliști, nu i-ar schimba pentru nimic, vrea să-i bucure — dar cînd dă cu ochii de ei, se-ncruntă. Se pricepe să-i lovească tocmai unde-i doare. „Ați spălat beciul?“ Cel interogat, de data aceasta, e Gheorghe Văduva, un bărbat de vreo treizeci de ani, slab, negricios, aprig din fire. Luat din scurt, Văduva încearcă, bîlbîit, să dea explicații: „Am montat prevenitorul la gura puțului, nu cumva să avem vreo erupție...“ „He, rîde Muscalu, vrei să mă duci. Eu te-ntreb de beci...“ „Nu l-am spălat, mărturisește Văduva... Eu aș mai rămîne un ceas, chiar două, să-l curăț, dar știți că sînt propagandist, trebuie să mă pregătesc“. „Vasăzică, o ține Muscalu pe-a lui, n-ați curățat beciul. Așa-i, niciodată nu poate să fie sigur omul de voi. Vezi-ți de treabă“. Îndată după discuție, Muscalu se-nduioșează: „Ei, ce-mi veni, frate, să mă leg de om?! ăsta-i băiat bun, toți sînt buni!“ Observă că în fața lui să află un alt băiat din schimbul de noapte și repede se-ncruntă: „Ați spălat beciul? Păi sigur! Du-te!“ Și-apoi: „Ei, ce-mi veni, frate!“ Știe el prea bine ce i-a venit! E greu să lucrezi la sonde, dacă n-ai încredere că oamenii se descurcă bine în orice împrejurare; și ca să se descurce, trebuie să te porți sever cu ei, să nu le ierți nimic, mai ales la început. Cea mai mare parte dintre băieții lui Muscalu au fost, pînă în urmă cu doi, trei ani, țărani. (Păi vezi, zice Muscalu, că nu-i tot una să dai cu sapa și să forezi o sondă... Că dacă-mi faci vreo prostie la sondă, și-o faci în lege, pierde statul milioane!) Asta nu înseamnă că băieții n-o s-ajungă buni petroliști; unii au și ajuns; dar se cere să-i ciocănești mereu. (E cunoscută printre petroliști următoarea întîmplare: într-o noapte, sună telefonul la sonda pe care o avea în lucru echipa lui Muscalu. Răspunde careva din schimbul de noapte: „Alo, cine-i?“ Iar celălalt: „Cine să fie, tatăl vostru, Muscalu. Cum merge?“ „Bine“. „Ei, atunci să mă culc și eu!“ zice Muscalu. Unul dintre băieții din echipă zice că și lui i s-a făcut somn. Dacă doarme Muscalu acasă, de ce n-ar dormi și el, aici? Și se-ntinde pe niște scînduri. Peste nici jumătate de ceas îl zgîlție cineva: „Scoală, frate, că a venit Muscalu!“ Iar băiatul: „Dă-l în... că-i acasă, acuma am vorbit cu el la telefon“. „A venit Muscalu, tu n-auzi?“ In sfîrșit, sîciit, băiatul deschide ochii: În fața lui, Muscalu. „Mă-njurași, flăcăule, ce să-ți fac?“ Celălalt: „Bre Muscalu, dumneata ești nebun. Dum-

neata n-ai somn, ca oamenii?“ „N-am, eu dorm ca iepurii — și dacă te mai aud înjurînd o singură dată...”

Pînă ajunge la sondă, Muscalu mai află prilej de discuție și cu oameni de prin alte echipe. Cum știe ce-i doare, îi ia la rost cu oarecare plăcere: făcurăți praf echipamentul de protecție, acuma dă gerul — ai, ce bine-o să vă fie! Și rîde, mulțumit că el păstrează echipamentul ca pe-o „cămașă de duminică“. Iar dacă — plăcerea lui! — se-ntîmplă să dea față cu niște gazetari, Muscalu ține să le spună un of: „A apărut în ziarul cutare un articol despre foraj. Articolu-i bun, da-i foarte greșit. Auziți și dumneavoastră ce scrie: că noi tubăm cu tuburi de ciment! Și copiii știu că nu-i așa. Cu tuburi de oțel! precizează Muscalu, supărat pe gazetari. Cimentul se bagă între tub și strat. E limpede?“ (Povestea asta cu tubajul a spus-o tuturor gazetarilor care au trecut prin Țicleni. Să ia aminte toți.)

În dreptul sondei Muscalu se oprește, scoate mîinile din buzunar, își dă șapca pe ceafă și zice: hî, hî! Vasăzică, așa! Apoi cîteva clipe rămîne smerit, parcă s-ar afla în fața unui monument. După clipele de smerenie, trece la observații drastice — firește, e nemulțumit de munca băieților și-i ia la zor pe toți. Dacă cineva îi cere însă părerea despre băieții între patru ochi, Muscalu zice: ascult-o, dar să rămînă între noi: toți sînt de aur, băieții de aur... Ba nu chiar, se contrazice el, unul mă dă de rușine: Ilie Curuțu. L-am primit în brigadă în urmă cu un an. I-am dat să semneze o hîrtie. Abia și-a iscălit numele. A fost slugă, băiat amărit. Hai, tată, că te-nvăț eu carte. Cînd am intrat în petrol, eu eram analfabet, acuma fac socoteli ca inginerii. Dar băiatul se lasă greu, e timid, nu îndrăznește nimic. I-am dat cărți: silabisește; i-am zis să scrie scrisori acasă: mănîncă litere și cuvinte întregi. Așa n-ai s-ajungi petrolist bun, i-am zis — ori înveți, ori pleci din brigada mea. N-a vrut să plece. Și uite-așa mă țin de capul lui. Peste vreun an trebuie să plece la armată. Pînă atunci îl instruiesc eu, să nu mă facă de rușine și pe-acolo! Altfel, n-am a mă plînge de băiat, lucrează oît zece... Cît despre ceilalți...

Ceilalți, se-nțelege, sînt de aur! Totuși, cel cu care Muscalu se mîndrește mai tare e Ilie Pîrvulescu. („Cu vărul ăstuia, cu Dumitru Pîrvulescu, am lucrat împreună vreo douăzeci de ani, prin diverse schele. Și-mi spune Dumitru într-o zi: Am un văr, tinerel, să ți-l dau ție-n primire? Dă-mi-l, dacă-i ager! Este, domnule, în pușini ani a ajuns maistru sondor. Mă laud cu el, fiindcă taie la meserie mulți meșteri din Țicleni“...) Ilie Pîrvulescu e un tînar de vreo douăzeci și opt de ani, cu înfățișare severă — altfel blînd și binevoitor. Opt ore, cît e-n schimb, el răspunde de sondă, de tot ce se-ntîmplă cu ea și cu oamenii din echipă. Ambiția lui e să se descurce în toate fără ajutorul lui Muscalu sau al inginerilor. Nu-i place să fie dădăcit: „Vreau să-mi pun capul la-ncercare, că de-aceea îl am. Altfel, nu prinzi meserie.“ Fiece lucru îl face cu seriozitate maximă. De la Muscalu a învățat să fie aspru cu oamenii. E aspru mai ales cu Ion Udriștioiu; nu că acesta ar fi leneș — nici vorbă! — dar meseria lui de podar îi cere uneori să lucreze extrem de rapid, și, bineînțeles, cu cea mai mare precizie. Cînd se introduce garnitura la puț, sau cînd se extrage, Udriștioiu urcă pe pod și dirijează întreaga operație. Uneori stă și cîte cinci, șase ore pe pod; firește, n-are voie să țină seamă de vreme: ploaie, vînt, zăpadă, aburi — pentru el nu trebuie să existe. El e comandantul! Dacă dă indi-

cații greșite, scapă garnitura la puț și se-nfundă sonda. Ion Udriștioiu e sigur de meserie — Muscalu i-a scos peri albi pînă cînd l-a numit podar — și totuși, de fiecare dată, are emoții : dacă se-ntîmplă vreo catastrofă din pricina mea ? Emoții are și Ilie Pîrvulescu, că doar el răspunde de sondă. Știe și el că Udriștioiu e stăpîn pe meserie — și totuși... Incep discuțiile — Pîrvulescu de jos, Udriștioiu de pe pod : De ce nu ești atent ? Sînt, cum să nu fiu ! Ba te uiți aiurea — și Pîrvulescu continuă cu muștrările, ca să-l țină pe celălalt încordat, nu cumva să facă vreo prostie. Pe urmă, după ce garnitura a fost introdusă, cei doi își cer scuze, reciproc, pentru cuvintele mai tari și rămin buni prieteni.

De altfel, toți cei din brigada lui Muscalu sînt prieteni — în ciuda unor întîmplătoare neînțelegeri ; un nou venit în brigadă e primit, de îndată, cu înțelegere și „tact“. Munca la foraj e grea și pentru ca proaspătul angajat să nu se sperie, e luat cu binișorul, i se cere mai puțin la început — lucrează alții mai mult — firește, totul se face discret, fără șicane (uite, măi, că trebuie să ne muncim de dragul tău!) — iar dacă cel în cauză strîmbă din nas, zicînd că mai bine i-ar fi în altă parte, atunci se caută cele mai diverse metode ca să-i abată gîndurile de plecare... În urmă cu vreo doi ani, Muscalu l-a primit în echipă pe Ion Brînzea. („Am dat peste el, într-o zi, în mijlocul străzii. Ce-i cu tine, n-ai un rost ? Era cu bocceluța sub braț. Astuia, mi-am zis, i s-a urît de noi. Și mi-a spus că așa era... Ei, nu-i nimic, hai cu mine, lucrezi vreo două zile în brigada mea, și pe urmă ne socotim... Ion Brînzea avea, pe-atunci, 16 ani. Era slab, pipiriu, munca la sonde îl cam speria. Și-apoi își zicea : tata e sondor de aproape 30 de ani, știu ce viață a avut, ar fi bine să-mi caut altceva...“) Brînzea terminase o școală profesională, la Moreni. Fusesse reparatizat, cu ceilalți colegi, la Țicleni. Colegii plecaseră, prin alte părți, după puțin timp ; Brînzea se gîndea să-i urmeze : m-apuc de șoferie. Îi vîrșe cineva în cap că e grozav să fii șofeur — stai toată ziua la volan și din cînd în cînd mai pică și bașciș... La vreo săptămînă după ce-a intrat în brigada lui Muscalu și-a schimbat puțin socotelile : tot mai bine e să ai o meserie, în care poți să te specializezi mereu. Și s-a născut în el ambiția : dacă aștia care au fost țărani, fără cine știe ce știință de carte, au ajuns în trei, patru ani maiștri sondori, apoi eu ? După numai o lună, vîzîndu-l cum lucrează, Muscalu i-a zis că-i bun de podar. „Te avansează, dacă te juri în fața mea că nu-ți mai stă gîndul la șoferie...“. Dar cînd băia-tul a vrut să se jure, celălalt a izbucnit în rîs : „Fugi, frate, de-aci, ești om serios... De cînd te-am văzut, atunci, în mijlocul drumului, cu bocceluța, mi-am zis : asta e născut să fie podar. Și uite că podar te-am făcut. Eu fac ce vreau cu oamenii — după care a adăugat : mă laud și eu cîte odată, cînd îmi arde mie...“

Ca să fim drepți, Muscalu ar avea cu ce să se laude și nimeni nu i-ar lua-o în nume de rău. Lucrează de vreo patruzeci de ani în petrol și a luat parte, pînă acuma, la forarea a vreo sută de sonde. Cîte-or mai fi de-aici înainte ? El zice că și-a programat să mai trăiască 15—20 de ani. (Ca și cînd cineva anume ar ține seama de programarea lui ! — dar el nu se lasă : dacă așa vreau eu ?) Ultimii zece ani din viață vrea să și-i petreacă în tihnă. De cînd e la Țicleni, și-a ridicat o casă bună — trei camere, etc. — cu împrumut de la stat. A construit-o după gustul lui și se simte bine în ea. (Trăiesc ca un pașă, eu cu baba mea!) Cînd o ieși la pensie, vrea

să se „miște mai puțin“. („Bunăoară : e iarnă... Ninge... Eu stau la fe-reastră, îmi pare bine că ninge frumos și-i zic babei să mai pună un lemn pe foc. Și deodată aud soneria. E poștaşul. Mi-aduce pensia și bani de la feciori. Mi-aduce și scrisori de la oamenii cu care-am lucrat. O să fie grozav!“) Cei care-l cunosc bine pe Muscalu sînt de părere că omul ăsta n-o să iasă la pensie; sau o să iasă pentru două, trei zile; nu-l rabdă inima să lase sondele și lingă ele o să stea, pînă în clipa din urmă. Chiar Muscalu mărturisește — și nu-i exagerare în ce spune — că s-a „îmbolnăvit de sonde“. „E o boală curioasă, nu poți trăi fără ea“. Deocomdată, pînă la pensie mai e — nu prea mult, dar mai e — și omul are alte probleme, mai importante : să formeze petroliști de nădejde, din oltenii lui ; petroliști și comuniști adevărați, de care să nu se rușineze niciodată ; fiindcă după atîția ani de lucru, Muscalu vrea să aibă o bătrînețe senină și bogată în mulțumiri. E un drept ce i se cuvine.

OMUL DE CARE AVEAM NEVOIE

 În drum spre Bilteni, dorind o familiarizare cît de aproximativă cu oamenii petrolului, am consultat cu încredere o hîrtie ce cuprindea, prin bunăvoința unui reporter local, notații nu tocmai lipsite de interes : unde-l găsim pe X, cum lucrează, ce preferințe culinare manifestă și ce-i fac nepoței ; cum să ne împrietenim cu brigadierul poet — încă nepublicat — Ion Cucui, ca să-i smulgem un celebru discurs în versuri, rostit la o sedință de producție, etc... Fără îndoială, ca reporter încerci oarecare satisfacție cînd, intrînd în vorbă cu un om pe care nu l-ai văzut niciodată, îl ieși din scurt și sigur : „Ei, ce-ți face puștanul, Mihai, a scăpat de scarlatină ? Dar ginerele și-a reparat motocicletă ?“ În fața unor asemenea întrebări, cu caracter intim, deobicei omul în cauză rămîne uimit și parcă ar vrea să spună : „Da' de unde naiba știți atîtea despre mine ?“ Iar reporterul zîmbește, încintat de ispravă : „Ei haide, haide — știu tot“. Și conversația se leagă ușor, încep destăinuirile...

Primul om cu care doream să ne întretinem substanțial era inginerul Leontin Măciucă. Notasem despre dînsul : Vreo treizeci de ani, brunet, calm, sigur de sine, are o inovație, om de viitor... Inginer șef... Ne-am îndreptat spre biroul său, avînd pregătite primele întrebări care să ni-l apropie. (Nu aveam prea mult timp la dispoziție, ca s-o luăm pe de departe !) Într-o încăpere modestă, ghemuit la un birou ieftin — un tînăr de vreo treizeci de ani, brunet, calm, binevoitor... I-am spus : bună dimineată, tovarășe Măciucă, în sfîrșit, am dat de dumneavoastră ! Omul a zîmbit, stînjinit — ei, parcă vroia să spună, nu mai exagerați atîta, nu e chiar așa de greu să mă găsească cineva ! — și ne-a poțit să luăm loc. Tocmai atunci au intrat doi băiețandri, cu niște cereri la semnat. A trebuit, deci, să amînăm începerea discuției. Primul băiețandru — negricios, scund, cu părul ieșit în smocuri de sub șapcă — se repede : — M-a trimis nea cutare să-i semnați hîrtia de-voie ! Iar pe hîrtie scrie : „Subsemnatul Florea Gh. vă rog să-mi aprobați două zile („două zile“ — subliniat cu roșu) de concediu cu plată, adică zilele de 15—17 și 19 noiembrie, avînd de lucru pe

lingă casa mea...“ Urmează semnătura omului — un îndescifrabil de toată frumusețea — și data : 20 noiembrie. Așteptăm ca inginerul să se mînie ori, dacă nu, să izbucnească în rîs. Dar, nimic deosebit. După o clipă de gîndire, socotește : Vasăzică 15, 16, 17, 18 și 19 — aha ! și zici că astea fac două zile ? Celălalt se pare că simte o adevărată plăcere făcînd pe prostul : „Vedeți și dumneavoastră, așa scrie, două zile, atîta cere el!“... „Și-mi trimite hîrtia în douăzeci, observă inginerul, după ce a stat cinci zile acasă...“ Iar celălalt : „Păi tot una e... ori înainte, ori după!“ „Ați vrut să mă trageți pe sfoară, zice inginerul, fără supărare prea mare. Asta se pedepsește, după cum știți și voi...“ „N-am vrut, tovarășe (flăcăul se jură, cumplit, că nu-i așa) — dar dacă m-a trimis el... Zicea că în lipsa tovarășului director dumneavoastră semnați toate hîrțile, și cum aveți multe de semnat, poate că trece și asta. Vă salut, iertați“.

Al doilea flăcău — înalt, deșirat, trist, întinde hîrtia : „Subsemnatul Pascu I. vă rog să-mi dați certificat de nvoire pentru două zile, ca să-l urmăresc pe tata“. „Ce să faci ? se miră inginerul. Ce-ai cu taică-tău ?“ „Las' că pun eu mîna pe ăl bătrîn“ zice flăcăul, crunt — și dă următoarea explicație : taică-său e țaran, are vreo patru pogoane, vite, atelaje... E vorba să intre în colectivă, dar el ce s-a gîndit ? Să vîndă tot ce are, să facă rost de bani, și-apoi să intre ! „Aleargă pe la oameni din alte sate, zice flăcăul, să-i cumpere pogoanele, și s-au găsit vreo doi... Da' nu pun eu mîna pe ăl bătrîn ? Vrea să intre cu nimic în gospodărie !“ „Spune-i tatălui dumitale să treacă pe-aici, îl slătuiește inginerul — și-o să vorbim noi cu el. Invoire nu-ți dau !“ Celălalt nu-i deloc mulțumit de soluția aceasta. Zice : „Da' de altfel, vroiam să dau o fugă pînă la Tg. Jiu că am niște treburi. Nici pentru asta nu-mi dați invoire ?“ „Nu, că dumneata ești sondor, ai de lucru aici...“ Flăcăul iese, bosumflat. Ingerul ne lămurește : „Tatăl ăstuia e macagiu în București, de vreo zece ani. N-a avut pămînt în viața lui. Mi-a spus-o tot el, acum vreo două luni, dar se vede că a uitat. Altfel, e un sondor foarte bun“. Ne interesăm dacă flăcăul e oltean. Este, oltean cum scrie la carte. „Dar să nu-i judecați pe olteni după fleacuri dintr-astea, se grăbește inginerul, bănuind că vrem să tragem concluzii. Și continuă, explicativ : Peste nouăzeci la sută dintre muncitorii noii regiuni petrolifere sînt olteni ; unii, mai în vîrstă, au cutreerat țara în căruță, cu căteaua sub căruță, în căutarea pîinii ; alții și-au omorît zilele pe-aicea, cu pămîntul — puțin și cam sterp... Ei, și de vreo patru-cinci ani sînt petroliști. Dar pînă să ajungă muncitori adevărați, mai e puțin... Unii se cam împart între sonde și casa din cutare sat. Cu timpul însă, o să-i cîștigăm pentru sonde“... Văzînd că ia apărarea oltenilor cu atîta înflăcărare, îl întrebăm pe inginer : „Tovarășe Măciucă, de unde sînteți de loc ?“ „Tot de pe-aici, din Godinești, oltean ! Apoi, rîde încurcat : Numai că nu-s eu cel de care aveți nevoie. Leontin Măciucă e directorul întreprinderii de foraj din Țicleni...“ Rîdem și noi, la fel de încurcați — și rectificăm : „Pardon, dumneavoastră sînteți Eugen Dumitrescu, inginerul șef...“ „Cum o să fiu, dacă mă cheamă altfel ! se-nvesește inginerul. Dumitrescu e șeful stației de injecții de apă...“ Și, în sfîrșit, aflăm și numele celui cu care stăm de vorbă : Emil Modoran. Facem o socoteală rapidă : ca să nu-l jignim, îi punem cîteva întrebări și notăm răspunsul cu interes. Gîndul nostru e la Măciucă, fiindcă ni s-a spus că e un om interesant.

Emil Modoran se oferă să ne fie de ajutor ; nu ține să scriem despre el, să nu-l înțelegem greșit ; au mai fost pe-aici gazetari care l-au „stors de date“, dar pînă la urmă n-au scris nimic ; i-au făcut și fotografii pe care, firește nu i le-au trimis ; în concluzie ne spune, fără răutate, că el n-a venit aici pentru gazetari. „Vreți să vă spun cîte ceva despre Măciucă ? ne imbie... Ori despre Dumitrescu ? Măciucă a studiat în Uniunea Sovietică... Dumitrescu a fost coleg de Institut cu mine, la București. (Peste două zile ne-am întîlnit cu Eugen Dumitrescu. Are vreo douăzeci și opt de ani, e scund, îndesat, roșcovan ; poartă un demi-palton îmblănit și o șapcă mare, ca o umbrelă. Am pomenit numele lui Modoran, și îndată s-a oferit : E un inginer foarte bun, vreți să vă povestesc despre el ?) „Lasă-l pe Dumitrescu, i-am spus lui Modoran, bănuindu-l de falsă modestie, fiindcă acuma vrem să ne socotim cu dumneata“. „Poftiți !“ Curînd, ne-am dat seama că omul nu se omoară să fie popularizat. Nu că i s-a făcut lehamite de glorie, nici n-a gustat din ea, dar de ce să scriem tocmai despre el, cînd sînt atîția alții pe-aici, tot tineri ? Ne lămurește : marea majoritate a inginerilor din noua regiune petroliferă au absolvit Institutul în ultimii 5—6 ani. Au venit aici și li s-a spus : descurțați-vă ! N-au avut în spate ingineri mai în vîrstă, de la care să învețe practica. „Și toți se descurcă bine, nu s-a întîmplat pe la noi nici o catastrofă. Sînt pe-aici și vreo trei tovarășe, închipuți-vă ce muncă duc. Pe Janeta Mladin de la injecțiile de apă o cunoașteți ?“ (Am cunoscut-o mai tîrziu. Mărunțică, blondă, ochi ageri. Olteancă. Foarte severă. „Așadar, ce propui dumneata ? Ia mai gîndește-te puțin. Așadar, ți-a venit vreun gînd mai bun ?“) În treacăt fie spus, inginerul Emil Modoran a uitat s-o pomenească și pe nevastă-sa, care e tot inginer și lucrează în laboratorul de la Țicleni. De, cîte nu uită omul.

Pînă prin clasa a patra de liceu, Emil Modoran vroia să fie ofițer de carieră, ofițer cu pampoane ; parăzile militare de la Tg. Jiu erau pentru el evenimente de seamă ; pe urmă și-a descoperit pasiuni de doctor ; pentru ca la terminarea liceului să-și descopere aptitudini de inginer petrolist. După cum singur o mărturisește — și fără jenă, n-a fost strălucit, nici ca elev și nici ca student ; iar ingineria a început să-i placă abia cînd s-a văzut la sonde, practicant... Practica și-a făcut-o la Ochiuri. Luni de zile a lucrat în rînd cu muncitorii. Vroia să-și dea seama, cît se poate de exact, ce înseamnă munca la sonde. Toți îi spuneau că-i foarte grea ; n-avea îndoieli în privința asta, dar vroia să se convingă prin proprie experiență, ca mai apoi, ca inginer, să știe cum și cît să ceară de la oameni. A fost repartizat în echipa de intervenție a lui Florea Cojocar, mastru vestit la Schela Ochiuri. În aceeași echipă cu el, lucra încă un coleg de Institut, Toma Panțu, acum inginer la Gura Ocniței. Toma a cerut, curînd, să fie trecut într-alt loc de muncă. Nu rezista ritmului de muncă ? Cine știe, fiindcă omul n-a dat explicații. Emil Modoran a rămas la intervenții, luni de zile. („După învățătură, zice el că s-ar fi socotit, nu m-am omorît nici-odată... Dar uite că la greu mă trage inima. Păi atunci, s-o țin așa“). Zile de alergătură, nopți nedormite — sonde salvate de la un eventual dezastru... Cojocar era un om aprig și foarte sever, uitase că Modoran e un viitor inginer. Doar uneori îi spunea : „Poate că dumneata mă-njuri de ! ești cu carte. Dacă simți că așa trebuie să faci, fă-o ! Dar cîtă vreme lucrezi în echipa mea, nu te iert... Pînă cînd nu ti-i învăța cu greu, nu ești inginer“. Și-l trimitea peste tot ; să care materiale în spate, să intervină unde era

primejdia mai mare; apoi îl controla în toate fleacurile și nu uita să-l mustreze pentru mai nimic. Iar când tînărul inginer și-a isprăvit practica, Cojocaru i-a acordat respectul cuvenit: „Acum spuneți-mi dumneavoastră ce să fac și eu v-ascult”. Se pare că muncitorii de la Ochiuri au căpătat încredere în Emil Modoran, fiindcă, îndată ce-au aflat că și-a terminat studiile — au cerut ministerului să-l repartizeze la ei. Tînărul inginer a primit, cu plăcere, să lucreze printre vechii cunoscuți. („Puteam să mă aranjez în București, mărturisește el — și după ce ne dă unele amănunte, îl credem — dar ce era să fac acolo? Prin minister? Treaba de birou nu-i de mine, zice Modoran, fără păreri de rău... Și-apoi din promoția noastră — și cu asta, după cum ne-am dat seama, inginerul se mîndrește — numai doi au rămas în capitală. Ceilalți — toți ca mine, la sonde. Vreo șase au ajuns, la nici treizeci de ani, ingineri șefi, alții șefi de secție. A fost o promoție pe cinste“...)

Îndată după instalarea sa la Ochiuri, Emil Modoran a fost numit șeful serviciului tehnico-administrativ; apoi președinte al ASIT-ului. Abia atunci a înțeles, cu adevărat, cât de grea e munca de inginer petrolist. „Răspunderi mari — mereu ți se spune că o greșeală, o neatenție, poate costa milioane... Eu nu-l cred pe inginerul tînăr care se laudă că doarme liniștit; în concediu, poate — uneori nici atunci“. La început, Emil Modoran avea suficiente motive ca să nu fie prea liniștit. În fiecare zi veneau la el zeci de oameni — brigadieri, maiștri, sondori — și nici unul nu venea cu gîndul să-l întrebe: ce mai faceți, cum vă simțiți, cum v-a priit mîncarea de dimineață? — ci îl luau din scurt: ce facem cu povestea aia — și înșirau niște necazuri, la sonde, cum o descurcăm? Fiecare ridica probleme tehnice dificile și aștepta un răspuns precis, o indicație, pe loc. Și dacă oamenii observă că eziți, dai din colț în colț, nu știi ce să le spui, a doua oară te consultă de formă; a treia oară nu-ți mai spun bună ziua... („Noroc de cursurile de la facultate, pe care le aveam cu mine, zice Modoran. Ce mi-a scăpat în anii de școală — de! Bucureștiu-j mare, are atracțiile lui! — am învățat în cîteva nopți. Dar pregătit cum trebuie, tot nu eram; între timp, tehnica petrolului progresase; apucă-te să faci rost de cărți, pricepe-le, explică altora ce-ai înțeles. Nevoia mi-a deschis o mare poartă de-nvățătură“...) Se pare că nu chiar nevoia, inginerul exagerează, poarta asta o fi existat ea mai dinainte... Oricum, în cadrul ASIT-ului, Emil Modoran a prezentat referate interesante; atît de interesante, încît a fost chemat nu odată la București, să-și expună diversele păreri în fața inginerilor petroliști.

Tocmai cînd se obișnuise bine cu muncitorii de la Ochiuri și cunoștea specificul schelei, a primit numirea de inginer șef la Bîlteni. Într-un fel, era mulțumit — nu din pricina funcției — ci că se află printre oltenii lui. Nu-i un patriot local, dar mereu aduce vorba despre oltenii care lucrează din greu pentru industrializarea regiunii. („Cea mai mare parte dintre oltenii care se răspindiseră prin țară, cu diverse meserii, s-au întors acum acasă și-s mari petroliști!“) O fi și-un pic de exagerare în remarcă asta, dar nu contează. Oltenii sînt mîndri de regiunea lor. Modoran — se poate altfel? — e și el. Numai că schela de extracție — Bîlteni, al cărei inginer șef este, i-a dat și încă-i mai dă de furcă. Mai întîi i se cere multă răbdare în relațiile cu oamenii. Mereu să-i sfătuiesti, să le atragi atenția — dar să nu-i jignești, că pe urmă nu te mai ascultă; să-i înveți meserie și să-i dezbari

de micile lor șiretlicuri, când vor să mai stea o zi, două, pe lângă casă, de dragul nevestei ; să-i faci să simtă răspunderea de petrolist. („Aicea chiar că nu prea dorm, mărturisește Modoran. Abia ațipesc — și sună telefonul : Tovarășe inginer, ce ne facem ? — și urmează o întreagă pățanie. După un minut, trebuie să găsești o soluție — așa, sau altfel, că omul care ți-o cere, n-are vreme de așteptat. Și după încă un minut, trebuie să adormi, că altfel trece noaptea. E un întreg exercițiu... Fapt este că inginerii petroliști n-au insomnii. Au uneori necazuri cu nevestele, din pricina telefoanelor nocturne. Eu n-am ; nevastă-mea-i inginer ; socru-meu e petrolist de 30 de ani, tehnician ; cred că dacă ar trece o noapte fără telefoane, n-am dormi tocmai bine...”)

Schela Bilteni i-a dat inginerului de furcă și-n alte privințe : l-a pus, nu odată, în fața unor probleme tehnice noi ; sînt, aici, alte condiții decît la Ochiuri ; iar inginerii mai în vîrstă și tehnicienii cu practică îndelungată, care să-ți spună : „nu te speria, se rezolvă, situații dintr-astea am rezolvat eu destule !“ — lipsesc. El, inginerul Emil Modoran, e socotit înțelepciunea schelei Bilteni. Vin oamenii la el cu deplină încredere : Tovarășe inginer, ce să facem ? Și el răspunde, prompt, cum se cere : Iată ce ! După plecarea oamenilor, consultă — și nu cu puține emoții — vreun tratat de specialitate ; în cazul că a dat un răspuns greșit — să mai aibă timp să-l rectifice. („De ! — dacă n-am fost un student eminent ! rîde inginerul, acuma plătesc“.) În numai un an de zile, Emil Modoran a prezentat trei inovații destul de importante, cerute de specificul muncii la sondele din Bilteni ; se aplică toate cu succes. Ambiția lui e să scoată inovatori și buni tehnicieni din toți muncitorii cu tragere de inimă ; din oltenii lui, pe care știe să-i prețuiască. („Astăzi vin să mă tragă pe sfoară, cu certificate de-nvoire ; mîine, tot ei vin să-și ceară iertare ; și poimîine o să fim prieteni. De ! — sîntem oameni și trebuie să avem încredere unul în celălalt“...) Ne propune să-l vizităm peste doi, trei ani. Altfel o s-arate și oamenii și locurile astea : zice că altfel o s-arate și el. („Mai învăț ceva, mai deschid ochii, că nu strică“...) Iar pînă atunci, își cere iertare că ne-a reținut, cînd noi aveam nevoie de inginerul Măciucă. Și cînd te gîndești că ne-a spus-o fără intenții ironice !

CÎMPIA DE SUB APE

M. NEGULESCU

-au mistuit apele ; unde sînt
Atîtea bălți,
Atîtea dulbine ?

Poate știe de ele
Salcia venind către mine,
Secara, macul roșu legănat de vînt...
Unde sînt apele, unde sînt ?
Peste unde și trestii ușoare
Cine așterne pămînt de ogoare,
Brazde,
Nimb de iarbă
Și grîu ?

Ziua trece pe sub bolta înaltă — rîu
Străveziu, liniștit...
Pe cîmpia de-o seamă cu holdele sale
Trec valuri de verdeață, domoale...
Artere de scurgerea apei ; în lut
Urmele casmalei
Negre, nevindecate...
Ploaia toamnei,
Zîmbetul zăpezii,
Pe canalele noi
Au trecut
În zări depărtate !

MEȘTERUL SOBAR

iscolul dăntuie azi
Pe străzi, pe grădini, pe livadă :
Casa își ridică pîn'la obraz
Gulerul alb, de zăpadă.

*În ceasul acesta de seară
Mîinile tale, prietenul meu,
Le ascult așezînd cărămizile ;
În draperia ușoară
A căldurii, a răgazului,
Miracolul lor vine mereu...
Mîinile tale, prietenul meu.*

*Tu vei fi totdeauna cu noi :
Robustă, fierbinte, respirația ta
Desgheață al ferestrelor sloi ;
Cînd corbul nebun
Al iernii din slăvi se răstoarnă,
Mîinile tale, prieten bun,
Aduc pajiștea atîtor clipe plăcute în iarnă !*

*Iată, la gura sobei
Bătrînul feroviar
Își scoate mănușile și
Mîngîie de departe nimbul de jar.
În liniștea lui
E un gînd pentru tine
Bătrîne
Sobar...*

*Și-n camera albă de spital
Pentru nu știu ce, îți mulțumește sora
Picotînd
La căpățiul
Unui copil...
Poate în sobe, ca-n amfore mari de argint
Aduci tuturor
Un zîmbet de-april.*

DRUMURI

CORNELIU ȘERBAN

*itmul versului în trecere pe șine
L-am reținut vibrînd cadențat ;
chemarea locomotivei stîrnește în mine
un ecou necuprins și ciudat.*

*Străbătînd cale lungă de fier
m-a înfiorat freamătul muncii intense*

*și țara m-a primit, șantier,
crescută-n contururi imense.*

*În compartimentul de-a doua
oamenii îi știu lingă sufletul meu,
le cunosc cu bucuriile, necazul și noua
curgere a vremii spre mai bine, mereu.*

*Îmi zîmbesc în cale sate, orașe,
trec între munți sau peste nesfârșit Bărăgan,
lumina mă inundă în izbucniri uriașe
și respir aerul tare, contemporan.*

ÎN FAȚA STEM EI

SEBASTIAN COSTIN

 *rivesc la stema luminată blînd
De însoțita zilei diademă
Și-mi pare că mă aflu, fremătînd,
Sub arborii pădurilor din stemă.*

*Sorb aprig în plămîni văzduhul pur
Sub cerul sprijinit pe-nalți pilaștri
Și străjuit în față și-mprejur
De zidul greu al munților albaștri.*

*Mă simt mai om, mai mare, mai curat,
Rodesc asemeni jerbelor de spice
Din lanul pîrguit și modelat,
În iureș cald, de brațele voinice.*

*Și cresc asemeni sondei, din pămînt,
Cu împliniri gigantice și grele
Din care-o să fișnească în curînd
Petroțul viu al visurilor mele.*

ra o poveste veche, pe-atunci.
O ascultam seară de seară.
Cică-n coclaurii suri și cerniți

Sint îngropate morminte de sciți
Și în fiecare mormânt e-o comoară.

Oamenii umblau amețiți de vedenii
În ceasuri târzii, pe întinderi agreste
Scormoneau pământul ca niște vraci
Dar rămâneau cum au fost, tot săraci
Și căutau altă licărire pe creste.

Era o poveste veche, acum
Nimeni nu mai vorbește de comori și tezaur
Dar în fiecare an când toamna dă-n pîrg
De pe coclaurii învăluiți în amurg
Vin care încărcate cu aur.

TREC TRACTORIȘTII...

ION CRÎNGULEANU

u pornit peste cîmpuri tractoarele, sute.
Parcă-s tauri aprigi
încălecați de voinici —,

Și flămînde, din trupul pământului rup
brazdele negre,

adinci !

Nordul Moldovei
e-o filarmonică vastă
în care simfonia tractoarelor crește :
În urma concertului, cîmpia rămîne
cu brazdele proaspăt desprinse,
așezate ca solzii de pește.

*Și luna și soarele
trec mirași, câte văd, spre apus ;
vîntul obosește suflînd printre brazde...
ziua și noaptea tractoarele trec
duduind prin Țara de Sus.*

*...În vară vor crește holdele pline
cu rodul, din mana pămîntului, smuls, —
Feți-frumoși vor conduce tractoare,
combine...*

Trec tractoriștii prin Țara de Sus...

ORAȘUL VICTORIA

AUREL STORIN

A*irtoagele cu fracul alb, de praf,
și cu garoafa roșie, de ceară,
dughenele meschine, de zaraf,
și pe ceilalți zarafi, mai mari, de țară,
această stradă nu i-a cunoscut,
fiindcă orașul nu are trecut.*

*Și arta ce se vinde pentru-un ban,
și visurile mari, ucise-n zori,
sfîșietorul vers bacovian
„O, țară tristă, plină de humor!“
aceste case nu l-au cunoscut,
fiindcă orașul nu are trecut.*

*Și pașii muritorilor de foame
sunînd pe-asfaltul ud, a disperare,
și stelele care se schimbă-n poame
la ceasuri de-ndelungă-nfometare,
orașu-acesta nu le-a cunoscut,
fiindcă orașul nu are trecut*

O, strada mea, copil abia născut,
deasupra ta veghează tot poporul,
și-n față se deschide viitorul!
Oraș iubit.

oraș fără trecut...

UMANISMUL SOCIALIST

U

mbra Omenia pe câmpia rusească.
Cine s-o asculte? Cine s-o primească?

Țarul dormea în palate de vise.
De Omenie, el nu auzise.

Și nici generalii, în bătălie,
nu sufereau de Omenie.

Bogații, sunându-și argintăria:
— Cîte copeici costă — Omenia?

Și ea, rătăcea pe câmpia rusească.
Cine s-o asculte? Cine s-o primească?

Dar într-o zi, spre asfințit,
cu Revoluția s-a întâlnit.

— Uite, așa și așa... și i-a spus
Jalea adîncă-a pămîntului rus.

— Tu, Omenie, bună și dreaptă,
la Petrograd muncitorii ne-așteaptă!

Vino cu mine! Avem de schimbat
multe-așezări și legi în Rusia!

...Și cînd Revoluția intra în palat,
alături, în dreapta, mergea Omenia.

ÎN COMUNISM

Se va-neca în mărele-amintirii
cîndva, debilul sentiment mărunț
și micile tristeți ale iubirii
ca scoicile vor lunecă la fund.

Vom recunoaște farmecul Juliettei,
pasiunea lui Romeo, bărbăția,
în fata dinlăuntru salopetei,
în omul dominînd oțelăria.

Vor deveni mai vorbăreți poeții,
nu poți să-ntîmpini dragostea cu : nu...
Și doar pe scenă, seara, Capuleții
se vor mai război cu Montagu.

Săgeata sentimentelor, înalta,
va fi de foc, nu simplu licărit.
O lume vom clădi, cum n-a fost alta,
și vom iubi, cum nimeni n-a iubit.

CA UN ROI ARGINTIU

ADELA POPESCU

Nu sateliții rotesc în jurul pămîntului
Ci un pîlc de porumbei
Scăpați în libertatea cea mai înaltă,
Să ne vestească în era cealaltă —
Ideile celor mai adevărați pămînteni.
Nu sateliții rotesc în jurul pămîntului
Ci ideile noastre ca un roi argintiu,
Ducînd spre constelațiile-albastre
O fărîmă din sufletul pămîntului viu.

CRIVĂȚUL

CRISTIAN SÎRBU

rin sat

Trece un crivăț de-ți taie obraji.

Sare peste garduri ca un lup turbat.

Își involburează coada.

Vrea să intre în casele întovărășiților.

Își aduce aminte

Cînd băga groaza în oameni cu foamete

Și se miră că nu se mai teme nimeni

De el.

În poduri și cămări

Se găsesc de toate :

Grîu, cartofi, brînză, ulei...

Crivățul rîcîie pe sub uși și ferestre.

Urlă. Dă tîrcoale. Se zbate.

Dar întovărășiții îi strigă, siguri de ei :

— Nea dihanie !

Și lupul iernii neputincios schiaună

Și pleacă să moară în cîmpie.

FRUMOS E SOARELE ASTĂZI

rumos e soarele astăzi !

Zăpada pe uliți

Il întîmpină ca o mireasă albă.

Flăcăii și fetele au prins de veste.

Poate de aceea sînt atîtea nunți în sat.

Miracolul dragostei luminează ochii.
Dă avînt sufletelor.
Ascult cîtecul lăutarilor :
Spune de-o „fină ca o floare“.

La bucuria munților ia parte toată firea.
Țincii se aleargă, fac tumbe printre oameni.
Pe deasupra stăncuțele aplaudă din aripi.
Vrăbiule pe ștreșini comentează gureșe :
— A venit și președintele întovărășirii !
— Și președintele Sfatului !

Iar cîțiva plopî s-au urcat pînă la cer
Să vadă mai bine hora miresei.
Și ca niște cronicari scriu pe hîrtia zării
Cu crengile :
Astăzi fac nuntă Maria și Ion !

ACUM IERNĂM CA URSU

mi spune un întovărășit :
— Acum iernăm ca ursu'
De aceea

Nu sîntem buni de pus în poezie.

Cînd însă își va așeza satul
Mîna streășină la ochi
Și va privi spre tarlale ;
Cînd vor veni cocorii ;
Cînd vom pleca la atac după tancurile noastre —
Tractoarele —
Să cucerim rodul ogoarelor,
Atunci să ne vezi, tovarășe poet !

Atunci să scrii despre noi !
Atunci sîntem vijelie ! —
Nu ne lăudăm,
Dar merită să scrii
Despre palmele noastre cu miros de grîu.
...Atunci, însă.
Acum, iernăm ca ursu“ !

CARNET DE ACTIVIST CULTURAL LA ȚARĂ

O ADUNARE U. T. M.

AUREL LAMBRINO

De n-ai ști că-i decembrie, ai jura că-i primăvară: vînt cald, soare. A dat mai ieri o bură de ploaie, s-o ostoit praful pe ulițe, s-a bătucit pămîntul, — „parcă-i asfalt” — vin oamenii în sat. Pe margini, în centru, spre Sfatul popular, sînt trotuare de piatră. Le-a pus Sfatul de anii trecuți, dar n-a continuat: piatră moale, sfărîmicioasă. Nu ține. Acum e în tratative gospodăria colectivă cu o întreprindere, pentru niște bazalt sau așa ceva, — niște piatră tare. Au vrut colectiviștii trotuare trainice în comuna lor, nu de-astea „de mămăligă”. Le-au vrut — o să le aibă.

În poartă la căminul cultural mă-ntînesc cu tovarășa Margareta Baltag, secretara comitetului de partid al comunei, femeie de aproape 50 de ani.

— Buna'mneața ! 'Ncoiro ?

Zic :

— La cămin. M-au invitat utemiștii la adunarea lor generală...

Tovarășa Baltag e învățătoare, n-o să poată veni și ea la adunare, are ore. Zice zîmbind :

— Tovarășul Siloghi le-a dat ideea. Vine și el. Eu, dacă n-aș avea școală...

Siloghi e instructorul de partid din sat și G.A.C. Pînă nu de mult a fost secretarul organizației de partid de-aici; pe urmă s-au făcut două organizații, una a școlii, alta a colectivei, — a fost nevoie de un comitet de partid. Tov. Siloghi „a rămas” instructor. Muncitor constănțean.

Înainte să ne despărțim, tovarășa Margareta Baltag îmi mai spune cu un aer tainic :

— Știți c-a făcut rost Sfatul de sîrmă ?

— Eee !

Ea rîde :

— Păi cum ! Izolatoare avem, c-am procurat; stîlpi — uite colo: pădurea; a și vorbit Sfatul cu ocolul silvic; brațe... cînd s-or porni colectiviștii e pădure de brațe. Sîrmă ne mai trebuia. C-o să planificăm, că nu știu ce... Am obținut și sîrmă. Electricăm strada asta, și pe cealaltă care-i paralelă, plus încă una de ne-o ajunge. Încet-încet, pînă-n '960, o s-avem luminat tot satul. Păi, nu ?

— Păi, da! Perfect. Felicitări.

Secretara ride, îmi scutură mâna, pornește iute-iute spre școală, să nu întârzie.

BIBLIOTECARA

A fost aleasă în prezidiu o față pe care o știu, e bibliotecară. Văd că președintele prezidiului, tov. Berbeaca, prim-secretar al comitetului raional U.T.M. se bizuie mai ales pe sugestiile ei, atunci cînd ne constătuim toți în șoaptă, în legătură cu mersul adunării generale a utemiștilor. Se propun și se stabilesc diverse comisii,—ordinea de zi cuprinde darea de seamă și alegerea noului birou al org. de bază U.T.M. Cu fata asta, Rodica Voinea am mai stat eu de cîteva ori de vorbă; mă duceam la biblioteca sătească de-aici, s-o întreb de una, de alta, — despre cărți. Îmi place de ea, e atentă cu orice cititor, mare, mic (vin și mulți, foarte mulți dintre școlari, la bibliotecă), ține fișele în mare rînduială, își cunoaște bine cărțile din dulapuri. Patru mii patru sute de volume. Acum — iacătă — o să aflu mai multe despre ea: a fost trecută pe lista de candidați; parc-o văd, o să fie aleasă în biroul organizației U.T.M. Ia să văd, la discuții, ce s-o spune despre ea.

— Tovarășa Rodica Voinea — rostește unul dintre utemiști, un colectivist, Vlad, unul cu părul veșnic, și nu știu de ce, zbîrlit — e foarte conștiincioasă în serviciul care-l are. O știm cu toții de-atîta vreme: ca bibliotecară-i foarte bună, excelentă, a mai fost în biroul organizației și a muncit bine, a fost și-n U.R.S.S. Eu susțin candidatura cu căldură, atît am avut de spus...

Intocmai cum am prevăzut: Rodica Voinea a fost aleasă în noul birou: e „cu activitatea culturală“.

DESPRE EVIDENȚE

Are 21 de ani. Șapte clase elementare, și încă vreo citeva la o școală tehnică de cooperatie din Mangalia, mutată apoi la Brăila, și pe urmă desființată înainte ca Rodica să fi „terminat anii“. Tatăl fetei e colectivist „vechi“, din 1951, un întovărășit din cei ce-au intrat anul trecut în colectivă. A fost și președinte al colectivei. Are casă grea, 6 copii și numai trei din ei cîștigă: unui e la S.M.T., altul aici, cu tat-su, în colectivă, și Rodica; ceilalți umblă la școală. Sînt patru ani de cînd răspunde Rodica de bibliotecă. Pe-atunci, în 1954, biblioteca era a căminului, nu era încă sătească, — avea mai puține cărți. Evidența lor, însă... Ce să mai vorbim? A fost muncă destulă cu punerea la punct a evidenței, cu atragerea cititorilor, cu popularizarea cărților, și mai ales a celor „de specialitate“: agricultură, zootehnie, etc. Acum, lucrurile au cu totul altă față. Sînt patru ani.

... ȘI DESPRE EVIDENȚIERI

Vreau s-o întreb : cînd a fost în U.R.S.S., — dar bibliotecara, furată de preocupările ei, îmi povestește cit de mult i-au folosit cursurile de cite-o lună, două pe care le-a făcut la Constanța în 1955 și la București, în 1957. N-o pot întrerupe. Aflu o sumedenie de lucruri foarte interesante despre munca zilnică, curentă a bibliotecarilor la țară : ținerea cărților, a fișelor, în ce fel trebuiesc duse discuțiile cu cititorii care vin la bibliotecă... Frumoasă muncă.

— Ți place munca asta, tovarășă ?

— Foarte, foarte mult...

Mi-a fost cam greu s-o descos, nu se prea lăsa, dar tot am aflat, în cele din urmă : evidențiată, printre nu mulți evidențiați, și la sfîrșitul cursurilor de la Constanța, și la sfîrșitul celor de la București. Mărturisindu-mi aceasta, Rodica Voinea pusese capul în piept, roșise, și tot muta stînjenită de colo, colo călimara pe masă, — nu-i venea bine deloc văzîndu-mă că notez și asta în carnet. Pe urmă a rîs, a fluturat din mîină : a început iarăși să-mi vorbească despre cărți și despre cititori. Sînt în comună, înființate de anii trecuți, șapte **biblioteci de casă**...

LA ODESA

Asta a fost de 7 noiembrie 1956. O excursie la Odesa, organizată de Comitetul regional U.T.M. Constanța. Erau din toată regiunea tineri intelectuali, fruntași, activiști U.T.M., colectiviști fruntași — tot felul de lume. Lume bună. Asta, cu adevărat bună. Vasul : un fost yacht regal. În sfîrșit, în zilele noastre are și el parte să transporte alt soi de oameni. Excursioniștii au sosit veseli la Odesa. Au stat o săptămîină.

Secretarul Comsomolului de acolo, comsomoliști, cîțiva activiști de partid, din Odesa și din R.S.S. Moldovenească, puzderie de odeseni, tineri, tinere, — i-au întîmpinat toți cu mare dragoste la debarcader, în port, pe excursioniștii romîni. Strîngeri de mîină, „faceți cunoștință“, strigăte de bucurie, rîsete, parc-ar fi fost o întîlnire între prieteni vechi, nu între oameni care abia începeau a se cunoaște unii pe alții. Rodica s-a împrietenit pe loc cu o elevă din Odesa, Lida Nikolaevna, și cu fratele ei, student la Politehnică. E și azi în corespondență cu Lida.

Și „Traviata“ la teatrul de operă din Odesa. În rusește. Rodica Voinea încă nu ascultase pînă atunci „Traviata“. Pe urmă, un spectacol dat de o echipă de artiști amatori din Odesa, la Casa de Cultură de acolo ; satiră, humor și balet. Într-o seară : seară de muzică la Casa de Cultură, o altă seară : dansuri populare ucrainene... Vizite la instituții și întreprinderile din Odesa, reuniuni tovarășești... A trecut săptămîina ca un vis.

Cînd s-a văzut înapoi în Topologu a pornit cu forțe însutite la munca ei de bibliotecară, i-a fost și mai dragă munca. Lida îi scrie mereu, îi trimite fotografii.

BIBLIOTECI DE CASĂ

Butoi Gh. Elena, 32 de ani, trei copii, colectivistă, ține o „bibliotecă de casă“ în celălalt capăt al satului. Ce-i o bibliotecă de casă? Aș zice: o filială a bibliotecii sătești, dar nu-i chiar-chiar așa (ca ori ce comparație)... Ici-colo, prin sat, câte-o cititoare mai asiduă, câte-un cititor mai asiduu îi dă ajutor bibliotecarei, ia la el — la ea — acasă 15—20 de volume (mai exact: de titluri) pe care le ține la dispoziția vecinilor, le dă cu împrumut în unele biblioteci din sat. Fișe în regulă, semnături, restituiri la timp, etc. Le vine mai ușor celor ce stau departe (sat mare, peste 800 de familii) să se folosească de bibliotecile de casă din partea lor de sat, decît să bată drumul, să frămînte — cînd e — noroiul, pînă tocmai hăt în „centru“. Șapte biblioteci de casă — circa 140 de „titluri“ care, săptămînal, circulă mai ușor decît dacă ar fi luate de la biblioteca centrală.

La Topologu, cum s-a brodit, toate bibliotecile de casă sînt în grija unor tovarășe. Tovarășii, ca bărbații, se pare că sînt, în general, mai puțin meticuloși. Cel puțin cam așa îmi dă a înțelege, într-o replică, Rodica Voinea care e și în Comitetul de femei din comună. Afară de Butoi Elena, mai sînt: Evdochia Sandu, de 15 ani, pe care Rodica și-a propus s-o atragă în U.T.M. și poate spune c-a și izbutit, Vlad Elena, 42 ani, colectivistă bună, de frunte, Iancu Maria de 11 ani, Tudorache Mariana de 12 ani, Mecu Elena de 43... Nu vîrsta are importanță. Vrednicia. Dragostea față de carte.

— Tocmai că și eu am treabă, tovarășe, la tovarășa Butoi, așa că s-a nimerit bine. Vă conduc eu pînă acolo.

— Mulțumesc. Hai să mergem.

VINE LUMINA ÎN SAT

Nu-i prea departe pînă la tovarășa Butoi, dar tot este. Cam în marginea de apus a satului. Gospodina robotea prin casă, era cu mîinile albe de făină, făcea pîine. S-a făcut grîu bun la colectivă anul ăsta. Pămînt bun, îngrășat. Umezeală este. Numai pîine albă-n sat, bine-nțeles. În ori ce casă. Țăranii la noi azi — mi se spune peste tot și așa este — nu mîncă pîine decît albă. Mămăligă, rar, de-un gust, la sarmale...

Pe-o măsuță, lingă radio, „Olt“, cu baterii (pînă s-o electrifica satul complet) — o etajeră. Cele 15—20 de cărți. Dar nu-s 20. Doar vreo trei, patru.

— Cealalte-s pe la cititori — îmi explică tovarășa Butoi. — Cîte-odată nu-mi mai rămîne niciuna, pentru mine trebuie să iau de la bibliotecă aparte. ...Poftim? Eh, le restituie ei la timp, dar nu toți, unii le țin mult de tot, mă cert cu ei. Vedeti c-așa-s oamenii: ia cu împrumut cutare o carte, dacă i-a plăcut, o dă la toată familia lui s-o citească... Se mai și nimerește cumva să aibă familie mare... Neglijenți. Toată ziua stau cu gura pe ei:

bine, s-o citească toți din casă, nu zic, da' spune-mi baremi și mie, bre, să trec la fișă. Ei — ce le pasă lor de fișă? Uită. Mai ales tineretul ăsta...

— Dar vîrstnici, cititori vîrstnici ai, tovarășă?

— Da' cum? Sînt. Moș Bucurenciu, de exemplu. Îl știți. Vînătorul. E și doctor de măsele.

— Nu-i colectivist?

— Ba cum nu! Bătrîn, bătrîn, da' la vînătoare tot se duce, numai cît găsește timp. Iarna — mare cititor. Acum a luat volumul doi din „Pe Donul liniștit“. Mi-a spus că-i place grozav.

— „Pămînt deștelenit“ a citit?

— Hee... De mult. La noi acum, doar ăștia, mărunței, școlarii, de n-au citit unii „Pămînt deștelenit“.

Înserase de tot. M-a poftit gospodina să mai trec pe la ea, să viu mai ales duminică, atunci „e mai curat prin casă“ (era destul și așa), s-a scuzat că bărbatul îi e dus cu treburile prin colectivă, nu știa, habar n-avusese c-o să viu... Am plecat.

Întineric pe uliță. Luna, pîn-să iasă mai avea puțin. Treceau oamenii cu lanternele în mîini. Sînt lanterne în „centru“, la Magazinul universal, cîte vrei. Nu scumpe. Pîn' s-o electrifica, acuș-acuș, tot satul, îs bune și lanternele astea.

Pe deal, la vreo jumătate de kilometru de sat, parcă scăpase cineva un pumn de licurici. Luminile de la S.M.T. Semeteul o să trimită energie electrică și în comună, numai ce s-o întinde sîrma. E sursă bună la S.M.T., are motor tare.

Decembrie, 1958, satul Topologu, raionul Hirșova

SOCIOLOGIA BURGHEZĂ ȘI REVIZIONISMUL CONTEMPORAN

L. BEJAN și T. CRISTIAN

Estimintul noțional, ori mai bine zis verbal, al unor explicații sociologice burgheze și revizioniste, poate adeseori masca esența lor antiștiințifică și antimarxistă lăsînd chiar impresia, celor neavertizați, că ele ar reprezenta temelia teoretică a „științei sociale contemporane”. Feluriiți renegați ai socialismului științific se străduiesc de altfel cu totul pe față să argumenteze „științificitatea” unor asemenea „explicații sociologice”. Publicistul polonez Kolakowski, de pildă, în articolul său „Noțiunea actuală și cea neactuală a marxismului”¹⁾ conchide, în urma unui amplu „rechizitoriu” la adresa „dogmatismului” că: „marxismul este astăzi complet lipsit de sens și devine sinonimul cuvîntului adevăr sau cunoaștere științifică — adevăr căutat de întreaga cultură fie ea denumită marxistă sau nemarxistă”. Deci, Kolakowski, denaturînd noțiunea de marxism, umple conținutul acesteia cu ideea, scumpă tuturor renegaților și ideologilor burghezi, după care astăzi, în lume nu există două culturi, două sociologii și un singur adevăr, ci o singură cultură cu un singur adevăr.

„Lui Kolakowski îi repugnă, apărîndu-i drept foarte simpliste, tezele consacrate ale marxism-leninismului după care: în societatea împărțită în clase antagoniste, cultura spirituală are un caracter de clasă; cultura dominantă este totdeauna cultura

clasei dominante; în societățile cu clase antagoniste, cultura se dezvoltă pe baza contradicțiilor dintre aceste clase și servește ca instrument în lupta dintre ele. În consecință Kolakowski neagă faptul că contradicțiile fundamentale existente în societatea contemporană, luată în ansamblu, determină existența celor două culturi diametral opuse: pe de o parte cultura democratică și socialistă, care cunoaște o înflorire nebanuită, în primul rînd în țările care aparțin lumii socialiste, iar pe de altă parte, cultura făurită de pe pozițiile claselor exploatare, cultură dominantă în lăuntru țărilor capitaliste. În condițiile capitalismului, de pe pozițiile maselor muncitoare și exploatare se făurește o cultură democratică și populară aflată într-un continuu antagonism cu „spiritualitatea” dominantă.

În opoziție cu tezele sus-amintite polonezul Kolakowski, diminuînd valoarea cercetărilor social-culturale întreprinse în lumea socialistă, — cercetări pătrunse chipurile de o gîndire „marxist-dogmatică” — recomandă oamenilor de știință marxști, drept singura soluție pentru a se ieși din acest împas „împrumutul” de idei și metode de gîndire de la cultura și sociologia nemarxistă.

Asupra faptului că teze ca cele de mai sus nu au fost formulate întîmplător de către vreun pseudo-marxist oarecare, ci constituie platforma ideologică a revizionismului contemporan, sînt grăitoare numeroase

¹⁾ Vezi „Novaia Kultura”, 1957

alte mărturii ale unor „corifei“ ai „gîndirii sociale moderne din secolul al XX-lea“. Doctor Jovan Georgevici, profesor la universitatea din Belgrad, scrie, cum nu se poate mai explicit, în ale sale programatice „Principii ale teoriei sociale în Iugoslavia“¹⁾: „teoria socială jugoslavă aplică aceleași metode... ale realismului critic minuite de întreaga știință contemporană... Tezele „teoriei sociale jugoslave“ sînt considerate de către juristul jugoslav drept o fază în dezvoltarea științelor sociale... „dezvoltare care nu poate avea loc decît prin cooperarea, critica și autocritica reciprocă dintre toate curentele științei sociale moderne“. Sociologii polonezi Vyatr și Bauman în articolul „Marxismul și sociologia contemporană“²⁾ scriau în același sens, încă din 1956: „socotim inexact a ne reprezenta situația în sociologia mondială asemenea unui cîmp de luptă plin de tranșee din care sistematic este îndreptat focul asupra pozițiilor inamice“. Afirmatii asemănătoare au făcut și renegatul marxist

francez H. Lefebvre (vezi, de pildă „De l'explication en économie politique et en sociologie“ în „Cahiers Internationaux de sociologie“ vol. XXI), precum și o largă pleiadă de alți revizionisti.

Ce rezultă așa dar din afirmațiile reproduse mai sus? Nimic altceva decît recunoașterea explicită, din partea revizionistilor actuali, că au părăsit toate principiile fundamentale ale explicației sociologice marxiste (pe care ei o denumesc „marxist-dogmatică“) și că s-au apropiat ori situat integral pe pozițiile teoretice, inerente explicației sociologice burgheze³⁾

Avînd în vedere cele afirmate mai sus, să încercăm așa dar a urmări unele aspecte privind „valcarea științifică“ a uneia dintre explicațiile sociologice burgheze „moderne“ mai uzitate (așanumita explicație integralist-sociologică) precum și filiațiunea de idei existentă între doctrina socială a revizionismului contemporan și această explicație.

Integralismul sociologic — armă „modernă“ pentru mistificarea adevărului despre societate

U

na dintre cele mai răspindite teorii în cadrul explicației sociologice burgheze este fără îndoială așa numita teorie a integralismului sociologic. În tratatele clasice de sociologie burgheză, integralismul sociologic este considerat a fi unul din curen-

tele sociologiei contemporane, caracterizat printr-o optică explicativă proprie, exprimată prin aceea că privește grupurile de fenomene sociale în unitatea lor indestructibilă, în structurarea lor intimă ca mănunchi din care niciodată nu va putea fi modificat un fenomen social fără a le modifica pe toate celelalte. Optica integralismului sociologic relevă că interdependența dintre grupurile de fenomene sociale face imposibilă ierarhizarea lor. Conform acesteia, este, de pildă, imposibil a se detașa, în cercetarea sociologică, grupul fenomenelor economice, ca fenomene esențiale și determinante pentru toate celelalte grupuri de fenomene sociale. Doctrina integralistă susține că influența factorilor subiectivi (a factorului juridic, politic, psihologic, religios) asupra economicului este tot atît de importantă ca și a acestuia din

¹⁾ Actualități jugoslave, nr. 11-12/1957

²⁾ Misl Filozoficzna, nr. 1/1956

³⁾ Păstrînd încă unele reminiscențe „marxiste“ doctrina socială a revizionismului contemporan poate fi considerată *umbra* explicației sociologice burgheze. Spun *umbra* ei, întrucît „știința“ despre societate a renegațiilor marxismului apare mai puțin „strălucitoare“ (mai puțin bătătoare la ochi în ceea ce privește esența ei burgheză) decît sociologia oficială din țările capitaliste, putîndu-și astfel estompa cu perildie caracterul burghez, și deveni deci (atunci cînd nu e demascată) cu mult mai primejdioasă pentru mișcarea muncitorească, decît sociologia burgheză.

urmă asupra celor dintii, iar în unele cazuri chiar mai importantă. Viața economică a unui grup social — susțin adepții integralismului sociologic — depinde de starea psihică a acestuia, de trebuințele pe care le are, de tehnica sa și aceasta la rândul ei de starea cunoștinței și a științei.

Emile Durkheim, sociologul micii burghezii franceze de la sfârșitul secolului al XIX-lea, este considerat drept unul din părinții acestui soi de monism integralist. După cum se știe, acesta a demonstrat foarte clar, prin doctrina sa integralistă că nu intenționează decât să fundamenteze o altă variantă a determinismului ideologic spiritualist; el nu a reușit nici măcar să dovedească prin concepția sa sociologică o comprehensiune globală a interacțiunii tuturor elementelor componente ale conștiinței sociale și a formelor suprastructurale, instituționale, ce le corespund.

O seamă de sociologi burghezi, continuatori ai lui Durkheim, s-au străduit ulterior să „perfeționeze” integralismul spiritualist al maestrului lor, încercând concilierea determinismului ideologic cu o seamă de factori extra-sociali, dând astfel la iveală un integralism eclectic de tip „modern”. În zilele noastre, unul dintre cei mai de seamă sociologi burghezi „de stînga”, apărător al teoriei integraliste în cadrul „explicației sociale” este George Gurwitch. Din inițiativa acestuia s-au organizat, de pildă, recent „Entretiens de Royaumont, Pentecote” dedicat în întregime dezbaterilor cu privire la problema căilor fundamentării explicației sociologice integraliste. *Cahiers internationaux de sociologie*, care consemnează într-un volum închinat special (vezi vol. 21) reproducerea feluritelor intervenții ce au avut loc cu acest prilej, cuprinde majoritatea pozițiilor teoretice și tezelor apărute la această reuniune. Discursul lui G. Gurwitch, intitulat semnificativ *La crise de l'explication en sociologie*, ocupă locul de frunte în volum, datorită problematicii cuprinzătoare pusă în discuție, referitoare la tema dezbătută. Criticînd interpretările determinist-rigide ale *sociologilor funcționaliști* (Sorokin etc.), ale comprehensiviștilor, etc. G. Gurwitch s-a străduit în cuvîntul

său să lase impresia ancorării problemei explicației sociologice într-un cadru „dialectic și integralist”. Pentru a-și delimita însă poziția față de marxism (recunoscut de toată lumea ca dialectic și integralist-materialist) sociologul francez precizează dintru început că integralismul său se află la antipodul explicației sociologice marxiste caracterizată chipurile „printr-o interpretare și aplicare dogmatică a dialecticii” (p. 10). Sarcina depășirii „dogmaticii marxiste” de către sociologia burgheză prin persoana lui Gurwitch, este considerată de către acesta ca fiind posibilă doar printr-o restabilire în drepturi a „explicației dialectice” (noțati dialectice și nu materialist-dialectice, întrucît strădania teoreticianului „macro-sociologiei” va fi de pusă tocmai în vederea izgonirii explicației materialiste din sociologie). Gurwitch, operînd în chip integralist-dialectic, de pildă, cu conceptul global de „structură” (într-un sens opus conceptelor marxiste de: structură-bază, suprastructură) conceput ca reflectînd „un sector” al unui vag „fenomen social total”, în deplină asemănare cu toți reprezentanții sociologiei burgheze, susține: a) necesitatea respingerii conceptului de formațiune social-economică (unicul concept care reflectă veridic și materialist dialectica social-obiectivă și legitatea generală a acesteia) și adoptarea vagului concept de „tot social”; b) amalgamarea în confuzul concept de structură, atât a fenomenelor sociale obiective ce țin de bază cît și a celor ce țin de suprastructură, atât a fenomenelor existenței sociale cît și ale conștiinței sociale; c) escamotarea necesității cercetării de sine stătătoare a fenomenelor sociale, materiale, ca fenomene determinante în ultimă instanță pentru întreaga viață socială. Principiul „explicării integralist-dialectice” a realității sociale, se vedește în cazul lui Gurwitch (ca și a tuturor acelor care socotesc neștiințifică evidențierea unei cauze primordiale, eficientă înlăuntrul interacțiunii dialectice globale) a fi un îndreptar, fie spre pozițiile unui determinism ideologic, fie spre o pură sofistică. Această apreciere rezultă și din analiza „expunerilor” celorlalți sociologi

întruniți la reuniunea amintită, care în cuvântul lor au „aprofundat și amănunțit” principalele idei cuprinse în comunicarea primului referent. Astfel, Jean Weiler, debătând problema: *Determinismes sociaux et déterminisme économique*, în spiritul „depășirii” explicației sociologice marxiste, propune însoțirea analizei determinismului economic prin analiza unor factori ca: „Les équations de comportement et les modèles”, fără de care, chipurile, factorul economic nu ar putea fi definit în unitatea sa. Roger Bastide în *La causalité externe et la causalité interne dans l'explication sociologique*, pledează călduros pentru situarea factorului mental, psihologic, pe picior de egalitate cu ceilalți factori recunoscuți în cadrul „explicației sociologice moderne”. Încercând o reconciliere între pozitivismul sociologic și pozițiile „teoreticilor”, Roger Girob — în comunicarea intitulată *Le passage de la description à l'explication dans le cadre de la sociologie concrète* subliniază că „a explica, în sociologia concretă, nu înseamnă decât a descrie foarte exact actele omenești perceptibile din care fenomenele sociale sînt elaborate”.

Este de la sine înțeles că aplicată, de pildă, la problema statului, claselor, revoluției, sociologiei, culturii etc. — „explicația sociologică integralistă” gurvitch-iană et Comp. se vedește fără echivoc a deveni pe deplin utilă acțiunii de mistificare a racilelor orîndurii capitaliste, justificării exploatării și permanetizării ei.¹ Poate nu ar

¹ Menționăm, de pildă, că aplicarea „explicației sociologice integraliste” în cercetarea așa numitei probleme a „Grupurilor sociale” a dat la iveală o imensă literatură de „specialitate” consacrată dovedirii inexistenței claselor sociale antagoniste în capitalism ori cel mult a existenței unei singure clase de mijloc. Mînuind teoria și metoda explicativă „integralistă” care reclamă acordarea unei pondere egale tuturor aspectelor — esențiale ori neesențiale — în explicarea unui fenomen social, sociologii burghezi au depus strădanii deosebite pentru a găsi acele aspecte legate de viața grupurilor sociale (elemente ale modului de viață, ale mentalității, etc.) care să „ateste” asemănările ori chiar identitatea de viață a tuturor locuitorilor dintr-o țară capitalistă dezvoltată ori alta.

strica să reamintim aici că interpretarea marxismului într-o manieră „integralist-sociologică” a corespuns pe deplin și vederilor unor sociologi burghezi romîni din perioada dintre cele două războaie mondiale, care considerau marxismul un fel de doctrină culturalistă, ideologistă. În acest sens, s-a dovedit, de pildă foarte apropiată de vederile lui P. Andrei interpretarea marxismului ca „integralism spiritualist”. În a sa *Sociologie generală*, P. Andrei mărturisește (la pagina 269) următoarele: „Multă vreme am crezut și noi că marxismul este o formă tipică de materialism. (În sens de anti-ideologism, antispiritualism, n. n.) dar lucrarea lui Lukacs *Geschichte und Klassenbewusstsein*² ne-a făcut să ne revizuim punctul de vedere; ...el scoate în relief ideea marxistă că societatea este un tot care determină fiecare fenomen social în parte”. Așadar și lui P. Andrei, prin medierea lui Lukacs, marxismul îi apare la fel ca și revizioniştilor actuali, mai „plauzibil și mai științific” atunci cînd poate fi interpretat ca un „integralism sociologic” de tip „ideologic-spiritualist”.

Fiește că marxismul autentic n-a fost nîcînd și nici nu poate „evolua” spre un asemenea „integralism-sociologic”. Orice abandonare a explicației sociologice fundată pe principiul factorului social-material determinant în ultimă instanță, ori cit ar ține seama de ceilalți factori (fie prin punerea factorului primordial pe picior de egalitate cu ceilalți factori, fie prin neglijarea celui dintîi) reprezintă o abandonare a pozițiilor științifice în explicarea integrală a oricărei realități sociale, inclusiv a celei contemporane.

Practica social-istorică de veacuri și cu atît mai mult cea a veacului nostru a confirmat eficiența materialismului istoric ca unica explicație sociologică științifică, capabilă a înlesni dobîndirea adevărului. Această explicație sociologică reprezintă calea spre depistarea, neîncetată a unor noi

² Atragem atenția că în această lucrare G. Lukacs prezintă într-un chip cu totul denaturat și idealist bazele teoretice ale marxismului, în speță concepția materialistă asupra istoriei.

adevăruri de către științele sociale, tocmai fiindcă jalonează teoria și principiile metodologice ale oglindirii adevărului social obiectiv, așa cum este el în mod natural, fără nici un fel de adausuri.

„Punctul meu de vedere — scria Marx în postfața la ediția a II-a a Capitalului — constă în aceea că eu privesc evoluția formației economice a societății ca un proces natural“.

Judecată din acest punct de vedere, istoria omenirii nu mai apare ca un haos absurd de violențe fără sens, ci ca procesul de dezvoltare a omenirii însăși. Sarcina gândirii în reflectarea acestui proces este deci nu autocontemplarea ci urmărirea fazelor succesive de dezvoltare a societății de-a lungul tuturor căilor sale întortochiate și descoperirea legilor ei interne ce se manifestau sub aparențele întâmplării.

Cercetarea științifică a întregii istorii anterioare și contemporane a relevat întemeietorilor sociologiei marxiste că faptele sociale în realitatea obiectivă, la fel ca și fenomenele naturii, se află într-o permanentă conexiune, înlănțuire, mișcare, naștere și dispariție, ceea ce face ca esenței unei formațiuni social-economice și, în funcție de aceasta, întregii societăți, să-i fie intrinsecă procesualitatea și evoluția, adică istoria. Cuprinderea științifică în gândire a unei asemenea „stări de fapt“ obiective s-a dovedit a nu fi posibilă decât prin mînuirea metodei dialectice materialiste. În investigarea, cercetarea și explicarea realității sociale, metoda materialist-dialectică (valabilă pentru cunoașterea întregii lumi — naturii, societății, gândirii) este utilizată în ipostaza ei materialist-istorică, ca metodă materialist-dialectică folosită în cercetarea specificului acelei forme de mișcare a materiei care este societatea. Ca orice metodologie, și materialismul istoric este totodată și o teorie socială, o explicație sociologică. Utilizată în cercetarea istoriei societății, teoria și metoda sociologică marxistă (materialismul istoric) ia în considerare, după cum scria Engels, nu atât mobilurile indivizilor, oricît de străluciți ar fi

ei, cît mobilurile care pun în mișcare mase mari de oameni, popoare întregi și, în sfîrul fiecărui popor clase întregi; aici nu prezintă importanță izbucnirile trecătoare... ci mișcările de lungă durată, care duc la mari transformări istorice.¹⁾

În urma unui travaliu științific uriaș, în urma investigării unui „Mont-blanc“ de fapte sociale, Marx și Engels au conchis că întreaga istorie de pînă acum a societății, cu excepția istoriei societății primitive, a avut drept principal mobil imanent, lupta desfășurată între marile grupuri de oameni constituite în clase sociale; că aceste clase sociale aflate în luptă sînt totdeauna expresia relațiilor de producție, ale relațiilor economice dintr-o epocă dată, că, deci, întotdeauna structura economică a societății constituie baza reală prin care trebuie explicată, în ultimă instanță, întreaga suprastructură, instituțiile juridice și politice, ca și concepțiile religioase, filozofice și de altă natură, din fiecare perioadă istorică respectivă.

Astfel se înfățișează explicația sociologică marxistă: coerentă logic, materialistă, verificabilă în orice moment prin practică. Și totuși, frontul antimarxist contemporan (la fel ca și perorațiile de mult uitate ale sociologului rus Mihailovski — combătute atît de magistral la vremea lor de Lenin), din motivele reliefate mai înainte, evidențiază superioritatea explicației sociologice integraliste în raport cu „unilateralitatea, simplismul, inconsistența și falsitatea explicației sociologice marxiste“.

Neglijînd voit principalele aspecte materialiste, dialectice și istorice cuprinse în explicația sociologică oferită de marxism, feluriiți revizionisți, mîna în mîna cu sociologii burghezi se străduiesc a lăsa impresia că „viciile“ enunțate mai sus ale sociologiei marxiste nu pot fi „depășite“ decât prin „noua doctrină explicativă integralistă“.

¹⁾ Vezi Marx-Engels, Opere alese, vol. II E.S.P.L.P. 1955, p. 426

Despre faptul că încercările revizioniste actuale de „depășire” a marxismului nu pot fi întreprinse decât în unicul sens al acceptării tezelor sociologice burgheze, este semnificativ și zelul cu oare diverși foști marxști au îmbrățișat pozițiile integralismului gurwitchian. Atât prin problematica dezvăluită cit și prin concluziile la care ajung, temele revizioniste vădesc o filiație de idei indubitabilă și o unitate de vederi aproape deplină cu sociologia burgheză. Dealtfel acest lucru este tot mai fățiș mărturisit de unii reprezentanți ai revizionismului actual. Henri Lefebvre, care prin poziția sa teoretică într-o seamă de probleme a dovedit o indiscutabilă situare pe pozițiile revizionismului, scria fără rezerve, în articolul amintit¹⁾, referindu-se la pozițiile sale teoretice în problema explicației sociologice: „Eu nu cred a mă aila în dezacord cu Dl. Gurwitch” (p. 30). Henri Lefebvre, convins de faptul că „criza explicației în sociologie” se referă deopotrivă la sociologia nemarxistă ca și la cea marxistă, depune strădanii deosebite în vederea învingerii acestei „crize”. Sensul acestor eforturi teoretice fiind, după cum însuși filozoful francez o recunoaște, foarte apropiat de cel al lui Gurwitch, ne vom mulțumi a reproduce doar unele din tezele „salvatoare” menite să scoată — după H. L. — marxismul „din criză”. Decretînd vechea manieră în explicația sociologică marxistă drept „dogmatică și logico-metafizică” (p. 29), prin aceea că reduce un plan la altul, o știință la alta (de pildă sociologia la economia politică), Lefebvre propune îmbogățirea conceptului de cauzalitate prin studierea „raporturilor sociale” în acele note ale lor prin care se devansează „sfera categoriilor economice” (p. 34). Numai astfel, susține fostul marxist francez „raporturile inter-umane” vor putea fi

¹⁾ De l'explication en économie politique et en sociologie în „Cahiers internationaux de sociologie” vol. 21.

studiate „în ele înșile”. Așa dar, sub masca cerinței ca marxismul să dea dovadă de „comprehensiunea integralității și bogăției realului” (p. 36) — comprehensiune dealtfel recunoscută de însuși Lefebvre în unele opere ale marxismului — acesta cere detașarea cercetării socialului de cercetarea economicului, detașarea societății și omului social de cadrul economic care le condiționează. După cum reiese și din recenta lucrare a lui H. Lefebvre *Problemele actuale ale marxismului*, obiectivul său teoretic este foarte „simplu”: integrarea nediferențiată a conceptelor de bază și suprastructură, în conceptul de formațiune social economică, acesta din urmă golit însă de orice fenomene materiale ce ar avea atribut de primordialitate și de factor determinant al totului social. La fel ca și altădată Labriola, care reducea concepția materialistă a istoriei la o concepție „organică” a istoriei în care toate momentele sociale să fie considerate ca intrînd într-o acțiune reciprocă nediferențiată, H. Lefebvre astăzi se străduiește să ofere o explicație sociologică axată pe teoria idealistă a interacțiunii veșnice și de amploare egală dintre subiect și obiect.

În această manieră explicativă, socotim că nu este anevoios a se întrevedea cum, de pe pozițiile unei clase exploatoare, intelectualii „teoreticieni”, sînt incapabili de a ajunge la construcții deterministe care să depășească „sfera culturii”. Ei pot găsi în cel mai fericit caz unele aspecte interesante ale structurării „complexelor culturale”, dar nu pot așeza la temelie acestora decât o valoare cultural spirituală (politică, religioasă, etc.) ori alta — ori pe toate laolaltă. În nici un caz nu vor accepta însă ideea unei valori „extraculturale” care să structureze întreg complexul „socio-cultural”. Este în această manieră de gîndire și o rădăcină gnoseologică, exprimată în aceea că intelectualitatea burgheză, care se consideră principala creatoare de „valori culturale” (îmbătățită de cele mai multe ori

de „superioritatea“ acestor valori) concepe anevoie, ori deloc, „valoarea economică“ ca fenomen social regulator al întregii vieți sociale, inclusiv al culturii. Numai de pe poziția producătorilor de bunuri materiale, adică de pe poziția oamenilor muncii, a proletariatului, poate fi însușită și aplicată de către intelectualii dornici să contribuie la dezvoltarea adevăratei științe despre societate, la progresul societății în-săși, o explicație sociologică, științifică. Pentru revizionisții actuali ca și pentru cei de altă dată, explicația sociologică marxistă este întru totul caducă și inoperantă în acțiunea de mistificare a celor mai acute probleme sociale. Integralismul sociologic se dovedește a fi însă un instrument deosebit de prețios în acest sens. De unde și largă lui utilizare în tâlmăcirea revizionistă a principalelor fenomene din realitatea socială contemporană.

*

Una din problemele principale care suferă în interpretarea sociologică revizionistă o rezolvare cu totul opusă explicației sociologice marxiste o constituie chestiunea esenței și legității realității sociale contemporane.

După cum se știe, gândirea teoretică marxistă, dezvoltată și verificată neconținut prin practica social-istorică, dezvăluie *esența* epocii noastre, principalele mobiluri obiective în jurul cărora gravitează nesfârșitele fenomene și procese sociale contemporane.

În Declarația reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste semnată la Moscova în 1957, se precizează în acest sens că ceea ce caracterizează epoca noastră este *trecerea* de la capitalism la socialism, care a început cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. În epoca noastră, evoluția lumii este determinată de lupta celor două sisteme opuse și de rezultatele acestei lupte. Practica socială a peste patru decenii din secolul nostru a verificat fără putință de tăgadă că socialismul este un regim social incomparabil superior capitalismului. În același timp imperialismul, ca ultima fază a for-

mațiunii social-economice capitaliste, și-a relevat toate elementele declinului său. Capitalismul contemporan este capitalismul monopolist în care contradicțiile capitaliste, lupta dintre clasele antagoniste se ascut la maximum. Alături de aceste contradicții, dezagregarea sistemului colonial contribuie la năruirea sistemelor „puncte de sprijin“ pentru forțele care exprimă în secolul nostru reacțiunea socială.

Angajarea pe drumul construirii socialismului a mai mult decât o treime din populația globului, coacerea deplină a tuturor condițiilor obiective, și în unele țări și a celor subiective, pentru trecerea lumii capitaliste spre revoluția socialistă, evidențiază acțiunea legii trecerii de la capitalism la socialism, ca principală tendință obiectivă a epocii contemporane.

Nepuținând contesta acest conținut *esențial* al societății secolului XX, diverși ideologi revizionisți se străduiesc să tâlmăcească într-un mod denaturat manifestarea *concretă, fenomenală* a acestei legi, căutând pretutindeni în țările capitaliste „elemente noi“ ale socialismului. Dr. Jovan Georgevici, de care am mai amintit în acest articol, consideră în acest sens că „analiza realității actuale internaționale și sociale...“ vedește că socialismul poate fi regăsit numai în „unitatea economică și morală tot mai vastă a lumii în care, luând-o ca totalitate, au loc procese de profunde transformări sociale și politice și treceri de la orânduirii sociale și politice mai vechi la altele mai noi... În asemenea condiții... ideea despre superioritatea ideologică sau moral-politică a unui grup de țări asupra altui grup... dă o imagine falsă despre actuala structură a omenirii“. ¹⁾ Așadar, denaturarea legității care stă la temelia trecerii de la capitalism la socialism în epoca noastră este întreprinsă în mai multe direcții: a) în direcția neglijării aspectului dialectic, contradictoriu, al procesului trecerii, în întreaga lume, de la societatea bazată pe exploatare la societatea lipsită de asuprairea omului de către om — adică escamotarea adevărului obiectiv că evoluția lumii către

1) Vezi Actualități jugoslave, nr. 12/1957

socialism este determinată de lupta celor două sisteme opuse și de rezultatele acestei lupte; b) în direcția escamotării căilor fundamentale de manifestare a acestei legi. (Revoluția socialistă, dictatura proletariatului etc.)

Referitor la primul punct trebuie să arătăm că revizionistii, denaturând marxismul și sfruntând realitatea obiectivă, afirmă că societatea capitalistă s-ar dezvolta în direcția transformării în sens socialist a vechilor sale trăsături principale (concurență, exploatare, profit, „democrație“ de clasă). Folosind din plin metoda „explicației sociologice integraliste“, punând toate aspectele de conținut și formă ale faptelor sociale pe același plan, dându-le aceeași importanță în caracterizarea proceselor ce au loc în societatea capitalistă, diverși teoreticieni revizionisti reușesc fără prea multă trudă să amplifice și să absolutizeze anumite aspecte secundare care, odată relevate, primesc eticheta de „părți ale unui întreg socialist“.

Laburistul englez John Strachey, de pildă, în cartea sa *Capitalismul contemporan*, semnalând oarecari tendințe „pozitive“ în transformarea modului de viață al muncitorilor din unele țări capitaliste și exagerând în mod grosolan importanța acestui fenomen social în ansamblul procesului de modificări sociale, decretează, nici mai mult nici mai puțin, decât că aceasta ar constitui un important sector de transformări socialiste înăuntrul capitalismului. Asemenea „bucăți“ de socialism sînt tot mai des descoperite de către sociologii revizionisti „moderni“. Astfel, E. Weil Reynal, în studiul său polemic intitulat *La conception communiste de l'honnêteté intellectuelle et la méconnaissance de la troisième voie*¹⁾, scris într-un larg moment de inspirație Schumpeteriană — găsește în societatea americană atîtea „felii“ de socialism încît afirmă că pentru a considera S.U.A. drept țară socialistă nu mai lipsește decît convingerea mișcării sindicale americane că proprietatea din S.U.A. este o „proprietate colectivă“. Unii urmași actuali ai lui Leon Blum merg și mai departe, susținînd, ca și

¹⁾ La revue socialiste, februarie 1958

dascălul lor, că „în țări ca S.U.A. e posibil a se ajunge pînă la un asemenea grad de justiție, egalitate, libertate, nu numai pentru muncitori ci pentru întreaga populație, astfel încît o asemenea țară să poată fi considerată socialistă fără ca sistemul juridic al proprietății capitaliste să fi suferit vreo transformare“²⁾.

Cele mai numeroase „felii“ de socialism sînt bineînțelese găsite de către renegații marxismului în actualele state ale „lumii occidentale“. Pornind de la teza după care în țările capitaliste dezvoltate acționează forțe politice divergente înăuntrul cărora se găsește și forța politică substanțială a clasei muncitoare, „teoreticieni“ revizionisti de toate nuanțele începînd cu canadienii Guy Caron, Solsberg, Smith, și terminînd cu autorii Proiectului de program al P.S. austriac și al U.C. din Iugoslavia — consideră că în diversele instituții politice ale țărilor capitaliste și în primul rînd în stat, s-ar produce un „echilibru de puteri“, manifestat prin slujirea de către stat a tuturor grupurilor aflate în echilibru, deci și ale clasei muncitoare. Cu alte cuvinte, statele din occident ar fi, în esență, state cu puternice note muncitorești și socialiste, ori chiar pe deplin socialiste. Drept consecință aceste state ar acționa, chipurile, în direcția schimbării întregii „naturi economice a capitalismului“.

Explicația sociologică integralistă, se vedește, așadar, a fi un prețios instrument în acțiunea de înlocuire a adevăratei legități (materiale) a economiei capitaliste, prin felurite principii morale etc. Principala idee fructificată pe temeiul „explicației sociologice integraliste“ se vedește așadar a fi evidențierea rolului primordial al factorului conștient (politico-spiritual) în dezvoltarea societății capitaliste contemporane. Această idee a fost amplu fructificată nu de mult, printre alții și de către un grup de sociologi și economiști burghezi care, într-un întreg volum (VIII) al revistei *Bulletin international des sciences sociales* (revistă editată trimestrial de U.N.E.S.C.O.) s-au

²⁾ Leon Blum, Scrisoarea adresată lui Michel Fost în Tribune 1950

strădui să dovedească natura democratică și populară a mecanismului „elaborării politicii economice și financiare“ în capitalism. Principala teză dezvoltată în volumul susamintit a fost aceea că în statele capitaliste nu tendința spre obținerea profitului economic maxim ar reglementa viața economică și socială burgheză ci acțiunea conștientă a conducerii (guvernului) care „trebuie să consulte toate grupările (clasele n.n.) populației, ori pe cele mai importante dintre ele, asupra detaliilor acțiunii guvernamentale“. 1)

Așadar, mistificarea conținutului de clasă al factorului subiectiv în capitalism cit și constatarea rolului primordial al politicului față de economic în „țările occidentului“ constituie modalități concrete de aplicare revizionistă a explicației sociologice integrale la realitatea capitalistă contemporană.

Corespund oare aceste „aprecieri sociologice“ situației reale existente în țările capitaliste? Iată doar câteva elemente care vădesechit de mult sfrunteează ele faatele.

Mai presus de toate perorațiile privind rolul factorului conștient în capitalism, realitatea dovedește că legile economice ale capitalismului, ca și în general orice legi economice, au un caracter obiectiv, exprimând un anumit tip de relații de producție existente. De aceea nici activitatea sindicatelor și cu atit mai puțin activitatea statului burghez care apără interesele exploataitorilor, nu poate paraliza sau anula acțiunea acestor legi în cadrul economiei capitaliste. Firește că într-o anumită conjunctură socială aceste legi economice pot fi influențate. Ele pot fi chiar anulate, anihilate odată cu zdrobirea societății a cărei legitate o exprimă. În capitalism faatele dovedesc însă că întreaga suprastructură dominantă, dacă poate exercita vreo înriurare asupra economiei, apoi aceasta este făcută în interesul monopolistilor și nu al oamenilor muncii. Aparatul statului burghez, acaparat tot mai mult de către reprezentanții marilor monopoluri, sprijină prin

toate mijloacele interesele acestor monopoluri.

Aminteam mai înainte că o a doua încercare „pe scară largă“ de sfruntare a legității sociale obiective a secolului nostru o constituie *escamotarea* căilor fundamentale de trecere la socialism. Analizând situația internațională, raportul de forțe între socialism și capitalism pe arena mondială și în diferite țări, Congresul al XX-lea al P.C.U.S. a ajuns la concluzia că sint posibile diferite forme de trecere la socialism, inclusiv calea pașnică, posibilă a fi folosită acolo unde reacțiunea burgheză se va dovedi a nu fi în stare să ia toate măsurile pentru a împiedica venirea la putere a clasei muncitoare și aliaților ei. Oricare ar fi însă această cale a trecerii de la capitalism la socialism ea nu devine posibilă fără conducerea politică de către clasa muncitoare, în speță fără dictatura proletariatului. Revoluția socialistă se impune așadar, indiferent de faptul dacă e violentă sau pașnică (după cum o reclamă împrejurările economice, sociale, politice, etc.) a fi singurul mijloc istoric de a se trece la socialism, iar dictatura proletariatului se impune ca principală lege a revoluției socialiste. Dictatura proletariatului, ca democrație socialistă, formă superioară a oricărei democrații, reprezintă întruchiparea puterii prin care oamenii muncii, conduși de clasa muncitoare în frunte cu partidul ei marxist-leninist, folosesc statul socialist ca instrument principal de acțiune economică, culturală etc. în vederea satisfacerii *intereselor* lor fundamentale. Confirmarea prin practica social istorică contemporană a tezelor teoretice de mai sus, constituie în fond falimentul tuturor doctrinelor sociale revizioniste construite în primul rînd pe negarea acestor teze. De aceea diverșii renegeați ai marxismului încearcă să mascheze falimentul de facto al revizionismului printr-o avalanșă de „idei“ privind chipurile „injustețea și neraționalitatea“ tezelor marxist-leniniste despre revoluția socialistă, dictatura proletariatului, rolul partidului de avangardă, etc. etc. Socialiștii francezi

1) Bulletin international des sciences sociales, vol. VIII, nr. 2/1956, p. 224.

laolaltă cu Guy Mollet¹⁾ vorbesc despre posibilitatea celor trei căi de trecere la socialism:

— calea revoluționară — bună doar pentru orient; — calea schumpeteriană — bună pentru America; — calea socialismului democratic evolutiv — bună pentru occidentul Europei. Aceleași opinii le-au împărtășit de asemenea mai toți participanții la Congresul Internaționalei Socialiste care a avut loc la Viena în 1957.

Renegații comuniști din S.U.A., Brazilia, etc. propovăduiesc ideea inutilității partidului de avangardă în trecerea spre socialism, William Neuman (S.U.A.), de pildă, a cerut desființarea P.C. din S.U.A. și crearea unei așa numite „asociații de acțiune politică”.²⁾ În Proiectul de program al U.C.I. se contestă necesitatea întăririi statului socialist în perioada de trecere, diverși alți renegați ai marxismului pun în discuție necesitatea înlăturării centralismului democratic, pronunțându-se pentru adoptarea unei „democrații totale” opuse dictaturii proletariatului ș.a.m.d.

Istoria secolului nostru în general și cea din zilele noastre în special dă neconținut o lecție pilduitoare tuturor acelor care uită pentru moment, ori vor să nege fățiș, necesitatea înțelegerii dictaturii proletariatului ca principală lege a revoluției socialiste.

*

Turul de orizont făcut pe marginea coordonatelor explicative, cuprinse în doctrina

¹⁾ Vezi La Revue socialiste, februarie 1958

²⁾ Vezi Buletinul de discuții 2/956 N.Y.

socială „integralistă” a revizionismului contemporan, conturează funcția ideologică, de clasă, cit și rădăcinile teoretice ale acesteia. Explicația sociologică burgheză, modul neștiințific și retrograd de a privi fenomenele și procesele realității sociale contemporane care e propriu acestei explicații, se vedește așa dar a exercita puternice influențe asupra teoriei și practicii sociale revizioniste.

Dacă într-o perioadă de timp relativ scurtă renegații actuali cit și revizionistii mai vechi au reușit să ajungă pe pozițiile teoretice ale ideologiei burgheze, se cuvine să ne întrebăm unde vor ajunge aceștia pe viitor. La fel ca și în perioada dintre cele două războaie mondiale, o mică parte dintre doctrinarii revizionisti mai puțin înrâiți, vor fi siliți de fapte să-și dea seama, la fel ca și O. Bauer și K. Renner spre sfârșitul vieții lor că „drumul spre o democrație perfectă, care să nu fie dominată de lupta de clasă, nu este accesibil decât prin dictatura proletariatului, adică prin puterea proletariatului care trebuie să fie foarte solidă și temeinică, indiferent de forma pe care ar îmbrăca-o pentru a se realiza transformarea societății capitaliste în societate socialistă”, că pe acest drum se pot smulge capitaliștilor mijloacele de producție, se poate frînge monopolul de proprietate și educație.

Cea mai mare parte dintre renegați, așa cum de asemenea a dovedit-o istoria, s-ar putea să îngroașe rîndurile vreunui sau altui partid burghez. În nici-un caz ei nu vor putea însă împiedica drumul victorios spre comunism al societății contemporane.

„DE LA POTOP ÎNCOACE“ nuvele de V. Em. Galan

Op. S. CROHMĂLNICEANU

P

otop“ se chema o povestire a lui V. Em. Galan, apărută în 1948. Titlul recentului său volum de nuvele, „De la potop încoace“, se bazează pe un inofensiv joc de cuvinte, care, să mărturisesc sincer, nu mă prea încintă, dar ce să fac. Autorul vrea să spună că a adunat în cartea de față, lucrări scrise într-un lung răstimp, începînd de la un punct foarte îndepărtat. Se sugerează și ideea apropierii de actualitate. „Incoace“, adică mai spre vremurile noastre.

Dacă nu prea agreez jocul de cuvinte în literatura de „creație“ și-l găsesc în-deosebi nerecomandabil într-un titlu, nu înseamnă că, trecînd peste acest accident, n-am abordat cu o reală bucurie cartea lui V. Em. Galan. Și e firesc, pentru că autorul ei e unul din cei mai interesanți prozatori ai noștri. Il definește, în primul rînd, o adevărată pasiune pentru actualitate. În afară de romanul „Zorii Robilor“, tot ce a scris se axează direct pe realitățile revoluționare prin care trecem. Pînă și evocarea răscoalelor din 1907 a făcut-o în spiritul reliefării unor aspecte puțin cunoscute, puse în adevărata lor lumină abia astăzi, exagerîndu-le chiar importanța, greșînd, dar dintr-o evidentă pornire de a căuta un sens cît mai actual în interpretarea istoriei. /

În acest ultim volum, nu există bucată care să nu fie de o strictă actualitate. „La răzeși“ e o poveste din anii marii secete de

după război și prezintă trezirea conștiinței unui sat înțepenit în tradiții de viață seculare. „A cincea roată la căruță“, e un episod inspirat — ca să spunem așa — de comerțul socialist. „Alegeri“ satirizează slugărnicia îmbrăcată în haina principialității. „Marin“ e o schiță a noilor raporturi între țărănime și armata populară. „Ca scaiul“ surprinde un tip de parazit social în derută și-i descrie reacțiile în fața mentalității morale noi. Nici bucata ironizată în titlu, nu e chiar atît de departe de preocupările noastre, deși vorbește de potop. Păstîșînd savuros transcrierea autohtonă a unor cronici redactate de niște „popi italieni“, acum patru veacuri, ea vizează direct „războiul rece“, poltîndu-i pe cititori, în încheiere, „să citească învățătura înc-o dată, și, cînd or auzi zvon de potop ori de altă nenorocire, să se gîndească bine la sfada care s-a iscat mai de mult între învățatul Agostino Nifo și răposatul astrolog din Ulm, Iohan Stöfler, — și să ia aminte de nu cumva într-un loc oareșicare, în țara nemților sau într-altă parte, cineva pofteste să vadă prețul corăbiilor săltînd“.

Spuneam că Galan e unul din prozatorii noștri cei mai interesanți, nu numai pentru că are pasiunea actualității, dar și pentru că nu ocoleşte temele dificile, ba aș afirma că le caută înadins. Romanul „Bărăgan“ cuprinde o adevărată antologie a piedicilor pe care le întîmpină un activist de partid la țară, în lupta pentru agricul-

tura socialistă. Eroul lui V. Em. Galan se lovea de dușmani fățiși sau ascunși, de birocrați, de neghiobi, de oameni înglodați într-un stil de muncă rutinier, de condiții vitrege geografice. Două bucăți din recentul volum, „Alegeri“ și „... Ca scaiul“, se ocupă de tarele sociale, prin care lumea veche tinde să-și prelungească existența chiar și în cadrul moilor realități.

„A cincea roată la căruță“, mai interesantă, urmărește un tânăr practicant, utemist și entuziașt, abia ieșit din școală, în prima lui acțiune „pe teren“ în sectorul comerțului socialist, participând la o acțiune de achiziționare. Turnura comică pe care o iau lucrurile (eroul pornit să „pună cu botul pe labă“, să „neutralizeze“, să „lămurască“, să „reeduce“ și să „recupereze“ suspectează tocmai pe omul de nădejde din echipă, comunistul Turcu, în timp ce acesta, pe tăcut și cu o mare dibăcie, asigură succesul acțiunii, contracarind planurile celor dispuși să frustreze statul), nu ascunde caracterul ascuțit al bătăliei. Stan Chirică are efectiv ocazia să verifice câtă dreptate avea directorul institutului său când spunea: „Comerțul este un sector de front“. Trei din membrii echipei de achiziționare sînt niște pungași, extrem de abili, și „neutralizarea“ lor nu e deloc ușoară. Manevrele lui Dron, Ică Löwe și Netea Mie nu-și ating scopul, dar sentimentul de bătălie încordată e foarte viu, chiar în perspectiva aceasta glumeață în care apar prezentate faptele.

Nuvela „La răzeși“ pleacă iarăși de la o situație neobișnuit de grea. Ion Dohotaru, fost argat, acum tractorist, delegat la o conferință raională de Partid, istorisește unui ziarist „în ce împrejurări a avut de a face intîia dată în viața lui cu un comunist“. „Imprejurările“ acestea în care urmează să se producă trecerea eroului la un mod nou de a vedea lucrurile nu înclină prea mult în favoarea socialismului. Faptele se petrec într-un cătun din Moldova, în anii teribilei secete de după război. Oamenii printre care trăiește Dohotaru sînt descendenți ai vechilor familii răzăsești. O iudulie păguboasă îi ține departe

de ceilalți țărani, săraci ca și ei. Dohotaru însuși nu e mai mult decît un flăcău, singur pe lume, fără prea multe cunoștințe, și pe deasupra slugă la Iosub Prisăcaru, omul care cu o rapacitate înspăimîntătoare își întinde stăpînirea asupra satului, făcîndu-i pe vădeni să creadă în legenda „comoarei“ lui.

Ajutoarele C.A.R.S.-ului incap în mîna chiaburului. Și pe primul comunist, care sleit de puteri le aduce în sat, trăgînd el însuși la căruță, Iosub Prisăcaru îl ucide supunîndu-l unei torturi bestiale.

Și totuși vădenii înțeleg pînă la urmă cine le vrea binele. Aceasta definește de altfel mai exact spiritul în care V. Em. Galan înțelege să abordeze situațiile dificile. Ele sînt un prilej de reliefare a forței comunistilor. În raport cu nenumărate piedici, tenaci, hotărîți, neclătinați de îndoieli, eroii lui duc la îndeplinire linia Partidului. De aceea, în ciuda aspectelor întunecate, neocolite, nicăieri scrisul lui V. Em. Galan nu respiră scepticismul dizolvant al negativismului. Dimpotrivă, el e tonic la un mod aproape demonstrativ. Nuvelele din volumul „De la potop încoace“ oferă și un material interesant de reflecție asupra direcțiilor în care prozatorul pare să aibă șanse să se îndrepte cu mai mult succes.

Există un Galan povestitor de factură sadoveniană, înclinat să zăbovească asupra frazei, deslășurînd-o după un anumit ritual al taifasului, ascultîndu-i cu o adevărată voluptate muzica... „Așa dar, acum patru veacuri, pe vremea cînd în părțile noastre turcul se pregătea să tăbărească în inima Bizanțului, omenirea așezată mai către soare-apune — italienii, franțujii, nemții și ceilalți — era tulburată din pricina cu totul deosebite. („Potop“).

Critica a semnalat dispoziția la digresivitate încă în „Zorii robilor“; romanul „Bărăgan“ conține și el de asemenea paranteze epice în care autorul istorisește cu o vizibilă plăcere diverse întîmplări din viața croilor. Povestirea „Potop“ e exemplul cel mai elocvent. Aici fiecare detaliu e înșirat cu voluptate, cardinalii lăsînd în voia soartei „potirele și aghesmatarele“,

minuiesc „spade spaniolești și șipuri cu otrăvuri egiptiene“; meșterul corăbier Hans Krammer lucrează în devălmășie cu „patrusprezece feciori“ și „douăzeci și nouă de nepoți“, femeia lui adună galbenii deșertați din pungile papale „în pestelcă“ și se roagă sfântului Anton să-l pedepsească pe „păgînul“ și „buimacul“ ei de bărbat „pentru că se lasă prostit de ori ce popă venetic și nu cercetează zimții monedelor de aur, ca să nu se afile careva cu zimții piliți“; cardinalului Mercianus îi merge buhul pentru iscusința pe care o are la „jocul zarurilor“ precum și la „jocul tablelor perșienești ori arăbești“, părinții din Florența împodobesc cronică lor „cu o cruce roșie avînd pe fiecare braț cite doi porumbei galbeni cu ramuri verzi în cioc“.

Humorul descinde direct din „Zodia Cancerului“, lucrurile de rînd fiind înfățișate cu toată ceremonia frazei lui Neculce: „Primind deci atîta neobișnuită dărnicie, învățatul Agostino Nifo s-a smerit cu plecăciune și, întorcîndu-se spre casă, s-a oprit la dugheana unui anume Pietro Carenzi, unde și-a tirguit o pereche de încălțări aproape nepurtate“. „Vorbă muierască pe care Vlădica Mercianus a ascultat-o și a înscris-o cu multă luare aminte; dar meșterul Krammer, rușinîndu-se față de cuvîșia sa pentru această cutezanță, s-a mințat cu bărbăție și, suduîndu-și femeia în limba lui varvară a îmbrîncit-o mai într-o parte“.

Autorul dă dovadă în această ipostază de virtuozitate dar în mod fatal e umbrît de modelul ilustru pe care și l-a ales. Mult mai personal e în „La Răzeși“, pe de parte cea mai bună bucată din volum. Aici narațiunea e sobră, lucrată din linii apăsată. Cu toate că faptele le înfățișează Dohotaru și toate apar văzute din perspectiva lui, unică, personajele se obiectivează, trăiesc fiecare pe picioarele lui. Iosub Prisăcaru e o figură memorabilă de chia-bur. Nimic nu apare șarjat în înfățișarea lui, deși pînă la urmă personajul ia proporțiile unui căpcăun.

Arăta ca un „berbec roșcat“ spune, despre stăpînu-său, Dohotaru: „Avea o față

lungă, spinatică și vîrstată de crețuri, nasul drept, subțire, tăios, lungit către pămînt, sprîncene arămii, arcuite pînă în mijlocul obrazilor, ochii mici, decolorați, buza de jos spuzită“.

Puterea pe care o dobîndește Iosub Prisăcaru asupra vădenilor nu izvorăște numai dintr-o superioritate materială. Aceasta e firește determinantă. Dar stăpînul lui Dohotaru are personalitate. Viclean, de o încăpăținare și mîndrie nebunească, el e un „om al dracului“. Galan înfățișează cu multă pătrundere modul particular în care Iosub reușește să-și domine satul, speculînd fudulia răzășească, stîrnind în jurul lui un fel de ură conjugată cu teamă și admirație. Cu o egală siguranță e trasat și caracterul aprig, nu lipsit însă de o tandrețe feminină al Aniței, nevasta lui Dohotaru.

Nouă și de un excelent efect e aici la Galan tratarea vizuală, cinematografică — așa spune — a acțiunii. Povestirea curge repede, ca și cum ar fi spusă dintr-o suflare. Planurile se succed într-un ritm foarte dramatic. Anița îl înfruntă la fîntînă, cu cămașa sfîșiată pe Prisac, într-un „suspense“ de cea mai bună calitate. Scena aratului pe secetă, cu caii biciuiți pînă cad sub lovitură, cu oamenii îndrîjiți asupra pămîntului împietrit, e admirabilă. Nu mai puțin sosirea ajutorului de la C.A.R.S., sau tabloul final: satul pustiu, casa lui Iosub arsă, acesta aproape gol, numai vinătăi, zăcînd pe jumătate mort, „crestat“, legat fedeleș la fîntînă de stîlpul ciuturii și cele patru canistre legendare, aruncate goale la picioarele lui.

Subliniez caracterul vizual și cinematic al imaginilor din „La răzeși“ pentru că pe autor îl pîndește în alte bucăți primejdia de a acorda un rol prea mare limbajului în definirea individualității personajelor sale. Și aceasta încă n-ar fi așa de rău (Caragiale în definitiv și-o îngăduia), dar atunci cînd clișeele verbale nu-i par îndeajuns de revelatorii, Galan încearcă să le nuanțeze prin comentarii fastidoase. Face impresia că vorbele sînt puse sub audiometru, înregistrîndu-li-se înălțimea, timbrul, vibra-

țiile, într-un fel de operație care ucide viața.

Cînd în „A cincea roată la căruță“ toboșarul satului anunță sosirea echipei de achiziționare, o matahală îl completează strigînd: — „**Mare-uăăăz' bă!**“ autorul explică imediat că e vorba de „**Hoț bă!... Mari, hoji, bă...**“ „**Mare hoț, bă! Romînul nostru-i hoț, bă!**“

Pronunția ciudată devine obiect de studiu. „**Începe** — notează Galan — cu ceva transcripabil prin — **Marööö**, după care sfîrșitul îl stropșea ca pe o interjecție onomatopeică — un fel de „**zbi**“! Ceea ce în total, **dădea** aproximativ: **Marööö' — zbi**!“ Mai încolo înregistrarea nu i se pare destul de exactă și o repetă, căpătînd varianta „**Huuoooozi bă!**“ La cîntăritul mieilor apare un „**Rominoiuăăăz bă!**“ Mormăitul matahalei revine mereu pînă la amețire; în bucața „**Marin**“, Nichita Vuza din Dobreasa dirijează un fel de cor, care cîntă: „**Dragu' neichii cucuruz...**“ Intervine iar audiometrul, încercînd cu rezultatele lui aproape o pagină: — „**Întinzînd gîtul vînos de parc-ar fi vrut să înghită becul din tavan și pișigăindu-și vocea mai mult decît era nevoie, zblera** întîile două cuvinte de-a val-

ma cu niște tenori care nu se auzeau mai de fel, apoi, în pauza de după „**neichii**“, îl azvirlea grăbit pe „**cucuruz**“ baritonilor, ca să-i poată da intrarea, solemn, prietenului său, **Marin Ambru**. Judecînd după cele ce se petreceau atunci în gîtlejul dirijorului, **Marin** s-ar fi căzut să susțină corul rostogolind cumva din treaptă-n treaptă, în contrapunct, dedesubtul lui „**cu-curuz**“ un „**măi-măi-măi**“, peste seamă de gros, cufundat la cine știe cîte octave dincolo de limitele îngăduite basului omenesc normal“.

Toată bucața „**Alegeri**“ se cam consumă în asemenea sublinieri și îngroșări de cuvinte, de tonuri, de mici gesturi auxiliare.

În nuvela „**La răzeși**“, autorul atent la acțiune, la mișcarea violentă a pasiunilor umane, scapă de această concentrare disproporționată a atenției asupra inflexiunilor verbale și se poate chiar dispensa de un colorit prea particular al limbajului. E — după părerea mea — drumul către proza sobră, obiectivă, indicată în special cînd e vorba de construcții solide epice. Și „**La răzeși**“, poate cel mai bun text pe care l-a scris pînă astăzi V. Em. Galan, anunță o maturizare artistică de cel mai viu interes pentru literatura noastră.

ENERGIE

 Gladkov este un simbol al literaturii sovietice, un simbol al omului nou al veacului XX. Activitatea sa literară a început exact în Ianuarie 1900, cu o povestire intitulată semnificativ „Spre lumină“. Se poate spune că Gladkov și-a păstrat aceeași direcție de-a lungul întregii sale vieți.

Creația sa urmărește una după alta etapele revoluției ruse, nașterea noului stat, etapele construcției, planurile cincinale, înflorirea, Marele Război de Apărare a Patriei, reconstrucția. Ultima operă autobiografică: „Povestea copilăriei“, cuprinde romanele „Volnița“ și „Anul cel rău“. Cine citește autobiografia lui Gladkov capătă de fapt o imagine sintetică a vieții fărănimei ruse la sfârșitul secolului XIX-lea și începutul secolului XX. Gladkov, scriitor popular a dus ca și Alexei Peșkov o viață de băiat sărac, o viață de om din popor, nu departe de Volga, pe malul Cubanului, aproape de malul Caspicii. Băiatul de țaran sărac s-a legat însă curind de clasa muncitoare. Activist al Partidului bolșevic în anii primei revoluții ruse, tânărul învățător F. V. Gladkov este încă din 1904 propagandist marxist, ducându-și munca de partid printre cazacii din Transbaicalia.

Influența lui Gorki asupra tânărului învățător este uriașă: „După muncă“, „La porțile temniței“, în sfârșit „Cu mulțimea“. „Trebuie să scriu mai departe“? îl întreabă Gladkov pe Gorki într-o scrisoare. „Continuați“ — răspunde Gorki, care tocmai citise o năvelă a tânărului din viața cherhanalelor de pe malul Caspicii. „Stăpîniți capacitatea de a observa viața și purtați dragoste oamenilor“.

Învățătorul de la Cita devine astfel un scriitor al proletariatului. Fiul de țaran a lăsat două capodopere ale literaturii sovietice inspirate de viața muncitorilor: „Cimentul“ — renașterea din cenușă a unei uzine, „Energia“ — romanul primului plan cincinal. Între „Cimentul“ și „Energia“ nu sînt numai cîțiva ani hotărîtori ai construcției socialiste. Din punct de vedere literar, „Cimentul“ este romanul unui nucleu de conducere comunist care duce masele înainte spre reconstrucție. „Energia“ este romanul forței colectivului. Patru tipuri de comuniști: Juk — care combate birocratismul anarhic, Repeia — militantul conștient, organizator ordonat, curat „în viață“ și în „suflet“, Baleev, conducătorul de întreprindere, autoritar, tehnicianul experimentat interesat mai mult de felul în care lucrează mașinile, însă permeabil criticii și maturizîndu-se în muncă, apoi Sergo, Ordjonichidze, care reprezintă conducerea centrală, — vechiul bolșevic care știe întotdeauna ce e nou, creator, ceea ce ia naștere în sînul masei muncitoare.

Comsomoliștii lui Gladkov de la Katia și pînă la Fenia reprezintă generația care astăzi are 50 de ani. Tinerii constructori ai socialismului dezminț direct teoria rapovismului care bîntuia în vremea aceea despre „dedublarea omului viu“, „dialectizarea nega-

tivă", „obiectivarea rămășițelor“. Tînărul cetățean devine o forță creatoare. Oamenii au aceeași concepție despre lume însă alte caractere. Sînt însușiți de același ideal însă gusturile, dorințele și iluziile diferă. Aceasta este originea conflictului dintre Fenia și Vataghin.

Problema principală? „Ei se laudă — gîndește despre americani Katia Bicikova, una dintre eroinele romanului „Energia“ — că recordurile lor nu pot fi atinse, că numai ei sînt cei cărora le revine înțietatea în întreaga lume“. Deci la Gladkov, problema capitală — problema întrecerii între sisteme — apare treizeci de ani înainte de era sputnicilor.

*

O coincidență tragică a făcut ca Feodor Vasilevici Gladkov să moară exact șase luni după sărbătorirea aniversării sale, la 75 de ani. (iulie, 1958).

Urările de viață lungă care i-au fost adresate din toate părțile nu s-au realizat. Însă pînă în ultima clipă fostul învățător, propagandistul, organizatorul de partid în ilegalitate, directorul de școală de cadre, profesorul de literatură printre feroviar și tipografi, director al Institutului de literatură a rămas în contact cu tineretul. Gladkov a fost un mare scriitor care a venit în literatură de pe malurile Cubanului dar a păstrat mereu legătura cu catedra de lemn a învățătorului de școală. El va continua și mai departe să fie un mare „pedagog roșu“, cu mijloacele specifice ale literaturii, un pedagog al cărui titlu de cinste sînt cărțile citite pretutindeni de mii și mii de cititori.

H. B.

ÎN LOC DE „AN LITERAR”

HORIA BRATU

biceiful bilanșurilor anuale, care acum douăzeci-treizeci de ani dominau odinioară presa literară a dispărut aproape cu totul din critica noastră literară.

Această periodizare elementară își are virtuțile ei. E adevărat că literatura se dezvoltă oă un proces natural, pe etape, și nu logic și proporțional în raport cu lunile anului, este adevărat că un întâi ianuarie nu reprezintă un start pentru producția literară. Însă nu mai puțin scurgerea a douăsprezece luni constituie un prilej excelent de măsurare a drumului parcurs, un prilej de trecere periodică în revistă.

Și nu cred deloc întâmplător faptul că cele douăsprezece luni ale anului 1958 au însemnat pentru literatură și o etapă care s-a scurs în chip obiectiv, cu rezultate care marchează anul 1958 și tocmai anul 1958 ca o etapă importantă. În paginile care urmează nu urmărim să facem un bilanș minușios ci să relevăm cîteva tendințe ale prozei și poeziei care s-au manifestat cu precădere în 1958.

Există o imagine de ansamblu a literaturii într-un anumit moment istoric dat, imagine constituită dacă nu din totalitatea, cel puțin din producțiile literare fundamentale ale aceluși moment istoric. În raport cu asemenea imagine de ansamblu, noi definim progresele unui scriitor, semnificația unei opere. Comparînd imaginea de an-

samblu a literaturii la sfîrșitul anului 1957 și imaginea ei actuală ne dăm seama de faptul că anul 1958 a fost anul unor progrese remarcabile în cel puțin trei genuri literare fundamentale: în proză, în poezie, în critica literară. În ce constă natura acestui progres ?

În primul rînd într-un plus de conștiință, într-o mai viguroasă cuprindere a evenimentului contemporan, fie că este vorba de propria experiență de viață a scriitorului, fie de înțelegerea imensului inventar de sacrificii, eroism și tenacitate care stă la baza sfărîmării orînduirii burgheze în țara noastră și a cuceririi puterii de către proletariat. Literatura culege astfel roadele imensei dezbateri literare care s-a desfășurat în cursul anului 1957 și care a continuat și în 1958. Această discuție a avut ca scop risipirea unor confuzii în legătură cu metoda realismului socialist, a rolului actualității în literatura noastră nouă și a raportului dintre realism și modernism. Discuția a îngăduit un reviriment puternic în critica literară, care în urma articolului din „Știința” a pornit la o metodică și eficientă combatere a influențelor ideologiei burgheze. Dacă literatura, în ansamblul ei, nu a pierdut în nici un moment contactul cu realitățile socialiste, clarificarea ideologică și estetică a permis ca unii scriitori să intre mai adînc în miezul realității, să atace frontal actualitatea imediată. De

la un an cum a fost 1957, în care o parte a poeziei tinerei generații dădea uneori semne de evazionism, iar proza inspirată din realitățile luptei pentru socialism marca momente de oarecare stagnare, literatura anului 1958 își găsește un larg făgaș al progresului, o extindere a tematicii jalonată de mari realizări epice și susținută într-un mod serios pe frontul poeziei. Fără nici o îndoială că literatura anului 1958 este o literatură a maturității ideologice, că ea stă sub semnul aceluși plus de conștiință, de înțelegere la un nivel superior al evenimentelor de care am vorbit și la început, lucru care se observă și în modul în care s-a combătut cu eficacitate și printr-o ope-

ră pozitivă de construcție diferitele teze ale revizionismului în estetică.

Aceste noi elemente ar putea fi sintetizate, după părerea noastră, în următoarele patru trăsături fundamentale: 1) o puternică extindere și inovare a literaturii cu tematică revoluționară; 2) o literatură a experienței directe, care se exprimă în predominarea faptului trăit și în avântul reportajului și al literaturii documentare; 3) un caracter monografic-sintetic al narațiunii în proză; și 4) interpretarea temelor capitale ale poeziei într-o lumină concret-istorică, pornind de la problemele cardinale, care pun față în față socialismul și capitalismul în lumea contemporană.

PROZA 1958: GREUTATEA SPECIFICĂ A TEMATICII REVOLUȚIONARE

În primul rând, din punct de vedere tematic, proza anului 1958 este o proză a insurecției armate, a războiului, a luptei revoluționare. Cincisprezece ani după eliberare, capitolul acesta fundamental al istoriei a devenit un capitol fundamental de istorie literară. Două generații de scriitori, generația primului război mondial și generația lui 23 August, se întâlnesc în jurul acestei teme cruciale, două generații care au trăit evenimentele și nu pot rămâne indiferente față de ele. O epocă de măreție eroică, o biruință care a devenit în același timp și un început, o mare cotitură în istoria poporului român cuprinde într-însa nu numai învățăături și sensuri multiple dar reprezintă climatul ideal al unei literaturi de mare desfășurare epică. Căci pe lângă faptul că oferă o lecție capitală de luptă politică, de patriotism, de strategie și tactică revoluționară, anii pregătirii întoarcerii armelor împotriva cotropitorilor fasciști și insurecția armată sânt o suită de mari acte epice, mișcarea de ridicare a poporului reprezentând prin proporțiile ei

vaste un excelent material pentru narațiuni complexe pe mai multe planuri. Nu e deci de mirare că în acei ani în care poporul a cunoscut într-o succesiune rapidă abisul de întunecime al unui război nedrept și focul strălucitor al eliberării au fost în 1958 obiectul unor adevărate competiții literare și au însemnat în același timp definitiva afirmare literară a multor scriitori din noua generație, generația de la 23 August. Dacă „Străinul”, roman psihologic de tendință autobiografică și un roman al clarificării, „Setea” lărgeste cadrul investigațiilor epice, depășește cadrul acesta al limpezirilor intelectuale, devine un roman prin excelență social și marchează maturizarea lui Titus Popovici. Dacă „Groapa” reprezintă afirmarea unui puternic talent epic, „Șoseaua Nordului” marchează în evoluția lui Eugen Barbu o nouă etapă a însușirii metodei realismului socialist. Încă și mai elocvent este exemplul lui Aurel Mihale.

Dacă „Ogoare noi” și „Floarea vieții” reprezentau dibuiri, tentative încă nedepășite artistic, „Nopti înfringurate” și nu-

velele publicate în continuare în „Viața Românească“, rod ale unei participări directe, al unei contopiri organice cu materialul de viață înfățișat, au dus la o deplină reabilitare artistică, rezolvînd în chip tranșant în favoarea autorului controversa iscată în anii trecuți. Titus Popovici, Eugen Barbu, Aurel Mihală, trei nume de scriitori din aceeași generație, care își găsesc „consacrarea artistică“ abordînd aceeași temă fundamentală pentru destinul generației, o replică vie și palpabilă la literatura celei de a doua „generații pierdute“ care caracterizează climatul postbelic occidental. Dacă mai adăugăm și fragmentele din „Biografiile contemporane“ de **Petru Dumitriu**, apărute tot în 1958, e ușor de observat că literatura aceasta „de război“ și revoluționară aduce elemente noi față de literatura anilor trecuți pe aceeași temă: o mai mare vastitate a perspectivei, o mai justă viziune a forțelor motrice, o sobrietate programatică, un ton antipatic, un efort vădit către proza obiectivă. Dialectica modalităților artistice și-a spus și aici cuvîntul, iar creșterea conștiinței ideologice a marcat trecerea de la liric spre obiectiv, proiectarea în afară și obiectivarea materialului de viață. Desmînțind cu anticipație teoria distanței, cele două volume din „Negura“ care au deschis în mod remarcabil seria operelor consacrate războiului, scrise sub impresia fierbinte a evenimentelor, aparțineau astfel mai mult modalității lirice a prozei de război, reprezentau mai mult — cum s-a spus atunci — o răfuială cu trecutul apropiat, un puternic act de acuzare împotriva regimului antonescian, o demascare lirică și o pledoarie pentru pace. Așa cum arată și titlul, „Eroica“ lui **Laurențiu Fulga** se înscrie de asemeni în tradițiile prozei eroice cu preferințe epopeice. Proza anului 1958 propune în această temă noi modalități stilistice, care țin desigur de maturizarea, de adîncirea în continuare a diferitelor aspecte și a semnificației evenimentelor. Într-adevăr, în lumina dezvoltării istorice din acești cincisprezece ani, experiența războiului a căpătat noi semnificații, iar interpretarea imensului material de viață pe care îl pre-

zintă a dus la noi concluzii. Imediat după război, pentru unii scriitori, tendințele erau încă puțin limpezi, iar nivelul de conștiință de la care fuseseră percepute aceste experiențe încă neridicate la orizontul științific al unei concepții înaintate. Ne amintim că și optica volumului I din „Negura“ era optica unui intelectual patriot, progresist firește, o perspectivă demascatoare dar din roman lipsea forța conducătoare a luptei antifasciste și atmosfera cărții era sumbră, apăsătoare. O nouă experiență — ne referim la experiența construirii socialismului — a îngăduit interpretarea experienței vechi și de asemenea ca odată cu modificarea perspectivei și accentul să poată fi deplasat de la critica războiului nedrept, de la marșul silnic al unei armate destinate înfrîngerii, de la intelectualul izolat, la perspectiva clasei în atac, la contraofensiva eliberării. Tragicul individual, însingurarea și izolarea, protestul anonim apar astfel situate în cadrul unei mișcări istorice vaste, generale, cu alt caracter.

Și faptul că pentru această nouă perspectivă nu a fost nevoie de scurgerea unei epoci istorice, de apelul la generațiile care vor veni ci a coincis cu maturizarea ideologică și artistică a generației contemporane, este foarte semnificativ.

Retrospectiva istorică este la rîndul ei o dimensiune însemnată a optimismului istoric marxist. Intenția de a prezenta însăși această mișcare istorică vastă îi aparține lui **Zaharia Stancu**. Scriitorul încearcă să zugrăvească o cit mai mare parte din complexul de evenimente care stau la „rădăcinile“ noii orînduirii sociale, să explice pe calea narațiunii epice evenimentele care au determinat destrămarea orînduirii burgheze și cucerirea puterii de către proletariat. Pornit ca o povestire autobiografică brodată pe evenimente din preajma și de după cel de-al doilea război mondial, romanul lui **Zaharia Stancu** și-a lărgit aria de desfășurare, tînzînd din ce în ce mai mult spre o monografie a vieții politice și sociale între 1938—1946. Lungi și diverse incursiuni biografice, sînt încadrate în virtutea interdependenței multiple în marele

cadru social-politic-economic-literar al anilor premergători celui de al doilea război mondial. De aici, urmărirea narațiunilor adiacente, cum ar fi manevrele în jurul procesului Drugan, duelul marilor ziare, acțiunile și contraacțiunile camarilei regale, peregrinările îndelungate ale Rafirei, necazurile casnice ale lui Grunz. Acesta este de fapt și sensul ideii „rădăcinilor”, adică a explicării faptului incontestabil de la origini prin urmărirea unor cauzalități multiple, ramificate. Capitolele sînt aparent obiecte izolate care intră în componența unui alt obiect (întregul), îndeplinind în el un anumit rol deși unele fragmente rămîn tratate foiletonistic. Alături de „Rădăcinile sînt amare”, de „Șoseaua Nordului”, — în fragmentele pe care le cunoaștem — și „Setea”, „Un om fără acte de identitate” de Petru Dumitriu, și „Ultima noapte de război” de Aurel Mihale, profită din plin de plusul de experiență acumulat în anii aceștia de scriitorii noștri, se distanțează în mod feroc de literatura faptului brut care caracteriza o anume literatură de război. Mares, ca și Teodorescu, Tase, „omul fără acte de identitate”, ca și Licu Oroș din „Rădăcinile sînt amare”, știu prea bine pentru ce luptă, acțiunile lor au o „pondere istorică”, implicații bine precizate. E o literatură străină de ambiguitatea intelectualilor în permanentă dilemă. Eroii acestor cărți sînt eroii principali ai evenimentelor revoluționare, figuri solide, bine diferențiate. Mares sau Dumitrana din „Șoseaua Nordului” știu ce înseamnă o luptă organizată, nu sînt tentați de apoteoză martirului, nu sînt nici supraoameni, n-au nici temperament de asceți. Un zîmbet de față sau un peisaj, chiar o mică vietate, luminează ziua de temniță a lui Licu Oroș. Mitrec și Tase din nuvelele lui Petru Dumitriu, prețuiesc bucuriile mărunte sau însemnate ale vieții, nu se împacă cu gîndul unei morți inutile în epoca anarhiștilor sau în temnițele Boemiei, nu sînt atrași de „martirologie”, de experiențele tragicului existențialist. Mitru Moț nu mai trebuie recomandat; e un Mitrea Cocor în devenire. Sînt oameni obișnuiți, dar mai hotărîți, mai clar-văzători

decît ceilalți, și îndeosebi mai uniți. Sînt hotărîți să dea totul și dau totul pentru victoria clasei lor. Un avînt nou, proaspăt, suflă în proza anului 1958, proză în care se simt particularitățile istorice, politice și sociale ale eroilor proveniți din rîndurile proletariatului sau educați de acesta. Tocmai de aceea nici nu se poate vorbi numai de eroi disparați, de o problematică a unor eroi disparați, ci de o etică colectivă, de forța unui colectiv. Eroii au ales lupta organizată, ca singurul mijloc de a învinge, și cunosc prețul și însemnătatea unității. Atunci cînd scriitorul trebuie să interpreteze un material de viață în trecerea de la experiența directă la un nivel superior de conștiință, este capitală problema unui plus de experiență acumulat și a unei maturități ideologice, pentru a reda evenimentele așa cum ele într-adevăr s-au petrecut. Creația și teoria sînt într-o continuă inter-comunicare, experiența modifică viziunea, și aceasta regenerează materialul de viață. Chiar dacă nu implică experiența directă, orientarea spre tematica eliberării presupune o relatare pe marginea unor fapte sau experiențe apropiate în timp și spațiu. Pentru unii scriitori însă, posibilitatea organică de a înțelege viața în sensul evoluției sale istorice a însemnat o amplă valorificare a experienței autobiografice. Zaharia Stancu în „Rădăcinile sînt amare” și Francisc Munteanu fragmentar în schițele din „Cerule începe la etajul trei” fac din rememorarea trecutului punctul de plecare al unei cronici despre diferitele aspecte ale societății românești în ultimele decenii. Dacă în „Rădăcinile sînt amare” expunerea trăiește sub semnul revenirii, al reîntoarcerii lui Darie în satul natal, în „Cerule începe la etajul trei” Francisc Munteanu urmărește să păstreze intactă rezonanța unei lupte aprige, uneori direct biologice pentru existență. Ceea ce trăiește îndeosebi în cartea lui Francisc Munteanu sînt impresiile din copilărie, formarea și călirea unui instinct de conservare, constituirea reflexelor sale de apărare și atac în lupta dusă pentru existență. Suita de peripeții din război urmărește să

dezvăluie capacitatea de eroism și generozitate a oamenilor care nu acceptă teroarea, care nu capitulează în fața crimei. Biografia și peregrinările adolescenței constituie un teren favorabil pentru subiecte captivante, pentru loviturile de teatru atât de specifice prozei lui Francisc Munteanu când acesta nu alunecă în simplă factologie sau cochetează cu poza dezabuzării, ca în ultima bucată a volumului.

Trebuie spus că fără să fie legate direct de epoca amintită, câteva narațiuni semnificative apărute în 1958 dezvăluie interesul deosebit al scriitorilor pentru luminarea unor aspecte inedite ale relațiilor umane.

Reluând pe un plan mai larg povestirea „Lică Postolache și cei cincisprezece covrigari” din „Omul de pe catarg”, **Al. I. Ștefănescu** evocă în romanul „Să nu fugi singur prin ploaie” Bucureștiul anului 1945, primul an post-belic, înodînd deci celălalt capăt al acestei perioade frămîntate de cotitură pe care Zaharia Stancu o abordează în etapa ei premergătoare. Lumea romanului este lumea lipsurilor de după război, lumea speculanților alături de care apar cincisprezece copii ai străzii, cincisprezece copii flămînzi și desculți care aleargă pentru nea Postolache pe străzile Bucureștiului vînzînd covrigi. Dacă „Omul de pe catarg” nu depășește limitele unei cărți de debut, „Să nu fugi singur prin ploaie” este romanul unui scriitor cu vădite resurse artistice, cu o certă înclinare spre teatru, lucru care se relevă în vioiciunea dialogului, în pitorescul limbajului și în valoarea efectelor comice. Generația războiului a fost în 1958 în atenția scriitorilor noștri.

Dacă majoritatea autorilor de schițe, nuvele și povestiri prezenți anul acesta în coloanele publicațiilor literare sînt tineri (dintre aceștia se detașează în mod hotărît **Alecu Ivan Ghilia** cu romanul său „Cuscii” — tînzînd spre același aspect monografic pe care l-an semnalat ca o trăsătură generală a prozei din 1958, urmărind cu minuțiozitate, fără nici o atenuare idilică

experiențe umane variate, sub semnul unui eveniment capital în viața satului: întemeierea unei gospodării agricole colective, precum și **Dumitru Radu Popescu** cu nuvelele adunate în volumul „Fuga”, cuprinzînd narațiuni inspirate din viața de azi a țărânimii, scrise de un bun învățacel al lui Rebreanu și Agirbiceanu), au apărut în același timp cîteva volume ale unor scriitori care și-au dat nu de mult examenul de maturitate: **V. Em. Galan** și **Remus Luca** „De la potop încoace”, volumul lui Galan, este fără îndoială dominat de nuvelele de proporții ample „La răzeși” și „A cincea roată” apărute amîndouă în 1958. În ambele nuvele, eroii sînt adolescenți, fac parte, ca și copiii din romanul lui Al. I. Ștefănescu sau din schițele lui Francisc Munteanu, din generația asupra căreia epoca noastră și-a pus în modul cel mai apăsător pecetea. Însă V. Em. Galan îi „prinde” într-un moment ulterior, când ei descoperă lumea adevărată și devin factori activi în viața socială. E semnificativ că și în „La răzeși” personajul narator, maturizat și devenit comunist ulterior experiențelor relatate, are acum o perspectivă nouă nu numai asupra propriei sale vieți dar și asupra evenimentelor relatate.

Pe cît de sumbră, pe cît de apăsătoare este nuvela „La răzeși”, pe atît de luminoasă, de veselă este „A cincea roată la căruță” care ne povestește sbuciumul interior al unui tînr adolescent trimis, în calitate de elev al unei școli comerciale, să facă practică pe teren în cadrul unei echipe de achiziționări. Problematika lui Remus Luca în „Cămașa de mire” și în nuvela epistolară „Timpul” este interesantă sub alt aspect al experienței umane: efectele individualismului asupra relațiilor familiale. Înclinarea spre analiza conflictelor isvorite din complicarea relațiilor personale apare și în nuvela lui **Dumitru Mircea** „Greșeala tovarășului Corpădean”, deși deznodămîntul este artificial.

REPORTAJ ȘI MONOGRAFIE

Zugrăvind medii diverse, desfășurându-se pe mai multe planuri, lucrările trecute mai sus în revistă înfățișează un amplu tablou al luptei forțelor democratice în frunte cu comunistii pentru consolidarea puterii populare din țara noastră. Fie că sînt favorite direct de propria biografie, fie că reprezintă modalități ale prozei obiective, ele valorifică experiențe trecute sau un material de viață prelucrat apoi artisticeste.

Anul 1958 este însă în același timp și anul unei înviorări importante a reportajului, și anume a unui reportaj de un tip deosebit, reportaj de sinteză, reportaj comentat asupra unui sector de viață și asupra unor întâmplări. Acestui gen îi aparțin mai toate volumele de reportaje apărute în acest an: „Patru sute de zile în cetatea oțelului“ de V. Nicorovici, „Culegătorii de aur“ de Vasile Căbulea, „Paralela patruzeci și cinci“ de Pop Simion, „Cîntecele de drumeție“ de Alecu Ivan Ghilea precum și volumele unor veterani ai genului: Horia Liman cu „Hotarul soarelui“ și Traian Coșovei cu „Dobrogea de aur“. Fie că vibrația lor e mai mult lirică — ca la Ghilea — fie că urmăresc mai mult șirul biografiilor — ca la Pop Simion — fie că țintesc spre o configurare cît mai exactă a specificului local, fixînd topografia locurilor și timbrul, „stimmung“-ul — la Vasile Nicorovici, ele sînt modul unei documentări comentate, planificate, prin care scriitorul depășește treptele inferioare: „informația“, „impreziile“, „peisajul“, „lirismul“, „foletonul“, „articolul“, urmărind să atingă nivelul schiței, care nu este însă ficțiune ci fapt real, în care biografia tinde să se desbure de subiectivitate și să devină suportul unei psihologii iar notația și comentariul încearcă să încadreze o problematică. Reportajul de acest gen, păstrînd proaspătă notația faptelor și a cuvintelor pronunțate incidental, tinde spre generalizări, încearcă să unească documentarul cu inteligența faptelor isto-

rice. Apare astfel o nouă atitudine față de reportaj. Toată această mișcare este și mai mult stimulată de inițiativa recentă de a contopi documentarea la țară cu participarea la munca culturală. Care este însemnătatea principială a noului avînt pe care l-a marcat reportajul literar?

În primul rînd o mai adecuată concentrare a forțelor literaturii spre actualitatea literaturii. Aceasta a însemnat întărirea reportajului cu temă muncitorească, popularizarea marilor obiective industriale ale etapei actuale în construirea socialismului, familiarizarea cu modul de viață și cu problemele specifice ale unor mari colective muncitorești, o mai adîncă pătrundere în procesul colectivizării.

În al doilea rînd, acumularea materialului pentru operele literare propriu zise care vor veni. Reportajul apare ca o pregătire și un exercițiu pentru o lucrare epică de proporții mai vaste: aici este o sugestie, o anticipare, dar și un fapt verificat. Căci unele roade au și început să se arate: neobositul reporter care este Nicolae Țic și-a valorificat reportajele de pe șantierul tineretului într-o nuvelă amplă („Șantier“) care luminează din plin problematica șantierelor, reușind astfel într-un termen scurt să ne dea o lucrare beletristică din plină actualitate. N. Țic a meditat și a reflectat asupra unui material recent și a redus considerabil, fără scăderea calității, timpul de gestație. Deci reportajul duce în mod inevitabil la o mai viguroasă și mai rapidă familiarizare și elaborare a temelor actualității, reportajul de tip monografic cu o amplă expunere a condițiilor de viață, a tradițiilor și a universului specific unuia sau altuia din colectivele sau centrele zugrăvite are un dublu rezultat: contactul cu faptul trăit, cu elementul brut al viitoarei opere și în același timp o explicare cauzală, o sintetizare a faptului brut, o relevare prin comparație și selectare a sunetului specific.

POEZIA: O CONSIDERABILĂ CREȘTERE A „MEDIEI LIRICE”

Condiția principală care marchează evoluția poeziei în 1958 se situează tot pe linia sporului de conștiință de care vorbeam anterior, spor de conștiință revoluționară, politică, filozofică și estetică. Treptat, și pe nesimțite, media lirică a anului 1958, aceea medie fără de care nici nu poate fi concepută existența virfurilor — a tins la depășirea poeziei senzațiilor, a faptului divers și a meditației vagi, minore, pe marginea spicelor de grâu, devenind mai actuală, mai concret-istorică și pe această cale mai universală. Poetul nostru se simte din ce în ce mai puțin atras de meditația lirică abstractă și nerenunțând la impresiile sentimentale și atitudinile care au caracterizat dintotdeauna punctul de plecare el poetului, se îndreaptă înspre o mai concretă expunere a situației contemporane, a omului nou. Acestui proces îi datorăm cele mai bune poeme ale anului. „Inima bătrînului Vezuv” de **Mihai Beniuc**, „Surîsul Hiroshimei” de **Eugen Jebeleanu**, „Cintec de Ruină” de **Dan Deșliu**, „Dialectica poeziei” de **Marcel Breslaşu**, „Dialogul vîntului cu marea” de **Nina Cassian**, „Odă pămîntului meu” de **Mihu Dragomir**.

Noi putem opera astăzi în poezie o selecție de ordinul calității, avînd drept criteriu actualitatea, și în același timp putem îmbogăți conținutul noțiunii de actualitate pe baza inovațiilor și a contribuției efective a poezilor noștri. Prîna și cea mai însemnată trăsătură pe care trebuie s-o înregistreze o cronică a poeziei anului 1958 este abordarea concretă a unor probleme capitale ale condiției umane în lumina luptei contemporane pentru pace și socialism. Poezia lui **Mihai Beniuc** se menține în sfera unor asemenea probleme „capitale”, tocmai fiindcă reprezintă în întregul ei o monografie a condiției spirituale a luptătorului. Meditînd asupra luptătorului și a bătrîneții biologice, creînd în dialectica sa lirică fizionomia bătrînului războinic pe

care vîrsta nu-l încovoiaie, **Mihai Beniuc** ne oferă o filozofie lirică a tăriei comuniste în fața soartei. Condiția poetului militant învinge condiția biologică, după cum înfruntă cu succes vicisitudinile luptei. Și poemul lui **Jebeleanu** este un poem despre viață și moarte, însă la modul obiectiv, o meditație asupra aspectelor capitale ale existenței, făcută prin intermediul problemei nr. 1 a luptei mondiale pentru pace, imperialismul promotor al distrucției atomice. Există o literatură pacifistă, o literatură a ororilor războiului atomic, o literatură a atomului văzut în ipostaza sa distrugătoare. Impotriva apocalipsului atomic, poezia noastră poate și trebuie să dezvăluie perspectiva alternativă, forțele atomului înhămate la carul păcii, atomul la poarta evului prometeic. La poezia optimistă a groazei în fața progresului tehnic, **Jebeleanu** a răspuns printr-un poem care nu trece sub tăcere nimic, stabilește cu exactitate răspunderile și desvăluie, mai ales, capacitatea infinită de rezistență a omului. Dincolo de comparațiile plastice și muzicale pe care le-a suscitât, poemul dezvăluie un spirit contemporan și o privire foarte lucidă asupra a ceea ce este astăzi în joc. În poezia lui **Jebeleanu**, politica și poezia sînt contopite la cel mai mare nivel. Atitudinea umanistă concretă, întemeiată de data aceasta pe apărarea unor valori etice concrete: demnitatea în viață, devotamentul în muncă, pasiunea și adevărul în creație, fidelitatea în dragoste, este proprie și producției recente a lui **Cicerone Theodorescu** (volumul „Oameni și dragoste”).

E și firesc ca la nivelul generației de la 23 August, problema poeziei actualității socialiste să apară ca o temă a liricii patriotice: în ton major, **Victor Tulbure** și **Mihu Dragomir** reiau de fapt motive asemănătoare, primul lărgind considerabil aria poeziei patriotice, unind delicateța sentimentelor cu o viziune robustă a contrastelor, celălalt formulînd în spirit revoluționar farmecul genezei socialismului și renovînd

din punct de vedere formal specia odei patriotice. O poezie a oraşului socialist pe linia dramatizării vieţii cotidiene, a dezvăluirii universului familial şi a miraculosului cuprins în el, se dezvăluie cu noi posibilităţi în lirica **Ninei Cassian**. Poemul „Spectacolul în aer liber“ publicat recent în „Lucefărul“ subliniază aceeaşi intenţie de gravitate lirică pe marginea unor teme aparent minore. De aceea şi cealaltă tendinţă semnalată anterior în legătură cu proza, tendinţa spre experienţa directă, spre observaţia nemijlocită, spre reportaj în sensul superior al cuvîntului, are loc şi în poezie, manifestîndu-se într-o reînviere a ciclurilor pe teme legate de aspectele concrete ale construirii socialismului. Un puternic reviriment în această direcţie l-a adus apariţia „brigăzilor poetice“, a ciclurilor colective care au dat, de pildă, un ciclu de reportaj liric de pe şantierul tineretului. Poezia „Tribunei“ care a rămas mult timp prizonieră unor clişee nu cu puţine reminiscente moderniste sau tradiţionaliste, a păşit în ultimul timp deşi încă nu suficient de ferm, pe drumul actualităţii şi al îndrăzelii poetice. Pe acest drum întâlnim şi aici cicluri de pe teren, itinerarii lirice de pe şantiere (**Negoia Irimie**). Pe aceeaşi linie, **Valeriu Gorunescu** ne oferă un ciclu în legătură cu recuperarea pămînturilor inundabile în Dobrogea, unind o anume poezie a naturii cu patosul construcţiei socialiste. Un ciclu într-adevăr remarcabil, de data aceasta istorico-revoluţionar, semnază **Leonida Neamţu** pe tema celor „zece zile care au schimbat lumea“. Notaţia concretă a amănuntului istoric şi mişcarea vie, dramatică, fac din acest ciclu un lucru izbutit.

Chiar dacă poezia senzaţiilor, poezia spectacolului atemporal, agrest, nu a dispărut în întregime, este limpede că în 1958 sensul poeziei militante socialiste a devenit mai profund, mai conştient de noua măsură a lucrurilor. În acest fel, proza şi poezia au

marcat în anul 1958 o desfăşurare paralelă a tendinţelor lor, au coincis în liniile lor esenţiale.

Din păcate, nu acelaşi lucru se poate spune despre producţia dramatică care a stagnat o bună parte a anului la periferia actualităţii. Trebuie spus însă că în repertoriul plătind al începutului stagiunii de toamnă s-a vădit un reviriment în sensul experimentării unor noi modalităţi dramatice cu probleme de viaţă încă neexplorate sau puţin explorate. Apariţia unei „drame publicistice“, ca o formă inedită a teatrului de idei, a dat rezultate mai slabe în „Dansatoarea, gangsterul şi necunoscutul“ de **V. Birlădeanu**. Recent, fragmente dramatice publicate de **Al. Mirodan** şi **Al. Popovici** reiau această formă cu o mai mare nuanţare a conflictului de idei şi cu o simbolistică mai originală. Pe linia unei piese ţărăneşti de atmosferă merge versiunea refăcută a dramei lui **Mihail Davidoglu** „Nemaipomenita furtună“, iar pe linia tipului clasic al dramei de familie, reluată însă într-o formă nouă, piesa „Ultimul tren“ de **Kovacs György** şi **Eugen Mirea**, în care sînt dezbătute vechi prejudecăţi naţionaliste şi de castă. O piesă-frescă încearcă **Ernest Maftei**. Sfirşitul anului 1958 ne propune însă apariţia unor noi dramaturgi cu piese inspirate din actualitate, de la condeie încercate ca ale lui **Mihai Beniuc** pînă la debutanţi ca **Paul Everac**.

Inovaţia legată de actualitate arată ce cheazăuieşte drumul înainte al literaturii noastre. Nu am urmărit aici să facem un bilanţ al literaturii noastre în 1958. Vrem doar să subliniem faptul că anul 1958 a însemnat în fond o lărgire a orizontului literar, o adîncire a problematicii. Literatura noastră se află pe un drum bun şi, afirmînd cu putere noul, dovedeşte o înţelegere din ce în ce mai temeinică a legilor dezvoltării sociale ca şi a legilor frumuseţii.

„CUSCRII” — roman de Alecu Ivan Ghilia

PAUL GEORGESCU

A. I. Ghilia e un povestitor moldovean format la școala reportajului socialist. Practica reportajului i-a sensibilizat atenția la problemele contemporane, a dinamizat molcoma epică tradițională, lăsându-i însă intactă aroma de povestitor moldovean: scriitorul e un stilist, eroii săi au euforia vorbirii sfătoase, autorul însuși părăsește cu plăcere drumul narrațiunii pentru a se plimba pe câmpii admirând farmecele naturii. Această imbinare între ritmul de povestire și cel de reportaj, face ca domoala curgere a faptelor să fie ades brăzdată de fulgere violente. Scene dure, tari, alternează cu dulci reverii sau plăcute relatări ale cotidianului. Asemenea alternanță provine nu numai din interferența a două modalități literare, ci și — ci mai ales — din interferența a două ritmuri temporale: timpul lent, asemănător sie-și în curgerea-i ciclică determinată de mișcarea de revoluție solară, și timpul viu, repede, cu fapte neașteptate, determinat de mișcarea de revoluție socială. Autorul a fost sensibil la alternarea de ritmuri, făcând și comentarii interesante în această problemă, care are multiple consecințe. Vom releva doar coexistența în vorbirea eroilor a limbajului lui Creangă și Sadoveanu cu un limbaj în care pătrund tot mai mult termeni noi, legați de revoluția politică și de extinderea tehnicii. În ceea ce privește limbajul scriitorului — calofil moldovean — el e epurat de excesive regionalisme și tulnicături tradiționaliste. Ca tip de reacție a eroilor,

„Cuscii” stă sub semnul „Moromeților”; există scene care amintesc de „Pământ desțelenit”; totuși romanul lui Ghilia nu e nici sadovenist, nici moromețian, situațiile nu sînt rezolvate — cele mai adesea — după modelele înaintașilor, autorul privind spre aceste modele cu multă măsură. Romanul lui Alecu Ivan Ghilia poate fi considerat un succes al tinerii proze românești.

Acțiunea se petrece într-un sat de pe valea Jijiei, Hîrtoapele, în vara anului '52. Evenimentul major care strînge într-o albie centrală toate conflictele, care adună și-i dezbină pe săteni, creează și desface prietenii, stîrnește pasiunile și precipită destinele interioare, este colectivizarea. Evident că acțiunea de colectivizare a agriculturii, inițiată acum zece ani și condusă spre victorie de partid constituie evenimentul cel mai însemnat din istoria satului românesc. Față de importanța istorică a fenomenului nu putem spune că scriitorii noștri i-au acordat atenția necesară. Nu putem resimți deci decît bucurie citind un nou roman, bun, dedicat colectivizării. Majoritatea țăranilor muncitori din Hîrtoapele, se hotărăsc a înființa o gospodărie colectivă, și par a dori ca președinte al acesteia pe mijlocașul Petre Istrate. Nici uneltirile chiaburului Toma Bursuc, nici opoziția îndîrjită a lui moș Miron, tatăl lui Petre Istrate, nici neaderența mijlocașului Maștei Zvorișteanu, nu-i pot împiedeca pe săteni să pornească pe drumul socialismului, al unei vieți mai bune. Lucrurile par lămurite cînd, de la raion, sosește Costin Marchidan. Costin e fiul unui

țaran care — deși trecea drept mijlocaș, — se inchiaburise : Gavrilă Marchidan. La adunarea de constituire a gospodăriei, Gavrilă își citește adeziunea și lasă a se înțelege că, sprijinit de fiul său, va fi președintele colectivei. Țăranii muncitori, care-l stimau pe Petre Istrate, iar pe Gavrilă îl detestau ca pe un necinstit și afacerist, într-o mișcare spontană de indignare, sparg adunarea și se-mprăstie pe la casele lor. Cu orgoliul iritat, Costin Marchidan obține trecerea lui Petre Istrate printre chiaburi (ceea ce nemulțumește satul) și caută să realizeze gospodăria prin forțarea mijlocașilor. Are loc o ridicare a moșnegilor (ațițați de chiaburi) care-l lovesc pe Airine (scena amintește de ridicarea femeilor împotriva lui Davîdov). Speriat, Costin aruncă toată răspunderea pe secretarul organizației de partid, Ion Airine, dar primul secretar raional, Matei Gavrilă, îl demască pe oportunistul Marchidan, face dreptate lui Airine și lui Petre Istrate, organizează acțiunea pe baze sănătoase și gospodăria agricolă colectivă ia ființă.

Aceasta este, în mare, acțiunea cărții. Conflictul central stârnește, ațița sau domolește numeroase alte conflicte, iscă portrete etc. Autorul urmărește oglindirea conflictelor politice și a modificării în conștiință, în viața familiilor Istrate și Zvorîșteanu. Idila Mitriță Zvorîșteanu — Ileana Istrate evoluează, aparent, în cadrul tradițional, dar se resimte de modificările din viața politică a satului. Așa dar, în loc de a separa artificial lumea romanului într-un plan social și altul al conflictelor personale, Ghilia a reușit să stabilească legătura fi-rească, să urmărească interdependența personajelor. Talentul de romancier al lui Ghilia se confirmă prin aceasta fiindcă, dacă povestitorul sau reporterul pot schița portrete sau momente ale unei acțiuni, romancierul are capacitatea de a le lega printr-un conflict unitar și prin reacții de interdependență. Firește, că sub raportul strictetei construcției, ar mai fi de reproșat tinărului prozator momente de gol epic, legături slabe, etc., dar strictetea construcției e o chestiune în mare măsură de exercițiu. „Cuscii” confirmă în Al. I. Ghilia un romancier.

Există, în romanul nostru contemporan, o explicabilă tendință spre monografie. O asemenea tendință se vedește și în „Cuscii”. Sînt descrise — și bine integrate în acțiune — o zi în ograda unui plugar, o horă, o dimineață la cîmp, o discuție între țărani, etc. Sub acest aspect, autorul n-a urmărit să completeze indexul tuturor situațiilor și asta, firește, nu poate constitui o culpă. Dar, în distribuția atenției, el s-a concentrat aproape exclusiv asupra familiilor de mijlocași (și în parte de chiaburi). Pătrundem în casele lor, ni se descriu amănunțit ograda, mobila casei, micul dejun și cina, etc. Procedînd așa, autorul n-a greșit. În descrierea vieții țărănilor cu pămînt puțin, însă, scriitorul a fost mult mai sumar, ceea ce creează un dezechilibru al reprezentării sociale. Nu am fi menționat poate acest dezechilibru al reprezentării dacă el nu s-ar oglindi, într-un fel și pe plan politic. Costin Marchidan vrea să întemeieze o gospodărie colectivă prin atragerea numai a mijlocașilor, a „oamenilor de prestigiu”, neglijîndu-i pe țărani cu pămînt puțin. Autorul arată, în mod just, că partidul a infirmat tactica lui Marchidan. Dar nici Ion Airine, eroul pozitiv al cărții, nu pare a fi procedat altfel. Prin Petre Istrate, Ghilia a dorit să demonstreze — și a reușit — că mijlocașii erau, în fond, alături de linia partidului. Cei mai buni dintre ei au priceput ușor că drumul socialist al satului e cel mai bun și colectivizarea e și în interesul lor. Petre Istrate ilustrează convingător această idee și e unul din personajele cele mai atașante ale cărții. Ca în Sadoveanu, Istrate are o durere veche, înăbușită: fratele său, Gheorghe, copilul iubit al părinților, a urmat la școală, s-a făcut popă și acolo, la oraș, s-a instrăinat de sat. Pe acest frate ticălos (devenise legionar) care i-a răpit dragostea părinților și i-a întinat marea lui iubire, Petre îl urăște. Drama sa personală, faptul că i-a cunoscut mai bine pe fasciști, constituie pentru el un mobil în plus de a se apropia de partid. Opoziția Petre Istrate — Maței Zvorîșteanu, viitorii cuscii, e nu numai temperamentală. Dacă în Petre autorul a strîns calitățile mijlocașului, în Maței a strîns defecte, nu în așa

măsură însă pentru a-l transforma într-un personaj negativ (Ghilia nu lucrează cu mijloace atât de simpliste) : Petre, ca și Ilie Moromete, e însetat de demnitate; Maftei e dominat de setea de pământ.

Pentru el sentimentele se măsoară în pogoane. Căsătoria fetei sau a băiatului e o afacere, un prilej de a-și rotunji averea și fără a fi propriu-zis om rău e în stare să-și nefericească mai degrabă copiii decât să piardă. Când o furtună grozavă îl prinde pe câmp, își lasă fata singură și își periclitează el însuși viața pentru a-și salva boii. Aceste două ipostaze ale mijlocașului, bine realizate în cei doi cuscri, se înfruntă într-un joc complicat, cu subtilități protocolare de civilizație veche, spre exasperarea tinerilor îndrăgostiți care, până la urmă, părăsesc satul.

Familia chiaburului Bursuc e sugestiv descrisă. Toma e brutal, dar prudent : ura lui împotriva regimului oamenilor muncii nu e explozivă. Dându-și seama că a pierdut lupta el nu încearcă nici o acțiune decisivă ci se mulțumește cu mici hîrțuiești de ariergardă. Pasivitatea lui relativă face ca trăsăturile chiaburești să se manifeste mai ales în viața familială decât în conflicte sociale deschise. Mesajerul planurilor sale politice e baba Lefteroaia, intrigantă clasică din povestirile moldovenești care-și folosește acum farmecece hidoase (oase uscate de broască etc.) ca aliată a reacțiunii. Sensualitatea agresivă și inconstiență a domnișoarei Aspasia, prostia spontană a lui Truță și moliciunea cronică a lui Vițelaru, generosul soț al Aspasiei, îl fac pe Toma să-și îndrepte toate nădejtile spre Nelu, seminaristul cinic, mîndria Bursucilor. Sînt bine povestite necazurile lui Lungu Pintilei, cel cu multe fele sau păcatele lăutarului Bosoi. Ion Airine, eroul pozitiv al cărții, e un personaj convingător. Fost argat, înșelat de stăpîn și lovit în suflet de purtarea fiicei stăpînului, se întoarce de la oaste cu mintea limpezită asupra pricinilor suferinței celor săraci. Se înscrie în partid și ajunge să fie ales secretar al organizației de bază. Viața zbuciumată a omului acestuia demn și dirz este interesantă și convingătoare. Airine e un erou din neamul

lui Mitrea Cocor. Dar din momentul în care primește răspunderea politică amintită, nu mai știm despre dînsul decât că are multe ședințe și vine seara tîrziu acasă (ceea ce-i dă Lefteroaiei prepus prilej de insinuare față de Aglăița). Anton Crihan, prim secretar raional și personaj pozitiv reușit, îl ușurează deîndată pe Airine de acuzația lui Costin Marchidan de a nu fi dus activitate politică în sat. Costin Marchidan e un oportunist, strecurat în rîndurile partidului, de acest adevăr autorul ne-a convins pe deplin ; dar nu e mai puțin adevărat că despre activitatea politică a lui Airine și a organizației de bază, cititorul știe foarte puțin. E adevărat, acțiunea cărții începe în momentul în care munca de lămurire pentru intrarea în colectiv a luat sfîrșit ; dar în momentele grele care urmează spargerii adunării, inițiativa membrilor de partid pare tare redusă. De aceea, figurile comuniștilor sînt șterse iar Airine nu mai e un personaj tot atât de viu, de convingător, ca pînă atunci. Airine mai susține însă, pînă la sfîrșit, cîteva scene importante, astfel încît cititorul rămîne, după lectură, cu o imagine luminoasă a omului acestuia cinstit și curajos.

Bine realizat e și Costin Marchidan. Acest Păturică se visează aclamat de mulțimi, om important, puternic, dar visurile sale inconsistente de glorie nu sînt susținute de o energie corespunzătoare. Costin e un șiret naiv, impulsiv, a cărui singură „calitate“ pare a fi facilitatea verbiajului. Dar tocmai plăcerea flecărelii îl pierde. În satul natal, pe care nu-l mai revăzuse de ani, face gesturi nesăbuite ; îl susține pe bătrînul Marchidan, deși știe că face negoț și mai ales deși nu avea nici un sentiment pentru dînsul ; cedează tentațiilor Aspasiei, apoi o brutalizează în stradă ; se încrîncenează împotriva lui Petre Istrate, deși văzuse că acesta e stimat și deși era clară nevinovăția lui. Un orgoliu care cere satisfacții imediate și un delir de grandoare care sînt repede reduse la valoarea reală. Este meritul autorului de a fi știut să reliefeze prin acțiune că asemenea produse ale mentalității achizitive, burgheze, nu numai că nu se pot impune în societatea noastră

dar sînt repede demascate și înlăturate. Costin Marchidan rămîne un personaj interesant al cărții prin logica interioară a caracterului și prin noutatea lui.

Romanul lui Al. I. Ghilia s-ar mai fi putut intitula „Părinți și copii“. Autorul e preocupat de această problemă pe care o tratează amănunțit, nuanțat, totdeauna în corelație cu societatea, cu raportul existent în lupta de clasă. În general, asemenea relații sînt expuse realist, fără nici o atenuare idilică, sentimentală. Au dispărut moșnegii hitri care spun, blajin, povești vechi picînd din lulea. Relațiile dintre bătrînul Miron și Petre Istrate sînt încordate, dramatice. Intrarea în colectivă a stîrnit răni vechi, dușmăanii care păreau uitate. Moșul își terorizează nora: să nu-și lase bărbatul să se-nscrie în gospodărie, altfel va da în vileag, în fața satului, că Ileana nu-i făcută cu Petre ci cu fratele său mai mare, cu popa Gheorghe. Iar nora îi răspunde rece bătrînului, care mai trăia doar pentru a-l aștepta pe Gheorghe să iasă de la închisoare, — nu, nu se mai întoarce Gheorghe! N-are să se mai întoarcă. Setosul de avere Maftei Zvorișteanu se miră că fiu-său vrea să se-nsoare fără voia lui: „Ce! Mă judeci!? Uliuliu! îl judeci pe ta-tu!“ Vechile relații s-au schimbat: „Acum că Petre Istrate a făcut cerere de primire-n colectivă, mă-nsor și intru și eu și gata... spuse Mitriță apăsător. O piatră să-l fi lovit pe Maftei Zvorișteanu drept în moalele capului și nu l-ar fi zguduit mai rău.

— Cuuum!?

— Asta-i, conchise simplu Mitriță și-și luă o înfățișare nepăsătoare, jucîndu-se cu un cocoloș de mămăligă pe care-l tot frămînta de mult între degete.

— Cuuum!?! mai întrebă o dată bătrînul“ (p. 81)

Ghilia a împletit problema gospodăriei colective cu aceea a fericirii personale pentru că, în realitate, ele se-impletesc. Oamenii hotărîți să-ntemeieze o gospodărie colectivă, au făcut experiența proprietății personale, a luptei încordate pentru păstrarea petecului de pămînt, pentru sporirea lui. Au fost față la vrăjmășia care-a cuprins vecinii, rudele, a măcinat familiile, a distrus

bucuria vieții. E lucrul pe care-l vede Petre Istrate, care nu mai vrea să se „înăbușe“, se vrea „la lărgime“; și Mitriță, flăcăul acesta cinstit, harnic, care-n fața fericirii lui ce amenință să fie distrusă dintr-o tocmeală aprigă, își amintește de soră-sa Zenovia, a cărei viață fusese pustiită din aceleași cauze: „Singurul vinovat era numai tată-său“. „De ce s-a-mpotrivit? Voia avere? Nu se mai sătura de avere? Și-acu pe el tot după avere voia să-l însoare?

— Nu, tată, spuse (Mitriță). Cu mine n-o să-ți meargă!“ (p. 84). Cîteva trăsături de caracter ar putea să ne facă a-l asemui pe mijlocașul Maftei Zvorișteanu cu Moromete. Asemănarea, însă, ar fi formală. Dacă scena confruntării finale, între tată și fiu, amintește de impresiionanta ciocnire a lui Ilie Moromete cu familia, cauzele se deosebesc însă fundamental. Moromete apără un minimum de libertate și demnitate umană, el își stigmatizează fiii strigîndu-le: „setoșilor de avere!“ În conflictul din familia Zvorișteanu, rolurile sînt inversate și fiul este acela care aruncă tatălui, dramatica replică moromețiană:

— „Tată! tată! gemu deodată, simțind cum se urcă în el toată drojdia amară a copilăriei și cum pieptul i se umple, că și atunci, de durerea aceea grea și chinuitoare, amestecată cu milă, amărăciune, neputință și răzvrătire și pe care știa că numai plînsul o mai putea opri. N-ai inimă! strigă el aproape hohotînd, Douăzeci și cinci de ani i-am îngropat aici în grajdul dumitale, în balega dumitale. Douăzeci și cinci de ani te-am slugărit. Ți-am hrănit vitele... Vitele la care-ai ținut mai mult decît la noi“... (p. 326). Aceste experiențe umane variate, dramatice, constituiesc argumentația psihologică a cărții, constituiesc explicația profundă a necesității unui alt drum, drumul socialismului.

Firește, ar mai fi multe de spus despre humorul popular al cărții, despre poezia descrierilor naturii, despre stilul bun al prozatorului. Vrem să încheiem însă cu speranța că vom citi cît mai curînd cel de-al doilea roman al lui Ghilia, romanul acestei gospodării colective care s-a înființat sub ochii noștri.

UN MARE ROMAN*)

EUGEN LUCA

mplist, „Drumul spre ocean“ ar putea fi definit ca un roman al construcției socialiste care ar reflecta lupta comuniștilor pentru introducerea și întărirea disciplinei socialiste, pentru curmarea sabotajelor și însușirea de către feroviari a unui nou stil de muncă și a unui spirit nou, de înaltă răspundere. Romanul se deschide cu o catastrofă de cale ferată și se încheie cu demascarea unui sabotor și moartea comunistului care l-a depistat primul pe dușman.

Simbolic e prologul, pentru că pune de la început cititorul în situația de a înțelege toate dificultățile pe care aveau să le înfrunte și să le spulbere comuniștii. Simbolic e și finalul, pentru că marchează victoria care, chiar dacă e umbră de moartea autorului ei principal, tot luminoasă rămâne.

S-ar putea spune, deci, un roman „de producție“. Profundă eroare. Fiindcă de fapt „Drumul spre ocean“ este o adevărată enciclopedie a epocii.

Caracterul acesta al romanului lui Leonov decurge, în primul rând, din împrejurarea că autorul investighează cu egal interes mediile sociale cele mai variate. Iar investigația e posibilă pentru că feroviarul lui nu se mișcă într-o lume limitată la depou, ateliere și gări, ci în toate compartimentele vieții. Și se mișcă firesc, fie da-

torită legăturilor de rudenie pe care le au în alte medii, fie prieteniiilor pe care și le-au creat, fie raporturilor stabilite, chiar în circumstanțe adesea independente de voința lor, cu oameni dintre cei mai diversi aparținând tuturor straturilor sociale. Roadele artistice ale acestor peregrinări prin mediiile cele mai variate cu putință sînt nu numai reflectarea vieții sociale în ansamblul ei, ci o mai pregnantă reliefare a personajelor sub raportul însușirilor lor sufletești.

E drept, preocuparea esențială a lui Alexei Nikitici Kurilov, șeful secției politice a regionalei feroviare, vechi bolșevic „parcă turnat în bronz“, căruia îi „plăceau vinul, copacii viguroși, caii de rasă, cărțile bune și se uita cîteodată și la femeile frumoase“, e, în condițiile date, demascarea lui Gleb Protoklitov, pe care-l suspectează și-l fugărește „numai pentru că (acesta n.n.) fugea de el“. E drept, preocuparea centrală a adversarului său, fost ofițer alb strecurat în partid și conducător al depoului din Ceremșansk, e dejucarea prin orice mijloace a acestei acțiuni, după cum nu e mai puțin adevărat că toate eforturile comsomoliștilor se centrează în jurul reparării unei locomotive și a dobîndirii de recorduri în muncă.

Dar pe Alexei Nikitici Kurilov nu-l vedem numai în mediul feroviarilor sau al vechilor activiști în tovărășia cărora își

*) Leonid Leonov, „Drumul spre ocean“, 1958.

serbează ziua de naștere, ci și în gospodăria modestei funcționare Marina, cu al cărei băiețuș s-a imprietenit, ascultând adesea palavrele unei mătuși ce nutrește pentru nepoata sa planuri matrimoniale sau discutând, la un pahar de ceai, cu fostul negustor Omelicev, care i-a fost cindva cumnat și care acum o face pe cantonierul, ori înșirșit întreținându-se cu sora lui Eufrosina.

Relațiile întinse și multiple pe care eroul le are explică în mare măsură însăși experiența bogată acumulată de el, experiență fără de care n-ar fi putut depista pe dată în Gleb un dușman și n-ar fi știut cum să-l hărțuiască.

Plasându-și eroul în medii dintre cele mai variate, autorul îi poate reliefa mult mai pregnant calitățile. Să mă explic. E oarecum firesc ca un vechi militant avînd experiența lui Kurilov să se descurce bine pe frontul politic, să descopere ușor și să-l învingă pe dușmanul de clasă. Aceasta e doar ca să mă exprim așa, specialitatea lui, profesia sa de bază. În materie de teatru, însă, Kurilov e foarte departe de a fi un specialist, și, totuși, el e acela care o face pe superficiala actriță Liza să se depășească și să devină un om nu numai util, dar și fericit, fericit fiindcă dobîndește încrederea în sine. A fi autorul unei atari schimbări înseamnă, în fond, a-ți depăși tu însuși condiția umană, a fi un soi de demiurg care cu suflarea ta animi materia inertă. Și un astfel de demiurg e într-adevăr, Alexei Nikitici. Numai că el n-ar fi putut săvîrși această transformare, făuri o nouă ființă, dacă n-ar fi descoperit că Liza a început să obosească prea de vreme.

Cunoașterea oamenilor, care i-a permis lui Kurilov să depisteze dușmanul dar și valențele latente ale tinerei actrițe — iată ce i-a lipsit savantului Ilia Ignatici, fostul soț al Lizei, care și el, pe planul său, la modul și la nivelul său, încercase s-o reeduce. Eminentul chirurg n-a putut de astă dată opera cu succes, fiindcă, incompetent în materie sufletească, a pus un diagnostic greșit: el nu vedea ce se ascunde în

avîntul superficialității soției sale, nu-și dădea seama că „femeia asta mică avea înclinare pentru o activitate mare“ și deși îi combătea tendința spre superficialitate, continua s-o considere totuși „o bomboană“.

Bogăția sufletească a comunistului nu se afirmă, deci, în roman, numai în procesul luptei și cu atît mai puțin în faptul că eroul e pus să vizioneze un spectacol sau să citească o carte. E drept, autorul îl prezintă pe Kurilov în postura de prizonier al unui gardist alb în timpul războiului civil, și din felul în care își înfruntă călăul, victima se profilează nu numai ca un luptător dîrz, dar și ca un exemplar uman de o demnitate excepțională. Il vedem de asemeni pe Kurilov acționînd cu toată energia pe linie, după accident, dînd dovadă de tact, inteligență, multă stăpînire de sine în „jocul de-a v-ați ascunselea“ cu Gleb Protoklitov. Și-l cunoaștem și ca pe un ins de o modestie — semn al unei distincții sufletești rare — care încurcă toate socotelile bieteii Marina, investită cu obligația de a face biografia șefului secției politice.

Bolnav, Kurilov nu se poate defini integral în muncă, ci numai în relațiile cu oamenii cu care vine în contact, și prin gîndurile, afectele și visurile sale. Iar gîndurile, visurile, afectele sale sînt toate dirijate spre viitor, spre viitorul comunist, spre acel simbolic Uriaș Ocean, pe care-l trasează în cele mai mici amănunte, spre splendida umanitate pe care așezarea aceasta o va adăposti. Visele lui își au sursa în realitatea concretă și complexă a zilei de azi, în care el și tovarășii săi se străduiesc să introducă ordine și lumină. Ele se întemeiază pe cunoașterea reală a posibilităților de care dispun oamenii obișnuiți ai zilei de azi. Pe de altă parte, viziunea sublimă a viitoareii umanități, eliberată de toate slăbiciunile, mare și demnă pînă și în suferință, aruncă un puternic fascicoid de lumină asupra activității cotidiene a comuniștilor, evidențiînd nu numai romantismul revoluționar al acestor constructori de lume nouă, dar și semnificațiile majore ale activității lor practice, aparent mărunte.

Leonov procedează în felul acesta nu numai cu eroii săi comuniști. Exemplul lui Ilia Ignatici Protoklitov e în acest sens edificator, fiindcă un savant de felul său duce în general, sau cel puțin așa se crede, o viață retrasă, care se consumă între spital, facultate și casă. Și totuși pe acest chirurg dibaci și mare cărturar îl vedem frecventînd oameni dintre cei mai diverși și nu în calitate de medic.

Minat de pasiunea de colecționar, el pătrunde în locuința pe care și-o improvizase, într-un subsol oribil, fostul director de liceu Nikolai Aristarhovic Dudnikov. Altă dată de o ținută rigidă și de o demnitate pur exterioară, Dudnikov, decăzut acum cu totul se bălăcește cu satisfacție în cel mai cumplit cinism, murdărind, slujind și improșcînd cu noroiul vorbelor lui spurcate tot ce e nobil și pur. Declinul acestui personaj, condițiile în care și se consumă moartea, sînt simbolice pentru însuși destinul unei întregi categorii de intelectuali vechi, cărora Revoluția le-a smuls masca și le-a grăbit descompunerea morală. Iar la aceasta nu poate să nu mediteze chirurgul cîstit care, rupînd hotărît ori ce legături cu mediul reacționar din care venea, i-a servit încă din timpul războiului civil cu credință pe comuniști.

La Dudnikov, Ilia Ignatici îl întîlnește însă pe fostul profesor de latină Arkadi Ghermoghenovici Pohvisnev, costumat într-o pelerină romantică și purtînd o pălărie cu boruri late. Filistin pînă în măduva oaselor, personajul acesta care știe să se aranjeze mulțumitor în toate condițiile și care nu pregetă să se înșele pe el însuși cu aceeași desinvoltură cu care îi înșeală pe alții, care se vrea sensibil și fin și-și cultivă iluzia că ar fi sensibil și fin, pentru a se dovedi în cele din urmă, cînd îl vom vedea „în mărime naturală“, un egoist murdar, crud și vindicativ, — personajul acesta căruia îi place să se considere progresist și se laudă cu prietenul său Bakunin, cînd de fapt a slujit întotdeauna ca un laș clasele exploatoare și a fost nu prietenul celebrului anarhist, ci al unui amărît dascăl provincial, — descinde direct

din galeria mic-burghezilor lui Gorki.

Prin Pohvisnev, însă, savantul o cunoaște pe actrița Liza, viitoarea lui soție, iar prin ea, împotriva voinței sale, ia contact cu culisele teatrului unde boemi bețivi și cinici, intriganți meschini, profesori, despoți și șarlatani circulă printre oameni animați de idealuri artistice autentice, printre chinuții ai ideilor.

Vizitele inoportune ale fratelui său, sabotorul Gleb, a cărui activitate contrarevoluționară îi este necunoscută, dar pe care totuși îl suspectează, disprețuiește și urăște chiar, scrisoarea prin care acesta încearcă să-l împingă la asasinarea lui Kurilov cu prilejul operației eroului, îi dezvăluie lui Ilia Ignatici o altă fațetă a lumii pe care construcția socialismului o înmormîntează. Că experiențele pe care le acumulează acest intelectual prob, incapabil să mintă fără să roșească, profund îndrăgostit de oameni și atașat regimului sovietic, nu rămîn fără ecou în sufletul său, ne-o dovedește faptul că el simte nevoia să-și părăsească spitalul, bolnavii, să-și neglijeze problemele personale alit de incilcite și să se deplaseze la Ceremșansk, pentru a asista la verificarea de partid a fratelui său Gleb, unde să spună comisiei și asistenței, care-l privește la început bănuitor, tot adevărul. Ilia Ignatici simte imperios această nevoie, care denotă că intelectualul cîstit s-a transformat într-un militant politic activ, pentru că viața, mediile pe care, voluntar sau întîmplător, le-a frecventat, i-au dezvăluit pînă la capăt adevărul despre vechea iume, i-au arătat că nu poate și nu trebuie să rămînă indiferent față de ea, că poate și trebuie să acționeze împotriva ei.

*

Spuneam la început că în romanul „Drumul spre ocean“ întîlnim muncitori tineri, entuziaști ca Skuriatnikov, muzicantul amator, tătara Saifulla care ajunge mecanicul locomotivei tineretului, ajutorul său, Reșeotkin, inimoasa sa soră Katia, care-l jubește pe tatar; întîlnim tineri care cresc și se călesc în bătălii grele. Și întîlnim muncitori vîrstnici care ca Efim Deomin,

Kutenko, au luptat pentru regimul sovietic, își consacră acum toate forțele construcției socialismului și își află suprema satisfacție în contribuția pe care o aduc la edificarea unei lumi noi. Dar întâlnim și muncitori înapoiți ca Gașin, care din interese meschine sabotează inițiativa tineretului.

Toată viața acelor ani ai primelor cincinale în care o lume veche se zvîrcolea arzînd de spasmele agoniei și alta nouă se înalța mîndră, toată viața aceasta complexă, contradictorie și măreață în același timp, cu dramele, bucuriile și speranțele pe care le iscă, clocotește în paginile acestui roman. Abordînd aspecte contradictorii dintr-o perspectivă justă, Leonov reușește să arate prin fiecare element, cum noul se înfiripă puternic și se dezvoltă uimitor de rapid în timp ce vechiul se descompune și piere.

Încercările istorice ale lui Aleoșa Pereșpkin, ca și capitolul „Stau de vorbă cu istoricul A. M. Volcikin”, sau unele fapte din biografia eroilor, ne prilejuiesc o reînnoțire în atmosfera vechii Rusii a țarului și a moșierilor, și ne permit să vedem cum s-a ivit și s-a dezvoltat capitalismul în Rusia, să participăm la luptele țăranilor și ale muncitorilor, să asistăm la represii polițienești sălbatice, să-i vedem pe demagogii liberali și narodnici în acțiune; să ne înfiorăm asistînd la spectacolul îngrozitor al exploatării nemiloase.

Pe de altă parte, visele înaripate ale lui Kurilov, ale lui Aleoșa, ale autorului despre orașul Ocean, ne deschid perspectivele luminoase ale Rusiei comuniste de mîine, și ne fac să înțelegem mai pregnant încă rolul pe care poporul rus, autorul Revoluției din Octombrie, l-a dobîndit în istoria omenirii.

*

Leonov în romanul său recurge mereu la alte procedee, adecvate totdeauna însă personajelor pe care le înfățișează, acțiunilor pe care le narează, atmosferei pe care o zugrăvește.

Spuneam că pentru descrierea unui filistin de teapa lui Pohvisnev, autorul folosește experiența pe care i-o oferă Gorki în

zugrăvirea micii-burghezii. Pentru a-l înfățișa pe Kormilișin, istericul bețiv și leneș, canalia care se linguește, mușcă și apoi se pocăiește, ca după aceea din nou să lovească și să se învinovățească, Leonov trebuia să recurgă la procedeele lui Dostoievski. În zugrăvirea figurii savantului Ilia Ignatici sau în povestirea grădinarului, fost prizonier de război, descoperim, la un examen atent, influențe cehoviene. Pentru a înfățișa ultima încheștare dintre socialism și capitalism, prozatorul utilizează posibilitățile pe care i le oferă romanul științifico-fantastic; unele capitole, bunăoară cel în care se face istoricul căilor ferate din Rusia, au un pronunțat caracter publicistic, documentar; visurile despre orașul Ocean, despre comunism, sînt romantice și conțin elemente asemănătoare, oarecum, celor din piesele lui Maiakovski: unele capitole, „Gleb intră în acțiune”, da pildă, sînt construite după tehnica bunelor romane polițiste.

În pofida acestei mari diversități de stiluri și procedee, a unei aparente dezordini în orînduirea capitolelor, cartea este unitară, mai mult, aș spune chiar simetrică. Iar unitatea provine din faptul că, în roman, nici o replică nu rămîne fără ecou, că fiecare simbol își are un corespondent; personaje de factură deosebite, fiind plasate în situații asemănătoare, acțiunea romanului se desfășoară pe planuri autentice, deși antiteza nu e supărătoare.

Ne amintim de modul lamentabil în care a murit fostul director de liceu care putrezește încă din viață. Aflăm de la Gleb că bătrînul Protoklitov, reprezentînd aceeași clasă, s-a sinucis fără să lase nici un regret, pe cît se pare în latrina în care acesta arunca acte compromițătoare. Iată, prin contrast, moartea lui Kurilov, care îndurerează atîția oameni, a lui Kurilov care, „părăsind viața... îi îndemna pe toți să-și trăiască viața”, moarte care are ceva din măreția vechilor tragedii. Două morți simbolice, dar două simboluri diferite, opuse.

Cînd căsnicia lui Ilia Ignatici se destramă, se sparge simbolic vestitul cronometru Caron. Se încheie, astfel, o etapă în

viața Lizei. Când Liza începe o nouă existență, se sinucide simbolic paiața din ea. Simbolurile își răspund parcă.

Kurilov visează orașul Ocean, comunismul. Pohvisnev are o viziune de apocalips a distrugerii omenirii, a reîntoarcerii ei în barbarie. Visul comunismului, al vieții, e replica la visul distrugerii și morții încolțit din spaimele de viitor ale unei lumi falimentare.

Creînd eroi care se opun prin mentalitate sau comportare unul altuia, Leonov n-a

simplificat însă nici o clipă viața, n-a lucrat numai cu alb și negru. Dimpotrivă, el a întocmit un tablou foarte nuanțat.

Personaje complexe din toate straturile sociale, antrenate într-o intrigă complicată condusă însă cu mare măiestrie, o privire globală asupra trecutului, prezentului și viitorului Rusiei, o tulburătoare viziune a societății comuniste care-l atrage pe autor cu forța unui magnet — iată enunțate succint elementele care fac din „Drumul spre ocean“ un mare roman.

LITERATURA CONTINENTULUI INDIAN

PETRE SOLOMON

Vizitînd India în urmă cu cîțiva ani, Ilya Ehrenburg, — care citise mult despre această țară și-și închipuia că „știe ceva“ în legătură cu ea, — a constatat, cu modestie, că se înșelase: „În India mi-am dat seama că, de fapt, nu știu nimic despre ea. Am îndrăgit-o dintr-o dată, dar pînă și un adolescent știe că uneori dragostea e fulgerătoare și că pentru asta nu e nevoie să cunoști prea bine obiectul iubirii tale: sentimentul îți vine în ajutor. India este o țară foarte mare și foarte veche; în graiul cifrelor aceasta înseamnă că populația ei ajunge la 400 milioane de oameni și că istoria ei numără peste patru mii de ani. O astfel de țară nu o poți studia nici în zece ani. Iar eu am stat în India o singură lună“. ¹⁾

Cunoașterea Indiei este o îndeletnicire complicată chiar pentru propriii ei locuitori, nu numai pentru vizitatorii străini. În cartea sa auto-biografică, „Descoperirea Indiei“, Jawaharlal Nehru își descrie cu multă fineță îndelungata experiență în legătură cu această descoperire:

„Adesea, călătorind de la o adunare la alta, vorbeam ascultătorilor mei despre India noastră, despre Hindustan și despre Bharata (vechea denumire sanscrită, care provine de la numele mitic al strămoșului nostru). La orașe o făceam rar, pentru

că acolo auditoriul era mai rafinat și trebuia să-i oferi ceva substanțial. Dar adresîndu-mă țaranului cu orizontul lui mărginit, povesteam despre această țară mare, pentru a cărei libertate luptăm, arătam că fiecare regiune se deosebește de toate celelalte și totuși reprezintă India, vorbeam despre problemele generale care se puneau în fața țărănimii din întreaga țară, de la miazănoapte la miazăzi și de la răsărit la apus, despre svaraj (autoadministrare), care poate fi concepută pentru toată India și pentru fiecare din părțile ei, nu numai pentru unele din ele... Căutam să-i fac să se gîndească la India ca la un singur tot și să se gîndească — cît de puțin măcar — și la lumea nemărginită din care sîntem și noi o parte... Nu era o sarcină ușoară, și totuși s-a dovedit a nu fi chiar atît de grea cum mă așteptasem, căci poezia epică, miturile și legendele noastre vechi, pe care ei le cunoșteau atît de bine, le formase o imagine despre patria lor“... ²⁾

Dificultatea de a înțelege India rezidă în marea ei diversitate, în faptul că vastul ei teritoriu este o antologie de tipuri umane, de graiuri, de obiceiuri și chiar de civilizații, pentru a nu mai vorbi de amețitoarea varietate a reliefului, climei, faunei și florei acestui continent. Dar dificultatea este departe de a fi insurmontabilă,

¹⁾ Ilya Ehrenburg: „Prin India“, pag. 8-9. Ed. Cartea Rusă.

²⁾ Jawaharlal Nehru: „Descoperirea Indiei“, pag. 57-58, E.S.P.L.P.

după cum nici diversitatea Indiei nu este aceea a unui Turn Babel.

„Este îmbucurător să te convingi — scrie Nehru — că bengalezii, marathii, gujarații, tamilii, andhra, oria, assamiinii, kannara, malaialii, sindhii, penjabienii, patanii, kașmirienii, rajpuții și uriașul grup central de naționalități care vorbesc limba hindustani și-au păstrat în decursul secolelor particularitățile lor caracteristice; ei mai posedă și astăzi, într-o măsură mai mare sau mai mică, aceleași calități și cusururi despre care povestesc vechile legende și cronici, dar cu toate acestea, au rămas de-a lungul secolelor indieni cu o moștenire națională identică și cu calități sufletești și morale asemănătoare...”¹⁾

Această unitate în varietate caracterizează și literatura continentului indian. Pentru a o demonstra, Academia națională de literatură, Sahitya Akademi, înființată în 1954 de către guvernul central din New Delhi, a tipărit în ianuarie 1957, o interesantă culegere de studii despre literatura contemporană scrisă în principalele limbi vorbite pe teritoriul Indiei: assama, bengali, gujarati, hindi, kannara, kașmira, malaialam, marathi, oria, penjaba, tamila, telugu, urdu, engleza și sanscrita. Aceste limbi nu s-au dezvoltat toate la fel. Unele din ele au fost cultivate în școli și în palate, altele au crescut oropsite, din solul stropit cu lacrimile și singele unor populații exploatare cu un rafinament diabolic. Imperialiștii englezi, care au stăpînit India vreme de aproape două secole, au accentuat deosebirile existente, printre altele, și pe plan lingvistic, încercînd să-și justifice dominația, chipurile, necesară și unificatoare. Babilonia de graiuri, invocată ca argument de către apologeții limbii engleze și ai imperialismului britanic, e una din ficțiunile fabricate de administrația colonială, în scopuri foarte precise. Realitatea este cu totul alta, și anume că există de fapt numai două grupuri lingvistice, cu ramificațiile lor:

„Versiunea des repetată că în India ar exista cinci sute de limbi sau chiar mai

multe e o născocire absurdă a filologilor și a funcționarilor de la biroul de recensămînt, care consideră drept limbi de sine stătătoare toate dialectele și toate micile idiomuri ale triburilor de la granița assamo-bengală cu Birmania, deși uneori aceste dialecte sînt vorbite numai de cîteva sute sau mii de oameni... Adevărata problemă a limbilor din India n-are nici o legătură cu această diversitate. Practic ea se reduce la hindi-urdu, o singură limbă cu două forme literare și cu două alfabete... S-au făcut și se fac încercări de atenuare a acestei diferențe și de creare a unei forme comune, care poartă de obicei denumirea de hindustani. Hindustani se transformă într-o limbă generală, inteligibilă pentru întreaga populație a Indiei.”²⁾

Cucerirea independenței a creat premisele unei vaste și necesare acțiuni de redresare culturală, care implică și rezolvarea falsei „probleme” a limbilor. Culegerea de studii tipărită de Sahitya Akademi oglindește eforturile întreprinse în acest sens, pe scară națională și regională. O serie de limbi, care sub dominația britanică nu s-au putut dezvolta, au căpătat un statut oficial. Bunăoară, limba penjabă, vorbită de peste 20 de milioane de hinduși, musulmani și sikhi (locuitori ai Indiei și Pakistanului deopotrivă), a fost recunoscută ca limbă regională. Ca urmare, a început să se dezvolte o literatură originală în această limbă, care a fost și în trecut folosită ca mijloc de expresie literară, îndeosebi de către liderii religioși musulmani și sikhi.

Paralel cu creația originală, se dezvoltă în întreaga Indie studiul literaturii vechi: se întreprind eforturi sistematice de redescoperire a tezaurului, bogat și multilateral, al culturii diferitelor naționalități. Pînă la venirea englezilor, exista în India o cultură nu numai străveche, dar și foarte originală și, se pare, chiar o civilizație avansată. Într-o vreme cînd englezii nici nu existau ca națiune, poporul indian își formase o cultură proprie, atît în limba lui cultă, sanscrita, cît și în graiurile sale

¹⁾ J. Nehru, op. cit.

²⁾ J. Nehru, idem.

populare (prakrite). Iminurile „Rigvedei”, poemele epice „Ramaiana” și „Mahabharata” și numeroase alte monumente literare, tilozofice și religioase, atestă o viață spirituală bogată, rod al unei civilizații înaintate. Stăpînirea engleză a întrerupt continuitatea acestei civilizații vreme de aproape două secole, determinînd decăderea ei, dar în același timp și regenerarea ei prin luptă. Imperialiștii englezi au pretins, și continuă să pretindă, că Anglia a avut un rol eminamente pozitiv în formarea Indiei moderne. Adevărul este cu totul altul, și anume că schimbările petrecute sub dominația engleză s-au înfăptuit în ciuda, și împotriva colonialiștilor, după cum arată tot Nehru în lucrarea pe care am citat-o alît de des.

Introducerea tiparului, răspîndirea învățămîntului și alte măsuri asemănătoare, au determinat prefaceri adînci și în literatura diferitelor regiuni ale Indiei. Contactul cu literatura engleză a fost, fără îndoială, pozitiv și a contribuit într-o oarecare măsură la trezirea conștiinței anti-imperialiste a poporului indian. Deși scrise de pe poziții diferite, toate studiile cuprinse în volumul editat de „Sahitya Akademi” învederează, ca o trăsătură comună a literaturilor analizate, caracterul lor, implicit sau explicit, anti-imperialist. Literatura Bengalului — provincia care a cunoscut, cea dintîi, dominația engleză, cu mult înainte de extinderea ei în întreaga Indie, — ilustrează, poate, cel mai bine, transformările petrecute sub înfrurirea noilor idei și rînduieii aduse de colonialiști. Prima generație de intelectuali crescuți în școlile engleze înființate în Bengal, a fost îndeobște pro-britanică, în sensul că a sprijinit modernizarea instituțiilor tradiționale, după modelele engleze. Pînă la un punct, această imitație a avut un rol progresist, contribuind la sfărîmarea multor prejudecăți și obiceiuri feudale, care frînau mersul înainte al societății indiene. Unul din primii prozatori în limba bengală, Raja Ram-mohun Roy, a fost un înflăcărat adept al reformelor religioase și morale. Cu timpul, sub presiunea maselor și sub influența evenimentelor, mișcarea pentru reforme a

căpătat un caracter social și anti-imperialist din ce în ce mai pronunțat. Această evoluție se reflectă în opera celui mai mare scriitor de limbă bengală, Rabindranath Tagore, care domină, de altfel, peisajul întregii literaturi indiene moderne. Tagore a debutat ca poet mistic, nebulos, îndrăgostit de o natură destul de vagă. În legătură cu personalitatea aparent contradictorie a lui Tagore, Ilya Ehrenburg sublinia pe bună dreptate că „ar fi ridicol să vedem în orientarea sa religioasă un simplu procedeu literar, o formă stilistică a trecutului, o înclinație spre simbolism”¹⁾. Totuși, în ciuda acestei orientări, care-și are rădăcinile în biografia poetului, dar și în tradițiile țării sale, Tagore a fost un militant activ al luptei pentru independență și pentru progres. Talentul lui s-a afirmat și a înflorit în direcția legătură cu mișcarea de eliberare națională, ale cărei faze sînt oglîndite în opera sa. Adept, la început, al așa numitului „Svadeși”, curent naționalist care urmărea dezvoltarea industriei indiene prin boicotarea produselor engleze, Tagore a evoluat spre o concepție mai largă, internaționalistă, spre un umanism generos și militant, pe care l-a formulat și cu prilejul vizitei sale în România :

„Țările din Orientul Europei mă interesează foarte mult — a declarat el unui corespondent al „Dimineții”. — Găsesc la oamenii de aci mai multă înțelegere decît în Occident pentru felul nostru de a cugeta și de a simți... Se înțelege că sînt pacifist. Dar nu înțeleg prin aceasta nerezistența la rău. Împotriva răului trebuie să luptăm uneori cu forța... Civilizația cere să luptăm împotriva războaielor pentru ca să statornicim pacea. Dar pentru aceasta trebuie să luptăm nu împotriva oamenilor, ci împotriva ideilor care ațîță războaiele”.

Ulterior, în 1930, vizitînd Uniunea Sovietică, Tagore a devenit un admirator al patriei socialismului biruitor, căreia avea să-i rămînă atașat pînă la moarte, după cum o dovedește și ultima lui scrisoare, redactată în vara anului 1941, adică la începutul agresiunii hitleriste împotriva U.R.S.S. :

¹⁾ Ilya Ehrenburg, — op. cit. pag. 68.

„Civilizația ei a fost izbăvită de deosebirile dintre clase și secte, care generează vrajba între ele. Rapidele, uimitoarele succese pe care le obține ea îmi stîrnesc un sentiment de bucurie și în același timp de invidie... Cînd văd că într-o altă țară aproape 200 de naționalități, care în urmă numai cu cîțiva ani se aflau pe trepte de dezvoltare cu totul diferite, pășesc pașnic înainte pe calea progresului și a prieteniei și cînd îmi privesc propria mea țară și văd cum oameni rădicați și care știu să gîndească, cad pradă haosului și barbariei, nu pot să nu compar aceste două sisteme de guvernare, dintre care unul este bazat pe colaborare, iar celălalt pe exploatare...”

Evoluția lui Radindranath Tagore este caracteristică pentru întreaga literatură indiană modernă. Drumul străbătut de el nu diferă prea mult de cel parcurs de alți mari scriitori ai Indiei. Firește, mișcarea de eliberare națională, care, în ultimă analiză, a determinat acest drum, — s-a dezvoltat într-un fel deosebit în Bengal, față de alte provincii; de asemenea, este de la sine înțeles că tradițiile locale și nivelul de dezvoltare a diferitelor literaturi regionale, și-au pus pecetea pe creația respectivilor scriitori. Dar și în această privință, se poate vorbi despre unitate în varietate și se pot trage anumite concluzii cu caracter general. De altfel, cazurile particulare, care abundă în volumul editat de Sahitya Akademi îndreptățesc aceste concluzii, pe care, cu toată modestia, îmi permit să le degajez din lectura studiilor îndeobște competente și interesante pe care le cuprinde. Să luăm, de exemplu, cazul literaturii în limba urdu, — limbă cu puternice influențe persane, dezvoltată în partea de nord a țării, după invaziile musulmane din sec. XII-lea. În poezie, genul cultivat cu precădere, dacă nu chiar cu exclusivitate, era ghazal-ul (sau, cum îl numim noi, gazelul) persan, miniatură gingașă, pe care poeții de la curțile diferiților regi și prinți, au adus-o la o mare perfecțiune, ca mijloc de expresie a unui singur sentiment: iubirea. Pentru a putea exprima conținutul nou al epocii lor, cîțiva poeți îndrăzneți și-au îngăduit, către sfîrșitul secolului trecut, să înnoiască

gazelul, turnînd în tiparul lui lava protestului social. Hali, Azad, Iqbal și alți poeți de limbă urdu au demonstrat astfel capacitatea de înnoire a vechilor forme și genuri literare. Pe urmele lor a mers și Faiz Ahmad Faiz, un mare poet progresist din zilele noastre, care a zăcut mulți ani în închisoare pentru convingerile sale înaintate.

În proză, înnoirea s-a făcut sub semnul aceluiași imperativ politico-social. Ea s-a concretizat în opera lui Prem Chand, întemeietorul prozei realiste atât în limba urdu, cît și în limba hindi, pe care scriitorul avea s-o adopte dîndu-și seama de caracterul ei popular și de posibilitățile ei de expresie, superioare celor ale limbii urdu, totuși prea aristocratică din pricina patronajului îndelungat exercitat asupra ei de către regi și prinți. Prem Chand a zăgrăvit în povestirile și romanele sale viața grea a milioaneilor de kisanî (țărani) indieni și lupta lor pentru pămînt și pentru libertate. Influențat de Tolstoi și de Gorki, el a evoluat de la realismul critic spre realismul socialist, încît, către sfîrșitul vieții sale, „tema deșteptării țărănești, constant prezentă în opera lui, a căpătat un caracter din ce în ce mai militant și mai pătruns de conștiința de clasă”.¹⁾ Prem Chand a jucat un rol foarte important și în strîngerea rîndurilor scriitorilor progresiști din întreaga Indie, devenind președintele Asociației lor, înființată în 1935.

Limbile hindi, bengali și urdu, avînd o arie foarte largă și bucurîndu-se și în trecut de sprijin oficial, au cunoscut o dezvoltare în multe privințe privilegiată în raport cu aceea a „limbilor mici” (vorbite numai de cîte zece sau douăzeci de milioane de oameni). Sub raport literar, acestea din urmă, deși au dat mai puține valori, prezintă un interes deosebit, tocmai pentru că sînt încă în curs de formație. În multe din ele, constituirea genurilor literare este de dată recentă, și încă nu s-a încheiat, ceea ce permite cercetătorului să observe

¹⁾ Cf. introducerea lui P. C. Gupta la cul. de povestiri ed. de „People's Publishing House” din New Delhi, sub titlul „A Handful of wheat & other stories by Prem Chand”.

pe viu anumite fenomene, cum ar fi relația dintre poezie și viața socială. Spun poezie, și nu literatură în general, pentru că prima expresie literară a conștiinței naționale a oricărui popor este poetică. În mai toate literaturile regionale ale Indiei, poezia este genul predominant, celelalte genuri fiind cultivate într-o măsură mult mai mică și cu rezultate încă minore. Cîteva exemple. În Cașmir, deși există o tradiție literară destul de îndelungată (în deosebi în limbile sanscrită și persană), literatura scrisă în limba poporului acestei provincii indiene „este întrucîtva copilul precoce al dezvoltării social-culturale din ultimii 15 ani“. Autorul studiului despre literatura cașmiră subliniază că poezia este genul preferat al scriitorilor contemporani, deși unii dintre ei se străduiesc să-și exprime în proză gîndurile și sentimentele. El explică această împrejurare prin faptul că, pe de-o parte, limba cașmiră „n-a fost niciodată o limbă de curte, și, pînă de curînd, n-a constituit nici măcar un obiect de studiu în școlile primare“, și pe de altă parte, prin faptul că poezia a fost, veacuri de-a rîndul, singurul mod de expresie aflat la îndemîna poporului. Această tradiție datează din secolul al XIII-lea, cînd Sitikantha a recurs la „limba populară, pe înțelesul tuturor“, pentru a-și expune ideile religioase într-un tratat intitulat „Mahayana-Prakasa“. Pînă pe la sfîrșitul secolului trecut, poezia a fost folosită îndeosebi pentru vehicularea unor asemenea idei. Laicizarea poeziei cașmire, înlăptuită de o serie de poeți ca Magbool Kralawari, Wahab Pare, Rabool Mir și mai ales Mahjoor (1885—1952), a îmbogățit, tematic și calitativ, vechea tradiție. „Poezia cașmiră din ultimii 25 de ani — scrie autorul studiului — oglindește admirabil deșteptarea social-politică a cașmirenilor și lupta lor eroică pentru eliberarea de sub jugul feudal“. Mahjoor, socotit „vestitorul poeziei cașmire moderne“, a înnoit vechile simboluri (gul și bulbul, adică trandafirul și privighetoarea, dominau de veacuri, o poezie în fond convențională, deși izvorită din popor) și a creat „un nou simbolism, vred-

nic de noile impulsuri“. Un alt poet contemporan, Abdul Ahad Azad, a fost și mai îndrăzneț, combătînd în versurile sale fanatismul religios și propovăduind revoluția socială. Altfel el, cît și Asi, „poetul-culi“, și Masterji, un poet de factură mistică, au dat glas în opera lor năzuinței oamenilor simpli spre o societate fără clase, în care discriminările pe criterii religioase, naționaliste sau de castă, să nu-i mai poată învrăjbi. Un soi de socialism utopic, specific indian, cu rădăcini adînci în filozofia hindusă și în istoria dramatică a Cașmirului însuși, și-a pus pecetea pe creația multor poeți. O viziune și o concepție mai realistă întîlnim la poetul Nadim, care a abordat cu îndrăzneală teme sociale și politice de mare actualitate, cum ar fi reforma agrară sau lupta împotriva cametei. Într-un poem intitulat „Tinerețea mi-e proaspătă“, Nadim se adresează țăranului care

**„Cu plugul său,
scrie, în fiecare an,
pe fruntea pămîntului
o nouă ursită“**

și-i cere

**„să desțelenească pămîntul rînit,
să-i înlătore cutele adînci de pe frunte,
zbirditurile de pe obraji,
și albeața de pe ochi“.**

Vîntul îi comunică poetului :

**„Am privit în ochi trandafirul —
și-am văzut că e roșu de minie.
Revoluția a dat izvoarelor
o nouă putere ;
am văzut cum iarba
se ia la întrecere cu florile ;
am deslușit o hotărîre nouă
în fiecare cascadă ;
am văzut cum chiparosul se înalță, aprig
ca stinca,
și cum firele de iarbă
se ridică în picioare“.**

Evenimentele petrecute după împărțirea Indiei în doua state, în deosebi conflictul

artificial aștit de imperialiști în legătură cu Cașmirul, au alimentat copios poezia, în această provincie indiană. „Poetul cașmir — scrie autorul studiului — a urmărit cu atenție și nerăbdare evenimentele, pe deplin conștient de implicațiile lor. De aceea, vestejirea aștătorilor la război este, pentru el, corolarul firesc al sincerei sale năzuinți spre pacea lumii, fără de care strădaniile lui de a construi noul Cașmir pe care-l visează, ar fi zădărnice în mod sigur. Limba cașmiră se poate mândri pe drept cuvânt cu emoționanta ei pledoarie pentru pace, văzută nu ca un ideal abstract, „ci ca o realitate concretă, ca o nevoie arzătoare a oamenilor simpli din întreaga lume“. „De fapt, — adaugă autorul, — o bună parte din poezia cașmiră recentă e dominată de ideea posibilităților de creație care i s-ar deschide omului simplu, dacă i s-ar asigura un viitor liniștit și prielnic“

O altă literatură regională în care putem urmări pe viu legătura dintre poezie și viața socială, este cea scrisă în limba malaialam — limbă vorbită de aproximativ 14 milioane de oameni, locuitori ai statului Kerala, al cărui guvern a fost format, acum câțiva ani, de către Partidul Comunist, victorios în alegerile parlamentare. Limba malaialam a suferit influența puternică a sanscritei; în cea de-a doua jumătate a secolului trecut, ca o reacție împotriva sanscritizării, s-a încheșat un curent a cărui principală caracteristică a fost „utilizarea limbii populare ca mijloc de expresie literară“. Unul dintre promotorii acestui curent, Venmani Nampudiripad, a scris poezii în „graiul de toate zilele al poporului“. Adepții literaturii clasice, în limba cărturărească dominată de sanscrită, au continuat însă multă vreme să scrie pentru o elită, care deținea monopolul estetic în Kerala. Sub presiunea maselor, care-și cereau din ce în ce mai hotărît dreptul la viață în toate domeniile, participînd activ la lupta pentru independență națională, curentul popular a cîștigat teren și în literatură. Modelele sanscrite au încetat, treptat, să-i seducă pe poeți, chiar pe cei „de formație clasică“.

În timpul primului război mondial, s-a afirmat cu vigoare un grup de poeți, în frunte cu Vallathol, figura cea mai reprezentativă a întregii literaturi contemporane din Kerala. „Vallathol — scrie autorul studiului despre această literatură — era un poet de frunte al vechii școli clasice, cînd spiritul noii vremi l-a transformat și pe el... Marea mișcare națională care cuprinsese pe atunci țara, a fost cauza acestei transformări. Primul război mondial descătuse forțele renașterii naționale, și pretutindeni oamenii aspirau spre o viață nouă. Vallathol a devenit interpretul aspirației spre o viață nouă, un trîmbițaș al revendicărilor naționale. El s-a lepădat de tradiționala metrică sanscrită, pe care-o folosise înainte, și a reluat tradițiile străvechi ale marilor poeți malaiali. Vreme de zece ani geniul său poetic a creat poeme, nu numai pline de emoție și de sentiment, ci și desăvîșite ca formă. Ele tratau despre toate problemele de importanță națională, cuprinzînd deopotrivă revolta împotriva nedreptăților social-economice, cît și chemarea spre viitor“.

Un alt mare poet contemporan, Kumaran Assan, a avut o evoluție asemănătoare: „În operele sale timpurii, **Nalini** și **Leela**, el s-a ocupat de tema dragostei neîmplinite. Aceste opere vedeau un talent superior. Dar numai cînd a abordat tematica socială, geniul său a putut să inflorească deplin“.

Autorul studiului despre literatura malaială, subliniază în încheiere următorul fenomen, care depășește hotarele statului Kerala:

„La începutul secolului, literatura era încă apanajul unei anumite clase. Cultivarea ei revenea exclusiv castelor superioare; ea înflorea în jurul curților princiare și aristocratice... Treptat, ceroul s-a lărgit. În perioada 1915—1936, literatura a devenit apanajul claselor mijlocii, al claselor care primeau o educație engleză și al căror imperativ social și atitudine economică urmăreau auto-satisfacerea, — cu excepția unui Kumaran Assan, care se revolta împotriva nedreptății sociale, și cu

excepția celor care militau pentru libertatea politică. În anii 1930—1940 situația s-a schimbat radical. Muza a părăsit atunci palatele și confortabilele căminuri burgheze și s-a instalat în locuințele celor săraci și asupriți. Literatura a devenit, de atunci, o moștenire a întregului popor“.

Democratizarea și laicizarea literaturii, sub influența luptei de eliberare națională și socială dusă de popoarele Indiei, caracterizează fenomenul literar din toate regiunile țării. Poezia, martora cea mai grăitoare a acestui proces istoric, reflectă desfășurarea lui într-un mod specific, legat de tradițiile respectivelor naționalități și de particularitățile mișcării lor de eliberare.

Acest proces se oglindește pînă și în literatura sanscrită, ce-i drept într-o măsură mult mai mică decît în literatura scrisă în limbile vii ale popoarelor Indiei. Sanscrita, limba clasică a Indiei, cultivată vreme de aproape patru milenii de către numeroase generații de cărturari, și-a avut epoca ei de glorie în trecutul îndepărtat, cînd au fost create marile epoei „Ramaiana“ și „Mahabharata“ și tratatele filozofice ale „Upanișadelor“. Cu timpul, sanscrita a devenit apanajul unei caste, s-a aristocratizat și și-a pierdut legătura cu viața poporului. Ultimul mare poet de limbă sanscrită a fost Kalidasa, care, deși a scris la curtea unui rege, era încă legat de popor și de arta populară. Aristocratizarea sanscritei a determinat populația diferitelor regiuni ale țării să-și dezvolte propriile ei graiuri, mai mult sau mai puțin tributare limbii clasice. Introducerea englezei ca limbă oficială în întreaga Indie a detronat definitiv sanscrita din rangul ei de limbă pan-indiană, răpindu-i posibilitățile pe care și le mai păstra, de comunicare cu feluritele graiuri regionale. Literatura în sanscrită a devenit o îndeletnicire savantă, supusă unor reguli pur formale și extrem de complicate. Cu atît mai semnificativ apare, pe fundalul acestei evoluții, faptul că sanscrita n-a rămas complet străină de frămîntările și aspirațiile poporului indian. Deși folosită îndeobște ca vehicul al gândirii tradiționaliste, al concepțiilor filozofice și religioase din anti-

chitate, ea a slujit, în răstimpuri, la exprimarea unor idei înaintate. Mișcarea de eliberare națională a dat și sanscritei un impuls înnoitor, lărgindu-i orizonturile. Datorită rezervelor ei de vitalitate, această limbă moartă a început să pulseze, resensibilizîndu-se parțial, în contact cu forțele dinamice ale societății indiene contemporane. O serie de scriitori erudiți au consimțit să-și părăsească, măcar pentru cîtva timp, turnul de fildeș, pentru a-și împropăta inspirația. Mai precis, istoria contemporană i-a silit și pe ei să ia atitudine și să consemneze transformările petrecute în jurul lor. Într-una din publicațiile în limba sanscrită („Sanskrita Sahitya Parishat Patrika“ din Calcuta) a apărut, în aprilie 1937, o povestire intitulată „A cui e vina?“, al cărei autor, P. V. Varadaraja Sarma, demonstrează artistic, că orînduirea capitalistă este vinovată de degradarea morală a anumitor pături sociale pauperizate. O altă revistă („Kaumudi“, din Hyderabad) a publicat în septembrie 1954 o piesă de teatru în legătură cu tragediile petrecute la Calcuta după împărțirea Indiei de către englezi. Mai toate publicațiile editate în sanscrită au găzduit, în paginile lor, articole și studii privitoare la mișcarea de eliberare națională. Au apărut chiar poezii închinete lui Gandhi și altor conducători ai acestei mișcări. Vechile canoane formale au fost adaptate la noile împrejurări, ceea ce a demonstrat suplețea și capacitatea de înnoire a unei limbi care a absorbit prea multă viață în îndelungata ei existență, pentru a putea fi cu desăvîrșire moartă.

„Într-o lume care se schimbă — scrie autorul studiului despre literatura sanscrită, — sanscritiștii își aduc și ei partea de contribuție și încearcă să fie prezenți în toate problemele, cu opiniile, criticile și aspirațiile lor“.

Independența dobîndită de India cu prețul unor grele sacrificii, a deschis popoarelor ei perspective de dezvoltare multilaterale. Oprimate de colonialiștii străini vreme de două veacuri, ele lichidează cu greu înapoierea și mizeria în care au fost

ținute. Pe plan extern, India duce astăzi o politică de pace și de prietenie cu toate popoarele lumii, fiind unul din promotorii activi ai coexistenței pașnice. Pe plan intern, situația este oarecum diferită, scena vieții politice indiene fiind dominată de Partidul Congresului Național, care reprezintă îndeosebi interesele burgheziei naționale. Contradicțiile din viața politică și socială a Indiei se reflectă și în literatura ei. În acest domeniu se înfruntă forțe și curente diferite; nu lipsește nici decadentismul, cultivat cu un zel demn de o cauză mai bună, de către anumiți literați, străini de aspirațiile și tradițiile propriului lor popor. Studiile cuprinse în culegerea editată de Sahitya Akademi înregistrează, și chiar elogiază unele opere literare, scrise sub influența lui James Joyce, în proză, sau a lui T. S. Eliot, în poezie. Psihologismul, mai ales în varianta lui freudiană, pare să fie metoda predilectă a câtorva scriitori, care, de fapt, imită servil unele modele occidentale. În general, însă, aceste tendințe „moderniste“ nu se bucură nicăieri în India de o mare popularitate, chiar când constituie încercări oneste de a găsi forme noi într-un domeniu fie virgin, fie copleșit de o tradiție străveche. De asemenea, în mai toate provinciile și statele Indiei, literatura progresistă și realistă reprezintă o forță peste care nu se poate trece și care a dat și continuă să dea valori autentice.

În darea de seamă prezentată la cea de-a șasea conferință a Asociației scriitorilor progresiști din întreaga Indie, —

conferință ținută în martie 1953 la New Delhi, — conducerea Asociației sublinia un adevăr care, între timp, a devenit și mai evident :

„Astăzi nu există în India vreo limbă înzestrată cu o literatură, care să nu cuprindă un curent literar progresist. În câteva dintre ele, literatura progresistă reprezintă curentul național dominant... Numărul acelor care privesc cu dragoste și speranță spre mișcarea literară progresistă, a sporit considerabil din zilele fiind ea a fost lansată de către Prem Ciand. În egală măsură a crescut ostilitatea manifestată împotriva ei de către toate forțele ce înăbușă dezvoltarea culturii naționale în India. Nu trece o zi fără ca presa marilor financieri și monopolști să nu aprindă vreun foc de artificii împotriva literaturii progresiste. Faptul acesta este, el însuși, o dovadă a forței mișcării noastre... Mișcarea scriitorilor progresiști din India reprezintă o forță vie în viața culturală a poporului nostru. Ea este o forță capabilă să organizeze și să regenereze cultura noastră și să o ducă mai departe... Secretul vitalității ei rezidă în strînsele legături ale scriitorilor progresiști cu poporul“...

În ceea ce ne privește, nu ne îndoim că tocmai din partea unor astfel de scriitori ne putem aștepta și pe viitor la o literatură puternică și originală, vrednică de marea tradiție umanistă a Indiei, și de strălucirii lor înaintași Prem Ciand și Rabindranath Tagore.

CICERONE THEODORESCU: „OAMENI ȘI DRAGOSTE“*)

In noul volum al lui Cicerone Theodorescu — intitulat lăconic dar sugestiv „Oameni și dragoste” — transpare cu claritate ideea nobilă a răspunderii artistului față de poporul său.

Poetul încearcă fiorul datoriei față de oamenii din jur: „Cuvîntul scris să fie de-ajutor, / Să fie adevăr și nu minciună / Mă știu dator pe lume tuturor / Ca o vioară mîinii care-o-nstrună” și consideră, pe drept cuvînt, că aprecierea cea mai înaltă a trudei sale este aceea venită din partea cititorului:

*Mi-e răsplată-mbietoare
— Și e singura aproape —
Cînd sorbind, te simți mai tare
Și-un surîs tu lași să-ți scape*

In oglinzile-mi de ape.

(„Rondelul fîntinii din cîmp“)

Poezia este ca o „fîntină-n cîmp”, care potolește arșița setei, ea trebuind să se adreseze sufletului omului, iar îndatorirea poetului e aceea de a-i insufla încredere în viitor: „Nici piatră nu-i omul, nici iască / Dă-i tu un grăunte de vis”... E implicată aici, ca și în alte arte poetice din prezentul volum, ideea prețioasă a țelului înalt al artei de a sluji omului.

Poetului îi sînt apropiate, dragi, gîn-

durile, sentimentele, năzuințele omului simplu, care în trecut a îndurat exploatarea sau a cunoscut din plin ororile războiului ca și simțămintele omului liber de azi, dornic de dragoste și de frumos, tinzînd către asaltul cerului. Toate acestea formează substanța celor mai multe din poeziile volumului „Oameni și dragoste”. Poetul „moaie pana-n rănile” omului care-a suferit în trecut „Grea ocară pe obraji / Suflet, fără de curaj / Deznădejde și rușine” și în stihuri de factură populară (procedeu pe care-l întîlnim deseori în poezia sa), scrie drama „Copilului din flori” sau a femeii care n-a cunoscut decît stăpîni („Cîntecul femeii”).

Lirismul cald, cînd patetic, cînd discret, al lui Cicerone Theodorescu, înscrie în versuri lucrate cu migală, pagini noi în lirica noastră cetățenească. Atitudinea înaintată a poetului, adeziunea sau dezaprobarea sa iau rînd pe rînd întrupări diverse. Tonalitățile liricii sale variază de la evocările dramatice, dense, la pamfletul ascuțit, sau de la contemplarea duioasă, ușor melancolică, a peisajului patriei ori a propriului trecut sentimental la ironia scăpărătoare din rondeluri. O gamă variată deci, mijloace diferite de a cînta mereu omul, și mai ales de a-l cînta cu dragoste, cu înțelegere. Cu ură și sarcasm este evocată figura nefastă a lui Hitler. Vizitînd fosta reședință de vară a sîngerosului fîhrer — („Grand Hotel-Sopot”), elementele cele

*) E.S.P.L.A., 1958

mai neînsemnate aduc în amintire vremea cînd lumea devenise „un țarc de singe“, cînd bolta înstelată păstra parcă dîra unor „bocanci cu ținte“. În „Osviencim“ reîntîlnim aceeași atmosferă amară, copleșitoare ;

*Ne-ntoarcem. Greu apus !
Și greu se poate ține fruntea sus !*

Trecînd prin fostele lagăre de exterminare hitleriste, poetul simte parcă asupra tuturor lucrurilor din jur adierea cumplită a morții care a stăpînit aici : „Un chibrit / Și-a dat suflarea iute, pîlpîit“. Amintirea crimelor naziștilor e încă puternică. Ideea stingerii cuvintelor, simbolizînd moartea oamenilor închiși aici e deosebit de sugestivă și de puternică :

*Gazate, sufocate, dezbrăcate
Cuvintele aici-tăcură toate,
Și-n flăcări ard, cu niște oameni oii,
Ca niște mame, ca niște copii,
Cu brațele înnebunind spre ușe,
Sculpturi incandescente de cenușe...*

În numele omului „înfruntător al beznei“, al omului a cărui faptă „hate mintea, bate timpul“, stăpîn pe univers și îmblînzitor al forțelor materiei („Uragane din uraniu / Se-mblînzesc la om în craniu / Spaime-n cușca din atom / Vin, supuse, după om“), glasul poetului se ridică hotărît împotriva acelor ce-l „papagalizează“ pe Hitler, agîbind iar ideea singeroasă a unui nou război :

*„Noi nu vrem să facem din ochiul
Albastru al lunii, din mare,
O peșteră suptă, sinistră,
O neagră orbită de sară“.*

Acestui țel dement poetul îi opune idealul îndrăzneț și fertil al umanității creatoare :

*„În zilele de sărbătoare
Prinos dînd marelui timp
Prin parcu-nflorit al Saharei
Mi-aș duce copiii, să-i plîmb“.*

Celebrarea puterii creatoare a omului și a muncii sale, formează substanța și a unora dintre pastelurile în care poetul sur-

prinde imaginea nouă a țării. Dobrogea secetoasă de altădată este asemuită Cenușăresei regăsite din poveste :

*„Corabie aleasă
O leagănă azurul
Ca pe-o Cenușăreasă
Ce si-a găsit condurul“*

Remarcăm de asemenea în poezia „Docherii“ imaginea mării, ce pare că poartă greutate, ceea ce-l face pe poet să spună :

„Și marea e neam de docheri mi se pare“.

Și în numeroasele arte poetice din acest volum e celebrată munca, însăși arta, poezia presupunînd o ardere, un proces intens: ideile-s de „pară“ iar asemuirea hîrtiei cu „o imensă Sahară“ sugerează ideea necesității unui efort pentru a o fertiliza prin cuvînt, prin imaginea poetică.

Prin acele sprințare, dar usturătoare piese satirice care sînt rondelurile, poetul duce mai departe cultivarea unei înclinații și a unui gen de poezie, înclinație manifestată încă din volumul „Un cîntec din ulița noastră“. Cerințele unei noi etici sociale își află în rondoale, ca și în alte poezii cu obiect satiric din volum, profunde corespondențe. Poetul desfășoară o acțiune de utilitate socială și morală incontestabilă vestejind tarele unei vechi mentalități, ce stînjenește mersul înainte al societății noastre socialiste.

De la birocratul îngust, îngropat „în plapuma-i de referate / Cu capu-n perne de dosare“ la „ghetele deștepte“, care „se strîng, se-ntind după picior“, simbolizînd pe lingușitori, ori la cotoiul ipocrit, ce pare „sfînt nevinovat“... deși „pe unde trece-i jaf curat“, dar „Cu-auto-critica-nvățat, / Mai miorlăie, mai cere scuze“... poetul crează o întregă galerie de portrete morale detestabile. Își află aici biciuirea meritată și lașitatea și îngîmfarea și licheлизмul. Sînt biciuiți profitorii, cei ce risipesc avutul obștesc sau trădează încrederea oamenilor și încă mulți alți dintre cei care încalcă legile omeniei adevărate. Recunoaștem și aici condeiul înflăcărat, atașamentul și prejuierea poetului pentru valo-

rile umane, al căror apărător se dovedește a fi în volumul de față.

Ciclurile „Verile tinere”, „Stihuri de dragoste” sau „Jucării stricate” vorbesc, după cum arată și titlul, despre dragoste.

Remarcăm la poeziile din aceste cicluri nu numai varietatea surprinzătoare a versificației folosite de poet, dar și diversele și capricioasele ipostaze sub care apare sentimentul iubirii: de la suferința năvalnică la capriciul trecător sau la pâlpierea intensă, dar calmă, a sentimentului față de femeia, devenită tovarășă de viață.

Din aceste poezii reținem, printre altele, grațioasa și fugara imagine, în vers eminescian, a femeii iubite, asemuită cu o cascadă:

...„Legându-se-ntre stunci,
Iar îmi scapă, iar o jindui,
Vâl de spumă umezindu-i
Codrul genelor adânci”.

sau pe aceea, mistuitoare pînă la obsesie, din „Năluca”:

„Sușletul tău de fum, încă fierbinte
De incendiile prin care-a trecut.

Umblă prin mine despletit, mut.
Viscolindu-mă adînc cu arșițe...”

Iată, fragilă și dureroasă — casă din cuburi colorate — oglinda primei iubiri cuibărite în inima fetei, care nu mai e copil:

„Poate-un gest greșit, sau un cuvînt
S-a trînit mai greu o ușă, poate,
Și deodată toate-s la pămînt —
Risipite cuburi colorate...”

ori icoana liniștitoare, calmă și puternică a tovarășei de viață, părtașă la munca și roadele artistice ale poetului:

„Unelte grele, scule ferecate,
Cu tine-alături le-adunai pe toate,
Și-am scos din niște sihle cu nisip
(Spre-a dovedi pămîntului ce poate)
Și griu o baniță și vin — un șip...”
(„Umărul”)

Ciclul poeziilor erotice din volumul „Oameni și dragoste” vine să întregască profilul complex al unei personalități poetice de frunte a liricii noastre noi.

E. Tudor

VASILE NICOROVICI: „400 DE ZILE ÎN ORAȘUL FLĂCĂRILOR”*)

unedoara de ieri și Hunedoara de astăzi, cu osebire cea de astăzi — aceasta e realitatea din care s-a inspirat tînărul și talentatul reporter Vasile Nicorovici cînd a pornit să scrie volumul său de însemnări despre viața și oamenii acestei eroice și neostenite cetăți industriale.

Autorul a făcut neconținut asemănări și deosebiri între trecut și prezent (de cele mai adeseori procedeul referințelor și incursiunilor istorice este utilizat cu rezultate valabile) și dacă cititorul înțelege mai bine ce s-a înșăptuit în vrednicul oraș al flăcărilor aceasta se explică și prin faptul că în

*) „Editura Tineretului” 1958

fața ochilor săi se perindă un film al înfloririi Hunedoarei socialiste, al luptelor, frămîntărilor, cuceririlor și năzuințelor ei de viitor. Acolo unde odinioară creșteau bălării cît cuprindeai cu privirea se înalță acum cvartale de blocuri muncitorești, tîrgul prăfos și plictisitor de altă dată a devenit oraș modern, cu o intensă viață civilizată. Orchestra simfonică, cinematografele, clubul și școlile de tot felul dau așezării un aer grav, studios pe care vechiul orașel nici nu l-ar fi visat.

Însă mai presus de toate este Combinatul siderurgic: cuptoare, furnale fără număr, termocentrale, laminoare Blumîng, uzina cocso-chimică și oamenii ce lucrează

aici, mii, zeci de mii, a căror viață suflă-tească reporterul a cercetat-o iscoditor, cu entuziasm și dragoste. Fenomenul fărâșării conștiinței noi, socialiste, odată cu formarea unei viziuni superioare asupra vieții și a raporturilor dintre individ și societate l-a preocupat pe scriitor tot așa cum aparent prozaicele evenimente cotidiene i-au ispitit curiozitatea cu poezia lor ascunsă dar totdeauna grăitoare.

Scriind despre cum se fabrică șarjele și despre oțelari, despre destine semnificative cum este cel al primului topitor Victor Pal, care în adolescență a fost seminarist, despre fapte diverse și întâmplări cu îlc, Nicorovici a dat un crîmpei din biografia Hunedoarei, a „cetății de foc” care a parcurs trepidant, în decurs de un deceniu, drumul imens de la situația de orașel provincial pînă la aceea de mare centru industrial. E un drum sinuos, complex, plin de originalitate și tocmai această particularitate a evoluției Hunedoarei l-a atras pe reporter și l-a îndemnat să rămînă mai mult de un an de zile în atmosfera străbătută de clocotul și patosul muncii.

Nicorovici, reunindu-și impresiile, unificîndu-le potrivit destinației lor, aceea de a comunica ceva despre modul în care se reflectă revoluția în viața unui oraș muncitoresc prin excelență, își definește singur specificul scrierii sale: „Dacă ar fi s-o încadreze într-un anume gen, autorul i-ar spune lucrării sale monografie literară, adică o încercare de a surprinde, prin grandios și cotidian, tot ce este mai captivant din punct de vedere uman și istoric, cu intenția de a prezenta cititorului munca unor contemporani activi și energici, precum și de a lăsa urmașilor, fie chiar și în sens documentar, o imagine cît mai fidelă a unuia dintre cele mai caracteristice momente ale revoluției socialiste din patrie”.

Strict vorbind, Nicorovici n-a dat o monografie literară a Hunedoarei, deoarece volumul „400 de zile în orașul Țăcărilor” nu

este o cercetare exhaustivă, sub toate raporturile: istoric, politic, social, economic, moral, demografic și cultural a orașului. În schimb, ne-a dat un interesant memorial — constituit dintr-o suită de ipostaze — al Hunedoarei din aceste zile cînd primeniile și înnoirile neobișnuite dau altă înfățișare vechilor aspecte citadine și cînd vastul proces ce se petrece în toată țara capătă aici un caracter aparte, de o simplitate aspră și grandioasă. Fără îndoială că din acest punct de vedere, autorul este cu totul îndreptățit să exclame: „Elogiul Hunedoarei este elogiul revoluției socialiste!” Paginile reportajului „400 de zile...” sînt scrise curgător. Lipsește — și acest fapt este îmbucurător — afectarea specifică mai ales celor care încredințează hîrtiei nu ceea ce cunosc pe îndelete și adînc ci din documentări pripite, întreprinse în fugă. Și chiar dacă Nicorovici mai dovedește stingă-cie cînd creionează portretul unor fruntași în muncă (vezi, spre exemplu, secvența „Un personaj de basm nou”), episoadele au totuși dramatism, se desfășoară cu dibăcie narativă, trezesc interesul. Poate și pentru că autorul și-a propus să fie mereu el însuși și nu un imitator al maestrului genului, Geo Bogza, pe care unii tineri conștrași îi păștișează chiar cu riscul de a-și nesocoti propriul lor grăunte de originalitate. Capitole precum „Destinul lui Victor Pal” sau „Omul care a împăcat apa cu focul” se disting prin forța lor de sugestie și printr-o sobrietate care, atunci cînd nu devine uscăciune, ni se pare salutară și vrednică de remarcat.

Vasile Nicorovici are meritul de a ne fi dat o carte despre unul din marile centre industriale ale țării, evidențiînd ceea ce a adus socialismul în viața și ritmul lui de activitate. Succesele dobîndite de oamenii muncii aici, sub conducerea partidului, fac parte dintr-o operă mai vastă, al cărei mesaj e plin de poezia viitorului comunist.

H. Z.

cea ce a tipărit recent ESPLA își propune a fi o selecție din lucrările prozatorului, așa cum au văzut ele lumina tiparului, deci cronologic și mai puțin tematic. De aceea n-am înțeles de ce editura a intitulat volumul „Parada dascălilor”, când mai știresc ar fi fost, prin conținut, să-l numească „Pagini alese” sau „Scieri alese” cum s-a procedat în cazul reeditării lui Pavel Dan. Obiecția nu are un caracter formal; în volumul la care ne referim „Parada dascălilor” reprezintă o suită de portrete care, raportate la dimensiunile cărții, nu acoperă nici măcar un sfert din cuprinsul ei.

De la „Romanul lui Mirel” apărut în 1929, la „Parada dascălilor” tipărită în 1932 și pînă la „Halucinații”, proze publicate postum, în 1938, cartea de care ne ocupăm n-ar fi trebuit să omită nici una din lucrările reprezentative ale scriitorului mort înainte de a-și și împlini toate făgăduințele artistice. Curmată pe neașteptate, evoluția sa literară rămîne interesantă prin ceea ce a dat la iveală chiar și în mai puțin de un deceniu. Holban, pe linia creației Hortensiei Papadat Bengescu și-a lui Camil Petrescu a îmbogățit literatura noastră de analiză.

Pentru ca cititorul de astăzi să înțeleagă și să cunoască aportul lui Anton Holban la îmbogățirea acelei literaturi ce trăiește prin evoluția ideilor-pasiuni s-ar fi cerut ca volumul tipărit la ESPLA să prezinte un cuprins mai judicios întocmit. Este regretabil că în alcătuirea sa nu și-a găsit locul „O moarte care nu dovedește nimic” considerată pe drept cuvînt mărturia vocației de romancier a lui Anton Holban. S-a spus că specificul prozei lui Anton Holban trebuie căutat într-un „erotism de substanță pur psihologică” (Eugen Lovinescu: Istoria literaturii romine contemporane, 1900—1937). G. Călinescu consideră că „De fapt motivul literar aproape unic este

un proces sentimental între bărbat și femeie”.

Aceste puncte de vedere nu pot fi acceptate fără serioase corectări. În primul rînd din cauza insuficienței lor. Nici chiar cine citește „O moarte care nu dovedește nimic” nu va subscrie integral acestor opinii. Este limpede că nu toate romanele lui Anton Holban sînt monografii ale aceleiași pasiuni. Interesul erotic nu acoperă întreaga sferă de preocupări, de căutări ale acestui creator sensibil, poate hipersensibil, care a ridicat notația autobiografică la dimensiunile retrospectivei morale.

În „Romanul lui Mirel” elementul senzorial este depășit de sila pentru mecanismul vieții burgheze; aceeași oroadă de îngustimea și absurditatea existenței într-o societate prost alcătuită transpare și mai evident în „Parada dascălilor”. Aici, portretele unor profesori de învățămînt mediu iau caracterul unor șarje la adresa orînduirii sociale în care cultura e disprețuită și slujitorii ei năpăstuiți. Ironia lui Holban este incisivă la adresa spiritelor conservatoare, condiția precară a intelectualului îi smulge accente de indignare, nevoia de justiție este afirmată răspicat. Un personaj resemnat exclamă din cînd în cînd: „N-o să schimbăm noi lumea”. Tăcerile dure ale autorului exprimă o altă convingere. Anton Holban nu era un conservator, iar atitudinile de împăcare cu tot ceea ce îi ultragia simțul de dreptate îi repugnau. Credea sincer într-un viitor mai bun al omenirii. I-au lipsit clar-viziunea ideologică și fermitatea pentru ca această credință rațională și democratică să răsune cu certitudine în opera sa.

Nu odată s-a afirmat că luciditatea scriitorilor predispuși spre investigații analitice interzice principial orice manifestare explicită sau implicită de lirism. Au răsunit voci care, în numele autenticității, cereau artiștilor, ca ori de cîte ori se apleacă asupra lumii lor interioare, să fie nu numai preciși dar și cruzi.

*) E.S.P.L.A., 1958

Holban, oricit ar părea de paradoxal, înfirmă recomandarea amintită. Sandu, din „O moarte care nu dovedește nimic” își chinuie câteodată partenera, e gelos, alteori disprețuitor, în fine, dă dovezi de egoism și de dexteritate în a se feri de ori ce remușcare. Toate acestea însă numai aparent. Fiindcă dincolo de unele reacții aspre, Sandu o iubește pe Irina, frământat neconținut de gândul că face să sufere o ființă pe care o adoră și că în dragostea sa îl stăpânește prea mult tirania și prea puțin delicatețea. Jocul acestor stări sufletești este urmărit cu siguranță și cu receptivitate la contrastele morale.

Anton Holban trăiește un zbugium specific, drama unor sentimente căzute sub tortura inteligenței. Să ne gândim bunăoară la fragmentul „O mică japoneză”. Larva studenților beți într-un compartiment de tren și surisul îngăduitor, stingerit, protestatar și tragic al japonezei, suris ce aruncă o punte între gingașa călătoare și scriitor, descoperă cheia operei lui Holban, maniera sa de a lumina fenomenele psihologice.

Iar faptele urmărite întotdeauna cu pătrundere realistă își propun neconținut, cu o sinceritate aspră, să ne dea senzația acută a vieții. Individul trăiește în dragoste prin scrisul lui Anton Holban o dramă a incertitudinii, izvorită din aspirația care, ca și la Camil Petrescu, vizează comuniunea absolută, firește imposibilă, într-o societate în care gândurile nobile se izbesc de o realitate ostilă.

Lipsa unui conținut mai strâns legat de viața socială se răsfringe și în istovirea introspecției la Holban: ea se reduce la excesive auto-sondări ce pierd controlul asupra trăirilor proprii până a se confunda cu reminiscențe livresci. Revenirea obsedantă la aceleași întrebări denotă o nemulțumire dramatică și în fond sterilă ce ar fi putut fi evitată prin lărgirea orizontului, întoarcerea spre social oferind sentimentelor singura dezlegare firească.

Pe Holban realitatea înconjurătoare îi interesează în măsura în care îl ajută să se descopere pe sine. De altfel, scriitorul mărturisește că s-a povestit mereu pe sine. Reținem efortul cu care ni se comunică aspecte ale existenței unui intelectual în perioada tulbură și dramatică dintre cele două războaie, preocuparea pentru toate acele suferințe și bucurii ce alcătuiesc destinul unui individ superior însă incapabil să iasă din cercul însingurării sale tragice pentru a face acordul cu neliniștile, aspirațiile și luptele societății în care trăiește.

Explicarea acestei drame o întreprinde cu mijloace sugestive Paul Georgescu, autorul studiului introductiv. Profilul spiritual al lui Anton Holban și contribuțiile sale la dezvoltarea tinerei noastre proze citadine sînt definite odată cu respingerea unor interpretări false date operei sale. Lipsesc însă unele considerațiuni critice privind narcisismul scriitorului și egoismul său. În legătură cu setea de certitudini, aceeași trăsătură particulară a scrisului său, stă și obsesia morții despre care prefațatorul nu vorbește.

Destinul lui Anton Holban clarifică un fapt de netăgăduit: nu ne găsim în fața personajului gidian ce cultivă gratuit experiențe dure în virtutea oarbei fatalități, ci în fața unui erou cu înălțări și căderi, nemulțumit de propria sa condiție și de lumea înconjurătoare, violent cu cei infatuași și plin de solitudine cu cei ce suferă. Acest erou este însuși Anton Holban. La moartea lui, cineva a spus despre el: „Cunoștea suferința celor mici... Suferea, pînă la epuizare, pentru ori ce durere, pentru ori ce nedreptate. Suferea în el, suferea adînc, suferea fără să-și găsească forța credinței izbăvitoare”.

N. Z.

PAUL ROBESON: „ACEASTA ESTE POZIȚIA MEA”*)

Pentru acel care-l cunoaște pe Paul Robeson ca pe un cîntăreț vestit, desfătînd și mobilizînd, cu glasul său, mulțimile, — cartea aceasta îi descoperă pe Robeson cetățeanul, luptător pasionat în slujba poporului său, acționînd prin viu grai și prin scris ca acesta să dobîndească drepturi democratice.

Cunoscînd experiența umilințelor îndurate de artist, în cariera sa, ca om de culoare, îndeosebi la începuturile sale, Paul Robeson se face interpretul suferințelor nu numai ale celor 16 milioane de negri ce trăiesc în S.U.A. ci ale tuturor popoarelor africane.

În cartea sa, Paul Robeson ne apare și în ipostaza unui patriot american, îngrijorat de efectele grave pe care le poate avea discriminarea rasială nu numai asupra prestigiului națiunii americane, ci chiar și asupra economiei țării. Robeson discută aceste probleme ca un cetățean înarmat cu o concepție înaintată:

„Punctul meu de vedere nu s-a conturat în urma unei aprecieri pripite a tuturor schimbărilor și evenimentelor, el se nemeiază pe concepția mea despre lume, care m-a călăuzit toată viața”. Tot afit de revelant e modul cum explică Paul Robeson atașamentul său față de clasa muncitoare și primul stat al muncitorilor și țăranilor. El a făcut-o într-o împrejurare dramatică. Cînd a apărut înaintea Comisiei Camerei reprezentanților. Cu această ocazie, Paul Robeson a declarat că în Uniunea Sovietică s-a simțit pentru prima oară om fiindcă acolo nu a întîlnit nici un fel de prejudecăți rasiale ca în Mississipi și Washington. Întrebat de unul din membrii comisiei „de ce nu a rămas în Rusia”, Paul Robeson a replicat: „Pentru că tatăl meu a fost sclav aici, iar poporul meu și-a dat viața pentru a construi această țară, întocmai ca și dumneavoastră. Și nici un fel de elemente

pro-fasciste nu mă vor izgoni de aici”. El explică mai departe și mai pregnant de ce e solidar cu oamenii muncii: „...În Marea Britanie, printre englezi, scoțieni, velși și irlandezi — locuitorii acestei țări — am înțeles că esența caracterului unui popor o determină nu clasele de sus, ci oamenii simpli și că oamenii simpli ai tuturor popoarelor sînt adevărații frați în marea familie a omenirii”.

În altă parte artistul, dublat de un exeget și remarcabil cunoscător de artă, expune interesantele sale opinii asupra folclorului popoarelor de culoare, al căror reprezentant artistic se consideră. Robeson mărturisește că din cunoașterea și aprofundarea acestui folclor a înțeles că la baza artei sale trebuie să stea imnurile solemne și poetice auzite în copilărie în biserică, cîntecule de muncă și blues-urile prietenilor tatălui său, de pe plantanțiile din Carolina de Nord. Așa dar luăm cunoștință de dubla față a artistului, iscoditor și cercetător al frumuseții și esenței cîntecului popular pe care popularizîndu-l, duce o susținută activitate de ordin social într-un spirit militant progresist.

Apărută în zilele cînd în Algeria ca și în alte ținuturi din Orientul Apropiat coloniștii americani, francezi și englezi duc o criminală politică de forță, spovedania patetică a lui Paul Robeson constituie un îndemn cald la luptă.

Artistul care a mobilizat, în 1938, în Spania, prin cîntecul său, pe milișienii gărziilor republicane, ne convinge și cucerește prin mijloacele simple și directe care exprimă adevărul luptei poporului său și prin arsenalul argumentelor de ordin uman, social și economic aduse în sprijinul acestei pledoarii. Ele ne merg la inimă, așa cum merg și cînteculele sale.

Traducătorul a încercat să țină pas cu caracterul original al textului menținînd tot timpul tonul cald de spovedanie-pledoarie al cărții.

Camil Baltazar

*) E.S.P.L.A., 1958

EHRENBURG CĂLĂTOR *)

Deși neînconjurată de marele zid, Japonia a fost pînă la mijlocul veacului trecut aproape un „continent necunoscut” pentru europeni. Legiuri aspre dictate din interese de clasă interziceau pătrunderea străinilor în țară, conservîndu-se astfel silnic rînduiețile feudale. „Porțile” arhipelagului s-au deschis abia în 1850 și insulele nipone au cunoscut o uluitoare de rapidă evoluție spre industrializare, devenind, nu peste multă vreme, un periculos concurent pentru cele mai avansate state capitaliste. Și totuși pentru burghezia europeană Japonia continuă să fie o lume de jucării, cu gheișe, lampioane și trandafiri, cu evantaie, dragoni și chimonouri, iar populația alcătuită cînd din lacrimogene și melodramatice doamne Butterfly, cînd din spioni prin vocație și militariști ancestrali. O întreagă literatură, începînd cu romanele lui Loti și terminînd cu eseurile lui Lafcadio Hearn s-a străduit să răspîndească această falsă și îngustă imagine, confecționată pentru condimentarea distracțiilor burghezului occidental.

Ilya Ehrenburg a vizitat de curînd Japonia și însemnările sale de călătorie dezvăluie un univers deloc susceptibil rigidelor egalizări. Artistul nu se lasă copleșit de exotic și neobișnuit, ci surprinde, cu finețe, generalitatea caracteristică. Notații scurte, bogate în informație schițează portretul moral al locului, iar amănuntul dă culoare plastică unor însemnări care întrunesc deopotrivă calitățile eseului literar și precizia monografei științifice.

Japonia văzută de Ehrenburg e puternic dominată de elemente contradictorii. Insulele, pînă acum o sută de ani, oprite în dezvoltare de raporturi sociale anacronice au urcat în cîteva decenii trepte aproape uriașe, pentru parcurgerea cărora altor popoare le-au trebuit secole. Noul impru-

*) Ilya Ehrenburg: „Insemnări din Japonia”, „Cartea Rusă” 1958.

mutat din Europa apuseană n-a fost încă organic asimilat de milenara civilizație japoneză.

Intr-adevăr, ceea ce izbește în imaginea creionată de Ehrenburg a lumii japoneze e acel amestec aparent bizar dintre aspectele vechi și cele moderne. În orașe o industrie înfloritoare are la bază o tehnică la curent cu ultimele realizări ale științei și la sate țărani lucrează ca acum o mie de ani. La Tokio și Nagasaki bulevardele moderne, străzile largi se învecinează cu străduțe asiatice, strimbe și înguste prin care oamenii mai mult se strecoară decît merg. Zgîrie nori și case masive din fier și beton sîdiază căsuțele japoneze, firave construcții din lemn și hirtie impregnată cu ulei. Iar noaptea, pe străzile orașelor, lampioanele japoneze, în formă de lalele sau mărgăritare, se încapăținează să concureze inegal cu lămpile luminate cu neon. Lupta surdă între elementul tradițional și cel modern e și mai evidentă în traiul oamenilor. Japonezii, observă Ehrenburg, duc de cele mai multe ori o viață dublă, „se comportă într-un fel acasă și în alt fel pe stradă... E un hotar între casă și lumea exterioară — pragul; în prag japonezii lasă nu numai încălțămîntea, dar și multe din cele ce le sînt impuse din afară. „Fiecare japonez trăiește în decursul unei zile atîtea ore în stil european sau american și atîtea ore după viața tradițională japoneză. În el coexistă două lumi diferite, și n-aș spune că această coexistență poate fi totdeauna denumită pașnică”. Muncitori și ziaristi, funcționari și îngrijitori ai marilor hoteluri, chelneri și liștieri lucrează în clădiri imense de tip american, dar preferă să locuiască nu în zgîrie nori, ci în căsuțe de lemn cu pereții glisanți. Pe stradă și la lucru oamenii poartă haine europene, dar acasă folosesc nu rare ori chimonoul. Profesorul foarte instruit și cu o impresionantă cultură universală dansează, seara, la restaurantul japonez vechile dansuri în care gheișe au parcă în loc de față măști de

gips. In baruri și restaurante cu nume franțuzești și englezești, oamenii beau bere, cocktail și wiskey, dar acasă oficiază, cu ritualul reclamat de ceremonie, prepararea ceaiului. Cei ce frecventează muzic-halluri, multele cinematografe, teatrele în care se joacă farse și dramolete americane merg cu plăcere la teatrul No (cel mai vechi teatru din lume) în care un fel de ritual compus din declamație, muzică instrumentală și cîntece ține loc de ceea ce numim jocul actorilor. Ingineri și muncitori care mînuiesc în uzine complicate mașini moderne, după amiază, acasă, practică arta dificilă a întocmirii buchetelor de flori, sau participă cu interes la cursurile special organizate pentru deprinderea acestei arte. Vinzătorii de ziare șorjotind toată ziua după un ban, răgușiți de atîta vorbă și strigăt, seara, după ce se descalță, scriu versuri despre vișinul în floare, despre înțelepciunea naturii și despre fericirea contemporării.

Sînt călători în ale căror însemnări etapele parcurse nu sînt de șapte puncte de oprire într-un itinerar anumit, ci momente distincte într-o meditație interioară. Alții practică un voiaj cantitativ, după un automatism prestabil, fără surprize și neprevăzute. Retina nu reține nimic, auzul nu înregistrează nimic, călătorul ajungînd la sfîrșitul itinerarului fără a fi înțeles ceva din zbuciumul oamenilor și geografia locului. Ehrenburg călător nu face parte din nici una din aceste categorii. Nu are curiozități grăbite. Acestui scăpărător observator nu-i scapă nimic. Cînd nu poate crea o fizionomie precisă, sugerează prin elementul documentar un peisaj caracteristic, cu un desen clar și bine conturat. Bogăția vizuală, culoarea cu rezonanțe deosebite în sensibilitatea artistică a japonezului e peste tot prezentă în însemnările lui Ehrenburg. În ciuda ritmului precipitat al imaginilor, în însemnările scriitorului sovietic se disting cu ușurință legile care guvernează lucrurile și oamenii. Trăiește în paginile volumului o lume suferindă de o sărăcie afectivă, dar ascunsă, pieptănată,

peticită și dichisită. Impresionează tinerețutul și mai ales cel studios. Lipsită de orizont și perspectivă, studențimea, serioasă în preocupări și foarte cultivată, numai în proporții de șase la sută găsește de lucru în specialitatea pentru care s-a pregătit. În mod obișnuit filologii devin chelneri, avocații—curieri și matematicienii—vinzători. Au zîmbetul trist, se duc la universitate ca să se cultive, citesc nu din distracție, ci pentru a găsi răspuns îndoielilor, gîndesc mult, la absolvire șomează, caută cu înfrigurare un post și nu rare ori, de disperare, se sinucid. Ultragiată și îndurerată e conștiința locuitorului din Hiroshima și Nagasaki. Urmele materiale ale războiului atomic au dispărut aproape cu totul, dar în memoria oamenilor continuă să singereze. În fiecare zi mor oameni de îngrozitoare boli provocate de bomba atomică și alții, sute și poate mii, se gîndesc cu groază la clipa declanșării bolii. Ehrenburg consemnează nenorocirile suferinzilor cu revoltă și îndurerare. „Înțelegi monstruoziitatea celor întîmplate abia cînd stai de vorbă cu cei care au scăpat întîmplător de explozie. N-am să uit ochii unui bătrîn institutor; în ei pare că a rămas pentru todeauna ceea ce un om nu poate și nu trebuie să vadă... Trebuie să fi fost în Japonia ca să-ți dai seama în ce măsură pot uri oamenii arma atomică, în ce măsură sînt ei revoltați de îngrozitoarele experiențe cu prilejul cărora se pune la încercare nu numai puterea de distrugere a bombei cu hidrogen, dar și increderea în viitor, în risul copiilor, în viață... Japonia nu-i astăzi pur și simplu o țară ca atîtea țări, e parte lezată”.

Ehrenburg nu călătorește pentru alungarea spleenului. Călătoria este pentru autorul „Furtunii” un mijloc eficace de apropiere a distanțelor, de suprimare a hotarelor, de cunoaștere și apropiere între popoare.

Japonia înfățișată de Ehrenburg nu e o imagine stilizată, zîmbitoare și trandafirică, dar nici țara harachiriului și a supliciului, a perfidiei și a cruzimii. Trăiesc în zîmăturile vizitate de scriitor oameni ade-

vărași, ironici și poznași, serioși și muncitori, care merg la teatru și la lucru, iubesc cu înfiorare natura și frumosul, sint politici-coși pînă la manie, înclinați spre contem-

plare și filozofare, sărbătoresc cu fast înflorirea vișinului și doresc, mai presus de orice, să fie lăsați să trăiască.

Z. Ornea

W. M. THACKERAY: „HENRY ESMOND”*)

Editura de stat pentru literatură și artă s-a tipărit în traducerea lui Eugen Filotti romanul istoric „Henry Esmond” al marelui scriitor realist englez W. M. Thackeray. Apărut pentru prima dată în 1852 după „Bilciul deșertăciunilor” (1848) și „Pendennis” (1850), romanul lui Thackeray s-a bucurat de o primire nu prea călduroasă din partea presei oficiale. Societatea engleză a veacului trecut se putea recunoaște cu ușurință în imaginea negativă, pe care i-o oferea cartea lui Thackeray.

În cartea întâi a romanului, care e un fel de prefață, scriitorul mărturisește: „Mă întreb dacă istoria își va lepăda vreodată peruca și se va dezbăra de slugărnicia ei de curteană. Vom ajunge oare vreodată să cunoaștem și altceva din Franța și Anglia decât castelele de la Versailles și Windsor? Am văzut-o în acest din urmă loc pe regina Anna conducindu-și singură trăsura cu un cal pe povârnișurile parcului, gonind pe urmele haitei de cîini — o femeie înfierbîntată, cu fața înroșită, neavînd nici o aseamănare cu statuia care întoarce spatele ei de piatră catedralei Sfîntul Paul și privește caleștile ce urcă anevoie pe Ludgate Hill. Nu era nici mai bine crescută și nici mai înțeleaptă decît dumneata sau decît mine, deși îngenunchiam pentru a-i întînde o scrisoare sau un vas ca să se spele pe mîini. De ce trebuie însă istoria să continue a sta în genunchi pînă la capătul veacurilor? Socot că trebuie să se ridice în picioare și să ia o poziție firească, să nu-și mai plece în veci spinarea și să iasă

de-a-ndărutelea pe ușă cînd suveranul este de față. Într-un cuvînt, aș dori ca Istoria să fie familiară, mai curînd decît erolcă, și cred că domnul Hogarth și domnul Fielding vor da copiilor noștri o idee mult mai exactă despre moravurile engleze din vremea noastră decît Court-Gazette și ziarele ce ne vin de acolo”.

În planul romanului istoric apariția lui „Henry Esmond” este unică în felul ei.

După romanul gotic al lui Walpole și Ann Radcliffe, un soi de canava încurcată de evenimente localizate cu predilecție în Italia, evocînd un ev mediu sumbru cu castele întunecate, care comunicau prin galerii subterane, populate de stafii răzbunătoare, cu călugări conspiratori și fecioare urmărite de un destin implacabil, după romanele lui Scott, care evocă trecutul eroic de luptă al poporului englez, după prelegerile ținute de Th. Carlyle la Londra în 1840, scrise sub influența kantienilor germani, prelegeri care exaltau cultul eroilor, teoretizînd concepția idealistă după care istoria ar fi exclusiv opera personalităților puternice, „Henry Esmond” apare ca o ripostă energică de pe pozițiile realismului critic.

Scris după 20 de ani de la întîmplările povestite, romanul păstrează tonul ușor melancolic al evocării și motivează stilul molcom al amintirii, întrerupt uneori de spiritul ironic propriu autorului.

De-alungul a 500 de pagini foiesc o seamă de exponenți ai straturilor sociale superioare: personaje ale curții regale, ba chiar regina Anna, o bătrînă „cuprînsă de dureri de inimă, de friguri și de letargie”, soldați și conducători, ca sărbătoritul duce

*) E.S.P.L.A. 1958

de Marlborough, ambițioasă, cinică și frumoașa *Beatrix de Castlewood*, o variantă pe plan aristocratic a *Rebecăi Sharp*, femeia pe care o va iubi *Henry Esmond*, soldatul *Dick*, pastorul *Tuther*, abatele *Holt*, figurile lui *Adison* și *Steele*, blinda și în-colora *lady Castlewood*, viitoarea soție a lui *Esmond* și mama trușasei *Beatrix*, lordul *Mohun*, o specie de *Don Juan* englez de la finele secolului XVIII și încă alte personaje, ale căror destine se împletesc ori merg paralel, conaște de dibăcia unui mare artist. Interesantă e caracterizarea dată de *Karl Marx* lui *Thackeray*. Intemeietorul comunismului modern îl considera pe *Thackeray* ca pe unul din cei patru reprezentanți ai școlii engleze din 1854 (*Dickens*, *Thackeray*, *Ch. Bronte*, *E. Gașkell*) „ale căror pagini fine și elocvente au dezvăluit lumii mai multe adevăruri politice și sociale decît toți politicienii, publiciștii și moraliiștii de profesie la un loc, au descris fiecare pătură a clasei mijlocii de la „onorabilul” rentier și posesor de efecte, care consideră ori ce fel de afaceri ca fiind vulgare pînă la micul negustoraș și ajutor de avocat” (*K. Marx*, *Fr. Engels* „Despre artă și literatură”).

„*Eroul*” romanului nostru este un bastard: anii care-l formează și-i petrece între două lumi: lumea mare, nobilimea engleză, puternică, cu prejudecăți și cu tradiții seculare și lumea slujbașilor și a slugilor. El nu se poate adapta nici uneia.

Henry Esmond nu are un ideal personal. Se împacă cu situația existentă, ajungînd la concluzii de compromis. De aici decurge amărăciunea întregii sale vieți. *Esmond* n-are opinii hotărîte nici în politică, nici în religie: nu poate să învingă greutățile, cedează cu ușurință, bunătatea sa conșun-dîndu-se uneori cu oboseala. Sentimentul constant și dominant e melancolia. Iubirea ideală, închinată *Beatrixei*, iubire în genul tiparului scottian *Ivanhoe-Rowena*, se surpă în fața realității nefavorabile. Războiul îi apare ca o calamitate și nu ca un prilej dăruit de soartă spre a-și afirma calitățile vitejești. Prințul *Iacob Stuart*, pentru aducerea căruia pe tronul Angliei luptă *Es-*

mond riscîndu-și viața și libertatea e un ușuratic și un monden egoist. *Thackeray* are deosebită grijă să scuture de pe ori ce întimplare senzaționalul, totul e tradus la proporțiile zilei, uneori chiar minimalizat, încărcat cu substanță polemică.

Nou la *Thackeray* este că individualizează istoria nu în sensul reliefării unei personalități situate deasupra tuturor ci în sensul diminuării valorii eroice a personajelor sale. Ripostînd critic la adresa teoriilor eroilor ideali ai lui *Carlyle*, *Thackeray* nu urmează calea deschisă de *Walter Scott*, altică aceea de a aduce în centrul interesului evocării istorice forța masei populare, surprinsă în momentele de cotitură din istoria Angliei ori Scoției și conduse de un cavaler ori rege viteaz și înțelept. Debitor al idealurilor libertare tradiționale, scoțiene, fapt care îl determină să evoc masele populare în luptă, privind cu simpatie pe învinși, *W. Scott* plătește tribut concepțiilor sale conservatoare, împăcîndu-i în finalul cărții pe cei învinși cu învingătorii, de obicei prin formula simbolică a căsătoriei.

W. M. Thackeray însă caută să folosească tradiția romanului social din secolul XVIII pentru a crea un roman istoric de tip propriu.

La *Fielding*, de exemplu, erau prezentate acele evenimente istorice care interesau numai soarta personală a eroilor principali. Evenimentele istorice erau episodice, fără să influențeze direcția principală a romanelor. Din acest punct de vedere, *Scott* făcuse un salt în interpretarea evenimentelor istorice; la el masele deveniseră eroul principal: caracterele, acțiunea romanului se axau pe acest fundal permanent viu de luptă între învinși și învingători.

La *Thackeray*, punctul de plecare este o amară deziluzie produsă de moravurile burgheze, de viața socială și politică a Angliei din epoca lui. Evocarea trecutului îi servește și ca armă pentru demascarea tendințelor literare apologetice, care apărau această societate coruptă. *Thackeray* nu opune epocii un caracter hotărît, puternic, ci un om generos dar slab. Deși epoca de

după „revoluția glorioasă” pînă la consolidarea casei de Hanovra, aparține timpurilor puțin eroice, Thackeray nu realizează prin figura lui Esmond o icoană fidelă a epocii. Conflictul în romanul „Henry Esmond” ține de un conflict de curte. Poporul nu participă, nici n-are habar de această intrigă.

Povestind istoria unui caracter, Thackeray nu face altceva decît să prezinte naufragiul unui suflet înzestrat, care păcătuiește în sensul neînțelegerii istoriei. În vastul repertoriu al literaturii universale „Henry Esmond” este un solfegiu neterminat.

Valentina Fittinger

GERALD GORDON: „BLESTEMATĂ FIE ZIUA”*)

 Romanul recent apărut la E.S.P.L.A. „Blestemată fie ziua” al lui Gerald Gordon, face parte din literatura progresistă care vestește legile și prejudecățile rasiale. În Colonia Capului, azi Uniunea Sud-Africană, acolo unde străvechii buri au uimit lumea cu eroismul lor, politica segregacionistă a colonialismului a scos populația indigenă: mulatră, bantu, bușmenă, în afara legilor. „Blestemată fie ziua” este romanul unei drame omenești izvorită din existența acestei crîncene închităși.

Într-un mic orășel imaginar, Stormhoek, din această parte a Africii, din căsătoria unui european cu o mulatră, au rezultat doi copii. Cel mai mare, Anthony Graham moștenise trăsăturile tatălui, fiind prin culoare alb, în timp ce mezinul, Steve Graham, pe cele ale mamei, fiind oacheș și... cafeniu. Prin urmare, în familie se ivise posibilitatea ca Anthony să fie trimis la școala „albilor”, a „europenilor”, pentru a fi absolvit astfel de umilințele sociale ale oamenilor de culoare. Dar mai tîrziu, înscrierea fratelui său, în aceeași școală, aîrăge după sine eliminarea amîndurora. Frații sînt despărțiți și trimiși, Anthony într-un oraș îndepărtat, la o școală pentru „albi”, iar Steve la o școală parohială pentru mulatri. Despărțirea e fatală. Anthony, pregătit de mama lui să fugă de realitatea

originii sale, va păși pe calea arivismului, îndepărtîndu-se tot mai mult de poporul său. Doar războiul îl aduce pentru un moment la o criză de conștiință. Se înscrie în armata sud-africană, luptînd împotriva fascismului, prin Abisinia și Somalia, sperînd zadarnic schimbări și îndreptări. În partea a doua a romanului îl găsim pe Anthony Graham jurist la Capetown, cu numele schimbat în Anthony Grant, fugînd și pe această cale de avatarurile obrșiei sale. Lucrează la unul dintre birourile reputeatului avocat Hartley, cu fata căruia intenționează să se căsătorească, pentru a se pune definitiv la adăpostul legilor. Dar apariția lui Ren, o veche dragoste din adolescență, îi zădărnicește planul. Lucrurile se complică fiind bănuît ca autor al unei crime. Adus pe banca acuzaților, numai fratele său Steve poate produce, în calitate de martor, dovezile nevinovăției lui Anthony. Dar prezența lui Steve înseamnă dezvăluirea originii sale mulatre. Achitarea se va transforma astfel într-o condamnare pe viață. Aci și acum Anthony trăiește momentul întoarcerii la ai săi.

În fața unei săli pline cu doamne și domni din înalta societate, cu oameni de afaceri foarte „ocupăți”, dar nelipsiți de la procese senzaționale, în fața consilierului regal, a judecătorilor bigoși în robe roșii, și a celor nouă jurați pe fruntea căroră se putea citi pecetea „tuturor prejudecăților care domneau în Africa de Sud împotriva oamenilor de culoare”, Anthony Grant, ca

*) E.S.P.L.A., 1958

și Julien Sorel al lui Stendhal, acuză legile, îngrădirile și prejudecățile de castă ale legiuitorilor care l-au condamnat pe el. pe Steve și pe semenii poporului său la o viață fără o demnitate.

„De fapt, nu e pentru prima oară când mă aflu pe banca acuzaților — spune Anthony în fața acestora. Atît eu cît și fratele meu, ne-am mai înfățișat odată, de mult de tot, înaintea judecății. Judecata asta a avut loc înainte de a ne naște noi. Am fost judecați pentru șaptele strămoșilor noștri, am fost judecați și condamnați să trăim într-o lume plină de prejudecăți. Și chiar dacă mă veți achita acum, o altă sentință va continua să atirne asupra mea. Ea va atirna pînă la sfîrșitul zilelor mele. De aceea pot spune cu curaj, laolaltă cu Iov: „Blestemată fie ziua în care m-am născut!...”

Nu recunoașterea nevinovăției lui Anthony e faptul important în acest proces, ci condamnarea inumană, care-l face ca să nu-și poată realiza niciodată aptitudinile profesionale, rezervate doar „aibilor”. Deosebirea în culoarea pielii, după doza-rea diferită a unor pigmenți, sau existența unei „singure picături de sînge indigen”

în vinele unui om cu înfățișare europe-nească, aduce prin urmare în această parte a lumii cele mai puternice drame sociale.

Viața lui Anthony pînă în momentul procesului a fost drumul unei dedublări chinuitoare. Străduindu-se din răsputeri să-și ascundă originea, trăind drama morală a înstrăinării, Anthony își transformase existența într-un nor de minciuni umilitoare, concluzia lor fiind tragedia de la sfîrșit.

Romanul a apărut la Londra în 1952. De atunci și pînă azi, faptele n-au înfirmat imaginea zugrăvită de tînărul romancier debutant ci dimpotrivă o confirmă în toate țările unde jurații mai aplică verdictul „vinovat” sau „nevinovat” după deosebirea de culoare a oamenilor, unde există cimitire pentru „albi” și pentru „mulatrii”, trenuri care poartă inscripția „numai pentru europeni”, străzi, cafenele, teatre, cinematografe destinate numai unora. Romanul „Blestemată fie ziua” apare ca un strigăt săfîș și curajos pentru eliberarea umanității de barbaria discriminărilor rasiale.

D. Cesereanu

KATHERINE MANSFIELD: „GARDEN PARTY ȘI ALTE POVESTIRI”

trebuie să ai personalitate și perseverență, trebuie să ai în-
tra-adevăr ceva de spus pentru
a reuși în prima decadă a
veacului nostru, debutînd în lumea literelor
londoneze, să nu fii epigonul unuia
sau altuia dintre marii scriitori aflați
în plină înflorire. Deși fără vigoarea
unei Virginia Wolf, suflul puternic al
unui Galsworthy sau izbucnirile vio-
lente ale lui D. H. Lawrence — ca
să-i amintim doar pe cei ce s-au bucurat cu
precădere de admirația Katherinei Mans-
field — glasul tinerei scriitoare avea de la

început încă din paginile publicate în re-
vista „The New Age” o tonalitate limpede
și precisă deși modestă. Un acut și foarte
sensibil simț al observației, cultivat în de-
cursul numeroaselor ei peregrinări — Curco
și-o amintește colindînd străzile Parisului
și încercînd să se descurce singură prin
labirintul lor sau cercetînd oamenii, o de-
zarmanță naivitate și un umor discret iată
cîteva coordonate care desînesc profilul
scriitoricesc al Katherinei Mansfield.

Nuvela și povestirile scriitoarei engleze
au un ritm domol. Anecdota e oarecare, lip-
sită de neprevăzut, banală. În apropierea

casei unor bogătași a murit un lucrător („Garden Party”), o femeie își dă seama că soțul îi e infidel („Fericire deplină”). Întimplările nu schimbă viața celor ce le trăiesc. Tresar. Sint tulburați un ceas sau două sau poate chiar mai puțin. Tresărirea îi îndeamnă să se cerceteze. Dar impulsul acesta e repede înăbușit. Cei bogăți, sint prinși de șuvoiul ocupațiilor mondene, cei umili trebuie să-și câștige mai departe traiul și zilele își reiau cursul lor monoton. Berta Young din „Fericire deplină” se silleşte să creadă sau chiar va crede pînă la urmă că gestul soțului său a fost doar o părere, că penumbra vestiarului era înșelătoare. Dar prin intermediul întîmplării minore, ce pentru eroină își pierde repede conturul, Katherine Mansfield a îndepărtat perdeaua de conveniențe și prejudecăți, a demonstrat șubrezenia legăturilor celor ce locuiesc în casa străjuită de grădina incintătoare.

Se poate spune că majoritatea eroilor Katherinei Mansfield trăiesc un dublu plan de existență. Primul e planul public, voit armonios, estetic. Oamenii se întîlnesc, își urează politicos bună ziua sau bună seara, fîn să fie amabili, să se facă plăcuși și mai ales să se creadă ei înșiși astfel. Și există un la doilea plan care cuprinde existența lor intimă. Contrastul dintre cele două planuri, dezvăluit cu sinceritate pentru o clipă, constituie șarmecul scrisului Katherinei Mansfield și implicit fondul lui social și moral.

O lume tihnită permite acestui gen de eroi practica prudentă a gesturilor generoase. Rosemary Hall își permite să culegă o față sărmană de pe stradă („O ceașcă de ceai”). Literatul se interesează binevoitor de necazurile bătrînei slujnice („Viața bătrînei Ma Pauker”). Lansie vrea să contramandeze petrecerea dată în apropierea unei case îndoliate („Garden Party”). Dar elanurile sint retractate de îndată ce ar putea deveni costisitoare sau stinjenitoare. Romanțica Rosemary trimite fața înapoi pe stradă, literatul îi cere socoteală bătrinei slujnice în legătură cu o linguriță de cacao

de a cărei existență nu e prea sigur și tinăra Lansie e convinsă de glasul rațional al mamei sale „Oamenii de teapa ăstora nu așteaptă să ne sacrificăm pentru ei.” Impulsurile generoase nu s-au cheltuit însă degeaba. Cei ce le-au încercat se sint înălțați în proprii lor ochi. Katherine Mansfield demonstrează resorturile relațiilor sociale, dezvăluie egoismul și șilistinismul ce le prezidează cu un umor sobru de loc incisiv. Minciuna o întristează, nedreptatea o doare, dar niciuna nu o revoltă activ. Faptele sint rediate cu sinceritate, fără a li se cerceta cauza ultimă. Lipsa aceasta de perspectivă face ca personajele umile față de care scriitoarea are o evidentă simpatie să fie cele mai puțin reușite. Umorul și gingășia nu pot înlocui accentele de revoltă ce ar fi fost necesare în povestirea „Viața bătrînei Ma Pauker”.

Mediul în care a trăit, boala care a măcinat-o — a murit bolnavă de plămîni la vîrsta de 34 de ani — nu au permis acestei scriitoare sincere și sensibile să tragă ultimele concluzii ale premizelor atît de juste în nevelele sale.

Spuneam că tinăra Katherine Mansfield a reușit să imprime scrisului său o notă originală — fapt dificil într-un moment de înflorire a literaturii engleze. Există totuși o vădită influență în scrisul său și aceasta se datorează lui Cehov. E precis că alegerea momentului caracteristic dar nu covîrșitor din viața eroilor, sobrietatea notației, inmixtiunea scriitorului sint cîștiguri pe care Katherine Mansfield le-a dobîndit din opera marelui nuvelist, operă pe care o cunoștea bine. Intr-o vreme cînd „ismele” anti-realiste bintuiau cu șurie scrisul occidental, Katherine Mansfield a știut să se menșină pe linia realismului. Păcat că nu a fost inclusă în culegerea publicată de colecția „Meridiane” o nuvelă atît de edificatoare pentru concepțiile realiste ale scriitoarei precum „Căsătorie la modă”.

R. Iacob

FRANZ MEHRING: „PAGINI DE CRITICĂ”*)

Lui Franz Mehring, Lenin i-a arătat o prețuire deosebită. În marea lui lucrare „Materialism și empiriocriticism” (1909) îl cita printre „autoritățile socialiste”, caracterizându-l ca pe un om „care nu numai că dorește, dar se și pricepe să fie marxist” (**). În anii în care Lenin formula aprecieri atât de elogioase, Mehring se afirmase nu numai ca un teoretician de seamă al aripii stîngi a Partidului social-democrat german, dar și ca un activist combativ și neobosit în cadrul mișcării muncitorești internaționale. Adversar al războiului imperialist, el s-a aflat în timpul acestui război pe poziții politice comune cu Karl Liebknecht și Rosa Luxemburg, participind la fondarea ligii „Spartakus”. A murit în 1919, în vîrstă de 73 de ani, lăsînd o colecție bogată de cărți și studii, printre care multe de estetică, critică și istorie literară. Publicarea de către Editura de Stat Pentru Literatură și Artă a unei culegeri din această categorie de lucrări ale lui Mehring e binevenită, iar critica și istoria noastră literară, pot găsi în paginile acestui pionier al criticii literare marxiste sugestii și învățăminte dintre cele mai utile.

Cuprinzînd texte alese de Paul Langfelder și o prefață de Ernst Maria Flinker, culegerea, deși prea restrînsă, oglindește totuși în esență concepțiile și metoda critică ale lui Mehring. O trăsătură principală a scrisului acestuia și care este obligatorie pentru orice critic marxist rezidă în pasiunea militantă, în legătura permanentă cu lupta proletariului. Cînd, de pildă, Mehring critică fără menajamente șerita mistică a lui Gerhard Hauptman „Clopotul scufundat”, în care vede o expresie a tendințelor spre modernism, el afirmă că nici o indulgență nu este permisă față de ori ce concepție despre artă „ale cărei efecte moleși-

toare ar aduce grave prejudicii luptei de clasă a proletariatului”. O asemenea atitudine definește spiritul de partid al criticului. Intransigența caracterizează și paginile lui Mehring în care dezvăluie esența reacționară a filozofiei lui Schopenhauer sau Nietzsche. Mehring, ca și Plehanov, cu care are de altfel mai multe puncte de contact, analizează întotdeauna o operă literară în lumina condițiilor sociale care i-au dat naștere și în funcție de consecințele pozitive sau negative pe care le poate avea asupra progresului social. Articolele lui despre Calderon, despre Heinrich von Kleist, Ibsen sau Hauptman sînt exemplare în această privință, prin subtilitatea cu care urmăresc și ilustrează determinările sociale ale creației literare, fără să alunece în sociologism. Cu ajutorul studiilor lui Mehring (la cele de mai sus trebuie adăugată excelenta biografie a lui Heinrich Heine), istoricii noștri literari își pot perfecționa metoda de cercetare, observînd că precizarea circumstanțelor istorice, social-economice nu poate fi redusă la simpla enumerare a unor fenomene generale, cum s-a întîmplat la noi uneori. Este indispensabilă o pătrundere mai în adîncime, spre resorturile intime ale creației. Aceasta presupune cunoașterea nu numai a liniilor mari de dezvoltare a societății într-o anumită perioadă, ci și a detaliilor pe care le poate dezvălui o documentare istorică și biografică foarte stăruitoare. Concise și, trebuie să adăugăm, ca o calitate remarcabilă, întotdeauna limpezi, articolele și studiile lui Mehring sînt întemeiate pe o asemenea documentare care-l recomandă ca pe unul dintre cei mai buni cunoscători ai istoriei și literaturii germane. În treacăt fie spus, aceeași seriozitate și competență se reințînesc și în paginile despre scriitorii altor popoare (Voltaire, Calderon, Ibsen).

După Marx și Engels, care ne-au lăsat strălucite modele de interpretare științifică a unor opere literare și a unor scriitori,

*) Colecția „Mica bibliotecă critică”, 117, E.S.P.L.A., 1958.

**) V. I. Lenin : „Materialism și empiriocriticism”, Ed. P.M.R., 1948, p. 401.

Franz Mehring este unul dintre cei dintii critici care au aplicat în studiul literaturii concepția materialist-istorică. Cu atât mai mare este meritul său de a o fi făcut în general cu corectitudine și pătrundere. În spiritul precizărilor lui Marx și Engels, el ține să evidențieze în studiul „Despre cultul lui Shakespeare în Germania”, „cât de străină este concepției materialist-istorice intenția de a explica totul prin elemente grosolane materiale” *Combătînd „mania unei șablonizări și schematizări pur mecanice”, Mehring acordă atenția cuvenită factorilor tradiție și influență. Rolul tradiției este definit de el într-un mod ireproșabil și sugestiv: „tradițiile ideologice acționează și ele, ceea ce — pentru a o repeta încă o dată — n-a fost niciodată contestat de materialismul istoric, dar ele acționează în felul cum acționează soarele asupra ploii și vîntul asupra unui copac ale cărui rădăcini sînt înfipte în pămîntul zgrunțuros al condițiilor materiale — modul de producție a bunurilor materiale” („Despre cultul lui Shakespeare...”). În progresul literaturii, tradiția națională are deci o însemnătate ce nu poate fi neglijată, ca și influența altor literaturi, dar acești factori sînt totuși secundari, cel principal rămînînd modul de producție.*

De mare interes actual sînt și opiniile lui Franz Mehring asupra a ceea ce asigură caracterul modern al unei opere literare. Acesta derivă din atitudinea scriitorului față de societatea vremii sale, din capacitatea lui de a descoperi și reflecta în imagini noul. „...Arta modernă — scrie Mehring în 1896 — dacă vrea să fie cu adevărat imparțială, să nu zugrăvească numai lumea veche, care dispare, dar și lumea nouă care se naște, să știe să vadă în sfîrșit și proletariatul care muncește și luptă, după ce de atîtea ori a știut să vadă, „lumpen-proletariatul în bordele și circiumi”. („Un basm dramatizat”). În repetate rînduri, Mehring, subliniînd că noutatea, modernitatea unei opere literare e asigurată de concepția socială înaintată a scriitorului, s-a ridicat împotriva falselor inovații, ridiculizînd pe „eroii așa-numitului modernism

care vor să revoluționeze arta fără să calce pe bătătură vreun paznic de noapte”. Asemenea eroi sînt de fapt niște conformiști din punct de vedere social, iar „inovațiile” lor se dovedesc pernicioase pentru masele muncitoare. Vom prețui cu atât mai mult această luare de poziție a lui Franz Mehring, dacă ne vom reaminti că în perioada respectivă, literatura europeană era bintuită de diverse experiențe moderniste care îndepărtau pe scriitorii de popor, de nobilele sarcini sociale ale artei. Pentru cei care, în ultima vreme, au fost ispitiți la noi de asemenea „experiențe”, avertismentul lui Mehring e binevenit.

Nu putem încheia această sumară trecere în revistă a ideilor lui Franz Mehring din articolele și studiile cuprinse în culegerea „Pagini de critică”, fără a atrage atenția asupra paginilor despre naturalism (vd. articolele „Ceva despre naturalism”, „Naturalismul de azi”) și asupra biografiei lui Heine. Istoricii literari pot găsi în această biografie un model de prezentare plină de căldură a unui mare poet, o caracterizare precisă și inteligentă a unei personalități contradictorii. Mehring evidențiază meritele poetice și politice ale lui Heine, dar nu trece cu vederea nici una din lipsurile gînditorului și scăderile omului. De la un capăt la altul al biografiei, cumpăna critică e atît de bine echilibrată, încît imaginea de ansamblu pare desăvîrșită.

Am reținut din activitatea lui Mehring aspectele legate de critica și istoria literară. Autorul „Legendei lui Lessing” a fost însă și un ziarist activ și un istoric de seamă al socialismului. A publicat lucrări biografice despre Marx și Engels, a editat scrierile din tinerețe ale acestora, a scris „Istoria social-democrației germane”. Toate aceste lucrări au o valoare incontestabilă, dar nu sînt lipsite de erori, dintre care cele mai grave decurg din abaterile autorului în unele probleme de la pozițiile marxismului revoluționar. Mehring n-a reușit să rămînă întotdeauna pe pozițiile unei concepții marxiste ferme asupra artei nici în unele din scrierile lui despre literatură. Așa cum remarcă și Ernst Maria Flinker în

prefața culegerii din „Mica bibliotecă critică”, el a greșit în unele amănunte în ceea ce privește corelația dintre dezvoltarea producției materiale și progresul artei, iar alteleori, ca în articolul despre „Avarul” lui Molière, a crezut că e posibil ca un scriitor să se poată detașa de lupta de clasă din

vremea sa. Dar dincolo de asemenea erori, scrierile despre literatură ale lui Franz Mehring își păstrează actualitatea și ne folosesc în lupta pentru o critică și istorie literară principală, marxistă.

Ioan Roman

UN SUCCES

Despre conlucrarea dintre textul literar și ilustrația de carte s-a vorbit adeseori. Istoria a consacrat o serie destul de bogată de „perechi” ilustre — autor literar și ilustrator: Dante—Doré; Shakespeare—Delacroix; Rabelais—Dubout; Cervantes—Picasso; De Coster—Masereel; Romain Rolland — Kibrik, etc., a căror evocare face de prisos ori ce pledoarie destinată validării acestui mod de colaborare artistică. Principalul ei beneficiar este, în primul rând, nobilul adresant: cititorul.

S-ar putea spune că ilustrația de carte este, ca funcție — vorbind despre exemplele ideale — similară oglinzii șarurilor. Face mai strălucitoare lumina, care, la rîndul ei, îi subliniază prezența. Dar comparațiile sînt întotdeauna limitative.

Dincolo de raporturile intime care se stabilesc între ilustrația de carte și textul literar, în cazul reușitelor depline fiecare își păstrează o perfectă identitate. O ilustrație de carte nu este interesantă decît dacă poate trăi și prin ea însăși, ca autentică operă de artă plastică.

O remarcabilă demonstrație în acest sens, prilejuitoare a rîndurilor de față, este expoziția de ilustrații la romanul lui Zaharia Stancu, „Rădăcinile sînt amare”.

Semnate de Florica Cordescu, aceste ilustrații sînt o cunoștință mai veche a cititorilor „Gazetei literare”, de la număr la număr prezența lor făcîndu-se subliniată — prin vigoarea expresiei, prin forța constructivă a liniei, încărcată de adînci semnificații.

De la număr la număr, odată cu parcurgerea dramaticii poveștiri, cititorul romanului publicat în paginile de mijloc ale „Gazetei” era ajutat de ilustrațiile care, cu ajutorul unor economice mijloace de exprimare, îngroșau cînd un aspect, cînd altul, deschizînd căi noi fanteziei și înțelegerii totodată.

Celui care s-a oprit la cunoașterea ilustrațiilor tipărite, i-a rămas în amintire ideea unui colaborator prețios, al unui ecran pe care unele imagini se proiectează cu claritate sporită. E mult și totuși foarte puțin pe lîngă ceea ce i se oferă vizitatorului expoziției din sălile din Bd. Magheru. Desfășurate pe panourile ambelor săli, ilustrațiile Floricăi Cordescu se oferă privitorului cu valori și sensuri noi. Netrădate de cerneala tiparului, care năclăia liniile și schimba raporturile dintre negru și alb, ilustrațiile originale se impun aici cu prestigiul definitiv al unor opere de artă de sine stătătoare, înșirarea lor întregindu-se într-un impresionant ansamblu artistic.

Din capul locului, artista a știut să-și aleagă un limbaj care să consune cu cel al romanului pe care era chemată să-l illustreze. Odată ales limbajul, cu pensula, foarte adesea cu coada pensulei, artista s-a aplecat deasupra hîrtiei albe cu vioiciunea promptă

a celui care știe ce are de spus. Privind aceste ilustrații, veroa aproape nestăpînita a liniilor cu desfășurări precise, cînd unduioase și calde, cînd dure, cînd generoase, cînd biciuitoare și aspre, realizezi faptul că pornind de la text, artista a făurit o operă autonomică. Experienței romancierului i-a adăugat propria-i experiență creatoare, unor impresii date le-a adăugat altele, unei opere scrise i-a adăugat o operă plastică.

Un succes artistic fără îndoială, care depășește performanțele mai vechi ale artistei, de asemeni valoroase, ilustrațiile la poeziile lui Ady Endre, la „Ție-ți vorbesc, Americă!” de Maria Banuș, sau cele la „Janos Vitez” de Petőfi.

Remarcabile prin fidelitatea lor față de textul dat, aceste ilustrații sînt în primul rînd remarcabile desene în tuș, fiecare reținînd atenția prin rigoarea compoziției, prin jocul marcat de negru și alb, prin forța expresivă a liniei și — mai ales — prin varietatea tipologică, totul servit cu o adîncă înțelegere și cu o bogată gamă de sentimente.

Cît de gingaș este micul Licu Oroș cînd cere mamei lui, emoționantă Rafira, să sufle spre stele, să le alunge peste munte ca să vină ziua de mîine și să nu-l mai doară fălcile! Liniile învăluie tandru chipul cu priviri naive al copilului, conturează figura caldă și totuși aspră — aspră de nevoi — a mamei, se adună într-un emoționant ansamblu în care nevinovăția nedumeririlor copilărești înfruntă parcă duritatea între-bărilor sociale.

O altfel de gingășie, o gingășie feminină, tinerească, transpare din figura temerarei Iovca Sileș, pe care doar cîteva minute o mai despart de o moarte sălbatică. Și cît de laș este ucigașul inspector de poliție Gruuz, înspăimîntat în fața morții. Liniile par că-i biciuiesc figura porcină, dincolo de care nu se ghicește un suflet, ci o adîncă și întunecată prăpastie de ticăloșie.

Mamița, „cea negricioasă și lipicioasă”, soția lui Grunz și amanta lui Orbescu, a lui Lambră, etc, etc., „scîrbește prin prezența flască a trupului moale și capului inexpressiv, cu ochii mici, lipsiți de expresie.

În opoziție cu aceștia doi, în opoziție cu întreaga lume din care fac parte, figura comunistului Oroș, ori cea a grupului de comuniști maramureșeni, în fața bicicnicului director „de la interne” Lăpturel, impresionează tocmai prin forța lăuntrică pe care artista a redat-o în cîteva linii, prin chipurile lor de o gravă monumentalitate.

Deplina stăpînire a modului de expresie se citește de asemeni în peisaje, tot altfel de grăitoare ca și figurile oamenilor. Aceeași economie de mijloace, aceeași eliminare a detaliilor, aceeași reliefare precisă a conținutului, caracterizează ilustrații ca aceia care înjăfîșează treieratul în arman, cu cai, ori peisajele citadine bogate în tristeți, ca cel pe care se proiectează silueta copilului Dariu, sau cel în care întorșii de la chef sînt urmăriți de docilitatea unei trăsuri și de sărăcia unui cerșetor.

Maturitatea artistică secundează toate lucrările. Așa cum aminteam mai sus, ne aflăm nu numai în fața unor lucrări impresionante prin forța de sugestie, prin capacitatea de a transmite un emoționant mesaj artistic. Florica Cordescu a ajuns la acea maturitate creatoare care îi permite să-și urmărească gîndul și sentimentele fără evi-dența eforturilor de exprimare.

Deplina stăpînire a mijloacelor de expresie, întemeiată pe o îndelungată experiență, se traduce prin marea suplețe cu care linia de tuș se modulează după cele mai sensibile vibrații ale personalității creatoare a artistei. Linia e altfel de complet identifi-cată intențiilor încît în unduirile ei calme și tandre, în mîngîierea încurajatoare, în biciuirea aspră și colșurată, urmărim nu urma de tuș a pensulei, ci sufletul artistei, dăruit cu generozitate. Compoziția, cînd monumentală, închisă în vigoarea statică a unei figuri geometrice, cînd frămîntată de sîrcolirea figurilor, este și ea un mijloc de subli-niere a conținutului, un conținut militant, combatio.

De fapt, întregul efort creator al artistei a fost orientat în direcția conținutului, cărui forma îi servește de vehicul. Nici o linie de prisos, nici un artificiu inutil. Artista n-a căutat să agrementeze desenele sale cu detalii pitorești, sau de trecător efect. De aici marea conciziune a exprimării.

Sugerăm editarea în album a acestei suite de ilustrații care, odată mai mult, înscrie numele Floricăi Cordescu în rândul celor mai buni ilustratori de carte din țara noastră.

Vasile Drăguț

POVESTE DESPRE PAI ȘI DESPRE BIRNĂ

Mai acum câteva luni, revista „Tribuna” din Cluj și-a făcut autocritica, recunoscând că a greșit publicind o serie de poezii moderniste; și, bineînțeles, și-a luat angajamentul să nu mai tolereze în paginile sale astfel de producțiuni, ci să promoveze o poezie actuală, strâns legată de actualitate, pe linia realismului socialist. Se poate spune că „Tribuna” a făcut eforturi în această direcție și a publicat poezie de actualitate, nu se poate spune însă că ea a renunțat cu totul la concesiile făcute modernismului.

În numărul 45 din 8 noiembrie 1958, într-un ciclu de poezii semnat de Al. Căprariu, ciclul intitulat (involuntară și izbutită auto-ironie) „Meditații la octombrie” abundă — în flagrantă contradicție cu tema — cele mai țipătoare clișee moderniste, în care vorbăria goală, grandilocventă se îmbină cu o crasă lipsă de idei. Mai ales poezia care deschide ciclul („Aici pe pământ”) nu este altceva decât un șir de vorbe sforăitoare, lipsite de ori ce sens, scoase din arsenalul prăfuit al celei mai găunoase poezii moderniste dintre cele două războaie mondiale.

Prin fața poetului „meridianele trec... „rotindu-se după o străveche armonie”. Deasupra-i stau „stelele, lucind glaciale”, și privesc spre pământ, spre „incandescentul spectacol al existenței”. Ne permitem să vă atragem atenția — dacă ați trecut ușor — asupra drăguțului contrast dintre stelele glaciale și incandescentul spectacol, contrast foarte sugestiv, rod al profundelor meditații ale poetului. Aici, pe pământ, spune poetul, se petrec minuni și, ca să puteți simți, înfiorați, profunzimea cugetării și înțelege minunile (care, după cum veți vedea mai încolo, e una singură), reproducem mai multe versuri, subliniind pe cele mai... originale:

„...Aici pe pământ se petrec minuni
Altfel stelele ar fi învelite de pleoape albastre.
Aici, în acest furnicar, unde se promet iubiri pentru eternitate,
Unde se ridică neliniștite cetăți
Și se lucrează pământul în cadența anolimpurilor,
Unde arcușii cocorilor se întoarce spre nord sau spre sud
După-o taină de poezii dezlegată
Unde în pulsul diurn al insului anonim.
Se fragmentează respirațiile timpului, înverse, incalculabile,

Unde viața și moartea alcătuiesc geometrii ciudate,
Trăiesc oamenii”.

Ați înțeles? Trăiesc oamenii! Aici pe pământ, trăiesc oameni. E scris adânc, ar spune jupin Tîlircă-Inimă-Rea.

Să avem răbdare însă. Poetul mai are de spus ceva. După ce ne-a informat că pe pământ trăiesc oamenii, după ce a determinat original și ingenios condițiile traiului omnesc pe pământ, adică: promisiuni de iubiri eterne, cetăți neliniștite, zborul cocorilor după o taină de poezii dezlegată, fragmentarea respirației limbului de către insul diurn anonim, geometriile ciudate alcătuite de viață și moarte, după cum vedeți, datele esențiale ale existenței omului în societate, conforme nu numai cu știința, ci și cu tainele de poezii dezlegate — după toate acestea poetul mai pescuiește un contrast, și iarăși cosmic. El spune:

„Sînt nenumărate planete în cosmos (!!)
Ivite din alchimiile încă neștiute ale lumii“
(Ce să-i faci? Poetul iubește tainele și le caută!)

„Care îmbătate de albăstrimi și puritate
Se răsesc după reguli ireversibile“

(Aici e scris chiar foarte adânc). Și poetul care urmărește lucrurile — cum mărturisește — „de pe meridianul său“ („un meridian oarecare“), conchide categoric:

„arderea lor egală și sobră mă indispune“

Și știți de ce? Simplu. Fiindcă „numai aici pe pământ sînt oameni, numai aici, alcoolul idealului devoră fiecare nerv — învățîndu-ne să desăvîrșim revoluția, distilînd conștiințe“ etc. etc.

Toate acestea au fost, după cum se știe, meditații, și-au fost determinate de ideea revoluției. Toate acestea ar fi, conform autocriticii „Tribunei“, nici mai mult, nici mai puțin, decît poezie realist-socialistă. Noi însă, care cunoaștem o zicală populară despre o anumită categorie de oameni, care predică apă și beau vin, nu credem că — sub pretextul chiar al unei teme atît de scumpă tuturilor — sporovăiala modernistă se poate strecura nesimțită în paginile revistelor noastre.

Ella Dinescu

„SOCIOLOGIA“ ADOLESCENȚEI

„sociologie“ a adolescenților, sau cum li se spune — „teenagers“ (cei în vîrstă de 13—19 ani), face „vogă“ în S.U.A.

Ea reflectă existența unei reale și acute probleme a tineretului. Dwight Macdonald relevă în „Tempo presente“ (noiembrie 1958) că americanii au descoperit o „adevărată castă“ a adolescenților, de care se ocupă sociologi, publiciști, educatori, oameni de afaceri și, bineînțeles, întregul aparat de propagandă și publicitate (radio, televiziunea, presa, cinematografia, etc.). Noua „castă“ este tratată ca o categorie sociologică de sine stătătoare, omogenă, diferențială ca atare de restul populației, făcîndu-se abstracție de apartenența socială, de clasă a diferitelor categorii de tineri. Împotmolită într-un soi de atomism social, sociologia burgheză se ocupă cu predilecție de fenomene și grupuri sociale desprinse în mod arbitrar din realitatea socială pe baza unor criterii profesionale, biologice, psihologice, de vîrstă, etc. rupte de factorii economico-sociali care determină întreaga dezvoltare socială. Ea cludează astfel sistematic și în mod deliberat cercetarea relațiilor fundamentale ale vieții sociale, a claselor și contradicțiilor sociale,

a luptei de clasă în formele ei concrete și în multiplele ei implicații în viața diferitelor pături și grupuri sociale precum și în domeniile cele mai variate ale suprastructurii. Metoda nu este nici nouă, nici originală. Urmărind scopuri apologetice, sociologia burgheză estonpează și denaturează structura reală de clasă a societății capitaliste contemporane, falsifică conținutul real al raporturilor de clasă și, implicit, întreaga perspectivă a dezvoltării sociale.

O veritabilă avalanșă de anchete, studii, articole înregistrează scăderea autorității părinților și educatorilor asupra adolescenților, creșterea alarmantă a criminalității minorilor, extinderea consumului de băuturi alcoolice, psihoze care iau adesea un caracter de masă, fenomene de depravare, scăderea îngrijorătoare a interesului pentru învățatură, etc. Sociologul dr. Lindner este nevoit să constate „o teribilă și profundă transformare” ce s-a produs în sinul adolescenților în cursul unei generații, faptul că „tinerii contemporani preferă bande desfrinate... mari turme în care individualitatea se șterge, dacă nu dispare chiar total”. Macdonald ajunge la afirmația că societatea americană s-ar afla în fața unei „răzvrătiri” a minorilor. Cercetarea cauzelor tuturor acestor fenomene evită să pătrundă în „misterele” politicii monopolurilor americane și ale „sistemului” creat și puternic susținut de ele, sistem care urmărește să modeleze spiritul, mentalitatea americanilor de rînd în sensul încrederii în „trăinicia” și „superioritatea” faimosului „mod de viață american”, în „viabilitatea” și perspectivele „nelimitate” ale capitalismului american. Dar explicarea unui fenomen morbid, alarmant, care a început să capete dimensiuni naționale, se impune! Printre diferitele explicații se poate cita aceea că războiul (de pe urma căruia, după cum se știe, S.U.A. au beneficiat mult mai mult decît au păgubit) ar fi distrus „vechea concepție idilică” a unei adolescențe ingenue și romantice, că plecarea părinților de acasă pentru mai multă vreme, intrarea mamei în producție (prelungită și după război) ar fi favorizat „eliberarea” adolescenților de sub autoritatea lor, ar fi generat în mentalitatea minorilor conștiința unei „independențe” și sentimentul unei „superiorități” sui-generis, a unui „stil de viață” propriu, grefate pe o atitudine de sfidare a adulților. Unii sociologi vorbesc de dezvoltarea unei „personalități” specifice a minorilor, despre un „mod al lor propriu de a-și exprima” personalitatea. Sînt sociologi care studiază convorbirile telefonice ale adolescenților (numărul lor pe zi, durata, etc), susținînd cu aerul cel mai serios că... prin intermediul telefonului minorii își dezvoltă personalitatea! Alți sociologi, studiînd influența „rock n roll”-ului și a muzicii de aceeași specie asupra adolescenților, afirmă că ele reprezintă „modul de a se exprima” al lor, că ele sînt manifestări de sfidare ale „teenagers”-ilor față de controlul adulților, iar după expresia unor tineri „muzica sprintenă ne face să ținem pasul cu progresul lumii”!! Ceea ce poate ilustra, de pildă, balul organizat în 1957 la Arena din Boston de „marele sacerdot” al rock'n roll-ului, Allen Freed, la care au participat miî de minori și care s-a soldat cu dezordini formidabile, numeroși răniți și contuzionați, cu intervenția poliției și „Salvării”... Implicațiile de ordin social și moral ale „răzvrătirii” minorilor, îi impun lui Dwight Macdonald o primă concluzie lucidă, confirmată dealtfel de realitate, rapoartele poliției și statistici, că din punct de vedere psihologic adolescenții americani de astăzi constituie un fenomen nu mai puțin îngrijorător decît afecțiunile unei grave nevroze. Această îngrijorare își găsește corespondentul, pe un alt plan, și în grava preocupare a unor minți lucide pentru destinele școlii americane, lăsată mult în urmă de succesele considerabile de pînă acum ale școlii sovietice, și care se anunță și mai grandioase în perspectiva noilor măsuri pe care P.C.U.S. le-a luat recent pentru a întări legătura dintre școală și viață, pentru a ridica pe o nouă treaptă educarea tineretului sovietic în spiritul dragostei de muncă, al respectului profund față de principiile societății socialiste. Dar „marele business” urmărește să educe tineretul în spiritul așa zisei „superiorități” americane, al disprețului pentru valorile culturii, ca instrument

pentru susținerea și punerea în aplicare a politicii de sugrumare a libertăților cetățenești, de segregare rasială, de expansiune imperialistă. Iar propaganda care se face pentru și în jurul tineretului favorizează, direct sau indirect, exacerbarea stărilor de spirit și tendințelor arătate, care constituie un teren prielnic pentru „modelarea” politico-morală a acestuia în sensul scopurilor imediate sau mai îndepărtate ale politicii cercurilor imperialiste.

Problema tineretului are în S.U.A. un substrat economic care merită relevat. Descoperind existența „castei” adolescenților, americanii au descoperit totodată și o nouă piață de consum; după expresia lui Dwight Macdonald, din punct de vedere economic tineretul este frontiera extremă, poate chiar ultima frontieră a comerțului intern american.

Un fapt „divers” va ilustra aceasta. În 1947, un tânăr și inventiv american, Eugene Gilbert, a venit la New-York cu intenția, atît de răspîndită în S.U.A., de „a face dolari”. El a lansat un „business” original. Descoperind două „adevăruri fundamentale” și anume că adolescenții au un stil de viață propriu și că... industriașii și comercianții fac afaceri din ce în ce mai proaste pentru că... ignorează tineretul, — Gilbert a început să distribuie industriașilor, comercianților și publicațiilor informații și articole, pe baza unor interviuri luate adolescenților din diferite localități de către agenți specializați, cu privire la gusturile, dorințele, preferințele și comportarea „teenagers”-ilor. În decurs de 11 ani el a făcut avere. Venitul anual al firmei sale, Eugene Gilbert & Co. se cifrează la 500.000—1.000.000 dolari. Printre clienții săi se numără: Esso Gas, Bordens (produse lactate), Van Hensen (cămăși), Royal (mașini de scris), Mars (caramelle), Wide World News (foto), revista *Seventeen*, revista de mode *Simplicity*, Asociația editorilor de ziare, și altele. Agenția Associated Press primește de la Gilbert & Co, săptămînal, articole pe tema „Așa gîndesc tinerii”, pe care le distribuie unui număr de aproximativ 300 de publicații. Gilbert face „studii” și anchete printre adolescenți, orientate în spiritul celor două „adevăruri fundamentale” descoperite de el. Se prevede că în 1958 17 milioane de „teenagers” vor cheltui pe cont propriu aproape 9,5 miliarde dolari, la care se vor adăuga sumele pe care le vor cheltui părinții pentru ei. După aprecierile revistei „Life” totalul acestor cheltuieli s-ar putea ridica la vreo 33 miliarde dolari. Prin fascinația pe care o exercită asupra oamenilor de afaceri disponibilitățile financiare ale adolescenților se explică și producția publicistico-publicitară destinată tineretului. David Riesman, un apologet al „modului de viață american” definește epoca noastră ca o... „epocă a consumului”, iar pe adolescenți îi numește — „ucenicii consumatori”. Ei sînt considerați nu numai consumatori pasivi, ci și „inovatori” și „creatori de stil”, cu alte cuvinte stimulatori ai cererii și ofertei, iar presa, radio, televiziunea își orchestrează producția tocmai în scopul de a-i încita pe „teenagers” la cele mai surprinzătoare „inovații” și „originalități”. American Tobacco nu-i îndeamnă direct pe minori să consume țigări Lucky Strike; dar își atinge scopul prin organizarea unor „parăzi ale succesului” la radio și televiziune, cu vedetele preferate de adolescenți, iar programele dovedesc o cunoaștere „temeinică” a preferințelor muzicale ale acestora. Revista *Seventeen* s-a „reprofilat” și, dintr-o revistă de modă, a devenit un „magazin” care publică articole și reportaje pentru adolescenți pe teme „psihologice”, medicale, sexuale, sfaturi pentru folosirea cosmeticii, etc. ajungînd la tiraj de un milion exemplare. Afirmarea „personalității” proprii a adolescenților este ilustrată de unele anchete cu privire la consumul alcoolului: 59% din tinerii de 18—20 ani consumă băuturi tari, în unele localități, ca de exemplu, Nassau (Long Island) cifra ajungînd la 89%.

„Ucenicii-consumatori” nu s-au arătat, pînă acum, a fi și „ucenici-vrăjitori”. Eforturile de a atenua contradicția între producție și consum, de a spori puterea de

absorbție a pieții interne nu-și manifestă efectele nici pe această „ultimă frontieră“ a comerțului: iar criza în economia americană acționează în virtutea unor legități pe care „sociologia“ adolescenței le ignorează cu aceeași premeditare apologetică, ca și alte variante ale sociologiei burgheze.

Problema tineretului american, cu aspectele sale tragice, de „business“ lipsit de scrupule, de corupție politico-morală, de pervertire psihică, rămâne deschisă. Există o dramă a adolescenților din familiile micilor fermieri, care trăiesc dureroasa tragedie a pauperizării părinților, a tinerilor negri — victime permanente ale segregăției rasiale, a marii mase de adolescenți aparținând familiilor proletare, a masei de adolescenți care își intrerup adesea adolescența înainte de timp. Realitatea capitalistă din S.U.A. le oferă însă cu totul altceva decât posibilitatea „de a-și afirma personalitatea“ sau de a se manifesta cu un „stil de viață propriu“. E ceea ce apologeții capitalismului nu pot accepta decât cu riscul de a compromite comanda socială primită.

I. Păcuraru

RITUAL ÎNVECHIT

În nr. 7/1958 al revistei „Steaua“ un articol intitulat „Actualitate și partinitate“ în care autorul, Aurel Gurghianu, ridică probleme interesante și subliniază în mod just îndatoririle scriitorilor noștri. Astfel nu putem să nu ne declarăm întru totul de acord cu majoritatea opiniilor referitoare la poziția scriitorului în societatea noastră. Reținem, dintre altele, următoarea afirmație: „Artistul și literatul trebuie să aibă o poziție precisă, să știe pentru cine și în numele cui acționează, ce poziții apără, ce resping, ce promovează cu toate forțele lor“.

Ne permitem — și credem că autorul articolului n-ar avea nimic împotriva — să considerăm că afirmații ca cele de mai sus sînt valabile și obligatorii și pentru poeții colaboratori ai revistei „Steaua“. Dar răsfoind revista cititorul rămîne de-a dreptul nedumerit aflînd în paginile sale poezia „Inima pămîntului“ de Ion Cocora.

Primele două versuri par să enunțe un banal pastel nocturn; din următoarele, însă, aflăm că poetul oficiază un șel de ritual ciudat. Astfel el își lipește urechea de pămînt și ascultă „bătăile inimii pămîntului. Dar iată versurile:

„Apropiindu-mi urechea de glie tac și-ascult

„Doamne, îmi pare c-aud inima pămîntului cum bate“.

Dar ritualul nu s-a sfîrșit cu atît. Mai departe aflăm că poetul va adormi în „brațele cîmpului“, că de-asupra-i „odihnitor se desfac aripile somnului“, că inima sa „rîtmînd cadența timpului, își risipește bătăile / Prelungi ecouri săgetînd spre pămînt“, etc. etc. Ne amintim că tot un asemenea ritual oficia, și tot în revista „Steaua“, anul trecut, poetul Victor Felea. Spre mai multă siguranță deschidem nr. 8 al revistei pe 1957. Intr-adevăr, cu mici schimbări decorul era cam același:

„Șed pe o piatră în fața pămîntului“ (numai că de data asta poetul simte îmbrățișarea pămîntului:) „Cum stau așa în tăcerea telurică / Simt brațele pămîntului cum mă cuprind“. În locul bătăilor inimii pămîntului, V. Felea auzea „marele, adormitul cîntec al materiei“.

Cît privește declarația: „Sînt una cu piatra, cu iarba, cu pomii / Cu surda mișcare din sinul pămîntului / Cu înfîinita și somnoroasa-i pace“ — nu e deloc deosebită de senzația încercată de Ion Cocora în nr. 7/1958:

„Inima mea, ritmînd cadența timpului, își risipește bățiile/ prelungi ecouri săge-
tînd spre pămînt“ — senzație străjuită de aceeași plăcută somnolență.

Și acum, pe drept cuvînt, cititorul se poate întreba : e vorba de un plagiat ? Nu !
Cocora n-a plagiat pe V. Felea. De ce sînt poezii de la „Steaua“ tentația ofîcierii acestui
ritual ciudat de care am vorbit ? E vorba de o modă ? Mai degrabă. Dar cu precizarea
că moda nu e nouă, pentru că nici ritualul amintit nu e nou : îl ofîcia înainte de primul
război mondial și Lucian Blaga, în „Poemele luminii“.

Dar despre ritualuri învechite și apetitul unor poeți pentru asemenea manifestări
străine artei realismului socialist, articolul lui Aurel Gurghianu din nr. 7/1958 al „Stelei“
nu pomenește nimic...

A. G.

DUPĂ „SĂPTĂMÎNA CĂRȚII“

nul acesta tradiționala Săptămîna a cărții a coincis cu o sărbătoare și a două
dîntre editurile noastre principale de literatură : E.S.P.L.A. și Editura Tine-
retului au împlinit, fiecare, cîte zece ani de activitate. Cifrele titlurilor și tira-
jelor apărute în acest interval sînt o ilustrație elocventă a ceea ce înseamnă
impulsul dat cărții de către revoluția culturală ce se săvîrșește în țara noastră. În zilele
„săptămîinii cărții“, cifrele acestea oricît de inerte ar putea să pară cuiva, au căpătat
grai, le-am văzut concretizîndu-se, pline de viață, în mulțimea cititorilor care au asaltat
standurile librăriilor și sălile unde au avut loc întîlniri cu scriitori. Avalanșa cărților pe
de o parte, fluxul cititorilor pe de alta, sînt realități care demonstrează prețuirea ce se
acordă scriitorului, condițiile optime de creație ce-i sînt asigurate.

Tot o sărbătoare a cărții era altădată prilej de a constata indiferența, lungui
șir de dificultăți și neajunsuri legate de munca scriitorului în regimul capitalist. Intoar-
cem filele calendarului cu douăzeci și cinci de ani în urmă : 1933, cînd se ia inițiativa
organizării la București, și în principalele orașe din țară a „zilei cărții“. Atmosfera
festivă pregătită de „oficiali“ în acest scop nu ascundea vederii celor în cauză trista
realitate a existenței scriitorului și a difuzării cărții. Majoritatea scriitorilor, solicitați
să-și exprime părerea, mărturisesc că nu-și fac iluzii. Culegem doar cîteva mărturii din
„Facla“ aceluia an cu data 21 mai. *George Mihail Zamfirescu*, prevenea cu tristețe :
„De ziua cărții vor fi discursuri și ni se vor face promisiuni. Buna cuviință o să ne
oblighe să ascultăm discursurile în tăcere și să ne facem că nu avem nici un motiv să
nu credem în promisiuni. Oricum, după festivitate, să ne ducem cuminți acasă și să
așteptăm. Nu cîteva decenii, cum ne sfătuiește domnul Corneliu Moldovanu, dar cîteva
ani, în orice caz. Să nu uităm refrenurile : trăim vremuri de criză“. *Mihail Sebastian*,
considerînd probabil cartea o afacere exclusivă a editorului, disociază cu amărăciune
destinul scriitorului de acela al produsului său : „Ziua cărții sper că nu este și ziua
scriitorilor. Fiindcă altminteri, ar fi dezesperant să știi că de „ziua lor“ sînt totuși
scriitori cari n-au bani de masă“. *N. D. Cocea* atrage atenția asupra realității de
dîncolo de cortina sărbătorască : „In afara festivităților organizate în capitală și în
orașele de provincie rămîne imensa masă țărănească, pentru care nu s-a făcut nimic
și multă vreme încă de-aici înainte nu se va face nimic. Și alături de țărani analfabeți
mai sînt conducătorii statului român : miniștrii, deputați, înalți, mărunți și mediocrii
demnitari ai statului, cari, ei mai ales, ar avea nevoie de un pic de carte, dar cari,

vai! , încă odată, nu se vor alege nici ei cu nimic din ziua asta festivă și trecătoare“.. Zaharia Stancu conchide lapidar: „Ziua cărții bagatelizează marea și grava problemă a cărții...“

La Iași, cu aceeași ocazie, lua cuvîntul în sala Teatrului Național, G. Topîrceanu, care, sub aparența glumei rostea adevăruri dureroase și acuzatoare. Textul — publicat în cotidianul „Lumea“ din 25 și 26 mai — pare puțin cunoscut (cea mai recentă bibliografie, din monografia lui Al. Săndulescu, nu-l înregistrează) așa încît vom reproduce cîteva fragmente mai ample. Sînt pagini al căror humor dezinvolt abia dacă ascunde revolta vorbitorului. Poantele nu sînt aici folosite pentru a-i obliga pe cei vizați direct de acul satirei — și prezenți, desigur, în sală în număr destul de mare — să primească înțepătura rîzînd, ba poate chiar aplaudînd la urmă.

„...E vorba, doamnelor și domnilor, de ofensiva cărții. Dintre toate ofensivele care se pregătesc astăzi în Europa, cu tancuri și cu mitraliere, desigur că ofensiva cărții este cea mai... inofensivă, ca să zicem așa. Numai atîta, că nici dumneavoastră nu trebuie să vă țineți prea în defensivă, cu mîna la buzunare... căci în definitiv, cam într-acolo se îndreaptă ofensiva noastră. Și tare mă tem că mulți dintre dumneavoastră mirosînd mai dinainte cam, despre ce e vorba, au pornit de acasă cu buzunarele cusute pe dinafară, ca să nu mai fie pricină.

Ce este cartea, doamnelor și domnilor? Pun această întrebare pentru aceia dintre dumneavoastră care poate n-au avut ocazia niciodată să vadă o carte mai de aproape. (Se întîmplă!) Cartea e făcută de tipografi și editori. Acestora le dau o mină de ajutor și scriitorii — nu de alta, ci doar așa, ca să se aile și ei în treabă. Căci despre recompensă... știut este că scriitorul român e un tip curios, care și-a ales această carieră dintr-un simplu capriciu, cu toate că putea să-și aleagă și alt mijloc de sinucidere.

Cartea în primul rînd e un obiect neînsuflețit: ea adică nu vine singură la om, ci omul trebuie să se ducă la ea...

Nu-i vorba, cînd ai prieteni mulți, se poate întîmpla un fenomen ciudat: toate cărțile din biblioteca ta încep să facă picioare: și dacă au apucat a fugi apoi cu greu le mai poți aduna iar la un loc, cum au fost. Ca să-ți refaci biblioteca, cel mai bun mijloc este să te duci și tu la rîndul tău pe la prieteni, să te dai așa, ca din întîmplare, pe lângă raftul cu cărți, să pui ochii pe cîte una mai scumpă — și s-o ceri împrumut „numai pînă miine“. Dacă prietenul e slab de inger, treaba e ca și făcută. Scrii pe carte într-un colț: „ex meis libris“, te iscălești dedesubt și gata! nici Cartea de Casație nu ți-o mai poate scoate din mină. Vă asigur, doamnelor și domnilor, că aceasta este originea celor mai multe biblioteci particulare din tîrgul nostru.

Sînt totuși în măsură să vă spun că mai există și alt mijloc prin care se poate procura o carte frumoasă: o cumperi... E un mijloc mai fistichiu, mai bizar dacă vrei, care mă poate face să trec în ochii unora dintre dumneavoastră drept un om cam ticnit, un mină-spartă ce trebuie pus sub interdicție. Dar fiind vorba despre carte, nu puteam să-l trec sub tăcere, să nu-l amintesc concetățenilor mei, măcar ca pe o curiozitate. Căci toată lumea trebuie să li observat de la o vreme, că există în acest oraș niște magazine suspecte, numite librării. Iar acolo, pe lângă creioane de buze, sinteticon și alte obiecte pornografice, oricît de extraordinar vi s-ar părea, se găsesc și cărți de vînzare.

...Cărțile, doamnelor și domnilor, se pot împărți în diverse categorii, după punctul de vedere din care le privești...

Din punctul de vedere al conținutului, cărțile se pot împărți în tot felul de categorii: avem astfel cărți de știință — și cărți de literatură. Avem cărți inteligente — și cărți de filologie. Cărți care luminează mintea omului — și cărți didactice, care-l

pot îmbolnăvi de ficat, cele de școală se cunosc de pe aceea că nu le citește nici un om mare cu scaun la cap: le citesc numai copiii și profesorii.

Avem apoi cărți discrete, scrise numai de bărbați — și cărți indiscrete, scrise mai cu seamă de femei... Există, în sfârșit, cărți *morale*, adică nesărate, pe care toată lumea are dreptul să le guste, dar nu prea se îndesă la ele și — cărți cu desăvârșire *imorale*, cum ar fi „Istoria Literaturii Române“ de domnul Bogdan-Duică, pe care nici specialiștii nu îndrăznesc s-o răsfoiască, sau „Amantul Doamnei Chatterley“ cunoscută astăzi pînă și de candidații la examenul de bacalaureat...

...Acuma, după ce am vorbit despre cărți, rămîne să spun cîteva cuvinte și despre cîrturari, adică despre consumatorii de cărți.

Sînt pe lumea asta unii oameni cari, în loc să aibă piatră la rinichi și să moară, au piatră la cap și scapă. Acest soi de oameni nu consumă altă lectură decît lista de mîncare. Și numai cînd aud de literatură, le cade piatra la inimă. Cu un astfel de om vă sfătuiesc să nu aveți de-aface, căci vă poate da cu copita în cap, dacă îl deranjați de la iesele. Există alții, care se apropie de carte cu un sentiment atît de religios, că de-abia o ating, ca pe un obiect sacrosant cu care nu se cade să umbli prea mult în mînă. Cînd cumpără o carte ei o apucă delicat între două degete, și așa, netăiată, o depun cu evlavie în bibliotecă. Și acolo, o bate Dumnezeu! Vedeți dumneavoastră, nici așa nu-i bine. Cartea ca și femeia, merită respectul nostru, — dar nici să te închini la ele ca la icoane, nu mi se pare lucru curat. Căci nu pentru asta au fost făcute. Dacă se învechește prea din cale afară, ori se vatămă cumva, nu-i nimic: caută alta pe la vecini, pe la prieteni, sau cumpără una nouă. Că de aceea a lăsat Dumnezeu pe lume prieteni, și scriitori, și editori. Vă mărturisesc că eu unul nu mă supăr niciodată cînd văd cite o carte de a mea de versuri, ajunsă în stare de hîrtoagă sau de ferleniță. Inseamnă că proprietarul ei a ros-o cu dinții citind-o. Ba a mai dat-o și altora s-o mozolească. Mă supăr numai cînd îmi văd cartea de versuri că stă într-un raft, spăsită, imaculată și cu filele netăiate. Mă întreb atunci: cu ce v-o fi greșit ea s-o respectați atîta?“

G. O.

FOLCLORUL ȘI CIVILIZAȚIA

În legătură cu civilizația și creația populară există o veche teorie, care susține că mașinismul, și-n general trecerea societății la formele civilizației moderne, distruge misterul gîndirii primitive și nativitatea simțirii populare. Folclorul ar avea, deci, de suferit de pe urma modernizării mijloacelor de producție; într-o vreme cînd simboliștii își exprimau spaima față de mașinism, ca fiind distrugător al purității, ideea trecea și-n gîndirea pozitivistă a folcloriștilor care, alarmați, adunau fără selecție în tomuri impresionante, producțiunile populare cele mai variate. G. Tocilescu al nostru, arheolog și folclorist, a fost stăpînit de această idee cînd a cules în cele două volume masive, din frica de a nu se pierde, creații populare cu certă valoare literară, laolaltă cu altele de o calitate foarte discutabilă.

Problema raportului dintre civilizație și folclor prezintă două aspecte: primul, legat de dezvoltarea mașinismului în condițiile capitalismului (acesta călcînd în picioare cu brutalitate formele de viață tradiționale). S-a născut pe această temă, ca o reacție, litera-

tura orală critică, cum altă dată jugul otoman și exploatarea feudală generase cîntecele de haiducie, doinele cu conținut social, în fine un realism critic naiv-popular.

Evoluția vieții materiale, aduce, fără discuție, o schimbare de structură în creația populară; acesta este cel de al doilea aspect al relației dintre civilizație și folclor. Modernizarea vieții țaranului (care continuă să rămână principalul exponent al creației artistice populare), demisticizarea gândirii sale în condițiile socialismului modifică fantezia lui creatoare și-i stimulează noi teme de creație. Pier într-adevăr, anumite producții tradiționale (ca viclemurile, cîntecele rituale, descîntecele, bocetele — expresii ale unui mod de viață primitiv), dar se dezvoltă altele, luînd din ce în ce mai mult drumul creației culte. Această răsturnare de forme în structura folclorului nu trebuie să ne îngrijoreze, pentru că în condițiile noi ale vieții se vor impune alte forme de manifestare ale geniului artistic popular.

Dacă alte realități solicită fantezia populară și în alte forme ține să-și exprime țaranul emotivitatea sa, de ce unii teoreticieni se mențin într-un conservatorism rigid, dorind menținerea vechilor tipare folclorice, și-n general, propunînd o rezistență a primitivismului, ca generator de creație?

Aceasta este întrebarea pe care și-o pune un etnograf francez, profesorul René Nelli, în cartea sa „Le Languedoc et le comté de Foix. Le Roussillon“, tipărită la N.R.F. în colecția „Les provinces françaises“. După cum aflăm din articolul lui Charles Comproux (apărut în „Les Lettres françaises“ nr. 747; — 13—19 nov. 1958), René Nelli, nu adună în cartea sa simple detalii folclorice „capabile să facă plăcere unui public larg și să flateze gustul unei lumi oarecum depravate“, ci după o prezentare riguroasă a legilor științifice care organizează etnografia și folclorul, el stabilește constanțele unei civilizații și trage unele învățăminte. Despre ce este vorba? Tocmai despre problema discutată mai sus, referitoare la raportul dintre civilizație și creația populară. Știînd că civilizația limitează, în anumite direcții, orizontul de dezvoltare (în linii strict tradiționale) și conservatorismul din creația populară, care trebuie să fie atitudinea științei folcloristice față de această chestiune? — se întreabă, în finalul lucrării, René Nelli. Răspunsul este categoric: nu vor ajunge decît la un eșec cei care se încapăținează să păstreze ceea ce este caduc în creația populară. Acești „regionaliști întîrziați“ vor cu ori ce preț să izoleze folclorul de civilizație, dorind o claustrare în structurile tradiționale, deși viața a schimbat modul poetic de concepere și-n general orizonturile sale spirituale și morale, ca urmare a schimbărilor sociale. În același mod se pune și chestiunea dialectelor sau limbilor tradiționale (ca de exemplu, limba occitană), pe care aceiași „regionaliști întîrziați“, doresc să le țină izolate de urbanitate și înnoire.

Sarcina adevăraților regionaliști — după Nelli René — constă în a sprijini fuziunea acestor forme culturale cu cele culte, într-un mod care să favorizeze adevăratele valori și să mențină tot ceea ce „în tradițiile noastre populare, merită să nu moară“.

Remarcăm aici o poziție obiectivă, progresistă, în această problemă care a dat naștere nu de puține ori la discuții contradictorii în rîndurile folcloriștilor. René Nelli, ca și comentatorul său Charles Comproux, au găsit un limbaj științific, materialist, împăcînd exigența cercetătorului riguros cu pasiunea pentru creațiile multimilenare ale poporului. Pe alt plan de probleme și-n altă etapă istorică, Bielinski, vorbind de specificul național al literaturii ruse, ridiculiza pe slavo-filii orbi și retrograzi care de dragul primitivismului și sufletului pravoslavnic nu acceptau ideea progresului. Poporul însă urmează istoria și cu toate rezistențele „regionaliștilor întîrziați“, el își va dezvolta creația artistică renunțînd, dacă va fi nevoie, la unele forme învechite.

Eugen Simion

PROCESUL N-A AVUT LOC...

Lămulțirea contribuțiilor de istorie literară — și, prin asta, afirmarea unor cadre noi de cercetători — este un fenomen îmbucurător, dar ne-am bucura și mai mult dacă n-ar trebui aproape de fiecare dată să constatăm că sint necesare amendări, reveniri și corectări de tot felul. Se profilează pe undeva tendința deloc prielnică spre vânătoarea cu orice preț a ineditului, care nu mai lasă timp studiului aprofundat al izvoarelor, confruntării laborioase de surse, aprecierii cumpătate. Rezultatul? Se ajunge la situația paradoxală în care poezii aparținând lui Șt. O. Iosif, după cum se știe de multă vreme, să fie atribuite lui Coșbuc. Chiar cînd erorile nu iau asemenea proporții, este suficientă o informație inexactă, un fapt înfățișat anapoda pentru a demonstra că acel spirit „vînătoresc“ n-a lipsit cu totul.

Este cazul articolului „Poziția antidinastică a lui Al. Vlahuță“ apărut sub semnătura Al. Bojin în „Tribuna“ din 20 dec. 1958. Autorul a efectuat o muncă de sintetizare, adăugînd la un material în genere cunoscut cîteva elemente noi, scoase din corespondența scriitorului aflată în arhiva de manuscrise a Bibliotecii Academiei. Totul ar fi în regulă și s-ar sfîrși cu bine, dacă tocmai la urmă autorul n-ar cădea victimă propriei neatenții, lansîndu-se în afirmații false despre prezența lui Vlahuță la un proces al „Faclei“ în 1912. Cititorului neavertizat îi ajunge să citească cu atenție „Faclea“, de unde își extrage informațiile Al. Bojin, pentru a-și da seama că nu era vorba decît de *parodia unui proces* (procedeu folosit și altădată de redacția — vezi „O iluzie“, „Faclea“ 4 febr. 1912), o ingenioasă formulă literară la care redactorii revistei au recurs pentru a da și mai mare eficacitate publicistică campaniei antimonarhice. La acest proces sînt chemați să depună ca martori, țărani purtînd nume simbolice — Ion Tudor Foame sau Zamfira Vădanei — care singure ar fi putut să atragă atenția cercetătorului asupra *caracterului fictiv* al întregului proces. Oricît de superficial ar fi parcurse depozițiile unor demnitari și oameni de stat, se vede cît de colo pastașa, situația imaginară, ca să nu mai vorbim de excelentul discurs caragialesc atribuit primului procuror. Fiecare este pus să scoată la iveală cite un alt aspect sumbru al domniei regale — și, la această operă de denunțare, Vlahuță participă cu poezia sa binecunoscută, al cărei prim-vers sintetiza de minune situația: „Minciuna stă cu Regele la masă“. Era însă numai o participare ideală, căci nici o instanță judecătorească nu citase pe niciunul dintre martori, inclusiv Vlahuță. Și asta poate tocmai din teama de a nu da prilej să se rostească încă odată cu glas tare adevăruri ca cele dezvăluite în paginile „Faclei“ și aprobate de întreaga opinie publică necoruptă.

G. Ș.

„SCRISUL BĂNĂȚEAN“ Nr. 10/1958

Eonstatăm că în domeniul prozei revista timișoreană face vizibile progrese calitative. Este vorba de o orientare mai precisă către actualitate, de preocuparea pentru reflectarea artistică a aspectelor ei.

Astfel, Eusebiu Camilar iscălește un fragment din volumul în lucru „Tunetul a brăzdat văzduhul“, din care se desprinde un viguros rechizitoriu la adresa războiului și a provocatorilor lui. Autorul evocă un moment simbolic din anii criminalei agresiuni fasciste împotriva poporului sovietic. O mamă cutreieră un cimitir de front sperînd să găsească mormintele celor patru fii ai ei pieriți în luptă. Episodul capătă o semnificație deosebită. Femeia îndurerată nu se lasă biruită de nenorocire. Adună toate femeile din sat „ca să se trezească obștea...“ și să se împotrivească pîrjolului.

Cele două schițe „Tractoriștii“ și „Creionul auriu“ ale lui Mircea Șerbănescu au ca eroi niște copii. În prima, un puști, Țică, îndrăgostit de șuruburile și mașinăriile batozei, își petrece vacanța la arie. Cînd, într-o zi, la ceasurile amiezii, dogoarea soarelui aprinde un sноп de paie și amenință să cuprindă ocolul unde se află tractorul, iar prin vecinătate nu se arată nimeni, Țică, înfruntînd șumul și flăcările, salvează mașina. Narațiunea are nerv și autenticitate. Cealaltă schiță „Creionul auriu“ denotă finețe în notarea primelor simțămînte încercate de o fetiță după întîia zi de școală.

Am lăsat mai la urmă reportajul lui Leonard Gavriliu, „Jurnal sovietic—1958“ (1).

Nu este pentru prima dată cînd tînărul critic timișorean dovedește aptitudini reportericești. Jurnalul său, cuprinzînd impresii culese cu prilejul unei recente călătorii prin U.R.S.S., e interesant și scris cu nerv. Relatarea vizitei făcute prin Moscova, și în deosebi a împrejurărilor plecării, se remarcă prin prospețimea observației.

Reportajul Sofiei Arcan despre „Simfonia Muncii“ rămîne de la un capăt la altul sumar, superficial. În sala cuptoarelor fierbe sălbatic oșelul. Acum totul se reconstruiește după cerințele tehnicii moderne. Scrișnesc macarale, uruie niște scripeți imenși atîrnași de role, cabluri lungi și groase ca reptilele ecuatoriale alunecă pe sus, la nivelul acoperișului. Ei bine, în această larmă, caracterizările Sofiei Arcan, cînd nu sînt convenționale, devin cu adevărat impropii. Reporterul distinge, nimerind evident alături, „acordurile unei simfonii“. Ba chiar i se pare că ascultă „Eroica“ lui Beethoven. După ce Sofia Arcan ne asigură că „în zgomotul ce stăpînește distinge fraze muzicale frămîntătoare“ (?!), adaogă: „...simfonia muncii s-a dezlănțuit impetuoasă, într-un allegro de ciocane și unelte“.

Progresele notabile ale revistei și în domeniul reportajului, datorită unor contribuții semnate de Mircea Șerbănescu, Virgil Birou, Leonard Gavriliu, Grigore Beuran, etc. obligă la o exigență sporită, cu atît mai mult cu cît redacția, ca și colaboratorii ei, par hotărîți să îmbunătățească simțitor nivelul de pînă acum al publicației.

H. Z.

„NEUE DEUTSCHE HEFTE” Nr. 50/1958

Si în Republica Federală Germană, — unde s-a decis înzestrarea Bundeswehrului cu arma atomică, — rezistența împotriva planurilor războinice revanșarde este din ce în ce mai puternică. În cele mai diferite straturi ale populației, se aud glasuri lucide care avertizează asupra primejdiei înarmărilor și condamnă politica pe marginea războiului. Revista vest-germană, „Neue Deutsche Hefte” publică un amplu comentariu asupra opiniilor unor intelectuali față de această arzătoare temă.

Articolul apărut în acest număr este o analiză a pozițiilor a trei participanți la dezbateri: un filozof, un teolog și un fizician. Sînt recenzate lucrările lor apărute în R. F. Germană. Prima carte este scrisă de filozoful Karl Jaspers: „Bomba atomică și viitorul”, carte pe care revista o califică drept o „cuprinzătoare cugetare despre această temă a vremii”. La baza teoriei lui Jaspers stă alternativa: distrugerea omenirii prin războiul atomic sau întoarcerea la rațiune (metanoia oamenilor). Dar rațiunea înseamnă pentru Jaspers renunțarea la comunism și întronarea „libertății” în imaginea ei occidentală. Preocupările metafizice nu-l împiedică pe cunoscutul filozof să formuleze cele mai anodine calomnii anticomuniste. Într-un limbaj mai abstract ca alțiia politicieni imperialiști, Jaspers susține că înarmarea atomică e menită să apere democrația apuseană de comunism. Uniunea Sovietică a prezentat în repetate rînduri propuneri precise pentru desființarea armelor nucleare și pentru dezarmare generală. Propunerile garantau securitatea tuturor statelor și înlăturau primjedia unei agresiuni armate. Inițiativele guvernului sovietic au fost neîncetat boicotate de statele occidentale. S-au scornit sute de prețexte numai spre a nu se realiza un acord eficient. Căci destinderea încordării ar fi însemnat coexistență și întrecere pașnică

pe tărîm economic și cultural. Această perspectivă nu suride cercurilor agresive imperialiste, legate de interesele grupărilor financiare care scotează pe profituri uriașe de pe urma înarmărilor și provocărilor militare. Ca să discrediteze politica reală de pace a lagărului socialist, diplomații occidentali utilizează o demagogie ieftină. Ei se prezintă ca apărători ai „democrației” în fața preținsei invazii comuniste. Toată propaganda pentru înarmare se sprijină pe această calomnie josnică. Se încearcă astfel de mulți ani deghizarea planurilor de război ale imperialiștilor din S.U.A. și din alte țări apusene. Aceste idei uzate, compromise, le preia și filozoful german. Jaspers se întrebă totuși dacă așa zisa „libertate” pe care s-ar baza sistemele politice din Occident reprezintă într-adevăr o valoare atât de mare încît ar merita riscul sfîrșitului omenirii. El personal nu se pronunță categoric pentru risc. Totuși nu vede o ieșire pentru că după dînsul antagonismul capitalism-marxism s-a contopit în antagonismul liberalitate-totalitarism Vest-Est, înseamnă alb-negru, bun-rău, dumnezeu-diavol. Din ce în ce domeniul faptelor i se pare filozofului prea instabil și atunci apelează la argumente metafizice. Jaspers cheamă biserica și-i cere să se alieze cu filozofia în procesul de eliberare a „rațiunii”. Jaspers se oprește cu speculația sa despre viitorul omenirii la poarta eschatologiei biblice, preocupat de ideea evitării dezlănțuirii atomice prin convingerea în nemurirea sufletelor. Nu amenințarea judecății celei din urmă, ci însăși ideea perpetuării să stăvilească autodistrugerea oamenilor. Condamnat la neputință pe plan filozofic, Jaspers se refugiază în zonele mistice, ceea ce nici comentatorul de la „Neue Deutsche Hefte” nu găsește că ar fi o soluție laudabilă.

A doua lucrare recenzată aparține teologului Helmut Thielicke din Hamburg și e

intitulată: „Arma atomică ca problemă a eticii creștine” (ed. I.C.B. Mohr Tübingen). Autorul e de părere că problema atomică ar trebui să iasă acum din faza teoriilor și să fie tratată sistematic în cadrul universal al unei etici creștine moderne. Avându-se în vedere deosebirea chiar confesională a adversarilor, și discuția religioasă a problemei este plină de antagonisme. Autorul o compară cu războaiele religioase.

Care este opinia inițială a teologului? Intrucît războiul atomic ar însemna sinucidere colectivă și nu numai nimicirea adversarului, din punctul de vedere etic-creștin ar trebui oprită cu desăvârșire înarmarea atomică. Aici comentatorul intervine foarte circumspect obiectîndu-i atît lui Thielicke cît și celorlalți teologi că nici unul nu vede clar semnificația capitulării în fața comunismului Intelectualii, chiar și în odăjdii sînt — cum se vede — amendați imediat, dacă uită fantoma „primejdiei comuniste”, cu care trebuie speriate sufletele credincioase. Altfel — cine știe — s-ar putea ajunge la acceptarea propunerilor de dezarmare. Revista dă ca exemplu pe Bertrand Russel care s-ar fi decis pentru această capitulare, pe cînd teologii germani nu sînt atît de hotărîți. Pentru Thielicke alternativa „război atomic-capitulare” nu este atît de categorică și el se întrebă dacă trebuie neapărat desființate armele atomice ca să se împiedice războiul atomic. Autorul se întrebă dacă cumva n-ar fi posibilă o transformare a omului. Pentru aceasta ar trebui creată o bază de încredere. În prezent însă neîncrederea este reciprocă și se mărește pas cu pas — fără puțință de ieșire din această spirală.

Din nou deci aceeași teză falsă cu privire la inevitabilitatea încordării. Neîncrederea se datorează obstrucției permanente a Statelor Occidentale, care nu vor să admită principiile coexistenței. Interesele trusturilor monopoliste impun sporirea înarmărilor, torpilarea tratativilor inițiate de statele socialiste, permanentizarea tensiunii. Aceste realități Thielicke le omite. El expune viziunea sa clericală. În viața individuală o asemenea comuniune ar fi po-

sibilă fiindcă există „libertatea și iubirea creștină, plătirea răului cu binele”. Thielicke, spre deosebire de alți teologi nu crede într-o minune, pentru că oamenii politici nu se conduc după impulsuri religioase. El e de părere că din contradicția „comunism-ordine liberală” nu se poate naște o concepție comună despre lume și nici o bază morală pentru un asemenea gest de încredere.

A treia carte aparține unui fizician C. F. Weizsäcker și e intitulată: „A trăi cu bomba. Perspectivele actuale de a limita primejdia unui război atomic” (ed. „Die Zeit” Hamburg 1958). După părerea comentatorului revistei această lucrare este instructivă doar pentru că demonstrează cu cită incompetență oamenii de știință, teologii și fizicienii se aruncă în această bătălie. Autorii judecă necugetat și publică declarații premature pe care mai tîrziu sînt nevoiți să le dezmință. Lucrarea lui Weizsäcker este în contradicție cu „Manifestul de la Göttingen” al cărui inițiator a fost chiar dînsul. Amintim că la 12 aprilie 1957 s-au întrunit la Göttingen, într-o conferință 18 fizicieni atomici vest-germani în frunte cu profesorul Weizsäcker. La încheierea conferinței, ei au semnat o declarație prin care protestează împotriva înarmării Bundeswehrului cu arma nucleară care reprezintă un pericol pentru lumea întregă și, în primul rînd chiar pentru R.F.G. Participanții s-au angajat solemn să nu ia parte niciodată la producția, experimentarea sau folosirea armelor nucleare. Acest apel care reprezenta un act politic de mare însemnătate și care a avut răsunset în întreaga lume, a supărat firește mult pe d. Adenauer care l-a considerat îndreptat împotriva lui însuși. În lucrarea actuală Weizsäcker, deși își menține angajamentul de a nu participa la producția armelor nucleare, modifică totuși atitudinea sa față de manifest pentru că, precum susține, ar fi acumulat între timp cunoștințe mai ample în materie. Aceste cunoștințe reflectă alinarea lui pe poziții reacționare, pro-militariste. Revista se întrebă de ce a fost nevoie de acest manifest care a complicat

discuția în problema atomică. În esență. Weiszäcker nu mai cere desființarea înarmării atomice, ci menținerea ei, dar numai cu scopul unei „întimidări gradate”. El își însușește poziția teoreticienilor englezi în această materie. Autorul crede că marelui război atomic nu mai poate avea loc din pricina imposibilității de a-i supraviețui. După Weiszäcker armele atomice trebuie să existe, dar... să nu fie puse în aplicare. O înarmare cu arme convenționale ar necesita însă cheltuieli imense și implicit coborârea nivelului de trai. Ieșirea din această dilemă, autorul o vede într-o creștere a înarmării nucleare, cu mult mai ieftină. De aceea autorul pledează pentru menținerea armelor nucleare ca mijloc de intimidare gradată sau pentru „viață alături de bombă”. Iată cum se teoretizează manevrele criminale de extindere a războiului „rece” și de perpetuare a psihozei atomice.

Toate aceste contribuții la dezbaterea atomică — după părerea revistei — nu sînt de natură să aducă soluționarea ei, ci ele provoacă mai mult derută și confuzie. Comentariul publicat în „Neue Deutsche Hefte” arată că intelectualitatea vest-ger-

mană n-a putut rămîne indiferentă la zăngănitul armelor atomice. Revista omite însă glasurile de protest, care cer cu intransigență renunțarea la jocul de-a înarmarea, joc care a fost plătit atît de scump și de către poporul german. Se recenzează mai ales lucrările favorabile politicii occidentale, „deși comentatorul regretă” „confuziile”, și „ezițările” implicite. Aceste lucrări pornesc de la o mistifiicare grosolană: ideea „primejdiei”, imposibilității coexistenței din pricina comunismului, cînd faptele de netăgăduit dovedesc că tensiunea internațională se datorează exclusiv poziției încăpăținate a statelor occidentale, care nu acceptă ideea dezarmării. Soluția problemei este totuși simplă și o cunosc milioane de oameni: încetarea experiențelor cu arma nucleară, oprirea producției acestor arme, distrugerea stocurilor existente, folosirea energiei atomice numai în scopuri pașnice, dezarmare treptată și controlată, întrecerea economică între cele două sisteme mondiale, coexistență pașnică!

D. Ludovic

„LE FIGARO LITTERAIRE” Nr. 662/1958

Bătrînul pescar din nuvela lui Hemmingway există adevărat. Se numește Manuel Ulibarri Montespan, iar epopeica lui aventură marină cu fabulosul pește harponat cu atîta trudă și nădejdi și sîrtecat pînă la carcasă de rechini constituie într-adevăr sursa celebrei sale nuvele „Bătrînul și marea”. Personajul „uscat, cu șafa ca pergamentul și ochii albaştri, spălăciți, care pare însă tot atît de rezistent ca și un fir de oțel” se bucură astăzi de celebritate, nu numai în Cuba sa natală — grație lui Hemmingway — dar și peste hotarele insulei. Milionari americani, dornici de un „pitoresc autentic”, sau poate de senzații „tari”, îi fac, din cînd în cînd

pomana unei bancnote de cîțiva dolari, în schimbul poveștii încăierării sale cu destinaul.

Manuel Ulibarri era, ca toți pescarii cubani, sărac lipit pămîntului. Ca să cîștige teribila întrecere cu forțele naturii, și-a riscat viața. Soarta i-a fost potrivnică. L-a învins și, l-a trimis la țarm și mai sărac. Probabil că nu și-a dat seama de valoarea simbolică a aventurii sale în lumea burgheză. Astăzi, îi este recunoscător autorului, nu pentru că l-ar fi scos din anonim, ci pentru că i-a înlesnit o viață mai ușoară. Iar dacă Hemmingway se interesează acum de alte destine, Manuel Ulibarri povestește, sfîtos, pățania sa cui vrea s-o asculte.

Un „dublu interviu“ publicat de José Le Brého în „Le Figaro littéraire“, urmărește, pe planuri paralele, povestea pescarului și impresiile lui Hemmingway când acesta s-a hotărât s-o transcrie. Ni se spune ca anecdota în sine, l-a interesat mai puțin pe autor: „Mă așlam într-o zi pe cheiul Havanei — pe mariscal — stînd de vorbă cu un pescar bătrîn. El mi-a povestit întîmplarea sa. Nu chiar așa cum am scris-o eu, căci, ca orice bun reporter, am pipărat pe ici, colo puțin lucrurile. Sînt și voi fi totdeauna ziarist. Un romancier n-are nevoie de prea multe ca să-și dea drumul!“ — începe Hemmingway.

Vedem deci cum, dintr-o întîmplare la urma urmelor banală și care ar fi putut rămîne înmormintată în cronică șaptelelor diverse de serie, Hemmingway, amplifi-cînd-o la scara ei umană și socială, a izbutit să dea lumii o capodoperă realistă, și a izbutit aceasta fiindcă înțelegînd să rămînă totdeauna un bun înregistrator al realității, își ia subiectele nu numai din creuzetul imaginației sale, ci, cu osebire, din viața pe care o cunoaște, apropiindu-se cu afecțiune și interes de oamenii simpli. Cînd, învătăcei în ale scrisului caută să pătrundă în tainele măiestriei sale, Hemmingway — 60 ani, 1 m. 83 înălțime, 100 kilograme greutate, în care nu grăsimea ci mușchii îi ocupă anatomia — le comunică, bucuros, „rețeta“ sa: „Înainte de toate, să

știți ce aveți de făcut. Să munciți. Dar, mai presus de orice, să trăiți materialul de viață de care dispuneți“.

Acest contact cu viața, nu este, bineînțeles, totdeauna comod: el cere deseori scriitorului mari eforturi fizice, e plin de obstacole și durități ce trebuiesc cunoscute în de aproape. Hemmingway — vînător de porci mistreți cu lancea — se mîndrește cu cele șapte coaste rupte, și face reflecții ironice vorbind despre mîinile cațifelate ale romancierilor care lucrează în cabinete corfortabile și se mulțumesc să speculeze un material de viață flasc, contemplat melancolic „prin fereastră“.

Interwiew-ul aduce un ultim amănunt.

— „Se spune, maestre, că ați încasat foarte mulți bani cu această nuvelă. Se vorbește de zeci de mii de dolari...“ — l-a întrebat pe Hemmingway José le Brého.

— „Lasă să se vorbească, a răspuns scriitorul. „Life“ a emis cifra de 30 de mii de dolari. Alții au împins-o pînă la 65 de de mii. Adevărul e că nuvela nu mi-a adus decît 40 de mii... Pescarul meu s-a plîns de lipsa lui de noroc și de faptul că a pierdut între fălcile rechinilor întregul lui ciștig. Așa se petrec lucrurile și cu impozitele. Muncești din greu, norocul pare să-ți suridă și încasezi un cec onorabil pentru truda ta, dar iată că se năpustesc percepătorii-rechini care ți-l ronțăie aproape în întregime...“

L. D.

Ioan Ieremia — Cimpina: Sentimentele patriotice îți fac cinste. Muncește înainte și va fi pentru noi o bucurie să-ți publicăm poeziile izbutite. Cele trimise păcătuiesc mult ca formă.

Despina Stela — Constanța: Prezența talentului e neîndoelnică. Totuși „Toamna la Constanța” e încă nepublicabil. Firește că „tuiănelele” pot inspira pe poet. Dar apariția lor într-un tablou care zugrăvește vapoarele pornite să-nfrunte furtunile, ni se pare nepotrivită. Debarasează-te de aceste floricele inutile. Și-apoi, cum poți numi cîntec, țipătul pescărușilor?

Trimite-ne mai multe lucrări.

Aurel Berceanu — Ilva Mare — Cluj: Ne pare rău că suferi atîta din pricina femeii care te-a părăsit, călcîndu-ți „în picioare”, pe stradă, cuvintele de dragoste. Poate de aceea au ieșit și versurile atît de mototolite. Nu te grăbi să le încredințezi tiparului. Mai aranjează-le.

Stepan Nic. — Ograda, Slobozia:

„Dedic aceste strofe pentru tine
Incepător cu vers rimat
Căci vreau să știi așa cum se cuvîne
Că-i bună calea ce ai apucat”.

Ne pare rău că nu putem spune la fel și despre d-ta. „Calea ce ai apucat” nu-i bună. „Iarna în pădure” este pastașarea poeziei cu titlu aproape asemănător, a unui poet tradiționalist notoriu. În general versurile sînt cenușii, neinteresante.

Ioșif Coriolan — Basarabi Constanța:
Dumneata scrii:

„Am vroit ca blind să mi te-apropii
Vis al primei dragoste, neferice,
Pe cînd foșneau cu zgomot plopii
Totu-i părere ce se dezice”, etc. etc.

și ne asiguri că publicarea unor asemenea versuri (compuse „în primele ore ale celui de al 16-lea an, al subsemnatului”) ar produce „anumite plăceri și bucurii maseselor lungi de cititori”!

Mitică Lăcătușu, comuna Săbăoani — Bacău: Sub raport cantitativ producția d-tale „poetică” este uimitoare. Avem în fața noastră un maldăr întreg de manuscrise, expediate cu stăruință, în mai multe pliuri și la diverse date.

Nu te contrazicem cînd afirmi:

Cu modesta mea cultură
Fac și eu literatură,
Ștefîind cu-nfrîgurare,
Astăzi, perle literare.
Căci mi-a spus un oarecare:
„Nu se știe frățioare
Epurîți de-unde sare!”

Păcat doar că „epurili” nu sare și din hîrtiile trimise.

Pătrașcu Horia — Craiova: Publicăm schița dumentală la Poșta redacției, apreciînd conturarea concisă, sobră, nu lipsită de notații inedite, a unui fapt inspirat din viața actuală a satului nostru; zburciumul personajului central reflectă un crîmpei dramatic al epocii revoluționare prin care trecem. Acest proces sufletesc nu este totuși suficient de adîncit întrucît reacțiile personajului central, nu sînt întotdeauna revelatorii pentru poziția sa socială.

BOGAN

Bogan ieși în prag și clipi des de câteva ori din cauza soarelui puternic de vară. Puse mîna streășină și privi de-alungul uliței dar nu se văzu nimeni. Bătrînul ar fi vrut mult să se vadă totuși cineva.

Se rezemă de tocul ușii. Cămașa largă, murdară, îi era desfăcută mult în față și prin deschizătura ei Bogan își viri mîna vinjoasă, neagră. Incepu să-și scarpine preocupat pieptul mare și plin cu păr des, argintiu.

Mult timp ulița rămase pustie și bătrînului i se uri să mai aștepte. Porni greei spre poartă. Înainte de a ieși din ogradă își aprinse pipa scurtă, afumată și uzată de atîta întrebuintare.

Satul părea liniștit în dimineața acelei zile și Bogan se întrebă deodată de ce e atît de liniștit satul. Atunci își aminti că e duminică. Făcu o cruce mare apoi scupă repede peste gardul lui Pupăză. Acum vreo doi ani, Pupăza uitase, sau se făcuse că uită, să-i dea lui Bogan înapoi o dublă de porumb. Bătrînului i-a fost rușine să-i spună și de atunci de fiecare dată cînd trecea pe aici, scupa disprețuitor în curtea lui Pupăză.

Bogan încetini pasul. Ținea cu tot dinadinsul să se întîlnească cu cineva din sat. Satul trebuia să aștepte unde s-a dus el în acea zi, altfel tot drumul lui ar fi fost de pomană. Și Bogan nu vroia asta.

Ajunse la casa cea rouă fără a da însă de careva. Privi casa și ochii albaștri ai bătrînului se strînseseră răutăcioși. Trecu de casă și se îndreptă spre „Alimentara”. Știa Bogan că acolo nu se poate să nu-l întîlnească pe vreunul.

Se întîlni însă cu Marin Denețeanu așa că nu mai fu nevoie să meargă la „Alimentara”. Denețeanu îl salută respectuos, Bogan îi răspunse la fel de respectuos, apoi amîndoi se opriră.

Bogan îl privi pe om în ochi și rămase un timp pufăind din lulea fără un cuvînt. Aștepta ca celălalt să vorbească și știa că celălalt nu va vorbi. Ținea însă să-i arate că e prost, că nu poate începe o vorbă, și tocmai de aceea, el, Bogan, se simte dator să înceapă.

— Știi unde mă duc ? — vorbi gros bătrînul.

— A ? — făcu omul.

„Mare prost e !” — gîndi Bogan și îi zise deodată încet, șoptit :

— La fiu-meu, mă ! Să le văd copilul ! Că satul zice că au copil, dar eu nu știu.

Și bătrînul incepu deodată să ridă arătîndu-și dinții albi, încă sănătoși. Se opri brusc din ris și își scărpină repede pieptul cu luleaua. Marin Denețeanu mormăise ceva în timp ce ridea bătrînul dar din cauza risului, acesta nu înțelese ce anume. Și aștepta acum ca omul să repete. Omul însă nu mai repetă. Își săltă cu un gest precis pălăria de paie drept deasupra capului și plecă de lingă Bogan.

Bogan se răsuci și privi în susul uliței. Se apropia de el o femeie purtînd ceva pe cap. Se mai răsuci, odată. În jos, Marin Denețeanu se ducea cu mersul lui legănat, de rață.

Porni și Bogan în jos, iar în fata casei celei noi se opri. Un rinjet slab îi apără pe față. Urcă treptele și bătu în ușă. Pinza albă, subțire, din dosul sticlei, se dădu la o parte. Cîteva clipe, prin sticlă îl priviră ochii îngrozii ai norei. Apoi pinza căzu la loc și Bogan bătu din nou, mai tare, deși nu mai avea niciun rost să mai bată. Ușa se desfăcu.

— Ce-aveți, mă, de vă închideți ? Ați furat ceva ?

De undeva din fundul camerei se auzi o voce aspră, bărbătească :

— Întră dracului, că se face frig la copil.

Vorbele îl uluiră parcă pe bătrîn. Inchise ușa, se rezemă cu spatele de ea și cu ochii în sus pronunță rar, mirat și speriat în același timp :

— Aveți un copil ?

Nu-i mai răspunse nimeni. Se auzi doar un plîset slab, înecăcios. Plîngea nora. Bătrînul știa și îi părea tare bine că nora plînge din cauza lui.

Patul scîrții și se auzi un mormăit. Bogan se obișnuise cu lumina din cameră. Il văzu pe Anton cum se scoală și trece dincolo. Mai văzu cuvertura nouă, galbenă, și îi fu cludă.

Nora se trîntise pe pat și hohotea acum scuturîndu-se toată. Bogan trase din piță, dar pipa se stînsese și atunci aruncă în doară spre noră :

— Ai un foc ?

Nora se ridică, își șterse ochii și suspinînd, aduse foc bătrînului. Nora era frumoasă, și mai ales acum, cu ochii înlăcrămați, nora i se păru bătrînului și mai frumoasă. Își aprinse tăcut restul de tutun ce mai era în pipă. Nora duse chibritul înapoi și se trînti din nou pe pat plîngînd. Veni și Anton. Îl spuse încet femeii :

— Taci, mă, că nu merită...

Bogan se întrebă cine nu merită și ce nu merită acel anume. Se îndreptă deodată din umeri și spuse răstit :

— Mă superi, Antoane !

— Ei și ? Ce dacă te supăr ? Ce dacă te supăr, mă ? — se răsti fiul la bătrîn și bătrînul pricepu că fiul e supărat foc, și din nou îi păru bine. Văzu pe pat o mोगildeață îmbrobodită pînă peste cap. Se apropie. Nora îl privi speriată, apoi se uită și mai speriată la bărbatul ei. Anton tăcea încruntat.

Bogan întinse mîna spre copil dar în aceeași clipă nora gemu subțire. Geamătul nu mai avea nimic omenesc. Bogan se sperie și se trase repede înapoi. Își privi nora clipînd prosteste. Aceasta se aplecase mult peste copil, parcă spre a-l feri pînă și de privirile bătrînului. Anton continua să tacă. Și Bogan se simți deodată peste măsură de infuriat. Răcni către Anton.

— Bă ! Acu doi ani cînd ai intrat cu toți laolaltă, nu m-ai lăsat să-ți spun nimic. Te-ai dus așa cum ai vrut. Anul trecut, te-ai înșurat, nu m-ai lăsat să-ți găsesc eu fată bună. Da ce bă, ești nebun de-abinelea ? Acu nu vrei să mă lăsați nici să-mi văd nepotul ? Păcătoșilor ! — termină el bolborosînd.

Strigătele lui răgușite treziră copilul care începu să urle speriat. Nora izbucni iar în hohote și luându-și copilul în brațe începu să-l legene. Bogan găfăia și se uita de la unul la altul. Îl văzu pe Anton cum scoate o țigară, cum o aprinde, cum bagă chibritul ars înapoi în cutie.

— Dă-mi, mă, niște bani. Că de aia venii, nu pentru copilul tău — spuse Bogan deodată și vocea lui fu străină și obosită.

Observă pe fața lui Anton un zîmbet slab, îl duru zîmbetul, dar nu mai putu scoate o vorbă. Știa că se va termina astfel. Nici odată bătrînul nu ieșise învingător din casa asta și nici acum nu ieșea. Luă banii de la Anton și îi băgă în buzunar fără un cuvînt. Mina lui întîlni cana de tablă și își aduse aminte. Trecu în camera de alături și desfăcu sacul cu zahăr. Umplu cana și cu ea în mînă veni la cei doi, lăsînd sacul așa, desfăcut.

Anton se uita pe geam, afară. Nora își legăna copilul suspinînd încet. Și Bogan își dădu seama că nu mai are cu cine vorbi în casa asta. Plecă fără să-i salute. Același simțămînt de greață, de om învins, pe care Bogan îl știa numai de doi ani încoace, dar tot mai puternic, îl cuprinsese acum cu și mai multă tărie. Se întrebă dacă va mai avea curajul să vină vreodată aici. Nu-și putu răspunde.

Soarele se ridicase mult și Bogan își simți părul rar, ud de sudoare. Căută cirpa să se șteargă și dădu de bani. Se opri bruscă și o luă îndărăt spre „Alimentara”.

Hotărîrea îi venise dintr-o dată iar acum se grăbea ca să nu-și schimbe gîndul. Cumpără turtă dulce și o sticlă cu rachiu de prună. Pe drum însă își dădu seama că a luat de geaba turta dulce deoarece copilul avea numai două săptămîni. Se apucă să o mestece supărat.

Cînd ajunse la casa nouă se gîndi că ar fi putut să ducă norei turta. Acum o mîncase însă și îi păru rău.

— Mare prost sînt! — zise el tare iar apoi se uită în jur dacă nu l-a auzit careva.

Dar nu era nimeni în jur și atunci Bogan se întoarse și plecă din nou spre „Alimentara” să-i cumpere norei turtă dulce.

„CEA MAI BUNĂ RECENZIE”

CONCURSUL NOSTRU PRINTRE ELEVI ȘI STUDENȚI

Revista noastră lansează un concurs printre elevi și studenți pentru cea mai bună recenzie avînd drept obiect un fragment de proză sau un poem apărut în primele șase numere din acest an, ale „Vieții romînești”.

Elevi și studenți! Urmăriți cu atenție revista noastră.

În nr. 6/1959 vom indica lucrările de proză și poezie ce vor trebui recenzate de participanții la acest concurs.

PREMIILE ANUALE ALE „VIEȚII ROMÎNEȘTII”

Comisia compusă din Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Marin Preda, Paul Georgescu, Ov. S. Crohmăniceanu și Nina Cassian a decernat în săptămîna cărții următoarele trei premii pentru cele mai bune lucrări literare publicate în „Viața romînească” în cursul anului 1958:

1. Premiul I de lei 8000 lui V. Em. Galan pentru povestirea „La Răzeși”.

2. Premiul II de lei 4000 lui Ștefan Luca și Pop. Simion pentru reportajul „Insemnări de reporter”.

3. Premiul III de lei 3000 lui Nicolae Țic pentru nuvela „Șantier” și pentru reportajul „Insemnări de reporter”.

O ANCHETĂ A „VIEȚII ROMÎNEȘTI” PRINTRE CADRELE DIDACTICE

Revista „Viața romînească” anunță inițierea unei anchete printre cadrele didactice ale școlilor medii și liceelor din întreaga țară. Ancheta aceasta are drept scop înființarea, în cadrul sectorului de teorie și critică literară al revistei, a unei rubrici speciale care să răspundă preocupărilor unei părți a cititorilor săi cei mai apropiați.

Astfel, participanții la anchetă sînt rugați să indice, în ordinea importanței, primele cinci probleme de istorie literară în legătură cu care socolesc că sînt necesare lămuriri suplimentare pentru o mai bună predare a capitolelor respective din istoria literaturii.

Redacția revistei „Viața romînească” se obligă să publice în cursul anului 1959, după cunoașterea rezultatelor anchetei, articole, studii și răspunsuri pe temele indicate, solicitînd în acest sens colaborarea catedrelor de istoria literaturii romîne de la Universitățile din București, Iași și Cluj, precum și a altor cercetători de specialitate.

În vederea realizării obiectivelor acestei anchete, revista „Viața romînească” roagă cadrele didactice să-i comunice pînă la data de 25 februarie 1959 lista problemelor cu precizarea aspectelor care le interesează în deosebi, pe adresa: „Viața romînească”, Bulevardul Ana Ipătescu nr. 15, raionul I. V. Stalin, București.